HET INSLUITEN

VAN DE

BOEREN-REPUBLIEKEN

Dr. W. J. LEYDS

DEEL I

HET INSLUITEN

VAN DE

BOEREN-REPUBLIEKEN

DR. W. J. LEYDS

HET INSLUITEN

VAN DE

BOEREN-REPUBLIEKEN

EEN VERVOLG OP

DE EERSTE ANNEXATIE VAN DE TRANSVAAL

IN TWEE DEELEN

I

AMSTERDAM — ALLERT DE LANGE

J. H. DE BUSSY, Amsterdam - Pretoria - Johannesburg

Holl.-Afrik. Uitgevers Mij. v.h. J. DUSSEAU & Co. - Kaapstad

1914

VOORREDE

Dit werk is in de eerste plaats bestemd voor Zuid-Afrika. Wat vorm en inhoud betreft, is daarmede rekening gehouden.

Evenals met de hieraan voorafgaande *Eerste Annexatie van de Transvaal* [1]) is het in deze bladen de bedoeling geweest om aan te toonen, op welke wijze de Boeren door de Engelschen zijn behandeld.

De verhouding tusschen Boer en Brit, tot het jaar 1884 toe, is reeds in dat werk door ons nagegaan. Wij hebben gezien hoe het volk der Boeren is ontstaan, en hoe zij onder Britsch bestuur dadelijk hadden te lijden.

Wij hebben hen gevolgd op hun uittocht naar een onbekend land van belofte, waar zij vrijheid zochten en vonden, en waar hunne onafhankelijkheid door de Verdragen van Zandrivier en van Bloemfontein werd erkend.

Wij hebben daarop gezien, hoe de Oranje-Vrijstaat, na van zijne diamant-velden te zijn beroofd, voorloopig niet verder begeerenswaard werd geacht en dus met rust gelaten. Wij hebben de gebeurtenissen in de Zuid-Afrikaansche Republiek gevolgd

1) Uitgegeven bij Allert de Lange, Amsterdam, 1906. Naar deze *Eerste Annexatie van de Transvaal* zal kortheidshalve worden verwezen als naar Vol. 1.

tot hare omwerping en inlijving in 1877 en aangetoond hoe onvermijdelijk Groot-Brittanje's daarbij gevolgde schandelijke gedragslijn moest leiden tot een uitbarsting. Wij hebben daarbij opgemerkt, hoe de Boeren langen tijd geduld oefenden en zelfs gunstige gelegenheden om op te staan, als den Zoeloe-oorlog, lieten voorbijgaan, steeds in de hoop dat het Britsche volk het grievende onrecht, door Britsche ambtenaren begaan, zoude herstellen. En toen het dwaasheid werd nog langer eenige hoop te blijven koesteren, hebben wij hen den strijd voor onafhankelijkheid zien aangorden, een strijd die hen met roem overdekte, doch waarmede zij niet alles terugwonnen, wat zij hadden verloren. Want de Pretoria-Conventie van 1881 zocht niet minder het Britsche publiek dan het Transvaalsche volk te bevredigen. Bovendien hield deze Conventie bepalingen in, die — wij hebben dat reeds gezien en het zal ons nu in dit werk nog duidelijker worden — bij uitnemendheid geschikt waren om moeilijkheden te wekken, en zij werd daarom in 1884 vervangen door de Conventie van Londen.

Dit verdrag, waarbij de Zuid-Afrikaansche Republiek, op papier, bijna alle hare rechten terugkreeg, opende vrij goede vooruitzichten. Indien het Britsche Goevernement er zich aan gehouden had, dan zoude het, ondanks al zijn onvolmaaktheden, in Zuid-Afrika den vrede hebben verzekerd. Want nu de Boeren hun onafhankelijkheid herkregen hadden, wenschten zij niets vuriger dan in vrede te leven.

Het mocht niet zoo zijn.

Twee factoren kwamen in den weg.

Eerstens de ommekeer in de openbare meening in Engeland. Het volk wendde zich af van een Liberalisme, dat bij de besten edelmoedigheid niet buitensloot, en het gaf zich over aan een dweepziek Imperialisme, dat meer aantrekkingskracht had voor de groote massa. Amajoeba moest gewroken worden, zoo werd en bleef de leuze. En zoo de Zuid-Afrikaansche Republiek mocht blijven bestaan, dan zou het slechts mogen zijn als een onbeduidende samenleving, geheel afhankelijk van Groot-Brittanje's luimen. De toeleg werd, dat noch naar binnen, noch naar buiten hare Regeering eenige kracht mocht ontwikkelen of zich werkelijk onafhankelijk gedragen.

Bij die gevoelens voegde zich de begeerigheid. Want goud, veel goud werd in de Transvaal ontdekt. En ongelukkigerwijze niet in een grensdistrict, gelijk het geval was geweest met de diamanten in den Vrijstaat, — een omstandigheid die toen den roof zooveel gemakkelijker had gemaakt. De goudrijkdom die vermeesterd moest worden, lag in het midden van de Republiek.

Een andere weg, ook door politieke overwegingen aangewezen, moest dus worden gevolgd.

Groot-Brittanje ging daarbij volgens een vast plan te werk, dat blijkbaar nooit uit het oog werd verloren en door elk ministerie van het voorgaande werd overgenomen.

Eerst moest het der Republiek onmogelijk gemaakt worden zich naar buiten te ontwikkelen. Daartoe

moesten de landstreken ten Oosten en ten Westen en eindelijk ten Noorden achtereenvolgens worden ingelijfd, tot dat het land geheel was ingesloten.

Tezelfdertijd moest de binnenlandsche ontwikkeling worden belemmerd door een politiek van bijna dagelijksche opmerkingen en aanmerkingen, plagerijen en kwellingen, terechtwijzigingen, vermaningen en beleedigingen. Zij moest worden bekroond door bedreigingen en bevelen, waarvan de nakoming aan de Republiek minder vrijheid van beweging zouden hebben gelaten dan zelfs aan een Britsche Kroonkolonie. Eenmaal toegegeven en gehoorzaamd, moesten zij altoos worden gevolgd door nieuwe klachten, nieuwe eischen.

Het is niet mogelijk, dit alles in één boek samen te dringen.

In een volgend werk zullen de inmengingen van Groot-Brittanje in de binnenlandsche aangelegenheden der Zuid-Afrikaansche Republiek worden beschreven. Ook zijn drijven tot de vijandelijkheden, die in 1899 uitbarstten.

De bladzijden die hierbij den lezer worden aangeboden, behandelen alleen het insluiten van de Zuid-Afrikaansche Republieken. Men leert daarbij wederom de wegen kennen, waarlangs Groot-Brittanje zijn doel bereikte. In Zoeloeland, in Beetsjoeanaland, in Swaziland, in Amatongaland, in Matabeleland en Mashonaland, overal gebruikte het dezelfde middelen. En telkens zal men stuiten op gebeurtenissen, die ongeloofelijk zouden zijn, als zij niet gestaafd waren door officiëele bescheiden. Zooveel is zeker:

NASCHRIFT VAN NOVEMBER 1919.

Toen in Augustus 1914 de oorlog uitbrak, lag dit werk voor de uitgave gereed.

Om verschillende redenen heeft die uitgave toen niet plaats gevonden.

In de eerste plaats zou aanvankelijk niemand belangstelling voor dit boek gevoeld hebben. En toen die belangstelling eindelijk niet meer onmogelijk leek, kon men er zeker van zijn dat het niet ter hand zou genomen worden om er kennis van te nemen als van een zuiver historisch werk, doch om het te gebruiken als een oorlogspamflet. Er heerschte reeds genoeg verbittering en het stuitte mij tegen de borst het vuur van den haat nog meer op te stoken.

Verder stond nog iets anders de openbaarmaking van dit werk in den weg. Er was namelijk overeengekomen dat de verschijning van de Engelsche, zoowel als van de Hollandsche uitgave, zou geschieden op denzelfden dag. Een begrijpelijke bepaling; maar die ten gevolge zou hebben, dat de Engelsche en Zuid-Afrikaansche censors die de Engelsche uitgave verhinderden, ook hun veto konden uitspreken over de Hollandsche. Ik zou dus met de laatste in ieder geval enkel het Nederlandsche publiek kunnen bereiken; niet de Zuid-Afrikaansche lezers, voor wie ik in de eerste plaats geschreven had.

Het werk bleef dus liggen en wachtte betere tijden af.

Die zijn aangebroken en het boek kan nu zijn verschijning maken, geheel in zijn oorspronkelijken vorm, zonder eenige wijziging of aanvulling.

W. J. L.

wij zien in de jaren tusschen 1884 en 1900 in Zuid-Afrika een reeks van gebeurtenissen voorvallen, zóó buitensporig van karakter, dat men in de nieuwere geschiedenis te nauwernood de wedergade zal vinden.

Juni, 1914.

W. J. L.

INHOUD

BIJLAGEN

BESCHEIDEN, IN DEN TEKST IN HUN GEHEEL GEGEVEN OF TEN DEELE AANGEHAALD.

LIJST DER AANGEHAALDE WERKEN EN GESCHRIFTEN.

(Het is ondoenlijk gebleken een opgave te doen van alle geraadpleegde werken. De volgende lijst beperkt zich dus tot die, waaruit aanhalingen gedaan zijn).

Address to the Members of the Anti-Slavery and Aborigines Protection Societies upon the Native Question, by the Transvaal Deputation;—Harrison & Sons, 1883.

d'Andrade, Colonel Joaquim Carlos Paiva, *Report and Protest of the Affairs occurred at Manica;*—Hofmeyr & Regter, Cape Town, 1891.

Bird, John, *The Annals of Natal;*—Davis & Sons, Pietermaritzburg, 1888.

Bryden, H. A., *A History of South Africa;*—William Sands, Edinburgh and London, 1904.

Cachet, F. Lion, *De Worstelstrijd der Transvalers;*—Höveker & Zoon, Amsterdam, 1883.

Cape Times van 16 September 1879.

Cappon, James, *Britain's Title in South Africa, or the Story of Cape Colony in the Days of the Great Trek;*—Macmillan & Co., Ld. 1902.

Clark, Dr. G. B., *The Transvaal and Bechuanaland;*—Juta, Heeles & Co.

Colenso (*zie* Vijn).

Colquhoun, Archibald R., *Matabeleland: the War, and our Position in South Africa;*—The Leadenhall Press; Simpkin Marshall, Hamilton, Kent & Co., Ltd., 1893.

Despagnet, Frantz, *L'Union de la République Sud-Africaine et de l'Etat Libre d'Orange;*—A. Pédone, Paris, 1898.

Fitzpatrick, Sir J. Percy, *The Transvaal from Within;*—Heinemann, London, 1899.

Financial News van 9 Januari 1892.

Fortnightly Review van Mei 1889 en Februari 1890.

Fuller, Sir Thomas E., *The Right Honourable Cecil John Rhodes;*—Longmans, Green & Co., 1910.

Keltie, J. Scott, *The Partition of Africa;*—Edward Stanford, London, 1895 (2d Edition).

Leonard, Major Arthur Glyn, *How we made Rhodesia;*—Kegan Paul, Trench, Trübner & Co., Ltd., 1896.

Lucas, C. P., *A Historical Geography of the British Colonies, Vol. IV, South and East Africa;*—Clarendon Press, Oxford, 1898.

Lugard (*zie* Shaw).

Mackenzie, Rev. John, *Austral Africa: Losing it or ruling it;*—Sampson Low, Marston, Searle & Rivington, 1887.

Mackenzie, W. Douglas, *John Mackenzie, South African Missionary and Statesman;*—Hodder & Stoughton, 1902.

Mashonaland Times van Juli 1893.

Mathers, E. P., *Zambesia;*—King, Sell & Railton, Ltd., London, Juta & Co., Cape Town and Johannesburg, 1891.

Michell, Sir Lewis, *The Life of the Rt. Hon. Cecil John Rhodes;*— Edward Arnold, 1910.

Molesworth, *Materials for a Speech in defence of the Policy of Abandoning the Orange River Territory;*—Pamphlet written in 1854 by Sir William Molesworth and reprinted in 1880 by permission of Lady Molesworth.

Natal Afrikaner van 19 November 1886.

Natal Mercury van 25 Mei 1887.

Norris-Newman, Charles L., *Matabeleland, and How we got it;*—T. Fisher Unwin, 1895.

(Orpen, J. M.), *Bechuanaland. By a Member of the Cape Legislature;*—Sampson Low, Marston, Searle & Rivington, 1885.

Pretoria Press van 30 September 1890 en 22 April 1895.

Robinson, Sir Hercules, *The Swaziland Question;*—Fortnightly Review van Februari 1890.

Selous, F. C,. *Mashunaland and the Mashunas;*—Fortnightly Review van Mei 1889.

Shaw, Miss Flora, (later Lady Lugard), *Letters from South Africa, by the „Times'' special correspondent;*—Macmillan & Co., 1893.

Standard (De Londensche), *passim.*

Statham, F. Reginald, *South Africa as it is;*—T. Fisher Unwin, 1897.

Stuart, J., *De Hollandsche Afrikanen en hunne Republiek in Zuid-Afrika;*—Tielkemeijer, Amsterdam, 1854.

Theal, George McCall, L. L. D., *History of South Africa;*—Swan Sonnenschein, 1897—1904.

Thomson, H. C., *Rhodesia and its Government;*—Smith, Elder & Co., 1898.

Times (De Londensche) van 13 November 1883, 19 Februari 1886, 13 Maart 1889, Juli tot October 1892, 16 October 1893.

Truth (De Londensche) van Mei en Juli 1913 en *passim.*

Vijn, Cornelius, *Cetshwayo's Dutchman*, edited with preface and notes by the Right Rev. J. W. Colenso, D. D., Bishop of Natal;—Green & Co., 1880.

„Vindex", *Cecil Rhodes. His political Life and Speeches;*—Chapman & Hall, 1900.

Williams, Ralph, *The British Lion in Bechuanaland;*—Rivingtons, 1885.

Younghusband (Capt. F.), *South Africa of to-day;*—Macmillan & Co., 1899.

Zuid-Afrikaan en Volksvriend (Kaapstad) van 30 December 1890 en *passim.*

Britsche officiëele uitgaven (Blauwboeken, Witbladen, enz.)

Vermeld in het Inleidend Hoofdstuk:
C. 1361 van 1875.

Vermeld in het Eerste Boek (Zoeloeland en de Nieuwe Republiek):

C. 2222	van 1879.	C. 4274	
„ 2482	van 1880.	„ 4290	van 1885.
„ 3465		„ 4442	
„ 3616	van 1883.	„ 4587	
„ 3705		„ 4645	van 1886.
C. 3864		C. 4913	
„ 3947		„ 4980	van 1887.
„ 4037	van 1884.	„ 5143	
„ 4191		„ 5331	van 1888.
„ 4214		„ 5892	van 1890.

Vermeld in het Tweede Boek (Beetsjoeanaland en de Weg naar het Noorden):

C. 2220	van 1879.	C. 4194	
„ 2454		„ 4213	van 1884.
„ 2866	van 1881.	„ 4227	
„ 3098		„ 4251	
„ 3219	van 1882.	„ 4275	
„ 3381		„ 4310	van 1885.
„ 3419		„ 4432	
„ 3486	van 1883.	„ 4588	
„ 3686		„ 4643	van 1886.
„ 3841		„ 4839	
„ 3947	van 1884.	„ 5918	van 1890.
„ 4036		Cd. 2435	van 1905.

Vermeld in het Derde Boek (Swaziland en de Weg naar Zee):

C. 4037, „ 4214 van 1884.	C. 6201, „ 6217 van 1890.
„ 4645 van 1886.	„ 7212 van 1893.
„ 4913, „ 4980, „ 5089 van 1887.	„ 7611, „ 7780, „ 7878 van 1895.
„ 5918, „ 6200 van 1890.	„ 9206 van 1899.
	Witblad No. 279 van 1891.

Vermeld in het Vierde Boek (Matabeleland, Mashonaland en de Britsche Zuid-Afrikaansche Compagnie):

C. 3841 van 1884.	C. 5918, „ 6217 van 1890.
„ 4432, „ 4588 van 1885.	„ 7171, „ 7196 van 1893.
„ 4643, „ 4839 van 1886.	„ 7284, „ 7290, „ 7383 van 1894.
„ 5237 van 1887.	„ 8547 van 1897.
„ 5363, „ 5524 van 1888.	
„ 5904 van 1890.	

Het officiëele verslag van de beraadslagingen in het Britsche Parlement (de zoogenaamde „HANSARD”).

De Staatscourant der Zuid-Afrikaansche Republiek, in het bizonder van: 27 Juli 1882, 24 Augustus 1882, 26 Juni 1884, 18 September 1884 en 25 April 1888.

De Groenboeken der Zuid-Afrikaansche Republiek, in het bizonder dat van 1884 en No. 1 van 1890, Nos. 2 en 6 van 1899.

De Locale Wetten der Zuid-Afrikaansche Republiek.

De Staatscourant van den Oranje-Vrijstaat.

De Volksstem, in het bizonder van 16 Augustus 1882, 6 December 1882, 4 April, 28 Augustus en 25 December 1883, 22 April, 13 Mei, 12 Augustus en 23 September 1884, 5 Maart en 1 April 1885. (Bij gebreke van een eigen Staatscourant maakten de Nieuwe Republiek, de Republiek Stellaland en de Republiek Land Goosen dikwijls van de „Volksstem" gebruik voor de openbaarmaking van hare Proclamatiën en Bekendmakingen).

OPMERKING

De cursiveering en spatiëering is van den schrijver, tenzij uitdrukkelijk anders gemeld.

Door vierkante haakjes worden in aanhalingen de opmerkingen en toevoegingen van den schrijver aangeduid.

De oorspronkelijke tekst is in de aanhalingen steeds letterlijk weergegeven. Van daar dat men, somtijds op dezelfde bladzijde, hetzelfde woord verschillend gespeld zal vinden.

De inboorling-namen zijn, ten gevolge van de groote moeilijkheid inboorling-klanken in Europeesche letterteekens weer te geven, zoowel door Hollanders als door Engelschen op zóó verschillende wijze gespeld, dat het dikwijls bezwaarlijk is die namen te herkennen. In de volgende lijst worden enkele der verschillende spellingen gegeven. De eerste, in hoofdletters, is die, door den schrijver gevolgd.

BAROLONG — Baralong.
BOELOEWAIJO — Buluwayo, Bulawayo.
BOENOE — Oeboenoe, Bunu, UBunu, NBunu.
GATSISIBI — Gassisibi, Ghasitsive.
GAZIBONE — Gasibon, Gasabone.
IKALAFIJN — Ikalefijn, Kalafein.
KETSJWAIJO — Ketschwayo, Cetewayo, Cetywayo.
KHAMA — Khame, Cham.
LOBENGOELOE — (door de Engelschen dikwijls verkort tot „Loben") Lobengulu, Lo Bengalu, Lo Banzulu.
MANKOROANE — Mankoraan, Mancorane, Mankurane, Mankoerane, Mankorrane, Mankuruane.
MASHONA — Mashuna.
MASSOUW, volle naam: DAVID MASSOUW RIET TAAIBOSCH — Massou, Mashou, Mashoew.
MATABELE — MataBelie, Amandabele, Matabili.
M'BABA — Mbaba, Oembaba.
MONTSIOA — Montsoia, Montsoa, Montsua, Montsiewe, Montsou, Montsoe, Monsia.

MOSELIKATSE — Moselecats, Selikats, Umsiligas.
MOSHETTE — Moshète, Mosetto, Mozetto.
OELOENDI — Oelundi, Ulundi.
OEMBANDIEN — Oembandine, Umbandine, Umbandene.
OEMBEGISA — Oembigesa, Umbegesa, Umbegisa, Umbigesa, Umbegieza.
OEMFILOOS — Umvolosi.
OEMNYAMANA — Oemiamana, Oemjaman, Umyamana.
OEMSWAAS — Oemswasi, Mzwaas.
OENDABOEKO — Oemdaboeko, Umdabuko, Ndabuko,
OESIBEBOE — Usibebu, Zebebu, Zibebu, Usibepu, Usipepu.
OHAM — Ohama, Uhamu.
PALAPYE — Pilapwie.
PANDA — M'Pande.
SANDHLAAN — Sandhlana, Zandhlane, Izantlaan.
SECHELE — Sicheli.
ZOELOE — Zoela, Zoelah, Zula, Zulu, Zoola.

Voor den met Zuid-Afrika minder bekenden lezer zij hieraan toegevoegd, dat in de Zoeloe-taal vele woorden aanvangen met een klank, die zoo goed mogelijk wordt weergegeven door *Oem*, *Um*, *Mo*, *M* of *M'*, doch die hoe langer hoe meer wordt verwaarloosd en weggelaten. Zoo zegt en schrijft men dikwijls Swaas in plaats van Oemswaas, Panda in plaats van Oempanda of MPanda, Bandien in plaats van Oembandien. Een ander voorvoegsel dat ook langzamerhand verdwijnt, is Ama, bijvoorbeeld in Amatonga en Amaswazie, waarvan Tonga en Swazi de nu meer gebruikelijke vormen zijn, terwijl Amajoeba wordt afgekort tot Majoeba.

De namen der inboorling-stammen hebben oorspronkelijk over het algemeen geen meervoudsvorm. Het zou dus juister zijn om ook in het meervoud te schrijven bvb de Swazi, de Matabele, de Batlapin. In dit werk is echter de latere, thans algemeene, gewoonte gevolgd, om te spreken van de Swazies, de Matabelen, de Batlapins, enz.

INLEIDEND HOOFDSTUK

INLEIDEND HOOFDSTUK

Toen de Boeren van den Grooten Trek in 1836 aan de Britsche Kolonie van de Kaap de Goede Hoop den rug toekeerden, deden zij dat in de hoop op vrijheid in Afrika's binnenlanden.

Zich zelf zijn, dat wilden zij; allerminst echter zich verbergen. Integendeel, wat zij zochten was juist verbinding met de buitenwereld.

Van den eersten stap af reeds op hun doornig pad, hielden de Emigranten het oog gericht naar zee.

En de zee lokte hen; niet omdat zij zeelieden waren of handelaren. Zij waren vee-boeren, buitenmenschen, die zich getrokken voelden naar de wijde vlakten van Binnen-Afrika, welke onontbeerlijk leken voor hun belangen en voldoening beloofden aan hun neigingen. In die richting dus zochten zij een woonplaats. Maar tegelijkertijd hielden overlevering en instinct, doch overwegingen van economischen aard vooral, bij hen wakker de gedachte aan de zee.

Welnu, in het binnenland zoowel als aan de kust werd hun door Groot-Brittanje de pas afgesneden, telkens en telkens weer, totdat zij eindelijk geheel waren ingesloten.

De kuststreek, die in het jaar 1836 voor de Boeren open lag, strekte zich van het oosten der Kaapkolonie tot aan Lourenço-Marques uit. De tusschen-gelegen havens of baaien, welke voor hun doel in aanmerking kwamen, waren, van het zuiden af gerekend: Port-Natal (het latere Durban), de St.-Luciabaai, de Kosibaai en de Delagoabaai. Door geen enkele Europeesche Regeering werd op een dier plaatsen gezag uitgeoefend, dan alleen door de Portugeezen in Lourenço-Marques, aan een der rivieren bij de Delagoabaai gelegen.

Voor de Trekkers was het echter de eerste plicht en werd het dan ook de eerste zorg, om rond te zien naar een landstreek, geschikt voor een vaste nederzetting. Zoodra die gevonden was, tusschen Vaal- en Vetrivier, trokken eenigen hunner oostwaarts naar den zeekant. Zij stichtten daar de Republiek Natal op den grond, dien zij bij verdrag van den Zoeloe-Koning Dingaan hadden verkregen, tot welk grondgebied ook behoorden Port-Natal en de zeekust van de Toegela tot de Oemzivoeboe (1838). Na Dingaan's verraad en verjaging legden zij tevens de hand op St.-Luciabaai (1840).

Het was den Boeren-Emigranten niet gegeven, lang te genieten van de vruchten van hun arbeid en strijd, die Natal voor kolonisatie door blanken hadden geopend. Groot-Brittanje maakte er zich nu dadelijk meester van (1842). De Emigranten hadden de kuststreek op te geven en het land te verlaten. Zij trokken naar de binnenlanden terug en daar, ten noorden en ten zuiden van de Vaalrivier, vereenigden zich de verschillende gemeenebesten, die zich op hunne tochten hadden gegroepeerd, ten slotte tot twee republieken: den Oranje-Vrijstaat ten

zuiden en de Zuid-Afrikaansche Republiek ten noorden van de Vaalrivier.

De ligging van den Oranje-Vrijstaat sloot reeds van den aanvang af elke hoop buiten op een eigen verbinding met de zee, maar bij de Boeren ten noorden van de Vaal bleef de gedachte daaraan levendig. In 1868 waagden zij een nieuwe poging ter verkrijging van een eigen haven, ditmaal bij de Delagoabaai.

Reeds in 1835, dus zelfs nog vóór den Grooten Trek, had de voorlooper daarvan, Trichardt, zijn schreden naar die baai gericht. Het was een rampspoedige tocht geweest, die aan Trichardt en den meesten zijner genooten het leven kostte. Aan een eigen haven hadden zij daarbij niet gedacht; zij wilden slechts de zee bereiken, dat was al. Niet echter om in Lourenço-Marques te gaan wonen. De Boeren erkenden Lourenço-Marques als een Portugeesche bezitting; en hoezeer zij op goeden voet met de Portugeezen wenschten te verkeeren, het bezit van een eigen haven trok hen meer aan, dan eene vestiging onder Portugeesch gezag.

Van de geheele zeekust tot diep het land in was weinig meer met zekerheid bekend dan dat het klimaat er moordend was. Het lot, dat de eerste pioniers onder Trichardt getroffen had en dat daarna ook het deel werd van enkele anderen hunner ontdekkingsreizigers naar de kust, lokte de Boeren niet uit tot navolging op groote schaal.

Zoo was het 1868 geworden vóórdat de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek tot handelen overging, en hare grenzen uitbreidde tot aan de zee.

Delagoabaai was toen reeds eenige jaren twistappel tusschen Portugal en Engeland geweest. De baai was door de Portugeezen in de zestiende eeuw ontdekt, maar met uitzondering van een kortstondige nederzetting der Hollandsche Oost-Indische Compagnie, was de streek daaromheen zoo goed als onbezet gebleven, totdat de Portugeezen in 1789 het fort van Lourenço-Marques bouwden. Eenige jaren later maakten zoowel Portugeezen als Engelschen aanspraak op de omliggende streken, doch blijkbaar vond geen der twistende partijen de zaak zeer belangrijk en dringend, en niets werd gedaan om het geschil voor goed uit te maken. Dit werd echter anders, toen de ontwikkeling der Boeren-nederzettingen in het binnenland aan de Delagoabaai een allengs toenemende belangrijkheid verleende. Hier deed zich het eigenaardige en zeldzame verschijnsel voor, dat het grondgebied van het achterland (het „Hinterland", volgens de geliefkoosde uitdrukking der Engelschen) de kuststreek in ontwikkeling vooruit was. Dat achterland, door de Boeren voor de beschaving geopend, maakte de Delagoabaai als een mogelijke doorvoerpoort tot een begeerlijke bezitting. Groot-Brittanje rakelde nu zijn oude aanspraken op en een lange correspondentie volgde, waarin Portugal met klem voor zijn rechten opkwam.

Voordat deze briefwisseling tot een besluit geleid had, vaardigde President Pretorius in 1868 een proclamatie uit, waarin hij binnen de grenzen der Republiek niet alleen den geheelen loop van de Mapoetarivier bracht, maar ook een stuk gronds bij hare uitmonding, bestemd tot een havenplaats.

President Pretorius grondde zijn aanspraken op

oude verdragen met de Swazies, waarbij deze de rivier, die in de Zuid-Afrikaansche Republiek haar oorsprong had, aan hem hadden afgestaan, en verder op de overweging, dat de mond der rivier door Groot-Brittanje vrij was verklaard en dat er geen enkele blanke te vinden was. [1])

Tegen deze Proclamatie verhieven Engeland en Portugal beiden dadelijk hun protest. Groot-Brittanje zond een oorlogsschip om de Britsche vlag aan den mond der rivier te hijschen. Portugal gaf de voorkeur aan onderhandelen en bracht het daarmede in 1869 tot een traktaat met de Republiek, waarin volkomen voldoening werd gegeven aan Portugals aanspraken en de geheele kuststrook tusschen de Lebombobergen en den Oceaan tot aan 26° 30″ zuiderbreedte, werd erkend als Portugeesch gebied.

Een nieuw protest van Groot-Brittanje was daarvan het gevolg, en het twistgeschrijf tusschen dit rijk en Portugal hield aan. Eerst in 1875 werd daaraan een einde gemaakt door de uitspraak van den Franschen Staatspresident Mac-Mahon, aan wiens arbitrage beide regeeringen zich hadden onderworpen. Groot-Brittanje leed daarbij een volkomen nederlaag: Portugals eischen werden ten volle toegewezen.

Groot-Brittanje verloor daarbij voor het oogenblik de kans de Delagoabaai een Britsche bezitting te mogen noemen, maar ook voor de Republiek was het uitzicht op een eigen haven aan die baai verloren.

Het Britsche Goevernement was er namelijk in geslaagd Portugal vóór het vallen der arbitrale beslissing te bewegen tot het aangaan van een verdrag, waarbij beide partijen de verbintenis aangingen

1) Zie Bijlage A.

dat de partij, die de arbitrage zou winnen, geen afstand van het toegewezen grondgebied zou doen, vóórdat de andere partij de gelegenheid zou gehad hebben een redelijk aanbod te doen voor de verkrijging van dat gebied, hetzij bij wijze van aankoop of wel tegen een andere vergoeding. (C. 1361, p. 265).

Intusschen sloot de Republiek in 1875 een nieuw traktaat van handel en vriendschap met Portugal en deed President Burgers terzelfder tijd pogingen om een spoorweg-verbinding te verkrijgen met Delagoabaai, welke de Transvaal van Britsche havens onafhankelijk zou maken.

In de jaren der Britsche overheersching over de Transvaal (1877—1880) werd door de Britsche tusschenregeering het tot stand komen van deze eigen verbinding met de zee meer tegengewerkt dan bevorderd, en in den eersten tijd na de retrocessie van het land in 1881 bleef het denkbeeld rusten. Doch daarna kwam het met dubbele kracht bij de Boeren naar voren; eerst met betrekking tot St.-Luciabaai en daarna met het oog op Kosibaai.

Op St.-Luciabaai werd aanspraak gemaakt, zoowel door de kortelings gestichte Nieuwe Republiek als door haar oudere zuster, de Zuid-Afrikaansche Republiek; en beiden brachten hare vermeende rechten uitdrukkelijk ter kennisse van de Britsche Regeering, toen deze in December 1884 aan de St.-Luciabaai hare vlag deed hijschen.

Deze aanspraken werden door Groot-Brittanje teruggewezen.

Wij zullen in het navolgend Eerste Boek kennis nemen van de gronden, waarop de bij St.-Luciabaai betrokken partijen rechtmatige aanspraak meenden te

hebben op die baai, en wij zullen ook zien, hoe die baai in Juli 1885 voor goed onder Britsche heerschappij werd gebracht, en hoe later (Februari 1887) de geheele kuststreek van Zoeloeland hetzelfde lot onderging.

Na het verloren gaan van St.-Luciabaai bleef slechts Kosibaai over als een mogelijke eigen haven voor de Zuid-Afrikaansche Republiek. Deze baai, ten Oosten van Swaziland, aan de Amatonga-kust gelegen, had op zichzelf voor de Transvalers weinig aantrekkelijks. Het was er ongezond, en buitendien zou er slechts met groote kosten een zeehaven van te maken zijn, gelijkwaardig met de andere in Zuid-Afrika. De Republiek zou dan ook niet met alle macht naar een verbinding met die baai gestreefd hebben, als niet van Britsche zijde een voortdurende druk op haar was geoefend geworden tot het deelnemen aan een Tolverbond met de Britsche Koloniën in Zuid-Afrika. Anders dan in den Oranje-Vrijstaat, waar spoedig aan dezen aandrang werd toegegeven, besefte men in de Transvaal het gevaar, dat in zulk een verdrag gelegen was. Zelfs onder de gunstigste omstandigheden zou een dergelijk verbond van de zwakke Republiek met een deel van het machtige Britsche Rijk, slechts als bondgenootschap tusschen lam en leeuw kunnen gelden. Doch, waar behalve de ongelijkheid in kracht van de partijen, de zwakste buitendien alle omstandigheden tegen zich had; waar de Britsche Koloniën in het bezit waren van alle invoerhavens en de Republiek van geen enkele; waar derhalve de inning van ongeveer alle invoerrechten (een belangrijk deel der Transvaalsche staatsinkomsten) afhing van den goeden wil der Britsche bondgenooten, en deze hierdoor een mach-

tig wapen in de handen zouden hebben, waartegenover de Republiek niets stellen kon, — daar was het niet vreemd dat Krüger het standpunt innam, onwrikbaar door hem vastgehouden : geen toetreding tot een Tolverbond, tenzij met eigen haven. Delagoabaai, in vreemde, tegenover Engeland zwakke handen, kon niet als zoodanig gelden, zelfs niet met de spoorwegverbinding die in 1895 tot stand kwam. Dit deed Krüger verlangen naar het bezit van Kosibaai en van den weg daarheen, welke weg door Swaziland en Amatongaland zou moeten leiden. Wij zullen in het Derde Boek aantoonen, hoe ook hier de Republiek werd gedwarsboomd, niettegenstaande de schoone beloften welke Groot-Brittanje in ruil gaf voor de opofferingen, die zij zich getroostte, zonder die ooit door een vervulling der beloften beloond te zien.

Tot die opofferingen behoorde de afstand van het recht, dat de Republiek zich bij het sluiten van de Conventie van 1884 had voorbehouden, dat van uitbreiding noordwaarts, in het eigen „Hinterland" van Transvaal.

Het aanhechten van deze landstreken aan het Britsche rijk was de laatste schakel in de keten van inlijvingen, die aan de landzijde door Groot-Brittanje om de Boeren-republieken werd gespannen.

Engeland was daarmede aangevangen in 1870, toen het de Kimberley-diamantvelden, in het westen van den Oranje-Vrijstaat gelegen, aan dezen Staat ontroofde en zelf in bezit hield.[1]) Het jaar daarop had het aan de Zuid-Afrikaansche Republiek door de Keate-uitspraak een uitgestrekt gebied

1) Deze roof is beschreven in Hoofdstuk IX en X van het voorgaande werk.

ontnomen, dat het zuid-westelijk deel van die Republiek vormde. [1])

Het Tweede Boek van dit werk zal aantoonen, welke gebeurtenissen daarop in de landstreken ten westen van Transvaal voorvielen, en hoe een groot gebied in 1885 ook Britsch werd gemaakt door de proclamatie, waarbij een Britsch Protectoraat werd uitgestrekt over geheel Beetsjoeanaland en de Kalahari.

En eindelijk werden, naar wij in Boek IV zullen zien, Matabeleland en Mashonaland aan Groot-Brittanje toegevoegd.

Daarmede was de Republiek als een belegerde veste geheel door Britsch gebied ingesloten. Het zou niet lang duren of het sein voor den laatsten aanval zou worden gegeven.

Ten einde den lezer den loop der gebeurtenissen duidelijk voor oogen te brengen, vinde de desbetreffende tijdtafel hier een plaats:

1833 Eerste Trek der Boeren uit de Kaapkolonie onder Trichardt en van Rensburg.
1835 Tocht van Trichardt naar Delagoabaai.
1836 De Groote Trek.
Traktaat van Sir Benjamin D'Urban met Moselikatse.
De Emigranten-Boeren vestigen zich tusschen Vaal- en Vetrivier.
1837 Stichting van Winburg.
De Emigranten-Boeren verdrijven Moselikatse over de Limpopo.
1838 (4 Februari) Traktaat tusschen de Emigranten-Boeren onder Pieter Retief en Dingaan.

1) Zie de geschiedenis van deze Keate-uitspraak in Hoofdstuk XI van het voorgaande werk.

(6 Februari) Retief en zijn metgezellen door Dingaan vermoord.

(Mei) De „Maatschappij der Zuid-Afrikaansche Emigranten" onder Landman neemt bij Proclamatie Port-Natal in bezit.

Stichting van de Republiek Natal.

Stichting van Pietermaritzburg.

1839 Stichting van Potchefstroom.

1840 Dingaan uit Natal verdreven.

Pretorius stelt Panda aan tot Opperhoofd der Zoeloe's als vazal der Emigranten-Boeren en neemt St.-Lucia-baai in bezit.

1841 Britsche Soevereiniteit afgekondigd over de Emigranten-Boeren in Natal.

1842 Groot-Brittanje bezet Natal.

De Emigranten-Boeren trekken uit Natal.

1843 Natal geproclameerd tot Britsche kolonie.

1846 Bloemfontein en Lijdenburg door de Emigranten-Boeren gesticht.

Eerste traktaat van de Emigranten-Boeren van Lijdenburg onder van Rensburg en Joubert met de Swazies.

Eerste traktaat van de Emigranten-Boeren met Moselikatse.

1847 Uitbreiding van de Kaapkolonie tot aan de Oranjerivier.

Het land tusschen Vischrivier en de Kei geannexeerd onder den naam van Britsch Kaffraria.

1848 Britsche Soevereiniteit wordt geproclameerd over het gebied tusschen Oranje-rivier en Vaalrivier; de Oranjerivier-Soevereiniteit.

1850 Stichting van Rustenburg.

1852 Traktaat van Zandrivier, waarbij de onafhankelijkheid der Boeren-Emigranten ten noorden van de Vaal-rivier door Groot-Brittanje wordt erkend.

1853 (8 Januari) Traktaat van Moselikatse met de Boeren van Zoutpansberg onder Potgieter.

(16 Mei) Traktaat van Moselikatse met de Boeren

der „Transvaalsche Republiek" onder Pretorius.

1854 Bloemfontein-Conventie.

De Oranjerivier-Soevereiniteit door Groot-Brittanje opgegeven; ontstaan van den Oranje-Vrijstaat.

1855 Tweede verdrag tusschen de Boeren en de Swazies.

1856 Grondwet der Zuid-Afrikaansche Republiek.

1860 De Republieken ten noorden van de Vaalrivier vereenigd tot één Staat, de „Zuid-Afrikaansche Republiek", met Pretoria tot hoofdstad.

1866 Eerste diamant gevonden.

1868 Basoetoland ingelijfd als Britsch.

Proclamatie van President Pretorius, waarbij hij de grenzen der Republiek bepaalt, met een eigen haven aan de Delagoabaai.

Engeland en Portugal protesteeren.

1869 Traktaat tusschen de Zuid-Afrikaansche Republiek en Portugal, waarbij de Republiek van de haven aan Delagoabaai afziet.

Diamanten bij Vaalrivier gevonden.

1870 De Vrijstaatsche diamantvelden bij Vaalrivier door Groot-Brittanje in bezit genomen.

1871 Het Swazi-opperhoofd Oemswaas roept, als onderdaan, de bescherming in van de Zuid-Afrikaansche Republiek tegen Ketsjwaijo.

(17 October) De Keate-uitspraak, waardoor aan de Zuid-Afrikaansche Republiek een groot gedeelte van haar gebied wordt ontnomen.

(27 October) De Vrijstaatsche diamantvelden formeel bij de Kaapkolonie ingelijfd.

1873 Opening der Transvaalsche Lijdenburg-goudvelden.

1875 (1 Juli) Verdrag tusschen de Zuid-Afrikaansche Republiek en de Swazies, waarbij Oembandien wordt aangesteld tot Opperhoofd over de Swazies.

(24 Juli) President Mac-Mahon wijst als arbiter Delagoabaai aan Portugal toe.

1877 Eerste annexatie van de Zuid-Afrikaansche Republiek, door Shepstone.

1879 Zoeloe-oorlog met Engeland.
Wolseley's regeling in Zoeloeland.
1880 Transvaalsche onafhankelijkheids-oorlog.
1881 Conventie van Pretoria; de Transvaal aan de Boeren teruggegeven onder Britsche suzereiniteit; Swaziland onafhankelijk verklaard.
1883 Stichting van de Republieken Stellaland en Land Goosen.
1884 (8 Februari) Dood van Ketsjwaijo; Dinizoeloe opvolger.
(27 Februari) Conventie van Londen; Britsche suzereiniteit opgeheven.
(3 Mei) Mackenzie-Mankoroane traktaat.
(22 Mei) Mackenzie-Montsioa traktaat. Mackenzie kondigt Britsch Protectoraat af over Montsioa's grond, daarbij insluitend Land Goosen.
(16 Augustus) Stichting der Nieuwe Republiek.
(Augustus) Duitsch Protectoraat over Zuid-West Afrika afgekondigd.
Opening van de Barberton-goudvelden.
(Dec.) Expeditie van Warren naar Beetsjoeanaland.
(18 Dec.) De Britsche vlag te St.-Luciabaai geheschen.
1885 (27 Januari) Bevestiging door een Besluit in Rade van de Mackenzie-Mankoroane en Mackenzie-Montsioa traktaten.
(23 Maart) Britsch Protectoraat afgekondigd over Beetsjoeanaland en de Kalahari.
(28 Juli) St.-Luciabaai formeel door Groot-Brittanje ingelijfd.
(30 September) Britsche Soevereiniteit afgekondigd over Beetsjoeanaland ten zuiden van de Molopo.
1886 Opening van de Witwatersrand-goudvelden.
1887 (5 Februari) Britsch Protectoraat over Zoeloeland afgekondigd.
(14 Mei) Britsche Soevereiniteit over Zoeloeland afgekondigd.
(30 Juli) Het Grobler-traktaat tusschen de Zuid-Afrikaansche Republiek en Lobengoeloe.

(14 September) Traktaat van Vereeniging tusschen de Nieuwe Republiek en de Zuid-Afrikaansche Republiek.

(3 December) Tongaland geplaatst binnen de sfeer van Britschen invloed.

1888 (11 Februari) Het Moffat-traktaat tusschen Groot-Brittanje en Lobengoeloe.

(25 Juli) Matabeleland en Mashonaland geplaatst binnen de Britsche sfeer van invloed.

(30 October) De Rudd-Rhodes Concessie.

1889 (3 Mei) Voorstel van President Krüger dat de Zuid-Afrikaansche Republiek zich zal terugtrekken uit het noorden, indien Groot-Brittanje zich terugtrekt uit Swaziland, het gebied van Zambaan en Oembegisa en Tongaland.

(29 October) Octrooi (Charter) verleend aan de Britsche Zuid-Afrikaansche Compagnie.

(December) Zending van Sir Francis de Winton naar Swaziland.

1890 Conferentie te Blignautspont.

Hofmeyr's belofte.

Eerste Swaziland-Conventie.

Mashonaland bezet door de troepen der Britsche Zuid-Afrikaansche Compagnie.

1891 Adendorff-trek.

Conflict tusschen Engeland en Portugal.

(11 Juni) De grens-kwestie door Engeland en Portugal bij traktaat geregeld.

(17 November) Lippert verkrijgt zijn concessie van Lobengoeloe.

1893 (18—20 April) Conferentie te Colesberg.

(5—7 Juni) Conferentie te Pretoria.

(November) Tweede Swaziland-Conventie.

Matabele-oorlog; Boeloewaijo ingenomen; dood van Lobengoeloe; Matabeleland bezet door de Britsche Zuid-Afrikaansche Compagnie.

1894 (December) Conferentie te Volksrust-Charlestown.

1894 Derde en laatste Swaziland-Conventie.
1895 (13 Februari) De Volksraad der Zuid-Afrikaansche Republiek ratificeert de Derde Swaziland-Conventie.
(22 April) Het gebied van Zambaan en Oembegisa door Groot-Brittanje ingelijfd.
(December) Inval van Dr. Jameson.
1899 (October) Oorlog.

BOEK I

Zoeloeland en de Nieuwe Republiek

HOOFDSTUK II

Ketsjwaijo en zijn val

	1879	Ketsjwaijo van den troon gestooten.
		Wolseley's regeling. Anarchie in Zoeloeland.
29 Januari	1883	Herstel van Ketsjwaijo.
21 Juli	1883	Oesibeboe's vredebreuk; vlucht van Ketsjwaijo.
	1884	Dood van Ketsjwaijo.

Na afloop van den Zoeloe-oorlog van 1879[1]) werd de Zoeloe-koning Ketsjwaijo van den troon gestooten en als politiek staatsgevangene naar Kaapstad gezonden. De reorganisatie van het land werd opgedragen aan Sir Garnet (later Lord) Wolseley, die na de eerste tegenslagen de krijgskans had doen keeren en wiens voorspoed op militair gebied het Britsche Goevernement deed vertrouwen, dat hij ook verder de rechte man zou wezen.

Ten einde het Britsche Goevernement te vrijwaren tegen de veelzijdige verantwoordelijkheid, die een direct bestuur medebrengt en waarnaar het allerminst verlangde, en om het toch de vrijheid te laten zich als heer en meester op te werpen, zoodra lust en gelegenheid zich zouden voordoen, sneed Wolseley Zoeloeland in dertien afzonderlijke en van elkaar onafhankelijke stukken en stelde verschillende

1) Deze oorlog is besproken in het voorafgaande werk, *De eerste Annexatie van de Transvaal.* Dit zal in het vervolg worden aangehaald als Vol. I.

hoofden daarover aan. Deze hoofden waren Zoeloe's, met uitzondering van John Dunn — een Brit,

„die twintig jaren lang of langer het leven van een Zoeloe geleid had, Zoeloe-vrouwen had genomen", [1])

maar die bij Ketsjwaijo's vrienden slecht aangeschreven stond, omdat hij in den oorlog niet den koning trouw was gebleven, niettegenstaande hij al wat hij bezat aan dezen te danken had.

Generaal Wolseley's „regeling" leidde spoedig tot ongeregeldheid en wanorde; eindelijk tot regeeringloosheid. Een centraal gezag ontbrak. Wel was er een Britsche Resident, doch alleen als consulair ambtenaar om te rapporteeren over den gang van zaken, zonder zelf eenige macht hoegenaamd te bezitten. En, zooals de vertegenwoordigers van Groot-Brittanje gewoonlijk deden, zij trokken bij de verdeeling van het land lijnen, zonder eenige acht te slaan op oude bakens en op verkregen rechten.

Hierop werd gewezen door Henrique C. Shepstone [2]) (die toevallig geen hand in de „regeling" gehad had) in een brief aan den Goeverneur van Natal, Sir Henry Bulwer:

„Ik ben niet bekend met de omstandigheden, waaronder de Reserve [3]) voor Oesibeboe [een der dertien onafhankelijke

1) De *Cape Times*, aangehaald in het Engelsche Blauwboek C 2482, p 274; vgl. ook Vol I., p. 247.

2) Deze Shepstone was een zoon van den in Transvaal treurig befaamden Sir Theophilus; hij was aan den Britschen Resident in Zoeloeland toegevoegd als hulp en bijstand.

Sir Theophilus Shepstone had verscheiden zonen en andere familieleden van denzelfden geslachtsnaam, die nagenoeg allen op de een of andere wijze met de naturellen-politiek in Natal, Zoeloeland of Swaziland te doen hadden, zoodat men bij het bestudeeren van de gebeurtenissen in dat gedeelte van Zuid-Afrika voortdurend den naam Shepstone tegenkomt.

3) Met dit woord werd een stuk grond aangeduid, voor den een of ander gereserveerd.

hoofden] is bepaald; maar het treft mij dat zeer weinig aandacht is geschonken aan de wijze waarop het land geoccupeerd was, toen de grenslijnen werden getrokken, daar gelijk ik verneem, het terrein, voor Oesibeboe bestemd, niet alleen het land insluit, door hem en zijn eigen volk geoccupeerd, doch ook een groot stuk grond bewoond door andere hoofden en hun volk, die nooit aan Oesibeboe onderworpen zijn geweest en van wie nu geëischt wordt, dat zij den grond zullen verlaten, dien zij nu occupeeren en die reeds aan hun voorouders toebehoord had, tenzij zij zich aan zijn gezag onderwerpen" (16 Mei 1883; C. 3705, p. 97).

Oesibeboe was steeds Ketsjwaijo vijandig gezind geweest. En toch werd hij door Generaal Wolseley als hoofd geplaatst over Ketsjwaijo's broeder Oendaboeko, zijn vroegeren hoofd-indoena Oemnyamana, hun volk en hun grond. Toen zij zich niet naar dezen maatregel wilden voegen en weigerden Oesibeboe's gezag te erkennen, verdreef Oesibeboe hen gewapenderhand van hun eigen grond. (C. 3466, p. 171). In Augustus 1882 berichtte Osborn, de Britsche Resident, aan den Goeverneur van Natal dat Oendaboeko, Oemnyamana en hun volk

„allen luide erop aandringen, dat het hun toegelaten zal worden naar hun oude woonplaatsen terug te keeren en uitdrukkelijk zeggen, dat zij het gezag der hoofden, binnen wier gronden deze [woonplaatsen] gelegen zijn, niet zullen erkennen; en evenmin erkennen zij die hoofden, binnen wier grenzen zij thans tijdelijk verblijven" (C. 3466, p. 172).

Eenige andere volgelingen van Oemnyamana waren geplaatst geworden onder Oham, ook al een oude vijand van Ketsjwaijo. Oham beroofde hun kralen en doodde (1 October 1881) een aantal Abakoeloesi, de persoonlijke volgers van Ketsjwaijo.

Verder werd John Dunn gesteld over het gebied van een halfbroeder van Ketsjwaijo, Daboelamanzi genaamd, die evenals Oendaboeko zich beschouwde als behoorende tot Ketsjwaijo's „koninklijk" huis. Wat te voorzien was gebeurde: Daboelamanzi en zijn volk weigerden John Dunn's autoriteit te erkennen en hun kralen te verplaatsen.

De Boeren hadden nooit hun overtuiging verborgen gehouden, dat de Zoeloe-oorlog van 1879 een fout was geweest en dat de Zoeloe's er toe waren gedwongen geworden door Sir Bartle Frere. Zij hadden eveneens Sir Garnet Wolseley's „regeling" ten sterkste afgekeurd, op grond namelijk van de overweging dat voortdurende wanorde er zonder twijfel het gevolg van zoude zijn — een toestand, waarvoor zij niet onverschillig konden blijven, in aanmerking genomen het feit dat Zoeloeland aan de Transvaal grensde.

In Juli 1882 rapporteerde Commandant-Generaal Joubert aan den Uitvoerenden Raad:

„dat de toestand in Zululand op onze Oostelijke grenzen steeds toenemend verergert; moord, roof en plunderen zijn aan de orde van den dag. Zoovele Zulus zijn van tijd tot tijd van alles beroofd en geplunderd, en zonder eenig middel van bestaan van uit hun land over de grenzen binnen ons land gedreven" (*Staatscourant* van 24 Augustus 1882; C. 3466, p. 128).

Verder wees hij er op, dat zoo de Republiek deze vluchtelingen over de grenzen naar Zoeloeland zou terugdrijven, dit, naar Joubert het uitdrukte, „niet anders zal zijn dan hen naar een onverbiddelijke grafkuil en dadelijke dood te zenden"; en hij

eindigde met te zeggen, dat alle moeilijkheden te wijten waren aan „verkeerde politiek" en dat slechts de herstelling van Ketsjwaijo wederom orde kon scheppen.

In Juli van datzelfde jaar zond het Goevernement der Republiek Joubert's rapport aan den Hoogen Commissaris te Kaapstad, met ernstigen aandrang om de aanbeveling aangaande Ketsjwaijo te volgen.

Van den beginne af aan waren er velen, in Engeland zoowel als in Zuid-Afrika, die, eerst op gevoelsgronden alleen, hadden beweerd dat het afzetten van Ketsjwaijo een ernstige dwaling was geweest. Aan het hoofd van deze partij stond Bisschop Colenso van Natal, met kracht ondersteund door het „Genootschap tot Bescherming der Inboorlingen" in Engeland. Langzamerhand echter, toen de gebeurtenissen voor zichzelf gingen spreken, wees men er op, dat afgezien van de moreele zijde van het vraagstuk, er duidelijk behoefte was aan een centrale autoriteit in Zoeloeland, en dat geen ander dan Ketsjwaijo als groot-opperhoofd mogelijk was.

Deze zienswijze vond vele ondersteuners, toen Ketsjwaijo, van Kaapstad naar Engeland gezonden, door zijn rustige houding en zijn waardige manieren voor het oogenblik de held en het troetelkind van den dag werd.

Generaal Wolseley had bij het „regelen" van de zaken des lands aan de dertien hoofden, die hij had aangesteld, gewaarborgd dat „het in geen geval ooit aan Ketsjwaijo toegestaan zou worden om zich weder in het land te vestigen"; zonder dezen waarborg, naar hij later zeide, „zou geen hunner de positie van hoofd hebben aanvaard" (C. 3466, p. 1).

Allengs echter was de anarchie in Zoeloeland zoo onrustbarend geworden, dat de Britsche Regeering, die er zelve de schuld van was, den toestand moeilijk werkeloos kon blijven aanzien. Orde moest worden hersteld. Dit nu kon geschieden door het land te heroveren en het voor altijd Britsch te maken, maar deze maatregel zoude groote uitgaven na zich sleepen voor de toekomst zoowel als voor het oogenblik: de Zoeloe's toch waren meerendeels „Oesoetoe's", dat wil zeggen, zij waren aanhangers van hun „Koninklijk" Huis, en het zou ter voorkoming van een opstand van deze ondersteuners van Ketsjwaijo en zijn zoon noodzakelijk zijn een aanzienlijke krijgsmacht in het land te onderhouden. Zoeloeland werd niet geschikt geacht voor kolonisatie door blanken en evenmin waren er goud- of diamant-mijnen, voor zoover toen bekend: er bestond dus geen reden om daarvoor een groote financiëele en andere verantwoordelijkheid te aanvaarden. De Britsche regeering besloot derhalve Ketsjwaijo te herstellen en het aan de Zoeloe's over te laten zich zelf te redden.

Deze politiek zoude waarschijnlijk goede vruchten hebben gedragen, als men die maar logisch en standvastig doorgevoerd had. Ongelukkig geschiedde het tegendeel. In plaats van Ketsjwaijo weder te stellen als Koning of Hoofdkapitein over geheel Zoeloeland, werd besloten hem Hoofd te maken van slechts een deel van zijn gebied, terwijl een ander gedeelte werd toegewezen aan Oesibeboe, zijn machtigsten vijand. Wat overschoot werd in beslag genomen voor een Anglo-Zoeloe Reserve.

Het was de oude geschiedenis, zooals Generaal Joubert later aantoonde: de eene stam werd opgezet tegen den anderen, ten-einde het heerschen over

allen gemakkelijk te maken, zonder ergens verantwoordelijk voor te zijn.

De onmogelijke positie waarin Ketsjwaijo geplaatst werd, was op zichzelf reeds voldoende om de anarchie in Zoeloeland te doen voortduren. Van buiten af werd dat vuur echter bovendien nog aangestookt. Want tusschen Bisschop Colenso en de Natalsche autoriteiten, de Goeverneur niet uitgesloten, heerschte de grootste oneenigheid. De Bisschop had een hevigen aanval gedaan op de Shepstone's, van wie er een toen Minister van Naturellen-zaken in Natal was, en hij had hun houding vóór en na den Zoeloe-oorlog en hun behandeling der inboorlingen aan een scherpe kritiek onderworpen; daarna had de dochter van den Bisschop, Miss Harriet Colenso, die kritiek in boekvorm verspreid.

Dit alles gaf aanleiding tot een eindeloos twistgeschrijf. Een nieuwsblad in Durban was reeds op de hartstochtelijkste wijze vóór Colenso en tegen Sir Henry Bulwer opgetreden. Het Genootschap tot Bescherming der Inboorlingen had niet geschroomd te insinueeren, dat de Natalsche ambtenaren de inlijving van Zoeloeland bij Natal wilden doordrijven, alléén om vette postjes machtig te worden, en dat zij met dat doel burger-oorlog en anarchie in 't geheim hadden bevorderd. (C. 3864, p. 3). Osborn, de Britsche Resident in Zoeloeland, die onder de nieuwe regeling bestemd was voor den post van Administrateur der Anglo-Zoeloe Reserve, was ook in dezen woordenstrijd betrokken geworden.

Het was dus niet te verwonderen, dat deze ambtenaren hoe langer hoe minder over Ketsjwaijo te

spreken waren, toen Bisschop Colenso (als diens voorvechter) de zaak die hij in gemoede verdedigde, namelijk de herstelling van dat kafferhoofd in zijn waardigheid, gemeend had te moeten steunen door het doen van felle aanvallen op sommige Natalsche autoriteiten.

Sir Henry Bulwer, aan wien nu de uitvoering van het besluit tot herstel van Ketsjwaijo was opgedragen, had vroeger ten sterkste daartegen geijverd en had bij den Secretaris van Staat aangedrongen op de reeds besproken beperking van Ketsjwaijo's gezag.

En niettegenstaande de Goeverneur zeer goed op de hoogte was van de spanning, die tusschen Oesibeboe en de aanhangers van Ketsjwaijo bestond, en van het ruwe optreden van den eerste tegen de laatsten [1]), had hij, toen over de weder-aanstelling van Ketsjwaijo moest worden beslist, erop aangedrongen dat Oesibeboe met gelijke macht als Ketsjwaijo, naast dezen over een groot gedeelte van Zoeloeland zou heerschen.

Aldus was geschied: de nieuwe „regeling" was tot stand gekomen, waarbij Ketsjwaijo op nieuw Koning werd, doch met beide handen gebonden en met zijn bittersten en machtigsten vijand tot nabuur.

Op 29 Januari 1883 werd Ketsjwaijo weder als hoofd over een gedeelte van Zoeloeland geïnstalleerd. Dit geschiedde door Sir Theophilus Shepstone, die voor de plechtigheid speciaal was uitgekozen.

Bij deze gelegenheid reeds verklaarden verscheidenen der aanwezige Zoeloe's openlijk, dat de positie waarin Oesibeboe, van ouds hun vijand, met gelijke macht op Ketsjwaijo's grens geplaatst was, „bedoeld,

1) C. 3466, p. 100 en *passim*.

was als een hinderlaag om Ketsjwaijo te doen vallen."[1])
En daarop liep het ook uit.

Vóórdat aan Ketsjwaijo werd toegestaan naar Zoeloeland terug te keeren, had het Britsche Goevernement van hem de schriftelijke verbintenis geëischt, dat hij binnen zijn gebied „geen militaire organisatie van welken aard ook" zou toelaten; dat hij „geen oorlog zou aandoen aan eenig Hoofd of Hoofden, of volk, zonder de toestemming van het Britsche Goevernement" en dat hij „in alle twisten met een of ander Hoofd, volk, of Goevernement zijn toevlucht zou nemen tot arbitrage door het Britsche Goevernement" (C. 3466, p. 113).

Een Britsch Resident werd bij hem geplaatst om hem in 't oog te houden en toe te zien dat deze voorschriften werden opgevolgd. Maar niemand werd gelast om op Oesibeboe te passen, al was hij in dat opzicht evenzeer gebonden als Ketsjwaijo, en hij kon zooveel mannen uitrusten als hij maar wilde, zonder dat er iets van gezegd werd.

Vanaf het eerste oogenblik toonde Sir Henry Bulwer zich vijandelijk tegen Ketsjwaijo gezind en vervolgde hem met verwijten, beschuldigingen en aanvallen. Ketsjwaijo, die zeer goed wist dat hem van den kant van Oesibeboe gevaar dreigde en dat zijn leven op het spel stond, wendde zich keer op keer tot Bulwer om een strijdmacht te mogen bijeenbrengen voor de bescherming van zijn hoofd-

1) C. 3616, p. 54. „De meesten hunner", rapporteerde Shepstone verder, „spra- „ken in de bitterste bewoordingen over het geven van land aan Oesibeboe, „die aldus onafhankelijk van Ketsjwaijo was geworden; de meest beleedigende „bijnamen werden hem gegeven en zeer dikwijls spraken zij van hem als van „een hond. Zij beschuldigden hem van allerlei wreedheden en gruwelen en van „het voortdurend verstoren van den vrede in het land".

stad Oeloendi. In Maart 1883 antwoordde de Goeverneur „geheel zeker" te zijn, dat Oesibeboe niets tegen Ketsjwaijo's volk zou ondernemen (C. 3616, pp. 67, 106), en verbood Ketsjwaijo ten strengste het nemen van maatregelen ter verdediging. Zelfs toen Oesibeboe in April 1883 een inval deed in Ketsjwaijo's grondgebied en een aantal vrouwen en kinderen medevoerde, werd het arme schepsel bevolen stil te zitten. (C. 3705, pp. 31, 32).

Maar, zoo wierp Ketsjwaijo tegen, Oesibeboe beriep er zich op dat hij den inval gedaan had met toestemming van John Shepstone, den Secretaris voor Naturellen-zaken in Natal, en Ketsjwaijo „herhaalde verschillende malen uitdrukkelijk dat hij binnen enkele dagen [nogmaals] zou worden aangevallen" (C. 3705, pp. 35, 34). Toch werd hem nogmaals bevolen zich stil te houden. Geen wonder zijn verzuchting „dat het [Britsche] Goevernement zoo deed om hem dood te maken, daar hij verhinderd wordt zich te verdedigen"[1]).

Nog in Juli 1883, met den inval van April nog versch in herinnering, hield Sir Henry Bulwer vol:

„met betrekking tot de verklaring dat Oesibeboe een strijdmacht op de grens van zijn district had verzameld met de bedoeling om Ketsjwaijo te bevechten, houd ik mij er van verzekerd dat Oesibeboe nòch den wensch nòch de macht heeft om Ketsjwaijo aan te vallen" (C. 3864, p. 47).

1) C. 3705, p. 34. Op 20 April had de Resident Henry F. Fynn reeds gerapporteerd: „Ketsjwaijo zegt . . , dat hij rustig te Oendini [andere naam van zijn hoofdstad „Oeloendi] blijft met de mannen die hij verzameld heeft om zich te verdedigen „en dat hij zich aan de restauratie-condities houdt; terwijl Oesibeboe ze breekt, de „grenzen overschrijdt, vee, vrouwen en kinderen rooft en plundert, en zijn volk doodt, „terwijl hij, Ketsjwaijo, geen tegenstand biedt en zijn volk beveelt zich niet te „verzetten, en toch geef ik, de Britsche Resident, hem geen bescherming of af„doende antwoorden van het Goevernement op al zijn smeekbeden en klachten, „en hij heeft nu geen hoop meer noch vertrouwen in mij of mijn schrijven aan „het Goevernement" (C 3705, p. 32).

En wederom werd Ketsjwaijo verboden iets hiertegen te doen.

In weerwil hiervan had deze zich door eenige gewapende getrouwen omringd. Maar het baatte niet meer. Twee weken later, 21 Juli, deed Oesibeboe een aanval op Ketsjwaijo's hoofdstad Oeloendi en stak die in brand; doodde Ketsjwaijo's zesjarig zoontje; verwondde en vermoordde verscheidene van zijn vrouwen en verdreef Ketsjwaijo zelven, gewond en hulpeloos, naar de Reserve. [1]) Daar haalde men hem over zich aan de Engelsche autoriteiten over te geven en hij stierf den 8sten Februari 1884, zes maanden na zijn vlucht.

De Zoeloe's verklaarden „dat de Engelschen genadiglijk Ketsjwaijo hadden teruggebracht om te leven en te regeeren, maar dat het [eigenlijk] gedaan was om hem dood te maken" (C. 3864, p. 122).

1) C. 3864, pp. 60, 104. In zijn bericht over dezen aanval aan den Minister te Londen trachtte Sir Henry Bulwer zich aan alle verantwoordelijkheid te onttrekken. „Het is Oesibeboe's plicht," schreef hij, „als een onafhankelijk hoofd, „door het Goevernement aangesteld, om aan het Goevernement rekenschap af te „leggen voor wat hij heeft gedaan... Geen opheldering kan een enkele dezer „handelingen rechtvaardigen" (C. 3864, p. 61).

HOOFDSTUK III

TUSSCHENKOMST DER BOEREN

1883 en 1884 Terugslag der wanorde in Zoeloeland op den toestand in Transvaal. Generaal Joubert's rapporten.

1884 Groot-Brittanje blijft werkeloos. De Regeering der Z. A. R. machteloos door de Conventie. De grensboeren treden zelf op en komen (4 Maart) tot een verstandhouding met Grant, vertegenwoordiger van het Genootschap tot Bescherming der Inboorlingen.

In de aangrenzende Zuid-Afrikaansche Republiek voelde men den terugslag van deze gebeurtenissen en ze wekten er onrust en verontwaardiging.

De Transvaal had reden tot klagen en klaagde dan ook herhaaldelijk luide [1]). De kaffers kwamen wanhopig en tot alles in staat bij honderden over de grenzen gevlucht en de Hooge Commissaris, in plaats van een einde te maken aan den verwarden toestand, liet het bij het uitspreken van zijn „groot leedwezen, dat eenig ongerief is aangedaan aan de Transvaalsche Regeering door ongeregeldheden op hare grens" (C. 3705, p. 36). Lord Derby, in Londen gezeteld, weigerde er eenige verantwoordelijkheid voor te aanvaarden of er iets aan te doen.

1) Zie o.a. de missive van Staatssecretaris Bok aan den Hoogen Commissaris dd. 17 September 1883 in C. 3864, p. 190. Het daaraan gehechte rapport van Generaal P. J. Joubert als Superintendent van Naturellen is ook te vinden in C. 4037 p. 13. Het is afgedrukt in het Groenboek van 1884 en wordt hier als Bijlage B. gegeven.

„Informeer de Transvaalsche Regeering" schreef hij 3 November 1883, „in antwoord op den [klachten-] brief van den Staatssecretaris, dat het aan haar is om de grens van het Transvaalsche grondgebied te beschermen en daar de naturellen uit te houden, die mochten beproeven er van buiten af in te komen, en wier tegenwoordigheid schade of gevaar mocht veroorzaken; maar dat de Speciale Commissaris voor Zoeloe-zaken geïnstrueerd zal worden om aan Oham [Uhamu] en de andere Hoofden te doen weten, dat hun volk beschuldigd wordt van het begaan van moorden in de Transvaal, en dat zij zulke daden moeten verhinderen" (C. 3864, p. 203).

Hiermede sprak de Secretaris van Staat een beginsel uit, waarbij de Boeren zich gaarne hadden neergelegd, indien slechts Lord Derby in alle andere gevallen daaraan vastgehouden had. Wij zullen echter zien, dat hij in verband met Beetsjoeanaland met een geheel anderen mond sprak.

Het was waar, dat Zoeloeland geen Britsch grondgebied was en ook niet onder Britsche „bescherming" stond. Uitdrukkelijk was dit door het Britsche Goevernement verklaard, niet alleen na Ketsjwaijo's terugkeer, maar nogmaals in Mei 1884. (C. 4037, p. 117). Dit nam echter niet weg, dat de anarchie in Zoeloeland ongetwijfeld aan Britsche bemoeiingen moest worden toegeschreven. En de Boeren, die even goed als Ketsjwaijo zelf diens ondergang hadden voorzien, waren verontwaardigd over de wijze waarop hij ten val was gebracht.

Generaal Joubert had zich in zijn rapporten aan den Uitvoerenden Raad der Zuid-Afrikaansche Republiek, die terstond aan de Britsche Regeering werden medegedeeld, over den toestand op de grenzen vrijmoedig genoeg uitgelaten. Zoo schreef hij eens:

„Na den oorlog, die het Engelsche Gouvernement met de Zulu's had in 1879, werd Zulu-land in verschillende kleine Staten of Kapiteinschappen verdeeld. Dat was natuurlijk gedaan, om de natie tegen zichzelf verdeeld te maken en te verzwakken of elkander te doen uitroeien.

„Het gevolg van deze politieke handelwijze heeft ook niet lang op zich laten wachten" [1]).

En bij een andere gelegenheid:

„Het was met de verwachting en het verlangen naar het einde van de gruwelen en moordtooneelen, die er onophoudelijk voorvielen, dat onze Regeering had aangedrongen bij Hare Majesteit op de loslating en herstelling van den Zulu-Koning Cetchwayo. Die loslating is geschied, doch de Koning werd niet weer hersteld in zijn Rijk, maar werd overgelaten aan kuiperij en ondermijning, en ieder verstandig mensch kon zien, dat hij nooit bestand zou zijn tegen den voor hem bereiden val, waarvan de netten wel zeer fijn gespannen waren, en die dan ook niet missen kon onze verwachting voor de rust en vrede in Zulu-land teleur te stellen" [2]).

Toch maakte de Generaal zich sterk

„dat, indien de regeling van zaken in Zulu-land behoorlijk wordt gedaan, er spoedig een einde zou wezen aan het moorden en bloedvergieten; ten minste ik zie kans om, zoo mij de opdracht werd gedaan, de zaken in Zulu-land te regelen, zoolang de Koning Cethwayo nog leeft, en alle bloedvergieting, in betrekkelijk zeer korten tijd, ja binnen 48 uren te doen eindigen, en binnen 14 dagen vrede en een ordelijken toestand in het Zulu-land daar te stellen. Ik ben

1) Rapport van Januari 1884; Groenboek van 1884, p. 74; C. 4037, p. 14. Zie Bijlage C.

2) Rapport van 15 September 1883; Groenboek van 1884, p. 74; C. 3864, p. 191; C. 4037, p. 13. Zie Bijlage B.

zeker, dat ik hier niet te veel onderneem, wanneer ik zulks zeg, maar of daardoor het politiek oogmerk van Sir Garnet Wolseley, Shepstone en anderen of van Jingo's zal uitgevoerd worden of zijn, dat mag ik mij niet veroorloven te zeggen, maar er zal vrede en orde in Zulu-land wezen met minder bloedvergieten en geldverspilling dan thans het geval is" [1]).

Het was niet slechts in het algemeen, dat de Boeren van de zaak wisten; zij waren ook op de hoogte van allerlei bizonderheden. Zij wisten, onder andere, dat Oesibeboe's volk in 't bezit was van achterladers, die hij uit Natal verkregen had; zij wisten, dat hij van Natal uit van paarden voorzien werd; zij wisten dat hij blanke vrijwilligers, ook al afkomstig uit Natal, bij zich had gehad, die medegedaan hadden aan den aanval op Oeloendi; en zij wisten ook, dat de Natalsche Procureur-Generaal verklaard had niet in staat te zijn deze personen daarin te verhinderen en evenmin stappen te kunnen nemen tegen hen, die in de kranten bij advertentie zulke vrijwilligers opriepen [2]).

En het was ook aan de Boeren evengoed als aan Ketsjwaijo bekend, dat Oesibeboe er zich herhaaldelijk op had beroepen, te handelen op autoriteit van John Shepstone, daarmede bedoelende het Britsche Goevernement [3]).

De dood van Ketsjwaijo bracht geen verbetering. Integendeel. Oesibeboe, die intusschen nogmaals (22 Januari 1884) [4]) de Oesoetoe's had overvallen en

1) Rapport van Januari 1884.
2) C. 3864 pp. 103, 196, 291; C. 4037, pp. 58, 59; C. 4274, p. 28.
3) C. 3864, p. 213; C. 3705, pp. 34, 35; C. 4191, p. 70.
4) C. 4037, p. 33; C. 4191, p. 138.

uit elkaar gedreven, deed op het vernemen van Ketsjwaijo's overlijden den Resident-Commissaris in de Reserve weten, dat hij van plan was bezit te nemen van den grond, die in Januari 1883 aan Ketsjwaijo toegewezen was geworden. (C. 4037, p. 54).

Ketsjwaijo had Dinizoeloe, den eenigen hem overgebleven zoon, tot opvolger aangewezen, [1]) met goedkeuring van Oendaboeko, Ketsjwaijo's broeder, en van Oemnyamana, zijn Hoofd-Indoena, de twee leiders van de Oesoetoe's, de aanhangers van het „Koninklijk Huis". Tegenover hen stelde zich Oesibeboe, door Sir Henry Bulwer het „politiek evenwicht" in Zoeloeland genoemd (C. 4037, p. 117), een benaming die wel aantoonde, dat Generaal Joubert gelijk had met te zeggen, dat de Engelschen in Zoeloeland verdeeldheid brachten om te kunnen heerschen.

Een strijd was te voorzien. Doch Lord Derby en Sir Henry Bulwer deden niets om dien te voorkomen. „De geheele kwestie brengt ons in de grootste verlegenheid," schreef de laatste (24 Maart) en in hun besluiteloosheid weigerden zij Dinizoeloe als Ketsjwaijo's opvolger te erkennen, op grond dat hij niet tegen zijn vijand zou zijn opgewassen (C. 4037, p. 79) — alsof de toestand, door niet-erkenning, er beter op werd!

Dinizoeloe en zijn raadslieden waren even goed als de Goeverneur overtuigd, dat Oesibeboe thans sterker was dan zij en zij kenden ook de oorzaak daarvan: de hulp namelijk die Oesibeboe van uit Natal ontving. Zij hadden zich dadelijk kunnen onderwerpen,

1) Sir Henry Bulwer weigerde dit te gelooven, „maar", moest hij toegeven, „indien er een opvolger van Ketsjwaijo moest wezen, dan had Dinizoeloe er „ongetwijfeld de beste aanspraak op" (C. 4913, p. 6). Bulwer's opvolger, Sir Arthur Havelock, nam het echter als een vaststaand feit aan. (C. 5331, p. 46).

maar op hun beurt besloten zij eerst rond te zien naar bijstand.

Het was heel natuurlijk, dat zij zich in hun kommervollen toestand wendden tot de Boeren.

Immers de Zoeloe's, niet in staat onderscheid te maken tusschen het Britsche Goevernement en de Natalsche ambtenaren, wantrouwden de Engelschen in 't algemeen. Ketsjwaijo's wedervaren had dat wantrouwen versterkt, maar een nog veel dieperen indruk had iets anders op ieder Zoeloe-gemoed gemaakt, een indruk die door niets kon worden uitgewischt: het graf van Koning Panda, Ketsjwaijo's vader, was op bevel van Generaal Wolseley en in tegenwoordigheid van John Shepstone geopend en beroofd [1]). Panda had steeds in vrede met de Engelschen geleefd; hij was gestorven lang voor de Zoeloe-oorlog uitbrak, en toch „werd zijn graf geplunderd, en de stoel waarop hij zat (die naar Zoeloe-gewoonte met hem begraven was geworden) werd in Pietermaritzburg tentoongesteld." [2])

De Boeren daarentegen, hadden Panda op den troon geplaatst en de Zoeloe's hadden de verjaging van den bloeddorstigen Dingaan, Panda's voorganger, beschouwd als een weldaad, een verademing. Daarenboven redeneerden zij aldus:

„Panda is door de Boeren Koning gemaakt, . . . leefde en stierf in vrede. Ketsjwaijo is door de Engelschen tot Koning gemaakt en oogstte niets dan ellende en verdriet en stierf als een balling in zijn eigen land" [3]).

1) Dit was geschied op 26 Augustus 1879; C. 4980, p. 136: C. 4274, p. 49.

2) Zie in verband hiermede artikel 4 der Conventie van 1888 (Bijlage H), dat door de Engelschen is opgesteld, alsof het noodig was de Zoeloe-graven te beschermen tegen schendingen door de Boeren!

3) *Volksstem* van 27 Mei 1884. Zie ook C. Vijn's *Cetshwayo's Dutchman*, p. 42.

Het was nu dus nogmaals bij de Boeren, dat de Zoeloe's aanklopten om orde op zaken te stellen. Zooals Dinizoeloe het in later jaren bij monde van een zijner boodschappers uitdrukte: hij had

„de rust verstoord gevonden in zijn land; en de hulp der Boeren, die de vrienden van zijn vaderen geweest waren, werd ingeroepen om de moeilijkheden uit den weg te ruimen" (C. 5331, p. 32; 22 Augustus 1887).

Zelfs het Genootschap tot Bescherming der Inboorlingen vond daar niets vreemds in. Naar aanleiding van een advertentie in de Natalsche kranten, waarbij vrijwilligers voor Oesibeboe werden aangeworven, maakte het Genootschap in een brief aan het Ministerie van Koloniën de opmerking:

„Het is, toen het bekend werd dat Oesibeboe versterkingen kreeg uit Natal, niet te verwonderen, dat de Oesoetoe's uit zelfverdediging er toe gebracht werden om de hulp der Boeren te zoeken" (C. 4191, p. 58; 19 Juni 1884).

Onnoodig te zeggen, dat de Transvaalsche Regeering machteloos moest toezien: hare handen waren gebonden door de Conventie met Groot-Brittanje, naar elke burger maar al te goed wist[1]). Maar onder de ingezetenen nabij de grens waren er verscheidenen, die zooveel door de voortdurende beroeringen in Zoeloeland hadden te lijden gehad, dat zij er gaarne iets aan wilden wagen om er een eind aan te maken[2]).

1) Het standpunt der Regeering werd door haar uiteengezet in eene missive van 13 Mei 1884, die in Bijlage D is afgedrukt.

2) C. 4191, p. 73. D. J. Esselen, Staatssecretaris der Nieuwe Republiek, schreef in zijn Memorandum van den 19den October 1885: „De Usutu-partij had herhaal-„delijk om hulp gevraagd en waren moede van den gedurigen strijd, en verzochten „de Afrikaansche Boeren om vrede in het land te bewerken. Indien de grensbe-

Hun eigen Regeering had geen vrijheid er iets aan te doen en het Britsche Goevernement was er onwillig, of anders onbekwaam toe. Zij besloten dus

„om eenige van de oudsten en ervarendsten uit hun midden, die geheel hun leven in de nabijheid der Zulus doorgebragt hadden en goed bekend waren met hun taal en hunne gebruiken, Zululand in te zenden met het doel om uit te vinden welke regeling het beste zou zijn om een aanhoudende vrede te weeg te brengen. Deze lieden gingen Zululand in te midden van den oorlog en met levensgevaar maakten zij nauwkeurige onderzoekingen bij de Hoofden en Kapiteins zoowel als bij het volk van Zululand, de volgelingen van Ketschwaijo, [bij] Usibepu en Ohama. De uitslag hiervan was dat zij verzekerd waren, dat de eenigste bevredigende regeling van Zululand zou zijn het plaatsen van Dinizulu op zijn vaders troon en de onderwerping van Oham en Usibepu onder hem.

„Dit plan werd toen vastgesteld. Het was duidelijk dat een aanzienlijk aantal menschen benoodigd zoude zijn om dit ten uitvoer te brengen, en dat een gedurige en vaste occupatie van een groot aantal Afrikaansche Boeren in het land zoude noodig zijn om een durenden vrede te verkrijgen" [1]).

Het aantal grensboeren, wien de zaak wegens de nabijheid hunner woonplaatsen direct aanging, was

„woners niet schade geleden hadden van wege de wettelooze toestand van Zululand „in 't algemeen en meer bijzonderlijk van de grenzen zouden zij aan het verzoek „der Usutus niet voldaan hebben. Maar daar er door het gedurige vechten in „Zululand geene securiteit was voor leven en eigendom op beide zijden der grenslijn „en daar de grensbewoners met ondergang bedreigd werden doordat zij hunne „plaatsen niet in vrede konden bewerken van wege den onrustigen toestand in „Zululand, zoo werden zij in zelfverdediging gedwongen om iets te doen om „den vrede te verzekeren. Niettegenstaande hunne zware lijden waren zij onge-„willig om zich met de zaak in te laten zoolang als er eenig vooruitzicht be-„stond dat het Britsche Goevernement haren invloed zoude gebruiken om vrede „te herstellen. Maar dat Goevernement verklaarde dat zij geen verantwoordelijk-„heid erkende in verband met Zululand buiten de Reserve en weigerde om op „eenige wijze tusschen te komen" (C. 4645, p. 46).

1) D. J. Esselen's Memorandum. (C. 4645, p. 46).

niet groot genoeg om uitvoering te kunnen geven aan de onderneming, en versterking was dus noodig. Anderen moesten worden aangetrokken, en wel door het uitzicht op een belooning, in dit geval de toekenning van een stuk grond.

Het werd echter door de leiders der Boeren raadzaam geoordeeld, geen overeenkomst met Dinizoeloe hieromtrent aan te gaan dan na raadpleging met William Grant, den vertegenwoordiger van het in Engeland zoo invloedrijke, rusteloos werkzame Britsche Genootschap tot Bescherming der Inboorlingen. Deze Vereeniging had steeds de zijde der Oesoetoe's gekozen en het was te voorzien dat, zoodra dezen door Boeren zouden worden bijgestaan in hun strijd tegen Oesibeboe met zijn vrijwilligers uit Natal, een groot misbaar door de Jingo's in die Kolonie zoude worden gemaakt. De instemming van het Genootschap nu, zoo meende men, zoude ten minste in Engeland velen overtuigen, dat interventie door de Boeren noodzakelijk was, wilde men verhinderen dat de Zoeloe's elkaar onderling uitroeiden. Enkele voormannen der Boeren, die de beweging op touw hadden gezet, brachten derhalve een bezoek aan Grant in Natal (4 Maart 1884) en vertelden hem van de zaak. Zij deelden hem ook mede, dat, ter belooning van hunne diensten, zij „een cessie van land zouden ontvangen." Grant „stemde met het plan in" [1]), en kwam later, toen de zaken al verder gevorderd waren, naar Zoeloeland, waar hij van Dinizoeloe den titel ontving van „Vertegenwoordiger en Adviseur van de Zoeloe-natie" en te zamen met Dinizoeloe, op 16 Augustus 1884, een Proclamatie teekende, waarbij aan de Boeren dat deel van Zoe-

1) Memorandum van Sir Henry Bulwer; C. 4913, p. 7.

loeland werd overgemaakt, dat hun voor hunne diensten was toegezegd. (C. 4214, p. 69).

In dien korten tusschentijd waren, naar wij zullen zien, de Boeren er in geslaagd, door hun eigen leven en eigendom op het spel te zetten, ,,de levens der Zoeloe's te redden." Gelijk Dinizoeloe's oom Oendaboeko in later jaren zeide, ,,wij zouden hier niet vandaag in leven zijn als de Boeren er niet geweest waren" (C. 5331, p. 61).

HOOFDSTUK IV

DE NIEUWE REPUBLIEK GESTICHT

April	1884	De Boeren trekken Zoeloeland binnen,
22 Mei	1884	kronen Ketsjwaijo's zoon Dinizoeloe tot Koning,
5 Juni	1884	verdrijven Oesibeboe,
16 Augs.	1884	proclameeren de Nieuwe Republiek en tegelijkertijd haar Protectoraat over Dinizoeloe's gebied.

Op 4 Maart 1884 dan waren de Boeren-vrijwilligers tot overeenstemming geraakt met Grant, den vertegenwoordiger van het Genootschap tot Bescherming der Inboorlingen. In April trok een commando van omtrent 300 man uit de Transvaal en uit overig Zuid-Afrika (C. 4274, p. 2), onder bevel van door keuze aangewezen leiders, Zoeloeland binnen. Dinizoeloe voegde zich terstond bij hen en op den 1sten Mei werd door de Boeren-voormannen aan Oesibeboe en Oham kennis gegeven, dat Dinizoeloe „de troonopvolger in Zoeloeland" zijn toevlucht tot hen genomen had; dat alle Zoeloe's van alle partijen werden aangemaand hun wapenen neer te leggen, en dat de Boeren niet gekomen waren om oorlog te maken, maar om vrede te herstellen en te handhaven. (C. 4191, p. 56).

Daarop maakten de Boeren openbaar bekend, dat Dinizoeloe tot Koning van Zoeloeland zou worden gekroond. (C. 4645, p. 46). Op 21 Mei 1884 vaar-

digde Dinizoeloe een Proclamatie uit, mede-onderteekend door zijn Secretaris, een der Boeren-vrijwilligers, waarbij hij alle plichten, rechten en bezittingen als Koning van Zoeloeland en wettig opvolger van Ketsjwaijo, overnam; en waarin voorts de verklaring voorkwam ,,dat ik aan allen die tot op dezen dag de wapenen tegen mijn vader Ketsjwaijo of mijzelven hebben opgenomen, kwijtschelding van deze misdaad zal laten toekomen," een belofte welke getuigenis aflegt van den beschavenden invloed, die reeds oogenblikkelijk van de Boeren uitging.

De Proclamatie verkondigde voorts:

„Verder eisch ik, dat alle meiden en kinderen en al het vee welke gedurende de laatste vijandelijkheden van de strijdende partijen genomen zijn, aan hunne vroegere wettige eigenaren worden teruggegeven . . .

Ik waarborg hierbij, dat het mijne leuze zal zijn over het geheele Zululand de vrede te herstellen en te bewaren en [dat ik] mijne magt zal uitoefenen over diegenen die zich tegen Wet en Orde verzetten. Mijne raadsmannen en onderdanen roep ik toe mij te ondersteunen in de uitvoering mijner plichten en mij bij te staan met raad en daad om regt en wet te handhaven" (C. 4214, p. 8).

Op den volgenden dag werd Dinizoeloe op plechtige wijze door leden van het Boeren-Comité, met inachtneming van de Zoeloe-gebruiken, in een talrijke bijeenkomst van Hoofden en volk tot Koning gekroond[1]). Eerst daarna gingen de Boeren een schriftelijk contract met Dinizoeloe aan. Hierbij verbonden zij zich

„om vrede, wet en orde in het grondgebied der Zulunatie te herstellen . . . om daartoe alle hunne krachten in te spannen

1) De latere Generaal Louis Botha was als adjudant van het Comité bij deze plechtigheid tegenwoordig.

en zooveel mannen, zoowel witten als zwarten, op te roepen, als hun mogelijk is en als zij voor noodig beschouwen."

Dinizoeloe, van zijn kant, verbond zich,

„met raat en advies zijner raadsmannen en groote kapiteins, aan de officieren en bestierders der boeren af te staan eene landstreek . . . grenzende aan de Zuid-Afrikaansche Republiek, en zoo groot als bovenbenoemde officieren en bestierders der Boeren voor noodig beschouwen ten opzichten eener eigene onafhangelijke zelfstandige boerenregering . . . en zullen zij, de boeren, gemagtigd wezen, om binnen dat gedeelde van Zululand als door hen bewoond hun eigen staatsbestier en hunne eigen wetten te hebben en daar te stellen, zonder de allerminste bemoeijen van mijne zijde of van de Zulunatie" [1]).

Onder deze omstandigheden achtte Oesibeboe het veilig zijn gewilligheid te kennen te geven om zich aan Dinizoeloe's gezag te onderwerpen (C. 4645, p. 46), maar hij kon het niet van zich verkrijgen om het vee op te geven waarvan hij Ketsjwaijo beroofd had (C. 4191, p. 86) en weldra bereidde hij zich voor op tegenweer. Zich bij den Resident-Commissaris in de Reserve beklagend, dat hij „tegen zijn eigen natie voor het Britsche Goevernement gevochten had, en nu dat de Boeren komen, wilt gij mij niet helpen" (C. 4191, p. 70), klopte hij bij den Goeverneur van Natal aan om bijstand. Aan den Secretaris van Staat rapporteerende, dat Oesibeboe zich beroepen had „op de gehoorzaamheid die hij steeds het Goevernement bewezen had," noemde Sir Henry Bulwer hem den „master mind" en „master hand in war" onder de Zoeloe's en drong bij Lord Derby aan op tusschenkomst ten behoeve van

1) C. 4645, p. 33. De hierboven gegeven lezing is letterlijk afgeschreven van het origineele traktaat.

Oesibeboe tegen Dinizoeloe, want, zeide hij, „er kan geen twijfel zijn of wij zullen de gevolgen ondervinden van het verlies van zulk een dapperen en trouwen vriend van het Engelsche Goevernement" (C. 4191, p. 24).

Onderwijl hadden de Boeren met het oog op Oesibeboe's dreigende houding hun aantal gebracht op 800 man. Zij trachtten herhaaldelijk, maar te vergeefs, op vredelievende wijze met hem tot een regeling te komen, doch zagen zich eindelijk genoodzaakt hem aan te schrijven „dat de vrede van het land zijn onderwerping aan den Koning vorderde en de afdanking van zijn volgelingen" (C. 4645, p. 46). Toen Oesibeboe hieraan geen gehoor gaf, trokken de Oesoetoe's, vergezeld door 100 Boeren onder Commandant Lucas Meijer (den lateren Staatspresident der Nieuwe Republiek) tegen hem op en brachten hem een volslagen nederlaag toe. (C. 4191, p. 98; 5 Juni 1884). Geen stand kunnende houden voor het geweervuur der Boeren, vloden Oesibeboe's volgelingen in alle richtingen en zocht hij zelf een toevlucht in de Reserve, waarheen hij op zijn beurt korten tijd te voren Ketsjwaijo verdreven had.

Sir Henry Bulwer was buiten zichzelf over dit verbreken van zijn „staatkundig evenwicht." Lord Derby echter nam de zaak kalmer op en trachtte den opgewonden Goeverneur tot bedaren te brengen.

„In 't begin van 1884," zoo bracht hij (19 Augustus 1884) Sir Henry in herinnering, „werd de oorlog [door de Oesoetoe's] hervat, terwijl het succes bleef aan de zijde van Oesibeboe, die ongeveer in dien tijd den Resident-Commissaris aankondigde dat hij plan had Ketsjwaijo's land te annexeeren. Eindelijk keerde de krijgskans ten gunste van de Oesoetoe's, die de hulp van eenige Boeren-avonturiers hadden gewonnen,

en Oesibeboe werd op zijn beurt verslagen en genoodzaakt naar de Reserve te vluchten. Gedurende deze geheele episode hadt gij, geholpen door den Heer Osborn, uw uiterste best gedaan den vrede te handhaven of te herstellen en gij hadt beproefd beide zijden af te houden van het oefenen van weerwraak.

„Uwe pogingen, die onpartijdig aangewend werden, hebben de volkomen goedkeuring van Harer Majesteits Goevernement weggedragen, maar verder dan deze ernstige pogingen om vrede te stichten buiten de Reserve en 't handhaven van de onaantastbaarheid van de Reserve zelve als een toevluchtsoord voor elke partij zonder onderscheid, kan Harer Majesteits Goevernement niet inzien dat het eerlijk zou zijn geweest om tusschenbeide te komen. Zoeloeland is sinds 1879 in een chronischen toestand van oorlog geweest, bestaande uit barbaarsche wraaknemingen, en de meeningen zijn hopeloos verdeeld met betrekking tot de vraag in hoeverre elk hoofd of elke partij daaraan schuld is. Oesibeboe in ieder geval heeft dikwijls op eigen verantwoordelijkheid gehandeld; zijn onlangs geleden verlies was het gevolg van zijn overwinning van 1883 en zijn eerzuchtige plannen van dit jaar, en Harer Majesteits Goevernement heeft nooit de verplichting op zich genomen om hem bij te staan of te verdedigen" (C. 4191, p. 138).

Natuurlijk had ook het Genootschap tot Bescherming der Inboorlingen, Sir Henry's antipathie, het zijne te zeggen. In een schrijven aan Lord Derby (17 November 1884) haalde het met instemming brokstukken van Grant's rapporten aan:

„De Heer Grant schrijft verder: „naar de verklaringen van Oesibeboe's volk te oordeelen, moet hij een wreede dwingeland zijn geweest. Van elkeen die hem dorst tegenspreken werd al het vee weggenomen en degenen die niet op wilden komen en voor hem vechten, werden gedood zonder waarschuwing of terechtstelling. Hij werd zoo wan-

hopig even voor hij vluchtte, dat hij in alle richtingen moorden liet, omdat zijn volk weigerde als een impi [Kaffer-commando] saam te komen en hem te vergezellen naar de Reserve."

„De Heer Grant geeft in een brief van den 17den September meerdere bizonderheden omtrent de wreedheid van Oesibeboe, wiens regeering nu in Noord-Zoeloeland ten einde is.

„Wij [het Genootschap] moeten onze verwondering uiten dat personen hier of in Zuid-Afrika kunnen gevonden worden die van meening zijn dat het Engelsche Goevernement op de een of andere wijze de verplichting had dezen man te handhaven in een positie waarin hij blijk gaf van de slechtste eigenschappen van een woesten heerscher" (C. 4274, p. 32).

Toen aldus vaste voet was verkregen, werd het tijd (Augustus 1884) aan het Bestuur van het nieuwe Gemeenebest een meer geregelden regeeringsvorm te geven en nauwkeurig de grenzen aan te wijzen van den grond, die als belooning voor het herstellen van de orde zou worden afgestaan. Als resultaat van een bijeenkomst van het Boeren-Comité met Dinizoeloe en zijn raadslieden, waaronder Oendaboeko en Oemnyamana, bijgestaan door Grant, den Agent van het Genootschap tot Bescherming der Inboorlingen, werd de volgende Proclamatie [1]) door Dinizoeloe uitgevaardigd, mede-onderteekend door Grant:

PROCLAMATIE.

„Aan allen die deze mogen zien of hooren lezen: Saluut!
„Ik, Dinizulu, Koning der Zulunatie en van Zululand met

1 *Volksstem* van 23 Augustus 1884; C, 4214, p. 69.

raad en advies van mijne voornaamste Raadsmannen en Hoofd-Kapiteins en William Grant, als vertegenwoordiger en raadgever,

PROCLAMEER

en maak bij dezen bekend dat ik met mijne gemelde „Raadsmannen en Hoofd-Kapiteins aan zeker aantal Zuid-Afrikaansche Boeren in Zululand in vollen en vrijen eigendom afgestaan heb zeker gedeelte van Zululand, grenzende aan de Zuid-Afrikaansche Republiek en aan de Reserve, ter grootte van ongeveer een millioen driehonderd vijf en vijftig-duizend morgen gronds, [1]) met regt aldaar eene onafhankelijke Republiek op te rigten onder den naam van de

NIEUWE REPUBLIEK

en ik proclameer verder dat, van heden af aan, het overige gedeelte van Zululand en de Zulunatie onderworpen zullen zijn aan het oppertoezicht van de Regeering van gemelde Nieuwe Republiek.

„Gegeven onder mijne hand te Hlobaan, in de Nieuwe Republiek, op heden den 16en dag der maand Augustus A.D. 1884.

MERK VAN × DINIZULU.
WILLIAM GRANT.

Als getuigen:
J. C. KROGH.
D. J. ESSELEN.

Op denzelfden dag, 16 Augustus, verschenen twee Proclamaties, uitgevaardigd door de Regeering der Nieuwe Republiek, waarvan Sir Henry Bulwer den inhoud in de volgende woorden weergaf:

„De eerste, een Proclamatie, geteekend door den Heer L. J. Meijer, als „Waarnemend Staatspresident," en door

1) Een Kaapsche morgen gronds = 2,117 acres = 0,856 Hectare.

den Heer Esselen, als „Waarnemend Staatssecretaris," der Nieuwe Republiek, de redenen uiteen zettende die zekere Zuid-Afrikaansche boeren er toe gebracht hadden om in Zoeloeland te interveniëeren, en de omstandigheden, waaronder zij besloten hadden een onafhankelijke Republikeinsche Regeering te stichten, onder den naam van „De Nieuwe Republiek," in een gedeelte van Zoeloeland dat hun was afgestaan; de andere, een proclamatie geteekend door den Waarnemenden President Meijer, een protectoraat proclameerende over Zoeloeland" [1]).

Deze twee staatsstukken luidden woordelijk als volgt: [2])

PROCLAMATIE.

„Aan allen die deze zullen zien of hooren lezen: Saluut!

„I. Nademaal gedurende de laatste drie jaren onophoudelijke vijandelijkheden, onlusten, moorden van weerlooze vrouwen en kinderen, rooverijen, brandstichtingen en oneindig bloedvergieten in Zululand hebben plaats gevonden, die het geheele land in een toestand van onrust dompelden, groote verdeeldheid onder de Naturellen stammen veroorzaakten en ten gevolge waarvan groote streken lands ter bewoning onveilig waren geworden, zoodat de meerderheid der inwoners daarvan verpligt waren zich in spelonken te verschuilen voor hunne veiligheid en dus niet in staat gesteld waren om voor hun levensonderhoud te zorgen en hongersnood onder hen teweeggebracht werd;

„II. En nademaal de ondervinding geleerd heeft, dat de gedurige oorlogen die in Zuid-Afrika plaats vonden, nadeelig geweest zijn voor den handel en algemeenen vooruitgang, niet alleen in die gewesten waar zij gevoerd werden, maar ook voor geheel Zuid-Afrika, en dat zekere gedeelten van Zuid-Afrika daardoor geheel zijn uitgeput;

1) C. 4214, p. 84.
2) *Volksstem* van 23 Augustus 1884; C. 4214, p. 84; C. 4274, p. 15.

„III. En nademaal gedurende bovenvermeld tijdperk herhaaldelijke en dringende aanzoeken om tusschenkomst, hulp en bescherming gedaan werden door den nu wijlen Zulu Koning Cetewayo en zijne ondergeschikte Hoofden en zelfs na diens dood door de Regenten van zijnen opvolger en de andere Zulu-opperhoofden ;

„IV. En nademaal het bleek, dat geen beschaafd Gouvernement zich geroepen gevoelde zich in te laten met de zaken van Zululand, ten einde het bloedvergieten van weerlooze vrouwen en kinderen enz. te voorkomen, en met het doel om vrede en orde aldaar te herstellen, zoo achtten een aantal Boeren uit de verschillende Staten en Kolonies van Zuid-Afrika het hun heiligen pligt, in het belang van de algemeene menschelijkheid en beschaafdheid, en met het oog op de veiligheid van leven en have der aangrenzende bevolking, aan de smekingen der Zuluhoofden gehoor te geven ;

„V. En nademaal meergemelde Boeren zich ten doel gesteld hadden om te trachten een einde te maken aan de meergemelde onlusten enz., in Zululand vrede en orde te herstellen en den opvolger van Cetewayo, namelijk Dinizulu, op den troon te plaatsen ;

„VI. En nademaal meergemelde Boeren Zululand ingetrokken zijn, Dinizulu gekroond, vrede ten deele hersteld en een overeenkomst met den Koning en zijne voornaamste Raadslieden en Opperhoofden aangegaan hebben op den 23sten dag van Mei 1884, waarin meergemelde Boeren van hunne zijde aannamen om vrede en orde in Zululand niet alleen te herstellen, maar ook te handhaven en waarin de Koning en zijne Opperhoofden van hunne zijde toegestaan hebben een zeker gedeelte van Zululand groot ongeveer 1.355.000 (Een millioen drie honderd vijf en vijftig duizend) morgen en gelegen aan de grenzen der Zuid-Afrikaansche Republiek en aan het Reserve Gebied, lijnen en bakens waarvan te worden bepaald na de gronden geïnspecteerd zijn, aan hen af te staan ten einde eene zelfstandige Rege-

ring daar te stellen, om beter in staat gesteld te zijn hun voorgenomen doel ten uitvoer te brengen;

„VII. En nademaal meergemelde Boeren besloten hebben het bovengenoemde gedeelte van Zululand, volgens overeenkomst aan te nemen, en een zelfstandig Republikeinsch Gouvernement op te richten onder den naam van

NIEUWE REPUBLIEK

en de vereischte hoofd-ambtenaren daarvoor gekozen en beëedigd zijn —

„ZOO is het: dat ik Lucas Johannes Meijer, Fungeerend President van de Nieuwe Republiek, met Raad en Advies van den Uitvoerenden Raad bij deze proclameer en bekend maak dat het bovengemelde gedeelte van Zululand het Grondgebied van de

NIEUWE REPUBLIEK

zal uitmaken, en onderworpen zal zijn aan het gezag en de wetten van het Gouvernement der Nieuwe Republiek.

„Allen en een ieder worden hierdoor verzocht en bevolen kennis te nemen van deze mijne Proclamatie en zich dienovereenkomstig te gedragen.

„God behoede Land en Volk!

„Gegeven onder mijne hand te Hlobaan in de Nieuwe Republiek op heden den (16den) Zestienden dag van Augustus in het jaar onzes Heeren Een Duizend Acht honderd Vier en tachtig.

L. J. MEIJER,
Fungeerend Staatspresident.
D. J. ESSELEN,
Fungeerend Staatssecretaris.

PROCLAMATIE.

„Aan allen die deze mogen zien of hooren lezen. Zij het kennelijk, Dat ik Lucas Johannes Meijer fungeerend Staats-

president der Nieuwe Republiek, met raad en advies van den Uitvoerenden Raad en krachtens Volksraadsbesluit van dezen datum, en met de vrijwillige toestemming en op verzoek van Dinizulu, Koning der Zulus en van Zululand en zijne voornaamste Raadsmannen en Opperhoofden,

PROCLAMEER

bij dezen en maak bekend, het oppertoezicht van de Regering der Nieuwe Republiek over geheel het grondgebied uitmakende het rijk van Koning Dinizulu.

„Alle Mogendheden en personen worden verzocht kennis te nemen van deze mijne proclamatie en zich dienovereenkomstig te verhouden en te gedragen.

„God behoede Land en Volk!

„Gegeven onder mijn hand te Hlobaan in de Nieuwe Republiek op heden den 16en dag der Maand Augustus in het jaar onzes Heeren 1884.

L. J. MEIJER,
Fungeerend Staatspresident.
D. J. ESSELEN,
Fungeerend Staatssecretaris.

HOOFDSTUK V

De Kwestie van Erkenning

De invloed van den nieuwen staat op het herstel van recht en orde in Zoeloeland, ook in de Anglo-Zoeloe Reserve.
De houding van Natal en van Groot-Brittanje tegenover de Nieuwe Republiek.

Hadden de Boeren deze hunne belooning verdiend? Hadden zij volvoerd wat zij op zich genomen hadden? Hadden zij werkelijk Wet en Orde hersteld en waren zij in staat die te handhaven?

Met volle recht mag het resultaat van hun ingrijpen verbazingwekkend genoemd worden; het leek bijna een wonder. Het land genoot rust en vrede als nog nooit te voren. Terwijl Engelsche staatslieden en hunne raadgevers den tijd hadden verspild met praten en schrijven, hadden de Boeren gehandeld. Zonder één man te verliezen, hadden zij Oesibeboe verslagen en verdreven, Sir Henry Bulwer's „mastermind" en „master-hand in war", den tiran die volgens het Genootschap tot Bescherming der Inboorlingen „de slechtste eigenschappen van een woesten heerscher" had getoond.

Na aldus het land, voor altoos naar zij hoopten, bevrijd te hebben van den grootsten rustverstoorder, hadden zij een geregeld bestuur ingericht en hadden recht en orde gehandhaafd, niettegenstaande zij wel

wisten de kans te loopen daardoor in onmin te geraken met hun eigen partijgenooten, de Oesoetoe's. Want dezen, nog vol van de overwinning, die de Boeren voor hen hadden behaald,

„trachtten de Boeren te bewegen Oham te vernietigen en in 't kort om hen wederom meesters te maken van het geheele land — de [Anglo-Zoeloe] Reserve ingesloten — zooals het vóór de Zulu-oorlog was. Hen werd [echter] gezegd dat de regten van Oham zouden erkend worden daar hij en zijn volk zich aan den Koning hadden onderworpen, en dat zij geenszins zouden toegelaten worden om moleste te doen in het Reserve grondgebied; dat zorg gedragen zoude worden dat noch Oham noch Usibepu hen in de toekomst zouden molesteeren. Eene wacht werd bij Oham geplaatst, het land werd behoorlijk door patrouilles bezocht en voorzorgmaatregelen werden genomen om de Usutus te verhinderen de Reserve te molesteeren" (Esselen's memorandum; C. 4645, p. 46).

Geen deel van 't land voer beter bij het optreden der Boeren dan de Anglo-Zoeloe Reserve.

Kort te voren (10 Mei) was de Britsche Resident-Commissaris in de Reserve (Osborn), een ondersteuner van Oesibeboe, in zijn kamp aangevallen door een duizendtal Zoeloe's. (C. 4191, pp. 31, 32). Sommige naturellen, op wier hulp hij gerekend had, hadden hem in den steek gelaten en niettegenstaande den steun dien hij van anderen ontving,[1])

1) Onder anderen was een zekere Hloebi aangeworven, een Basoeto-kapitein, aan wien een deel der Reserve ter bewoning was toegewezen, en die het als zijn taak beschouwde alle Zoeloe-stammen te dooden en te berooven, die bij de Engelsche ambtenaren in een slecht blaadje stonden. Zijn volgend schrijven (hij had een „opvoeding" genoten), aan een der Resident-Magistraten in de Reserve, geeft een voorbeeld van de wijze waarop hij Britsch gezag hoog hield:
„5 Juni 1884. Den Heer Phin [de Magistraat heette Fynn]. Mijnheer, ik deel u „hierbij mede, dat ik een gevecht gehad heb op 2 Juni, op Zondag, te Coto- „angane, en omtrent 200 kaffers doodgemaakt wat met Dabelamanoz en Mochlo-

zou het slecht met hem gevaren zijn, als de Boeren niet tusschenbeide waren gekomen. Want Daboelamanzi, die den aanval op het kamp van den Commissaris geleid had, ontving versterkingen (van Oemnyamana) en was in staat en op het punt den Commissaris uit de Reserve te verdrijven. Hij trok zich op het laatste oogenblik terug, en wel „op order van de Boeren," zoo moest Osborn zelf rapporteeren. (C. 4214, p. 46).

Voorts, terwijl vóór de interventie der Boeren vee vrijelijk uit de Reserve gestolen werd, zonder eenige kans het ooit terug te zien, daar de Britsche autoriteiten het lieten bij vruchtelooze klachten, was het thans voldoende den Boeren-voormannen kennis te geven van een diefstal : het vee werd dadelijk opgespoord en de naturellen werden gedwongen het terug te geven. Herhaaldelijk komt men voorbeelden daarvan in de blauwboeken tegen. Zoo wordt vermeld, dat op 15 September 1884 een der Britsche Onder-Commissarissen „weder rapporteert dat hij aan de Boeren het terugkrijgen dankt van vee, uit de Reserve gestolen, en hij vraagt permissie om

„kazulu en Dabenkolo waren; maar wij hebben hem doodgemaakt en Dabelamanoz „zoon ook, en meer andere hoofden niet gezien, maar gehoord dat zij zijn dood- „gemaakt. Ik had drie man dood en vijf gewond, en op den 4en Juni ging ik „naar de Insusa en vatte 1149 stuk vee en 150 bokken en schapen. Ik wou nog „eens gaan, maar rapportgangers vertelden dat de Boeren en de Maquloce „kwamen . . , Ik verzoek u alsublief om den Heer Osborn zoo spoedig mogelijk „te laten weten, en het Goevernement ook, en ik zou ook graag wat „meer Martine amunisie willen hebben als er nog is doe mij „dan dat plezier want ik heb niet meer" (C. 4191, p. 95. Deze brief was in gebroken Engelsch en wordt hier zoo goed mogelijk in 't Hollandsch weergegeven).

De Engelschen beleefden niet veel genoegen van dezen bondgenoot. Toen de Boeren de orde hadden hersteld, was dat blijkbaar niet naar zijn zin en Generaal Smyth vond (30 September 1884) aanleiding om zijn rapport over een inspectiereis te eindigen met deze waarschuwing: „Hloebi's land schijnt de toekomstige „bron van troebelen te zijn; en als het in boeren-plaatsen kon worden verkocht „en Hloebi schadeloos gesteld en teruggezonden naar waar hij van daan kwam, „dan zouden die troebelen kunnen worden afgewend" (C. 4274, p. 19).

direct met de autoriteiten van de nieuwe Boeren-Republiek over zulke onderwerpen te mogen correspondeeren" (C. 4214, p. 97). Sir Henry Bulwer, al vond hij het noodig eerst den Onder-Commissaris er over te onderhouden dat hij had melding durven maken van „autoriteiten der nieuwe Boeren-Republiek," behaagde het daarna te zeggen dat hij ten volle erkende en appreciëerde „de welwillende hulp U door de voormannen in het Boeren-laager bij meer dan een gelegenheid verstrekt; en zoudt gij aanleiding hebben om met hen in correspondentie te geraken over zaken aangaande personen van het district onder U staande, dan zijt gij vrij zulke communicaties te doen als gij onder de omstandigheden passend en voegzaam acht" (C. 4214, p. 106; 19 September 1884).

Deze geest van vriendschappelijke tegemoetkoming en vredelievende medewerking van de zijde der Boeren, waarover Osborn reeds op 23 September met waardeering had gerapporteerd (C. 4274, p. 11), trof ook Generaal Smyth, die als opperbevelhebber van Harer Majesteits troepen in Zuid-Afrika op inspectie gezonden was voor het geval gewapenderhand zoude moeten worden opgetreden. Na een onderhoud met een drietal leden van het Bestuur [1]), wier houding door den Generaal „hoffelijk en vriendelijk" genoemd werd, bleek hij geheel gerustgesteld. Hij stelde er prijs op zijn rapport aan het Ministerie van Oorlog niet te eindigen zonder het uitspreken van zijn „nederige opinie dat de vrede en integriteit van de Reserve het best zouden worden gehandhaafd door den invloed van de Nieuwe Republiek" (C. 4274, p. 18; 30 September 1884).

1) Steenkamp, Esselen en Birckenstock.

En eindelijk begon Sir Henry Bulwer zelf het van zelf sprekend te vinden, zich bij het eerste alarm tot de Boeren te wenden om bijstand. (C. 4274, p. 26; 3 October 1884).

Met dat al bleef de erkenning van de Nieuwe Republiek, ten minste van Britsche zijde, achterwege [1]). Hoe volledig en voldoende ook bestuurd, — officiëel bestond zij niet voor Engeland.

Om dit te bereiken, begon de Nieuwe Republiek zich te wenden tot Natal. Hare Regeering zond, 13 September 1884, aan den Kolonialen Secretaris dier Kolonie de Proclamaties die van wege de Nieuwe Republiek waren uitgevaardigd, en sprak de hoop uit dat zij „behoorlijke erkenning zoude erlangen, en dat een vriendschappelijke verstandhouding zal worden bereikt met uw Goevernement [dat van Natal], en [ook] die wederkeerige samenwerking in zaken van algemeen belang, welke noodzakelijk is voor den vrede en voorspoed van Zuid-Afrika" (C. 4274, p. 15).

Sir Henry Bulwer, die, onverschillig voor wat de Zoeloe's zelf daarvan dachten, steeds een voorstander was geweest van de inlijving van Zoeloeland [2]) „als het beste middel om het blijvend welzijn te verzekeren" van het te annexeeren volk (de gewone formule bij alle annexatiën door Groot-Brittanje) — Sir Henry Bulwer dan, moetende wijken voor het besluit van zijn Regeering om „niet te interveniëeren in Zoeloeland buiten de grenzen der Inboorling-Reserve" gaf aan de hand, „dat het in ons

1) De erkenning door de Zuid-Afrikaansche Republiek was spoedig op de stichting van de Nieuwe Republiek gevolgd.

2) C. 4191, p. 80; 31 Mei 1884.

belang is om te erkennen en te aanvaarden, als wij dat eenigszins doen kunnen, de autoriteit die daar feitelijk is gevestigd" — de autoriteit derhalve der Nieuwe Republiek. (C. 4274, p. 20; 6 October 1884).

Lord Derby kon echter niet tot een beslissing komen. Op het gerucht, dat Generaal Joubert zich aan het hoofd der Nieuwe Republiek zou stellen, schreef hij aan den Goeverneur:

„Ik denk, dat het wenschelijk is het openen van directe communicaties met de „Nieuwe Republiek" uit te stellen, in allen gevalle totdat de heer Joubert zijn positie als President heeft aanvaard, en daarvan aan Harer Majesteits Goevernement heeft kennis gegeven" (C. 4214, p. 107; 23 October 1884).

En later, op Bulwer's herhaalde klacht over de moeilijke positie waarin hij geraakte door het officiëel voorbijzien van wat werkelijk bestond en niet weg te redeneeren was, seinde Lord Derby:

„Er is niets te winnen bij ontijdige erkenning" (C. 4274, p. 30; 12 November 1884).

Nog een maand en Lord Derby kwam ten minste tot de erkenning van het bestaan, en het nut, der nieuwe gemeenschap, al wilde hij van een officiëelen status nog niets weten:

„Ik heb met ingenomenheid vernomen, dat de leiders der zaken in de Nieuwe Republiek stappen nemen tot voorkoming van het maken van inbreuken op de Reserve door de naturellen onder hunne protectie" (C. 4274, p. 39; 8 December 1884).

In Natal begon intusschen een beweging veld te winnen, waarvoor een regelrechte campagne werd gevoerd, ten doel hebbende de uitbreiding dier Kolonie door aanhechting van Zoeloeland [1]). Deze beweging zal wel eenigermate tot de weifelende houding der Britsche Regeering hebben bijgedragen ;

1) Natal hield niet op met woelen om het bezit van Zoeloeland en ontving eindelijk, in 1897, haar zin en hare belooning.

Op 26 Juli 1884 had de Natalsche Uitvoerende Raad de agitatie aangevangen met een Besluit „dat het aanbeveling verdient in het belang van Natal en dat „van het Zoeloe-volk, dat Britsch gezag worde uitgebreid over geheel Zoeloe-„land" (C. 4214, p, 42).

De uitdrukking „Britsch gezag" was den lieden in Natal blijkbaar te vaag, en dit gevoelen vond uiting in een Petitie (Februari 1885), geteekend door ruim 2000 inwoners van Natal, waarin de vingerwijzing voorkwam dat zij Harer Majesteits Goevernement smeekten om „òf Britsch gezag uit te strekken over „geheel Zoeloeland òf d a t g e b i e d t e a n n e x e e r e n aan Natal" (C. 4587, p. 25).

De Wetgevende Raad bevond daarop zich niet onbetuigd te mogen laten. Op 15 Juli 1885 nam het een Besluit, dat „het wenschelijk is dat Harer Majesteits „bestuur zonder verzuim over geheel Zoeloeland zal worden uitgestrekt," en dat „deze Raad van meening is, dat zoo spoedig bestaande moeilijkheden zullen zijn „uit den weg geruimd, h e t g r o n d g e b i e d b e h o o r t t e w o r d e n v e r-„e e n i g d m e t N a t a l onder zulke bepalingen en voorwaarden als tusschen „het Imperiale Goevernement en deze kolonie mogen worden overeengekomen" (C. 4587, p, 109; C. 4645, p. 10).

Later, niettegenstaande Sir Arthur Havelock, de nieuwe Goeverneur, bezig was met den vertegenwoordiger der Nieuwe Republiek te onderhandelen, werd in den Wetgevenden Raad een besluit doorgedreven (21 October 1886), dat dit Lichaam bereid was „de verantwoordelijkheid van het Goevernement van Zoeloe-„land en van de Reserve op zich te nemen" (C. 4980, p. 63). De Raad gaf daarop ten duidelijkste zijn ontevredenheid te kennen over den Goeverneur, die dit aanbod niet met beide handen aangreep; sprak tevens bij officiëel Besluit zijn overtuiging uit „dat het de wensch van het Zoeloe-volk is om onder het be-„stuur van deze kolonie te komen" en drong nogmaals aan dat Oost-Zoeloeland en de Reserve ten spoedigste bij Natal behoorden ingelijfd te worden. (C. 4980. p. 78; 15 November 1886). Zóó begeerig waren de Natalsche overheden om in bezit te komen van het gebied der Nieuwe Republiek, dat zij aanboden verder te gaan dan het Imperiale Goevernement en den eigendom van a l l e plaatsen te verzekeren, als de burgers der Nieuwe Republiek maar Natallers wilden worden. De *Natal Afrikaner* maakte zich tot mondstuk van de kolonie en stelde (19 November 1886) de vraag:

„Zou het niet beter zijn voor die burgers om nog ter elfder ure onzen raad „te volgen, zich met Natal te vereenigen en hunne plaatsen te behouden?"

De burgers verkozen echter hun eigen meester te blijven.

voornamelijk echter moet haar aarzelen om de Nieuwe Republiek te erkennen daaraan worden toegeschreven, dat men den Boeren nòch een succes gunde waar de Brit had gefaald, nòch een vermeerdering van grondbezit. Het mocht en het zou den Boeren niet goed gaan. Zelfs de Goeverneur, Sir Henry Bulwer, leende zich er toe om van de Nieuwe Republiek kwaad te spreken en op annexatie aan te sturen, evenals Sir Theophilus Shepstone eenige jaren vroeger ten opzichte van de Zuid-Afrikaansche Republiek gedaan had; en het is opmerkelijk, dat Sir Henry een getrouw nabootser van Sir Theophilus was in 't verkondigen van dezelfde onwaarheden en verdichtsels, in zoo goed als dezelfde bewoordingen.

Reeds was hij op 19 Januari 1885 begonnen met te beweren:

„Daar is geen twijfel, ... dat velen der Boeren in Zoeloeland de annexatie van het geheele land door het Britsche Goevernement zouden welkom heeten, indien hun eenige zekerheid omtrent hun plaatsen zou worden gegeven" (C. 4587, p. 18).

Op 1 Juni van hetzelfde jaar zette hij zijn aandringen voort door te spreken van:

„veel ontevredenheid bij de Boeren in Zoeloeland. Er is geen voorman, in wien zij vertrouwen hebben, er is geen geld, en er heerscht een algemeen geloof dat het onmogelijk zal zijn voor de Nieuwe Republiek om alleen te staan. De meerderheid, verneem ik, zoude verheugd zijn het land door de Engelschen ingelijfd te zien" (C. 4587, p. 91).[1]

1) De Staatssecretaris Esselen deed tegen deze aantijgingen die eenigen tijd later, toen hij tijdens Stanley's ministerschap te Londen was, herhaald werden, een verontwaardigd protest hooren. „Zij zijn geheel zonder grond," schreef hij, „de „Burgers der Nieuwe Republiek zijn niet ontevreden; integendeel, zij zijn tevreden

De ondervinding, in de jaren 1877 en daaraan volgende opgedaan, had Lord Derby evenwel blijkbaar huiverig gemaakt en hij bleef dralen.

De Regeering der Nieuwe Republiek had het intusschen niet gelaten bij hare missive van 13 September 1884, die tot geen resultaat geleid had; zij had in December eene deputatie naar Natal gezonden met opdracht den Goeverneur een „Representatie aan Harer Majesteits Goevernement" te overhandigen, waarin „ter bevordering van geluk en welvaart van hare Burgers, zoowel als die van Harer Majesteits onderdanen in de aangrenzende Grondgebieden" werd uiteengezet,

„dat hare Regeering [die der Nieuwe Republiek] ten volle vastgesteld is, en uit eenen President, Uitvoerenden Raad en Volksraad bestaat... dat zij verlangend is met Harer Majesteits Regeering door middel van correspondentie zoowel als andersints in vriendschappelijke communicatie te treden... en dat de Regeering der Nieuwe Republiek ook wenscht bij deze uitdrukking te geven aan haar gevoel van achting voor en vriendschap jegens Harer Majesteits Regeering" (C. 4587, pp. 4, 5; 9 December 1884).

Het jaar daarop ging de Staatssecretaris D. J.

„en eensgezind onder hun tegenwoordigen vorm van Goevernement; en het plan „aan de hand gegeven door Sir Henry Bulwer als strekkende om de meerderheid „van hen tevreden te stellen zou den bittersten tegenstand bij hen ontmoeten en „zou een sterk gevoel van verontwaardiging en vijandschap verwekken, niet alleen „bij de Burgers van de Nieuwe Republiek, maar ook bij alle hunne vrienden in de „aangrenzende Staten en Koloniën. — Ik ben niet bevreesd dat eenig zulk plan „door Harer Majesteits Goevernement in overweging wordt genomen, maar ik beschouw het mijn plicht van deze gelegenheid gebruik te maken om deze gezegden „tegen te spreken, en tegelijkertijd Kolonel Stanley [den Minister] te waarschuwen „tegen het gevaar om zonder behoorlijke getuigenis en bewijzen berichten omtrent „gebeurtenissen in de Nieuwe Republiek en Zoeloeland voor waarheid aan te nemen, „die de ambtenaren door den koker van belanghebbende personen bereiken" (C. 4645, p. 45; 20 October 1885).

Esselen naar Londen om de zaak aan Harer Majesteits Goevernement direct, zonder tusschenpersonen, bloot te leggen. De toestand van onzekerheid maakte het bijvoorbeeld onmogelijk om met Natal een post-conventie of een uitleveringstraktaat te sluiten. Al dringender werd de noodzakelijkheid om te komen tot een vergelijk. Maar Esselen, al had hij enkele malen een persoonlijk onderhoud met den Minister van Koloniën, werd niet officiëel door hem ontvangen en moest eindelijk zijn pogingen daartoe opgeven op de uitdrukkelijke mededeeling, dat er niets van komen kon. (13 October 1885; C. 4645, p. 43).

De Regeering der Nieuwe Republiek nam toen de zaak in eigen handen en zonder langer te wachten en zonder kennis te geven aan de Britsche autoriteiten, voor wie zij niet bestond, vaardigde zij op 26 October 1885 een Proclamatie uit, waarbij de grenzen der Nieuwe Republiek werden bepaald, en, naar de Engelschen dachten, ook Sint-Luciabaai daarbinnen werd getrokken [1]).

1) C. 4645, pp. 71, 76. Aldus werd de Proclamatie uitgelegd door H. C. Shepstone; hij vergiste zich echter. Zie Esselen's toelichting in C. 4913, pp. 61, 64.

HOOFDSTUK VI

St.-Luciabaai

18 Dec. 1884 De Britsche vlag te St.-Luciabaai geheschen, op grond van een traktaat met Panda.
1885 Protesten van de Zuid-Afrikaansche Republiek, van de Nieuwe Republiek en van Duitschland. Oordeel van Shepstone over de Britsche aanspraken. Het Duitsche protest door Groot-Brittanje afgekocht, de andere op zijde geschoven.
28 Juli 1885 Formeele annexatie van St.-Luciabaai door Groot-Brittanje.

St.-Luciabaai had kort te voren algemeen de aandacht getrokken. Duitschland had er begeerige blikken op geslagen, Groot-Brittanje had het geeigend, de Zuid-Afrikaansche Republiek had er oude aanspraken op doen gelden, de Nieuwe Republiek nieuwe rechten.

Waarop het aankwam, was echter niet de vraag wie het meest het recht aan zijn zijde had. De Boeren, die der Zuid-Afrikaansche zoowel als die der Nieuwe Republiek, moesten van de zee weggehouden worden, — dat was het doel, waarnaar Engeland streefde en dat het natuurlijk zonder moeite bereikte.

De bal was aan het rollen gebracht door Duitschland.

In Mei 1884, naar wij gezien hebben, had Lord Derby besloten Zoeloeland niet in te lijven en evenmin er een protectoraat over af te kondigen.

In Augustus daaraanvolgende echter verraste Duitschland Groot-Brittanje door in Zuid-West Afrika de hand te leggen op een groot gebied, dat zich van de Oranjerivier noordwaarts tot de Portugeesche bezittingen uitstrekte, en in November ontving men in Engeland het bericht, dat in Zoeloeland een Duitscher bezig was om met Dinizoeloe te onderhandelen over den afstand van St.-Luciabaai. (Keltie, p. 193).

Dit verontrustte blijkbaar het Britsche Goevernement in de hoogste mate. Het verdacht Duitschland van den wensch, de Boeren-Republieken te zien groeien en bloeien, en die aan het bezit van een eigen haven te helpen, ten-einde daarmede zelf voordeel te doen. Of erger nog, zou het niet mogelijk zijn, dat de Duitschers daar een haven bemachtigden om die ter beschikking van de Boeren te stellen!

Het Britsche Ministerie van Koloniën liet aan zijn onrust uiting geven door den Onder-Secretaris van dat departement, Meade. Deze legde te Berlijn tegenover Dr. Busch van het Duitsche Ministerie van Buitenlandsche Zaken op 6 December 1884 de volgende verklaring af: „Wij [namelijk het Britsche Goevernement] hoorden somtijds geruchten, dat Duitschland het oog geslagen had op de kuststreek tusschen Natal en Delagoabaai. Wij wisten dat dit onmogelijk was, omdat wij daar rechten hadden, gegrond op traktaten . . ." (C. 4290, p. 5).

In Berlijn echter was men goed op de hoogte. Men wist er dat het grootste gedeelte dier kustlijn behoorde tot Amatongaland, waarmede Engeland nog geen enkel traktaat of contract had; en men wist er ook Groot-Brittanje's aanspraken op St.-Luciabaai op de juiste waarde te schatten. Die wetenschap

zal Dr. Busch wel niet geheel verborgen hebben gehouden. Tenminste, twee dagen na dit gesprek kabelde de Britsche Minister van Koloniën aan den Goeverneur van Natal, dat zijn Regeering besloten was hare rechten op St.-Luciabaai te doen gelden op grond van een traktaat, dat in 1843 met den Zoeloe-koning Panda aangegaan zou zijn. (C. 4587, p. 1). Dien-overeenkomstig werd op 18 December 1884 de Britsche vlag ter plaatse geheschen. (C. 4645, p. 12).

Duitschland protesteerde, de Zuid-Afrikaansche Republiek protesteerde ook, de Nieuwe Republiek eveneens. Het Duitsche protest, dat niet van oudere rechten sprak, werd afgekocht; die der twee Republieken, die uitdrukkelijk op betere rechten steunden, werden eenvoudig op zijde geschoven.

Wat Duitschland betreft, schreef zijn Ambassadeur te Londen in een nota van den 7den Mei 1885: ,,Duitschland verklaart zich bereid om haar protest tegen het hijschen der Britsche vlag te St.-Luciabaai in te trekken en zich te onthouden van het verkrijgen van grondgebied of het vestigen van Protectoraten op de kust tusschen de Kolonie Natal en Delagoabaai," in consideratie van eene verbintenis van Britsche zijde ,,zich niet te bemoeien met de uitbreiding van Duitschen invloed" in zekere omschreven landstreken in West-Afrika bij de Golf van Guinea. (C. 4442, p. 2).

Het document, waarop Groot-Brittanje zijn aanspraken op St.-Luciabaai grondde, was een zoogenaamd ,,traktaat gemaakt in 1843 met Koning Panda van Zoeloeland" (C. 4587, p. 1). Het was een afstand van grond, vervat in de volgende bewoordingen:

„Ik ondergeteekende, Hoofd en Koning van de Zoela-natie, verklaar hierbij alle recht en aanspraak af te staan aan den mond van de Oemfiloos rivier, en aan de daar gelegen baai [St.-Lucia], aan en ten voordeele van Hare Majesteit Koningin Victoria of wie dan ook de wettige soeverein van Groot-Brittanje moge zijn, voor eeuwig, met volle vrijheid het strand te bezoeken, te landen en te bezetten langs de gezegde baai en den mond der gezegde rivier Oemfiloos; en de ondergeteekende komt hierbij overeen en stemt toe om ten allen tijde, wanneer daartoe aangezocht, twee Indoena's of commissarissen aan te stellen, ten einde de limieten en de uitgestrektheid van het afgestane strand te bepalen en aan te wijzen, alzoo afgestaan en gegeven aan Hare Majesteit Koningin Victoria, of anderen wettigen Souverein van Groot-Brittanje" (C. 4587, p. 2).

Dit document, dat alleen de merken droeg van Panda en twee Indoena's en geen enkele andere onderteekening, moet door Cloete verkregen zijn, toen hij als Speciale Commissaris Natal bezocht. (C. 4587, p. 59). De echtheid daarvan werd in 1885 ontkend door Indoena's van aanzien, die verklaarden dat Panda nooit zulk een verbintenis aangegaan had [1]).

Er was door Groot-Brittanje nooit op gehandeld.

Maar dat daargelaten, de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek wees in een memorandum van 16 Maart 1885 op het alles afdoende feit, dat

1) C. 4587, p. 88.

„Er leven nog getuigen, die verklaard hebben dat het in 1843 zoogenaamd „gesloten traktaat met Engeland *niet* door Panda is aangegaan; dat de Engelsche „Commissaris Cloete wel bij Panda was, maar dat deze weigerde te teekenen, „zeggende dat de Boeren zijn beschermers waren. Daarop vroeg Cloete aan „Panda evenwel het papier dan maar blanco te teekenen, teneinde de Koningin „te overtuigen, dat hij bij Panda was geweest en deze welgezind jegens H.M. „was. — Dat is gebeurd en boven die handteekening zou daarna het traktaat „geschreven zijn waarop nu de Engelschen hun recht baseeren." Aldus schreef Staatssecretaris Bok aan den Gezant Beelaerts van Blokland op 26 Februari 1885.

als Panda werkelijk afstand had gedaan van St.-Luciabaai, hij iets ten geschenke had gegeven wat hem niet toebehoorde. Panda, gelijk reeds in het voorafgaande werk is aangetoond, was tot Koning over de Zoeloe's (niet van Zoeloeland, wel te verstaan) gekroond door de Boeren, onder wier opperheerschappij hij en zijn volk waren gebleven. In de Proclamatie van 1840 werd met name St.-Luciabaai uitdrukkelijk onder de heerschappij der Boeren geplaatst[1]). De occupatie van Natal door het Britsche Goevernement bracht geen verandering in de zaak, want St.-Luciabaai lag niet in Natal.

Deze zelfde pleitrede, aldus vervolgde de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek, was reeds vroeger gehouden en wel door niemand minder dan Sir Theophilus Shepstone, die volgens Sir Bartle Frere moest worden beschouwd als „de grootste autoriteit op het gebied der Zoeloe's en hun verhoudingen tot andere machten" (C. 2222, pp. 62, 128). In een Memorandum van 18 November 1878 had deze „grootste autoriteit" zich aldus uitgelaten over den afstand van St.-Luciabaai aan de Engelschen:

„Wij vinden den Commissaris Cloete in Panda's kraal, een regeling makend waarbij overeengekomen werd, dat de occupatie van Natal zoo zou blijven als zij toen was, n.l.: de blanken tot de Tugela en Buffel-rivier, en de Zoeloe's ten noorden en oosten van deze rivieren; en bij dezelfde gelegenheid droeg Panda aan Hare Majesteit de rechten over die de Commissaris misschien dacht dat Panda op St.-Luciabaai bezat. *Panda had daarop geen wettig recht hoegenaamd*" (C. 2222, p. 131).

1) Zie Vol. I, p. 56. De tekst dezer proclamatie, zooals die voorkomt op p. 141 van Stuart's *De Hollandsche Afrikanen*, wordt gegeven in Bijlage E. Een verkorte Engelsche vertaling vindt men in Bird's *Annals of Natal*, Vol. I, p. 389.

Want, zei Shepstone, Panda was in 1840 „een leenman [onderdaan] der Boeren" geworden.

Terugkomend op het Memorandum der Zuid-Afrikaansche Republiek van Maart 1885, zien wij de Regeering daarin verder argumenteeren, dat zelfs indien men ... eenig praktisch gewicht zou willen hechten aan die acte van 1843, de daarop volgende gebeurtenissen zich er mee belast hadden, alle aanspraak, op dezen zwakken afstand gegrond te vernietigen. Vooreerst immers zou de afstand van 1843 niet kunnen bestaan na de Conventies van Zandrivier (1852) en van Bloemfontein (1854). Volgens deze Conventies renonceerde Groot-Brittanje elk verdrag met de inboorlingen ten noorden van de Vaalrivier en ten noorden van de Oranjerivier. „Deze Conventies, gesloten onder den druk van kaffer-oorlogen die zeer noodlottig voor de Kaapkolonie waren, huldigden een nieuw staatkundig stelsel . . . [zij] beteekenen van de zijde van 't Britsche Kabinet, dat men de aanrandende staatkunde vaarwel zeide, dat men zich tevreden stelde met de Koloniën van de Kaap en van Natal in hunne toenmalige grenzen . . . Voor een zoo verwijderd grondgebied als dat van St.-Luciabaai was geen enkele plaats in 't nieuwe staatkundige stelsel; er was zelfs geen sprake van." „Nòch toen men zich [later] bemoeide met de kroning van Ketsjwaijo, nòch toen men zijn bescherming over 't zuidelijke deel van Zoeloeland uitstrekte onder den naam „Reserve", maakte men op een enkel Britsch recht op de St.-Luciabaai aanspraak." Nog zoo onlangs als 16 Mei 1884 had Lord Derby verklaard dat „Harer Majesteits Goevernement blijft volharden bij het besluit om geen Britsche

soevereiniteit of protectie over Zoeloeland uit te strekken," een verklaring „slecht overeen te brengen met werkelijke rechten op de baai van St.-Lucia."

Alles wees er dus op, dat de Proclamatie der Boeren van 14 Februari 1840, die, gelijk Shepstone had erkend „nimmer was teruggetrokken of ter zijde was gezet", een beter recht grondde dan waarop Groot-Brittanje aanspraak kon maken.

En ten slotte argumenteerde de Regeering der Republiek, dat aanwijzing der grenzen in de Conventies van 1881 en 1884 aan de Republiek niet het recht ontnam om een suzereiniteit of een protectoraat over de landstreken *buiten* die grenzen uit te oefenen, — een recht, dat Groot-Brittanje nooit geaarzeld had, zichzelf toe te kennen. (C. 4587, pp. 58—60) [1]).

Aldus pleitte de Republiek, al wist zij maar al te goed, dat zelfs de allersterkste argumenten niet altijd van invloed zijn op de houding van het Britsche Goevernement. Waar het om ging, nogmaals, was niet een vraag van recht, maar de vraag of het Britsche Goevernement een zwakken nabuur grootmoedig zou behandelen of niet.

Van grootmoedigheid was in Lord Derby's antwoord geen spoor te vinden. Na zich met Duitschland verstaan te hebben, kon hij veilig een barschen toon aanslaan tegenover de Republiek. De uiteenzetting harer aanspraken aan een kritiek onderwerpend, beriep hij zich op het feit, dat het Britsche Goevernement tusschen de jaren 1843 en 1885 tweemaal, namelijk in 1861 en 1862, St.-Luciabaai Britsch gebied had genoemd, verklaarde dat

1) De volledige tekst van het Memorandum der Zuid-Afrikaansche Republiek is opgenomen onder Bijlage F.

het zich in geenen deele door Shepstone's opmerking gebonden achtte en instrueerde den Hoogen Commissaris om de Regeering te Pretoria mede te deelen „dat de Britsche eigendomstitel op St.-Luciabaai geldig is, dat de Zuid-Afrikaansche Republiek geen titel hoegenaamd heeft en dat het bezetten van de Baai door dien Staat niet kan worden toegelaten" (14 Mei 1885; C. 4587, p. 76).

Dit maakte een eind aan de zaak, voor zoover de Zuid-Afrikaansche Republiek betreft. Het protest, ingediend door de Nieuwe Republiek (30 April 1885; C. 4587, p. 88) zoowel voor zichzelve als ten verzoeke en met instemming van Dinizoeloe, Koning van Zoeloeland en zijn Raad, en de aanspraak door de Nieuwe Republiek op de Baai gemaakt op grond van een afstand door Dinizoeloe gedaan en op 16 Augustus 1884 geproclameerd, werden eenvoudig zonder meer ter zijde geschoven (C. 4587, pp. 96, 110, 119), ofschoon de aanspraak der Nieuwe Republiek per slot van rekening wel de beste van alle was. Het recht wierp echter geen gewicht in de schaal. Wij zien dan ook in de Kaapsche Goevernementscourant van 28 Juli 1885 een formeele kennisgeving van den Hoogen Commissaris, dat de kust om St.-Luciabaai door Groot-Brittanje was geannexeerd. (C. 4645. p. 12).

HOOFDSTUK VII

De Nieuwe Republiek door Groot-Brittanje erkend

22 Oct. 1886	Memorandum over de voorwaarden dier erkenning ; de Nieuwe Rep. stemt toe in het opgeven van haar protectoraat over Dinizoeloe's gebied, mits de Zoeloe's zelf daarin toestemmen.
22 Mei 1887	Formeele annexatie van Zoeloeland door Groot-Brittanje.

Toen dus de Proclamatie van 26 October 1885, waarbij de grenzen der Nieuwe Republiek werden bepaald, door het Britsche Goevernement werd verstaan in dien zin, dat ook St.-Luciabaai werd ingesloten (zie p. 41), en toen de Boeren-regeering overal in den lande begon plaatsen op te meten en in kaart te brengen, toen besloot het niet langer stil te blijven zitten. Kolonel Stanley, de nieuwe Secretaris van Staat voor de Koloniën in Lord Salisbury's ministerie, kabelde een protest en instructies naar Zuid-Afrika (C. 4645, p. 71 ; 4 Januari 1886) en daaraan gevolg gevende zond de waarnemende Goeverneur van Natal op 8 Januari een „waarschuwing" naar President Meijer, welke er zich niet toe beperkte de Britsche aanspraken op St.-Luciabaai te handhaven, maar waarin tevens werd verklaard, dat eigendoms-titels door de Nieuwe Republiek uitgegeven, niet zouden worden erkend. (C. 4913, p. 19).

Het had werkelijk allen schijn, dat het Britsche

Goevernement opzettelijk had getalmd, totdat de Boeren „in het geloof dat hun onafhankelijkheid niet zou worden aangetast" (C. 4913, p. 29) zich op hun plaatsen hadden gevestigd en thuisgemaakt, huizen gebouwd, vee aangekocht en allerlei andere uitgaven gedaan. Men ging in Engeland duidelijk van de onderstelling uit, die in de Londensche *Times* uitdrukking vond — een autoriteit waarop men zich terstond in het Parlement beriep —, dat een bevolking, welke reeds zoovele gevestigde belangen had, zich liever zou schikken onder een een Britsch protectoraat, dan die belangen op het spel zetten [1]).

Hoe dat zij, het Britsche Goevernement kwam nu met eischen voor den dag, waarover het vroeger met geen woord gerept had. Lord Granville, die als Gladstone's Minister van Koloniën reeds in Februari 1886 Stanley's opvolger geworden was, plaatste zich op het eigenaardige standpunt, dat zijn Regeering, na jaren lang alle verantwoordelijkheid van zich te hebben afgeschoven voor wat in Zoeloeland plaats vond, na het land in een staat van anarchie te hebben gelaten tot groot nadeel van de aangrenzende Zuid-Afrikaansche Republiek, na het denkbeeld van gewapende tusschenkomst openlijk en uitdrukkelijk te hebben verworpen, [2]) na de taak van het herstellen van rust en orde aan anderen te hebben overgelaten, — dat zijn Regeering na dat alles het recht had tusschen beide te komen en een regeling voor te schrijven. Lord Granville ontzag zich niet om dezen eisch te onder-

1) *The Times* van 19 Februari 1886; zitting van het Lagerhuis van dienzelfden dag C. 4913, pp. 28, 29.

2) Gladstone op 30 Juli 1884; C. 4913, p. 28; Hansard, Vol. 291, p. 1125.

steunen met de verbazingwekkende bewering, dat de Zoeloe's onbekend waren met de bepalingen der overeenkomst, die zij in Augustus 1884 met de Boeren hadden aangegaan. (C. 4913, p. 37; 11 Maart 1886).

Zoo iets ongelooflijks had Sir Arthur Havelock, sinds Februari 1886 Goeverneur van Natal, natuurlijk niet kunnen voorzien. Hij zou anders waarschijnlijk wel hebben nagelaten, om te zelfder tijde, op den eigen dag bijna, zijn minister vierkant tegen te spreken door aan Dinizoeloe te doen weten dat hem Dinizoeloe, — die op kaffermanier begon te draaien [1]) — de voorwaarden van het contract ten volle bekend waren gemaakt en hij zich derhalve niet kon onttrekken aan de gevolgen van zijn eigen daden [2]).

Sir Arthur Havelock bracht aan Lord Granville getrouwelijk de boodschap over, die hij aan Dinizoeloe had gezonden, (C. 4913, p. 44; 23 Maart 1886), en men zou mogen veronderstellen dat Granville, als hij niet met Engelsche politiek te doen had gehad, bij het ontvangen van Havelock's rapport in verlegenheid zou zijn geraakt, wat te antwoorden. Maar niet aldus de Britsche Staatssecretaris: „ik keur ten volle uw antwoord [aan Dinizoeloe] goed", was zijn bescheid, „h e t w e l k

1) Wij komen op deze houding van Dinizoeloe nader terug; zie p. 78.

2) C. 4913, p. 46: 22 Maart 1886. Dit zijn Havelock's eigen woorden:
„De Zoeloe's zijn niet onbekend met de waarde, die blanken hechten aan het „onderteekenen van een papier, dat een wederzijdsche verbintenis inhoudt . . . „Dinizoeloe teekende, met advies en consent van William Grant, en van zijn voor-„naamste raadslieden en kapiteins, een overeenkomst waarbij een groot deel van „Zoeloeland aan de Boeren werd afgestaan ter belooning voor de hulp, die dezen „verleenden in het verdrijven van Oesibeboe uit zijn land . . . Grant teekende met „Dinizoeloe en hij was door de Zoeloe's zelf aangesteld tot hun vertegenwoordiger . . . „Onder deze omstandigheden zie ik niet, hoe de Zoeloe-hoofden en volk kunnen „verwachten te ontkomen aan de gevolgen van hun eigen daden."

Wij zullen later zien dat Sir Henry Bulwer zich reeds op dezelfde wijze had uitgelaten.

in overeenstemming is met mijn instructies aan U van den 11en Maart, die gij in den tusschentijd ontvangen zult hebben" (C. 4913, p. 56; 18 Mei 1886).

Dit incident is een sprekend voorbeeld van de volmaakte onverschilligheid voor feiten, waardoor de Engelschen werden beheerscht, waar het Boeren gold. Het liet het Ministerie van Koloniën geheel koud, of de Boeren al dan niet wisten dat het onwaarheden verkondigde. Officiëele brieven werden immers niet geschreven om de Boeren in te lichten of te overtuigen; wat men daarmede op het oog had, was het blinddoeken van het Britsche publiek. Zoolang dat gelukte, — en waar sprake was van de Boeren ging dat gemakkelijk — kwam het er niet op aan, wat waarheid was en wat verdichting.

Om tot Granville's schrijven van 11 Maart 1886 terug te keeren — hij was geëindigd met een gebaar van grootmoedigheid: „na alles wat gebeurd is, en met 't oog op den tijd die verloopen is, behoort de occupatie van Zoeloeland door de Boeren te worden erkend op redelijke voorwaarden" (C. 4913, p. 38).

Dit beteekende eigenlijk dat Groot-Brittanje van plan was Zoeloeland in te lijven, maar dat wellicht, onderworpen aan zekere voorwaarden, het bestaan der Nieuwe Republiek zou worden erkend: op die voorwaarden kwam het dus aan en de onderhandelingen namen haren loop.

Lucas Meijer, de President der Nieuwe Republiek, was op 6 April 1886 door Sir Arthur Havelock ter conferentie genoodigd. In zijn plaats zond de Uitvoerende Raad den Staatssecretaris D. J. Esselen,

en deze had op 27 en 28 dier maand een persoonlijk onderhoud met den Goeverneur, dat op 5 Juli gevolgd werd door een ander mondgesprek, waaraan toen ook werd deelgenomen door President Meijer zelf en eenige leden van den Uitvoerenden Raad.

Deze samenkomst liep op niets uit. De Goeverneur bleef staan op zulk een aanzienlijke vermindering van de uitgestrektheid gronds, door de Zoeloe's aan de Boeren overgedragen en door dezen reeds geoccupeerd, dat de Republikeinsche vertegenwoordigers het nutteloos vonden de onderhandelingen voort te zetten. (C. 4980, pp. 2—11).

Havelock bleek echter een fout gemaakt te hebben met daarin het zwaartepunt te verleggen naar het verzekeren van de grootst mogelijke oppervlakte grond voor de Zoeloe's. Hij had, zoo dacht men blijkbaar in Londen, te veel gewerkt voor de Zoeloe's en te weinig tegen de Boeren. Het werd hem dus per kabel door den nieuwen Minister van Koloniën Stanhope[1]) duidelijk gemaakt, wat hij in de voornaamste plaats te bereiken had:

„Harer Majesteits Goevernement hecht groote waarde aan een regeling van Zoeloeland, zonder verzuim; en mits voldoende grond voor de Zoeloe's wordt gereserveerd, en mits bovenal, een voldoende strook gronds tusschen het gebied der Boeren en de zee worde verzekerd, beschouwt het de vaststelling van de een of andere lijn van meer belang dan de juiste begrenzing van het gereserveerde gebied" (C. 4980, p. 16; 4 September 1886).

Dat was het dus, daarop kwam het voor alles aan — wat eerlang ook zou gebeuren —: de Boeren

1) Edward Stanhope was op 3 Augustus 1886 opgetreden als lid van het ministerie Salisbury.

moesten van de zee worden afgesneden. Het bezit van een eigen haven werd hun niet gegund [1]).

Sir Arthur Havelock volgde trouw zijn instructies op. Op 6 September 1886 stelde hij Lucas Meijer een nieuwe gedachten-wisseling voor. De President liet hem in zijn antwoord voelen, dat hij daar geen nut in zag, als het Britsche Goevernement bleef staan bij wat het in de samenkomst van Juli had geëischt. Na het ontvangen van een betrekkelijk bevredigende toezegging door den Goeverneur omtrent de grenslijn, stemden de Boeren toe in een nieuwe conferentie, verheugd door het vooruitzicht van eindelijk tot een schikking te komen. (C. 4980, pp. 29, 32, 33).

Deze conferentie hield vijf dagen lang aan (18 tot 22 October 1886) en leidde op den laatsten dag tot de onderteekening van een Memorandum, waarbij de Boeren een grenslijn aannamen, die hen op een afstand van de zee hield; die hen beroofde van een groote oppervlakte lands, waarop zij volgens de contracten met de Zoeloe's recht hadden; en waarbij zij verder, — onderworpen aan een zekere bepaling, waarover nader — hun protectoraat over de Zoeloe-natie opgaven, maar dat het Britsche Goevernement verplichtte tot het aangaan van een conventie met de Nieuwe Republiek, deze

„aanmerkende als een onafhankelijken Staat, de voorzieningen van zulke Conventie in 't algemeen te worden gegrond op de voorzieningen van de Conventie gemaakt te Londen in 1884 tusschen Hare Majesteit en de Zuid-Afrikaansche Republiek" (C. 4980, p. 62).

1) Reeds op 12 Januari 1885 had Sir Henry Bulwer Lord Derby gewaarschuwd: „Hun werkelijk oogmerk is ongetwijfeld het bereiken van de zee" (C. 4587, p. 15).

Deze overeenkomst werd door het Britsche Goevernement op 2 November 1886 goedgekeurd (C. 4980, pp. 36, 80) en door den Volksraad der Nieuwe Republiek op 22 November geratificeerd.

Op 5 Februari van het volgende jaar werd „het oppergezag en de protectie der Koningin" over de rest van Zoeloeland, de geheele zeekust inbegrepen, afgekondigd. (C. 5143, p. 28). En om een einde te maken aan den twijfel, die door de vaagheid dezer uitdrukking werd gewekt, werd op 11 Mei daaraanvolgende door Sir Arthur Havelock een Proclamatie uitgevaardigd, verklarende, „dat geheel Zoeloeland, met insluiting der Zoeloe-Reserve, maar met uitsluiting der Nieuwe Republiek, van af 19 Mei zal worden een Britsche bezitting onder den naam van Zoeloeland" (C. 5143, p. 41).

Van de verplichting om een conventie met de Nieuwe Republiek aan te gaan, kweet Groot-Brittanje zich echter niet. Hoe het aan die verplichting ontkwam, zullen wij in hoofdstuk IX zien.

HOOFDSTUK VIII

De Boeren en de Zoeloe's

1886 De Zoeloe's wenschen niet onder Natal te komen. Hun dubbel spel. Houding van het Genootschap tot Bescherming der Inboorlingen.

1887 De Zoeloe's weigeren de protectie der Boeren op te geven. Dinizoeloe verzoekt in de Nieuwe Republiek te mogen wonen inplaats van onder de Engelschen. Hij wordt deswege door den Goeverneur van Natal ter verantwoording geroepen.

Met verbreking van de overeenkomst van 22 October 1886 dwingt Groot-Brittanje de Nieuwe Republiek het protectoraat over Zoeloeland op te geven.

De vraag, hoe de inboorlingen zich tegenover de blanken hielden, terwijl dezen aldus elkaars aandacht in beslag namen, is zeker onze belangstelling waard.

Natal, zooals wij gezien hebben,[1]) had door zijn Wetgevenden Raad uiting gegeven aan zijn overtuiging, dat de Zoeloe's een „sterke begeerte" koesterden om door die Kolonie te worden bestuurd.

Maar de Zoeloe's zelf, ondervraagd door den Superintendent van Naturellen Shepstone en den Resident-Commissaris Osborn, zeiden het tegendeel.

„Ik geloof niet," rapporteerde de eerste, „dat er eenige voldoende grond is voor de bewering, dat de Zoeloe's wenschen onder het Goevernement van Natal te komen; en toen dit werd voorgesteld aan een Deputatie die laatst hier was, maakten zij tegenwerpingen om onder Natalsche wetten

1) Zie p. 57, voetnoot.

geplaatst te worden, en zeiden dat zij zich er nooit aan zouden kunnen onderwerpen ... men ziet dus, dat wat wij in staat geweest zijn van hen omtrent die zaak te vernemen, in strijd is met die verklaring" [van den Wetgevenden Raad]. [1])

Onder Natal dus begeerden de Zoeloe's allerminst te komen. Maar om van Londen uit te worden geregeerd, trok hen evenmin aan als het gehoorzamen aan de Boeren, hoewel, als zij tusschen twee kwaden te kiezen hadden, zij aan de laatsten toch nog de voorkeur gaven, — gelijk zelfs de Britsche blauwboeken aantoonen. De betuigingen der Zoeloe's zelf hingen echter altijd af van de omstandigheid, wie hun hoorders waren: tegenover Engelsche afgezanten gaven zij uitdrukking aan een vurig verlangen naar Britsch onderdaanschap; bij de Boeren ontkenden zij dat bij hoog en laag, en zwoeren bij hun getrouwheid aan hen tot wie zij nu spraken.

Dat de Naturellen een dubbel spel speelden, dat hun neigingen dubbelhartig en hun uitdrukkingen dubbelzinnig waren, — over 't algemeen werd dit door de Britsche autoriteiten niet ingezien, of vaak ook wilden zij het niet inzien[2]).

Zij maakten dikwijls gevolgtrekkingen uit woorden, vergetende dat het beter is daden te laten spreken.

Zoodra de Boeren aan hun verplichtingen onder

1) C. 4980, p. 120; 16 November 1886. Osborn liet zich aldus uit: „Ik weet „niet op welke gronden de Raad zijn overtuiging baseert . . . Ik heb de Zoeloe's „nooit den wensch hooren uitspreken om onder het bestuur en de wetten van „Natal te komen" (C. 4980, p. 121; 13 November 1886).

2) Er waren uitzonderingen. Osborn, die jaren lang met hen had omgegaan, wist dat men niet alles letterlijk bij hen moest opvatten en gelooven, en hij vond zich zelfs wel genoodzaakt te waarschuwen tegen de naïveteit van andere ambtenaren, die nog ondervinding moesten opdoen. Zie C. 4913, p. 32.

het contract van Augustus 1884 hadden voldaan, Oesibeboe hadden ten onder gebracht en de orde in Zoeloeland hersteld, waren Dinizoeloe's raadslieden, met Oemnyamana aan 't hoofd, begonnen hun best te doen aan hun eigen verplichtingen te ontkomen, door zich bij den Goeverneur van Natal te beklagen dat zij het door hen onderteekende document niet hadden verstaan. (C. 4587, p. 47; 2 Maart 1885).

Een paar maanden later gingen zij, in een brief van 11 Mei, onderteekend door Dinizoeloe, Oendaboeko en Oemnyamana, nog verder: „zij ontkenden van de geheele overeenkomst iets te weten" en riepen dringend de hulp in van de Koningin, hun „moeder."

Sir Henry Bulwer teekende hierbij echter aan: „de ontkenning van de overeenkomst van 16 Augustus 1884 is in strijd met onloochenbare feiten" (C. 4587, p. 101). Trouwens, reeds te voren, op 11 Februari had hij zich uitgelaten dat zij niet konden zeggen „bij het onderteekenen niet geweten te hebben wat zij deden," omdat „wat zij deden, geschiedde met volledig medeweten en niet alleen met medeweten maar met advies van hun eigen door henzelf gekozen adviseur William Grant, die op dat oogenblik met hen samen was en in het document beschreven werd als „de vertegenwoordiger en adviseur der Zoeloe-natie" [1]). En zoo men mocht veronderstellen dat zij door Grant waren misleid, dan kan, gelijk Sir Arthur Havelock later deed, gewezen worden op het feit, dat zij nog een jaar later op den besten voet met hem waren en hem vee ten geschenke gaven. (C. 4913, p. 46; 22 Maart 1886).

1) C. 4587, p. 41. Wij hebben op p. 71 gezien, dat Sir Arthur Havelock van dezelfde meening was.

De houding der Zoeloe's bij deze gelegenheid, en ook later, is slechts een voorbeeld van de wijze waarop inboorlingen slim willen zijn. Niet altijd natuurlijk gaan zij zóó dom te werk als gedurende deze episode. Te slim wilden zij zijn met den Goeverneur te vertellen van denkbeeldige gesprekken met Boeren, waarbij dezen zich beleedigend over de Engelsche Koningin zouden hebben uitgelaten; te slim wederom waren zij, toen zij zeiden daarop geantwoord te hebben „dat het Zoeloe-volk en land behoort aan de Koningin" (C. 4587, p. 47).

Onder gewone omstandigheden zou de Minister van Koloniën dadelijk een opheldering van de Boeren gevorderd hebben; maar in dit geval kwam die opheldering ongevraagd uit Natal, uit hatelijkheid tegen de Oesoetoe's en ter tegemoetkoming aan 's ministers wensch naar een schikking. Osborn, de Resident-Commissaris in de Reserve, wees er op dat de Zoeloe's alleen hun best deden het Britsche Goevernement er toe te krijgen „voor hen in de bres te springen" . . . „Zij bieden geen onderwerping aan. Hun betuiging, dat zij en hun land toebehooren aan de Koningin beteekent, naar Zoeloe-denkbeelden, niets meer dan een erkenning van de grootere macht der Koningin" (C. 4913, p. 33; 7 Januari 1886).

Men moet den kaffers om hun houding niet te hard vallen. Zij waren niet wijzer en wisten niet beter; het zou onrechtvaardig en onverantwoordelijk zijn, om, hunne gewoonten kennende, hun woorden altijd letterlijk op te nemen.

Doch hoe te oordeelen over anderen, die niet op gelijke wijze te verontschuldigen zijn?

Het Genootschap tot Bescherming der Inboorlingen moge wellicht niet veel van inboorlingen geweten hebben; maar men heeft toch het recht te veronderstellen, dat het op de hoogte was van het doen en laten zijner eigen agenten. Het Genootschap wist in ieder geval, dat zijn vertegenwoordiger Grant de overeenkomst van Augustus 1884 namens en te zamen met de Zoeloe's had onderteekend; het wist ook dat Grant standvastig gebleven was bij zijn oorspronkelijk verslag over het gebeurde, en op geenerlei wijze had het Genootschap getoond, daardoor zijn vertrouwen in Grant verloren te hebben. Niettemin had het de vrijmoedigheid te spreken van „de overeenkomsten die de voormannen [der Nieuwe Republiek] voorgeven met Dinizoeloe en andere hoofden te hebben aangegaan" (C. 4913, p. 25; 18 Februari 1886). En zelfs nadat Grant drie maanden later den Goeverneur van Natal in persoon en in tegenwoordigheid van de Zoeloe-hoofden nadrukkelijk verklaard en uiteengezet had, dat en hoe hij de overeenkomst aan de Zoeloe's had duidelijk gemaakt vóór zij die teekenden (C. 4913, p. 84; 7 Mei 1886), vond het Genootschap niet het fatsoen, een woord van leedwezen over zijn insinuatie van bedrog uit te spreken tegenover zijn agent Grant of tegenover de Nieuwe Republiek.

Door de Britsche annexatie van Februari 1887 (zie p. 75) was er geen onafhankelijk Zoeloeland meer: eerst waren de Zoeloe's gedeeltelijk onder de Boeren gekomen; en daarop waren de overigen, met Dinizoeloe en Oendaboeko aan het hoofd, tot

Britsche onderdanen gemaakt. Hoe hielden de Zoeloe's zich daaronder? Aan wie gaven zij de voorkeur? Bewees hun houding, dat zij liever door Britten dan door Boeren geregeerd werden?

Een antwoord op die vraag wordt ons geleverd door de onderhandelingen tusschen Sir Arthur Havelock en de afgevaardigden der Nieuwe Republiek, die tot de Overeenkomst van 22 October 1886 hadden geleid. De Goeverneur had erop gestaan, dat de Nieuwe Republiek zou afstand doen van een protectoraat over de Zoeloe's of Zoeloeland;[1]) en de Boeren hadden daarin slechts onder een bepaalde voorwaarde willen toestemmen. Met toevoeging van die voorwaarde zou dan de desbetreffende bepaling luiden:

„Artikel IV. De heer Lucas J. Meijer en zijne collega's van de deputatie komen overeen vanwege de inwoners van de Nieuwe Republiek, om alle aanspraken die gemaakt mogen zijn door de Nieuwe Republiek op een Protectoraat over de Zulu Natie, op te geven, m i t s d a t d e Z u l u N a t i e g e e n o b j e c t i e m a a k t t e g e n z u l k e o p g e v i n g v a n a a n s p r a k e n v a n e e n p r o t e c t o r a a t" (C. 4980, p. 61).

De Goeverneur, Sir Arthur Havelock, wiens bekendheid met het land nog maar van zeer jongen datum was, vond deze toevoeging bespottelijk en liet dit duidelijk blijken: natuurlijk zouden de Zoeloe's maar al te graag aan de protectie der Boeren ontkomen! Maar Lucas Meijer wist wel beter. En hij maakte den Goeverneur duidelijk, dat in ieder geval de Boeren, die tegenover de Zoeloe's op zich genomen hadden hen te beschermen, aan hun woord

1) Vgl. pp. 31 en 53 boven.

gebonden waren, zoolang zij niet door de Zoeloe-hoofden van hun verplichting ontslagen waren. Havelock gaf daarop te kennen, dat hij „geen reden kon hebben om eraan te twijfelen" dat de Zoeloe's zulks zouden doen, duidelijk te verstaan gevende, dat deze verlangend waren om onder Britsche protectie te komen.

„Ik kan verklaren," antwoordde Meijer, „dat de Zoeloe's alle keeren dat wij een onderhoud met hen hadden, ontkend hebben dat te verlangen. Bij het laatste onderhoud dat ik met Dinizoeloe had, ontkenden hij en zijn volgelingen ten sterkste dat ooit gedaan te hebben en zij drukten hun wensch uit om nog altijd onder ons te blijven. Om die reden zal het ons meer voldoening geven, als wij het van hun eigen vertegenwoordigers hooren ... Zij moeten ons ontheffen van de verantwoordelijkheid, die wij tegenover hen op ons genomen hebben" (C. 4980, p. 83).

De Goeverneur kon niet anders dan op dit punt toegeven. En dat kostte hem geen moeite, omdat sommige adviseurs hem verzekerd hadden, dat de Zoeloe's „met vreugde en dankbaarheid Britsche bescherming of Britsch bestuur zouden aanvaarden" (C. 4980, p. 59; rapport aan den Minister van Koloniën dd. 24 October 1886).

Het maakt een wonderlijken indruk eenige bladzijden verder in hetzelfde blauwboek een kabelgram te vinden, waarbij vanwege hetzelfde ministerie aan denzelfden Goeverneur de vraag werd gesteld:

„Wat is de tegenwoordige houding der Zoeloe's? Denkt gij dat zij thans meer algemeen ten gunste van Britsche protectie gestemd zijn?" (C. 4980, p. 190; 12 Februari 1887).

Men was dus in Londen lang niet zeker van de liefde en aanhankelijkheid der Zoeloe's. Spoedig dan ook zou men op zeer onaangename en voor Engelschen bijna ongeloofelijke wijze uit die onzekerheid worden geholpen.

Eerst zag zich Osborn, de plaatselijke Resident-Commissaris, verplicht te rapporteeren, dat hij de grootst mogelijke moeite had om eenigen der hoofden over te halen tot het aanwezig zijn bij de voorlezing der proclamatie, waarbij Zoeloeland tot een Britsche bezitting werd gemaakt. Eerst maakte geen enkele Zoeloe zijn verschijning op den vastgestelden en bekend gemaakten dag. Daarop kwamen boodschappers met allerlei verontschuldigingen aandragen namens de nog steeds wegblijvende hoofden, en nu nam Osborn zijn toevlucht tot bedreigingen:

„Ik zond dadelijk boodschappen naar de Hoofden en wees hen op de onbehoorlijkheid van de houding, die zij blijkbaar besloten hadden aan te nemen, en die, als zij erbij bleven, hen ongetwijfeld in ongenade zoude doen vallen; en ik waarschuwde hen dat, als zij geen acht sloegen op mijn woorden en mijn raad, ik niet zou nalaten hun gedrag aan Uwe Excellentie te rapporteeren" (C. 5331, p. 21; 16 Juli 1887).

Voor zoover Dinizoeloe aangaat, werkte deze bedreiging niets uit; hij was en bleef weg. (C. 5331, p. 22). Maar dit was nog niets bij wat volgde: Dinizoeloe smeekte de Boeren der Nieuwe Republiek om hunne protectie niet op te geven, om zijn toevlucht tot hen te mogen nemen en onder hen te wonen in plaats van onder de Engelschen! (C. 5331, pp. 41, 42).

Wij doen het best Sir A. Havelock's eigen woorden over te nemen, uit zijn rapporten aan den Minister:

(28 Augustus 1887). „In mijn laatste verslagen over de zaken in Zoeloeland heb ik gewag gemaakt van een bericht dat Dinizoeloe plan had van Zoeloeland naar de Nieuwe Republiek te trekken" (C. 5331, p. 31).

(31 Augustus 1887). „Ik heb een telegram van Osborn ontvangen... berichtende dat hij vernomen had dat Dinizoeloe van Zoeloeland weggegaan was naar de Nieuwe Republiek" (C. 5331, p. 33).

(7 September 1887). „Het blijkt dat Oendaboeko [Ketsjwaijo's broeder] Dinizoeloe naar de Nieuwe Republiek heeft vergezeld" (C. 5331, p. 34).

(8 October 1887). „Ik berichtte U, dat ik den Heer Osborn had opgedragen om van Dinizoeloe en de andere betrokken Hoofden een opheldering te eischen van hun gedrag, van hun onderhandelingen met de autoriteiten der Nieuwe Republiek, en van hun verklaring voor den Uitvoerenden Raad te Vrijheid, dat zij zich beriepen op de bescherming der Nieuwe Republiek... Het doet mij leed de ontrouwe houding onder uwe aandacht te moeten brengen, die Dinizoeloe en zijn raadslieden hebben aangenomen, evenzeer als hun falen in het geven van een opheldering in zake hun intrigeeren met de autoriteiten der Nieuwe Republiek. De Heer Osborn heeft bij mij op de noodzakelijkheid aangedrongen om tot maatregelen van geweld over te gaan, ten einde Dinizoeloe voor zijn wangedrag te straffen" (C. 5331, pp. 40, 41).

(4 November 1887, per kabelgram). „Daar Dinizoeloe en Oendaboeko verzuimd hebben voor Osborn te verschijnen ten einde een volledige opheldering te geven van hun wangedrag, heb ik hun bevolen om hier voor mij hun verschijning te maken. Oendaboeko is gisteren gearriveerd; hij komt heden voor. Er is redelijke grond voor de hoop dat Dinizoeloe zal volgen; zoo neen, dan zal een lastbrief worden uitgevaardigd om hem wegens hoogverraad gevangen te nemen" [1].

1) In Osborn's Memorandum van 14 November 1887 (C. 5331, p. 55) wordt als het „zeer ernstige punt" van beschuldiging genoemd: „het verzoek aan de Boeren om hun bescherming over Zoeloeland uit te strekken." („The very grave point of having asked the Boers for their protection over Zululand").

Op denzelfden dag las de Goeverneur aan Oendaboeko een toespraak voor, waarin hij dezen verwijtend toevoegde:

„Oendaboeko en Dinizoeloe, door anderen vergezeld, begaven zich naar Vrijheid in de Nieuwe Republiek, en vergetend dat zij onderdanen van de Koningin waren [gemaakt], traden in communicatie met de Boeren-autoriteiten en vroegen hen om protectie tegen het Engelsche Goevernement. De Goeverneur heeft informatie ontvangen van hun doen en laten in de Oesoetoe-kraal, niet alleen door berichten van de personen die tegenwoordig waren, doch ook van de Boeren-autoriteiten zelf, die hem een verslag gezonden hebben van het aldaar voorgevallene. Dezelfde Boeren-autoriteiten hadden evenzoo den Goeverneur bericht dat Oendaboeko, Dinizoeloe... en anderen tot hen kwamen, om hunne protectie vroegen en weigerden de bescherming op te geven die Dinizoeloe en de Heer Grant nu drie jaren geleden van hen hadden aangenomen" [1]).

De toorn en de verontwaardiging van den Goeverneur werden er niet beter op door de wijze, waarop de Zoeloe-Hoofden zich over hun bezoek aan de Boeren verontschuldigden:

„Ons doel was ook om een afscheidsbezoek aan de Boeren te brengen als bewijs van onze waardeering van wat zij

Oendaboeko verontschuldigde Dinizoeloe's wegblijven door er op te wijzen dat hij nog een kind was en toch niets zou kunnen zeggen. Door zijn oom Oendaboeko opgeroepen, daagde Dinizoeloe echter eenige dagen later ook op.

Het was alleen op sterk aanraden van de autoriteiten der Nieuwe Republiek, dat zij eindelijk besloten naar den Goeverneur te gaan.

1) C. 5331, p. 54. Men zal opmerken, dat de Goeverneur uitdrukkelijk spreekt van het aannemen der Protectie door de Zoeloe's, in afwijking van de woorden door hem gebruikt in de overeenkomst van October 1886 met de vertegenwoordigers der Nieuwe Republiek, toen hij slechts wilde gewagen van aanspraken op een Protectoraat over de Zoeloe-natie. (Zie p. 81 en ook p. 86).

voor ons gedaan hadden . . . Zij waren onze vaders geweest . . . wij zouden niet vandaag hier in leven zijn, als de Boeren er niet geweest waren" (C. 5331, pp. 52, 61).

Het kostte den Goeverneur niet veel moeite — hebben wij gezien — om toe te geven aan Lucas Meijer's eisch, dat de Zoeloe's moesten worden geraadpleegd over het opgeven van het protectoraat der Nieuwe Republiek over Zoeloeland. Dit toegeven viel hem te gemakkelijker, omdat hij er blijkbaar niet aan dacht den Zoeloe's de gelegenheid te gunnen er zich over uit te spreken, evenmin als hij, gelijk wij nu zien zullen, het minste plan had om tegenover de Boeren zijn woord te houden.

Bij de schriftelijke onderhandelingen over het traktaat, dat op de overeenkomst van 22 October 1886 moest volgen, had de Goeverneur een concept opgesteld, waarvan Artikel III luidde:

„De Regeering der Nieuwe Republiek verklaart hierbij, dat zij alle aanspraken of pretenties opgeeft op een protectoraat of autoriteit over eenig deel van Zoeloeland buiten de grenzen in Artikel I beschreven en op suzereiniteit over eenig Zoeloe-volk, wonende buiten deze genoemde grenzen".

Van een toestemming der Zoeloe's bij dit afstand doen van protectie door de Nieuwe Republiek was dus reeds dadelijk bij den Goeverneur geen sprake meer.

Toen nu Dinizoeloe en zijn Raad in Vrijheid kwamen, om zich tegen het opgeven van die protectie te verzetten — een stap, die, gelijk hierboven aangetoond, door de Engelschen eerst werd aangezien

als eene onbehoorlijkheid, daarop als wangedrag en ten slotte als hoogverraad — toen achtte de Regeering der Nieuwe Republiek het haar plicht, aan hare rechten vast te houden en bij den Goeverneur op de schrapping van het voorgestelde Artikel III aan te dringen. Zij deed dat bij een missive van den Staatssecretaris D. J. Esselen, dd. 1 September 1887, die wij hier weergeven:

„Ik heb de eer, op last dezer Regeering, Uwe Excellentie te schrijven over het onderwerp van het Protectoraat der Nieuwe Republiek over de Zoeloe-natie.

„In Artikel IV van het Memorandum van de voorwaarden der Regeling, den 22sten October 1886 overeengekomen tusschen Uwe Excellentie als vertegenwoordiger van Harer Britsche Majesteits Goevernement, en de Deputatie der Nieuwe Republiek, is ten behoeve der Nieuwe Republiek door de Deputatie toegestemd om alle aanspraken op een Protectoraat over de Zoeloe-natie op te geven, mits de Zoeloe-natie geen objectie maakt tegen zulk opgeven van aanspraken op een Protectoraat.

„Op den 12den April j.l. schreef Uwe Excellentie Dépêche No. 70 aan Zijn Hoogedele President L. J. Meijer, mededeelende dat het Oppergezag van Hare Majesteit de Koningin over Oostelijk Zoeloeland aanvaard en afgekondigd geworden was, met medeweten en toestemming van de Hoofden en het volk [wat in strijd was met de waarheid]; en de President antwoordde op den 16den April 1887 — Dépêche No. 71/87, paragraaf 2 —, dat de Zoeloe's nog niet hun begeerte aan hem bekend gemaakt hadden om van het Protectoraat der Nieuwe Republiek over hen ontslagen te worden, en dat hij geen macht had het gezegde Protectoraat terug te trekken, vóórdat zij zulks gedaan hadden.

„Op den 19den Mei j.l. schreef Uwe Excellentie weder, President Meijer mededeelende ter informatie van het Goevernement der Nieuwe Republiek, dat het Hare Majesteit de

Koningin behaagd had goed te keuren, dat Zoeloeland een gedeelte van het Britsche rijk zou worden, en Uwe Excellentie zond hem een kopie van eene Proclamatie te dien effecte. De ontvangst van Uwer Excellentie's brief en de kopie der Proclamatie daar aan gehecht, werd door den President erkend zonder aanmerking daarop te maken.

„Ik heb nu de eer onder Uwer Excellentie's aandacht te brengen, dat op 27 Augustus j.l. Dinizoeloe, Oendaboeko, Mahanan, Chenibeswa, zoon van Oemjaman, Mopovela, Sonketchan en Bantoebenroema (vertegenwoordigende Oemjaman), Oemkoesan, N'Toezoea, Dabankoeloe, Moboko, Sibamae en Makoeloeman, vergezeld door een groot aantal andere kapiteins van de Zoeloe-natie, een onderhoud met President Meijer en de andere Leden van den Uitvoerenden Raad hadden, waarbij zij verklaarden dat zij en de Zoeloe-natie nog steeds op de Protectie der Nieuwe Republiek, zooals aan hen beloofd, aanspraak maakten en dat zij weigerden hun toestemming te geven tot het terugtrekken van het Protectoraat over de Zoeloe-natie door de Nieuwe Republiek.

„Zij verklaarden verder dat bij gelegenheid van een groote Vergadering van de Zoeloe-natie, bij des Konings Kraal gehouden, het met algemeene stemmen besloten werd, dat zij niet konden toestemmen in het terugtrekken van het Protectoraat over hen door de Nieuwe Republiek, en dat zij ten sterkste tegen zulke terugtrekking objecteerden.

„Daar de Regeering overtuigd is, dat er oprechte en besliste objectie bestaat aan den kant van Dinizoeloe, van de kapiteins der Zoeloe-natie en van de Zoeloe-natie, tegen het opgeven van het Protectoraat over hen door de Nieuwe Republiek, zal het onder de omstandigheden onmogelijk zijn met Artikel III van de Concept-Conventie in te stemmen, en mij is opgedragen en ik heb de eer Uwe Excellentie te vragen, zoo goed te willen zijn Harer Britsche Majesteits Goevernement aan te bevelen dat het gezegde Artikel III worde geschrapt" [1]).

1) Dit is de missive, waarvan op p. 42 van Blauwboek C. 5331 sprake is. Geen enkele der brieven, die in dit hoofdstuk worden aangehaald, komt in de

Daarop kwam van den Goeverneur Sir Arthur Havelock onder datum van 7 September het volgende antwoord, gericht aan President Lucas Meijer:

„Uw brief zal voor Harer Majesteits Goevernement gelegd worden.

„Intusschen wensch ik in mijne capaciteit van Goeverneur van Harer Majesteits grondgebied van Zoeloeland mijne verwondering en mijn spijt uit te drukken, dat de administratie van de Nieuwe Republiek het goed gedacht heeft om onderhandelingen, van den aard zooals beschreven in uwen brief, te houden met Dinizoeloe, Oendaboeko en andere personen, Britsche onderdanen, wonende op Britsch Grondgebied onder Britsche wetten. Ten behoeve van Harer Majesteits Goevernement wensch ik tegen eenige verdere gelijksoortige handelingen van den kant van Uwe Regeering te objecteeren.

„Ik gevoel mij verzekerd, dat Harer Majesteits Goevernement met dezelfde verwondering en spijt, als ik zelf, zal vernemen dat de autoriteiten van de Nieuwe Republiek, die van den kant van Harer Majesteits Regeering duidelijke teekenen van vriendschap en vriendelijke consideratie ontvangen hebben [!], een gedragslijn gevolgd hebben, welke eene onvriendelijke dispositie en houding zouden schijnen aan te toonen, tenzij eenige uitlegging kan gegeven worden."

President Lucas Meijer beriep zich daarop, zooals van zelve spreekt, op de gemaakte afspraak en hij schreef op 23 September 1887:

„Het doet mij leed te vernemen, dat de daad alleen van deze Regeering om een ongevraagde verklaring van Dinizoeloe en de voornaamste Hoofden van de Zoeloe-Natie

blauwboeken voor. De briefwisseling werd in 't Engelsch gevoerd; bij het vertalen daarvan is gebruik gemaakt van de Hollandsche lezingen, die zich in het archief der voormalige Nieuwe Republiek bevinden.

aangaande het Protectoraat over hen door de Nieuwe Republiek ontvangen te hebben, Uwe Excellentie verwondering en spijt zou veroorzaakt hebben, en zoo opgenomen moet worden als aantoonende „een onvriendelijke voorkomen en gezindheid", terwijl er overeengekomen was tusschen Uwe Excellentie en de deputatie van de Nieuwe Republiek op 18 October 1886, dat de Hoofden van de Zoeloe-Natie een boodschap direct aan mij zouden zenden, ten einde aan mij hun begeerte met betrekking tot het voorgestelde opgeven van het Protectoraat over hen door de Nieuwe Republiek (zie Memo van derde onderhoud „Blue Book Zoeloezaken" No. 4980, Februari 1887, pagina 83) bekend te maken.

„Door Dinizoeloe en de voornaamste Hoofden van de Zoeloe-Natie te ontvangen, ten einde met hunne gevoelens aangaande de voorgestelde opgeving van het Protectoraat over hen door de Nieuwe Republiek bekend te worden, werd de Regeering door geen andere begeerte gedreven dan om van de Zoeloe's zelf met hun begeerte dienaangaande bekend te worden, en zij heeft een weg ingeslagen, die mij volkomen wettig in zich zelven voorkomt en bepaald noodzakelijk onder de omstandigheden."

Het antwoord, dat de Goeverneur den 19den October zond, was kortweg een *ultimatum:*

„Ik heb de eer U mede te deelen, dat de brief van den heer Esselen No. 273/87 van den 1sten September ll., waarin mij medegedeeld werd, dat de Regeering der Nieuwe Republiek met Artikel III der Ontwerp-Conventie niet zal kunnen instemmen, aan Harer Majesteits Goevernement voorgelegd is. Ik neem de vrijheid U mede te deelen, dat ik geïnstrueerd ben om verdere onderhandelingen tot het sluiten van eene Conventie met de Nieuwe Republiek te staken, tenzij de brief van den heer Esselen No. 273/87 van den 1sten September teruggetrokken is."

Het is onnoodig, de verdere correspondentie in haar geheel aan te halen. President Lucas Meijer vroeg naar het ,,waarom" van het *ultimatum*. Havelock wees op zijn proclamaties, met volkomen voorbijzien van President Meijer's argument, dat zij toch van te voren een afspraak hadden gemaakt; een afspraak, die bij het uitvaardigen der Britsche proclamaties volkomen over het hoofd gezien was.

Doch men begreep in de Nieuwe Republiek, en nog beter in de Zuid-Afrikaansche Republiek, — waarmede de Nieuwe Republiek stond vereenigd te worden, en waar men meer ondervinding had opgedaan — dat men te vergeefs zoude aandringen op het houden van het gegeven woord. De beide Republieken gaven toe en zagen af van het Protectoraat over Zoeloeland.

De Nieuwe Republiek had dat Protectoraat verkregen door een contract met de Zoeloe's, en de Zoeloe's weigerden de Republiek te ontslaan van de verplichtingen, die zij daarbij op zich had genomen. Maar het Britsche Goevernement begeerde, tot elken prijs, in het bezit te komen van wat aan anderen toebehoorde; en de Republieken hadden niet de macht, al koesterden zij den wensch, om Groot-Brittanje te dwingen tot erkenning van een anders rechten en tot nakoming van eigen verbintenissen. De Zoeloe's werden aldus, in weerwil van henzelven, Britsche onderdanen.

HOOFDSTUK IX

Einde van de Nieuwe Republiek

1888 Vereeniging van de Nieuwe Republiek met de Zuid-Afrikaansche Republiek. Zoeloeland Britsch tot aan de zee.

Het traktaat, waarover de Nieuwe Republiek met Groot-Brittanje aan het onderhandelen was geweest, is nooit gesloten; de vereeniging der Nieuwe Republiek met de Zuid-Afrikaansche Republiek maakte het ten slotte ook onnoodig. Op 14 September 1887 was tusschen de twee Republieken een verdrag gesloten, dat die vereeniging ten doel had [1]). In overeenstemming met de Londensche Conventie van 1884 werd de Britsche regeering hiermede in kennis gesteld. Deze wierp dadelijk bezwaren op, in een brief van den Hoogen Commissaris aan den Staatspresident, die onder andere het volgende inhield:

„Een afschrift van het Verdrag van vereeniging tusschen de Zuid-Afrikaansche Republiek en de Nieuwe Republiek, dat ingesloten was in het schrijven van uw Goevernement van den 23sten September ll., aan Harer Majesteits Goevernement toegezonden hebbende, ben ik geïnstrueerd UHoogEdele mede te deelen, dat het verdrag in zijn tegenwoordigen vorm niet door Hare Majesteit de Koningin kan worden goedgekeurd.

„Harer Majesteits Goevernement is bereid een vereeniging

1) C. 5331, pp. 37—39; het is in Bijlage G afgedrukt.

van de Zuid-Afrikaansche Republiek met de Nieuwe Republiek goed te keuren, maar een korte Conventie tusschen Harer Majesteits Goevernement en de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek, ten doel hebbende de werking van de Londen-Conventie van 1884 over het geheele vergroote gebied uit te breiden, moet een deel der regeling uitmaken. De Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek behoort buitendien uitdrukkelijk alle plannen op te geven om het ontoelaatbare Protectoraat te doen gelden, waarop door de Nieuwe Republiek is aanspraak gemaakt" (17 November 1887).

Aan dien eisch werd gevolg gegeven en op 11/20 Juni 1888 werd een „bindend Tractaat van overeenkomst tusschen de Zuid-Afrikaansche Republiek en Hare Majesteit de Koningin" ter aanvulling van de Conventie van Londen gesloten, waarbij in de vereeniging der twee Republieken werd toegestemd, de nieuwe grenslijn werd beschreven en aan Brittanje's wensch werd toegegeven door de volgende bepaling:

„Artikel 3. Het Gouvernement van de Zuid-Afrikaansche Republiek voor zichzelf en ook voor het Gemeenebest, in het voorzegde Verdrag van vereeniging genoemd de Nieuwe Republiek, doet hierbij afstand voor immer van alle aanspraken tot dusverre gemaakt door de Regeering van het genoemde Gemeenebest op het uitoefenen van een Protectoraat over het geheel of een deel van het grondgebied bekend onder den naam van Zululand en nu geannexeerd aan en uitmakende een deel van Harer Majesteits gebied" [1]).

Op 21 Juli 1888 werd de Nieuwe Republiek formeel bij de Zuid-Afrikaansche Republiek ingelijfd.

M a a r w a t t e n o o s t e n d a a r v a n l a g, t o t a a n d e z e e, b l e e f B r i t s c h.

1 C. 5892, pp. 72—74; de Hollandsche tekst is in Bijlage H te vinden.

Zoo was aan Groot-Brittanje's begeerigheid voldaan: het had een grondgebied bemachtigd, dat de Nieuwe Republiek eerlijk als belooning voor het stichten van rust en vrede verdiend had; en het had de Boeren op een afstand gehouden van de zeekust, waarvan het bezit hun ten goede zou zijn gekomen.

Het insluiten van de Zuid-Afrikaansche Republiek had een aanvang genomen: hare uitbreiding en groei was, ten minste in die richting, onmogelijk gemaakt.

BOEK II

Beetsjoeanaland en de Weg naar het Noorden

HOOFDSTUK X

Inleiding

Wanneer wij nu onzen blik van het Oosten naar de Zuid-Westergrens der Zuid-Afrikaansche Republiek wenden, dan zullen wij ontwaren, dat hier de oneenigheid tusschen Boer en Brit veel grooter was dan ooit met betrekking tot Zoeloeland het geval was geweest. Jaren achtereen waren naturellen-stammen in Beetsjoeanaland onderling aan het vechten geweest, bijgestaan door blanke vrijwilligers, Engelschen zoowel als Boeren; en de Britsche expeditie van Warren in 1885, die zoogenaamd ten doel had vrede te stichten in het land, dreigde juist de blanken in geheel Zuid-Afrika met elkaar in botsing te brengen.

Alvorens echter na te gaan, welke gebeurtenissen het gevolg waren van het sluiten der Londensche Conventie van 1884, dienen wij ons eerst bezig te houden met het ontstaan en het verergeren van de oneenigheden.

Men zal zich herinneren, dat toen de Boeren in 1836/1837 den Grooten Trek uit de Kaapkolonie hadden volbracht, zij zich vestigden in een streek, die door de Matabelen onder Moselikatse was verwoest. In het voorafgaand werk is (p. 51) er op

gewezen, dat deze Matabelen oorsponkelijk geen inboorlingen uit dit gedeelte van Zuid-Afrika waren. Zij waren een zijtak der Zoeloe's, en zij plunderden en vermoordden de naturellen die zij op hun pad ontmoetten, zoodat het land vrijwel geheel door hen werd ontvolkt. Zij verspreidden zich over het grootste gedeelte van de streek, die thans Transvaal genoemd wordt, over ongeveer de helft van den lateren Oranje-Vrijstaat en over een deel van het land, dat zich westwaarts tot de Kalahari-woestijn uitstrekt, en bekend is onder den naam van Beetsjoe-analand. (C. 3841, p. 113). De weinige naturellen, die aan de moordpartijen hadden weten te ontkomen, hielden zich schuil in holen of werden de slaven („honden") der veroveraars. Zij, die er in geslaagd waren over de Vaalrivier te ontkomen, hielden zich op tusschen de Vaal- en de Vetrivier. Tot hen behoorden eenige Barolongs onder een klein kapteintje, Machabi genaamd.

Deze streek nu, tusschen Vaal- en Vetrivier, was het land, dat een aantal Boeren onder Commandant Potgieter door aankoop verwierf, terwijl de Barolongs, die den grond verkochten, als een der voorwaarden van den verkoop den eisch stelden, dat zij door de Boeren moesten worden beschermd tegen de aanvallen der Matabelen[1]). De Boeren waren daar nog niet lang of zij werden door de Matabelen, die op nieuwen buit aasden, overvallen. Verscheidene mannen, vrouwen en kinderen werden gedood en vijf kinderen gevangen weggevoerd; het vee ging grootendeels verloren. Het ontvoeren der kinderen dwong de Boeren tot onmiddellijk aangrijpen van hun kant. Een commando vervolgde Moselikatse;

1) Vol. 1, p. 50.

en Machabi, de Barolong-kapitein, vergezeld door ongeveer 15 van zijn volk, ging mee als wegwijzer. De andere naturellen waren te bang voor de Matabelen om hun huid te wagen [1]).

Dit commando slaagde er niet in de kinderen te verlossen, doch versloeg Moselikatse (1837) en hernam een deel van het gestolen vee.

Jaren later werd door „geschiedenis" schrijvende zendelingen beweerd, dat het eigenlijk de Barolongs waren, die de Matabelen hadden verslagen en dat de Boeren slechts een ondergeschikte rol hadden gespeeld. De zendeling John Mackenzie — wiens naam nog menigmaal in verband met Beetsjoeanaland zal worden genoemd, — deed daar wel is waar niet aan mede, maar met zijn kennis van zaken gaf hij toch niet een juiste voorstelling der feiten toen hij in 1885 aan Sir Charles Warren schreef:

„De Boeren brachten het hunne, wellicht het voornaamste, er toe bij om Moselikatse te bewegen [!] tot het verlaten van het land, dat deze Boeren en hun afstammelingen nu bewonen" (C. 4588, p. 65).

Men verlieze dus niet uit het oog, dat Machabi slechts 15 man bij zich had.

Andere expedities volgden; een in 1837, waaraan Machabi nogmaals deelnam; een andere in 1838, waarbij ontdekt werd, dat Moselikatse het wel zoo veilig had gevonden zijn hoofdkwartier verder naar het noorden te verleggen. Overal, waar de Boerencommando's zich vertoonden, werden zij door de

1) C. 3841, pp. 112-117; *Historische schets* door de Deputatie in 1883 aan Lord Derby toegezonden. (Groenboek van 1884, pp. 24-31). De nauwkeurigheid dezer *Schets*, nooit door Lord Derby bestreden, werd in allen deele door den Volksraad op 1 Augustus 1884 bevestigd. (C. 4213, p. 25).

naturellen om bescherming tegen de Matabelen aangezocht; maar er waren niet velen dezer naturellen meer overgebleven: slechts ongeveer 10000 in het geheele uitgestrekte gebied.

In 1839 trokken de Boeren naar het tegenwoordige district Potchefstroom, en namen verscheidene kleine naturellen-stammen op verzoek onder hun protectie.

In de hoop de geroofde kinderen terug te krijgen en voor goed een eind te maken aan de dwingelandij van Moselikatse, trok het volgende jaar wederom een Boeren-commando op, ditmaal tegen diens hoofdkraal bij Magaliesberg. Moselikatse werd op nieuw verslagen en vluchtte nog verder naar het noorden, tot over de Limpopo-rivier, het land ten zuiden daarvan vrij latend. Het was na deze overwinning dat Commandant Potgieter eene proclamatie uitvaardigde, waarbij hij al het land, dat de Matabelen tot een woestenij hadden gemaakt, voor de Emigranten in bezit nam [1]).

„Voor de weinigen, die van de vroegere inlandsche bevolking in het leven waren gebleven, was deze veranderde toestand een ware verademing.

„Zij werden daardoor bevrijd van eene ondraaglijke tirannie; en de bejegening, die zij van de Boeren ondervonden, was van dien aard, dat van alle kanten andere naturellen het land binnen stroomden, om onder de bescherming der Republiek veilig te kunnen leven.

„Bij voorbeeld, de Barolongs, die toen van Blesberg uit den Oranje-Vrijstaat over de Vaal-rivier trokken, en aan wie Potgieter, op hun verzoek, 6 plaatsen afstond, om daarop te wonen, onder bescherming der Boeren, eerst 2 plaatsen aan Machabi en zijne volgelingen, 4 aan het overige gedeelte

1) Theal, vol. IV, p. 294.

van dien stam, dat later aankwam, nu onder Moshette en Montsioa [1]).

„Zoo ook de Batlapins, onder Gazibon, die onder de bescherming der Boeren een woonplaats verkregen. Alsmede de kapiteins Secheli en Gatsisibi, die met hunne volgelingen uit het Dorst-land, of de Kalahari-woestijn, nu introkken en zich onder de bescherming der Boeren plaatsten" [2]).

Later, in 1846/1847, sloten de Emigranten een traktaat met Moselikatse, en deze verbond zich om de naturellen-stammen, die onder protectie der Republiek stonden, niet lastig te vallen. Hieraan hield hij zich getrouw, maar, wat de stammen betreft die niet aldus tegen hem beschermd waren, ging hij als van ouds voort met brandschatten en moorden.

Dit had ten gevolge, dat in den loop der jaren verschillende stammen zich begeerig toonden de bescherming der Boeren te genieten. Ten einde nu duidelijk te maken tot welke landstreken deze bescherming zich zou uitstrekken, vaardigde President Pretorius op 29 April 1868 een proclamatie uit, waarbij de grenzen der Republiek werden vastgesteld, en wat de westelijke lijn betreft, werd bepaald dat haar gebied zich uitstrekte tot het meer Ngami en van daar „met een rechte lijn tot aan het noordepunt van Langeberg" [3]).

Ongelukkig voor de betrokken naturellen meende het Britsche Goevernement in 1870 tegen deze grenslijn te moeten protesteeren. De zwakke Republiek kon slechts bukken en de proclamatie werd niet gehandhaafd. Moselikatse hervatte zijn rooftochten

1) Van deze twee hoofden was Moshette de hoogste in rang. Zie C. 3219, p. 80; Dr. Clark, *The Transvaal and Bechuanaland*, p. 7.

2) *Historische schets*, hierboven aangehaald. C. 3841, p. 114.

3) Zie Bijlage A.

en eenige zwakke stammen in de buurt van het meer Ngami werden geheel door hem uitgemoord. Hij hoedde zich echter wel om de stammen, die ontwijfelbaar binnen de grenzen der Republiek woonden, zooals de Koranna's, de Barolongs en de Batlapins, aan te randen.

Het is later in Engeland's kraam te pas gekomen, te ontkennen dat de Batlapins Transvaalsche onderdanen waren, en het is daarom niet ondienstig te dezer plaatse gebeurtenissen te laten getuigen, die onomstootelijk vaststellen, dat deze naturellen wel degelijk onderhoorig waren aan de Republiek; en wel, niet alleen omdat zij van de Boeren een woonplaats hadden gekregen na hun uitdrijving door de Matabelen, maar ook als overwonnenen.

Toen in 1858 de Oranje-Vrijstaat in oorlog was met de Basoeto's, stond plotseling Gazibone [1]) op, zonder eenige aanleiding of waarschuwing, maar duidelijk met het streven om den Basoeto's, door het verschaffen van een afleiding, behulpzaam te wezen. Zoowel in Transvaal als in den Vrijstaat bracht hij mannen, vrouwen en kinderen om het leven en werden, behalve vee in grooten getale, twee Boerenvrouwen door hem weggevoerd. Commandant-Generaal Krüger kreeg onmiddellijk bevel van President Pretorius om tegen Gazibone op te trekken, de vrouwen te verlossen en het gestolen vee te bemachtigen. Krüger bevond, dat de vrouwen werden vastgehouden door Mahoera, een onderkapitein van Gazibone. Mahoera, die geen deel genomen had aan de rustverstoringen, gaf wel de vrouwen op, maar zeide dat hij, wat het vee aanging,

1) Het hoofd der Batlapins, in het zuiden van Beetsjoeanaland gevestigd. Zie noot op p. 106 en Bijlage I.

gebonden was door ontvangen orders. De Batlapins verzamelden zich nu onder Gazibone te Taungs, Mahoera's woonplaats, en Krüger liet dezen weten, dat hij zich moest verwijderen om niet op dezelfde wijze als de andere opstandelingen te worden behandeld. Toen Mahoera aan deze waarschuwing geen gehoor gaf, werd de Kraal aangevallen; de Batlapins werden verslagen en Gazibone sneuvelde. Mahoera gaf zich toen over en erkende schuld; hij beloofde ook het gestolen vee terug te geven, 2000 stuks vee als boete te betalen en in het vervolg de Regeering der Republiek getrouw te gehoorzamen. Daarop werd hij tijdelijk aangesteld tot hoofd, totdat het wettige hoofd, Gazibone's zoon Botlasitsi Gazibone, meerderjarig zou geworden zijn.

Deze Mahoera, de door de Boeren aangestelde regent, was de vader van Mankoroane; en met voorbijzien van de rechten van Gazibone's zoon, werd later door het Britsche Goevernement volgehouden, dat Mankoroane de hoofd-kapitein der Batlapins was en werd eveneens ten onrechte beweerd, dat deze stam in geenen deele onderworpen was aan de Zuid-Afrikaansche Republiek. (C. 3841, p. 114).

Het was de politiek van het Britsche Goevernement geworden, zich met naturellen tegen de Boeren te verbinden, onder andere door ondergeschikte kapiteins tegen hun wettige hoofden op te stoken, als deze hoofden zich niet genoeg den Boeren vijandig gezind toonden. Mankoroane was niet de eenige met wien dat gebeurde; ook meer noordelijk in Beetsjoeanaland werd die politiek in praktijk gebracht. Moshette was het door de Zuid-Afrikaansche Republiek erkende hoofd van de Barolongs, maar

toen Montsioa tegen hem opstond, ontving deze terstond ondersteuning, eerst van personen die min of meer officieus tot de Britsche autoriteiten in betrekking stonden en eindelijk officiëel van het Ministerie van Koloniën.

Deze politiek toonde zich op zijn ergst, toen in 1871 door de Keate-uitspraak grond aan Waterboer werd toegekend, die nimmer aan hem of aan zijn stam had toebehoord [1]).

Maar die uitspraak ging nog verder: zonder toestemming der wettige hoofden, Massouw en Moshette; en terwijl de laatste niet eens hierover door de arbiters gehoord was, werd grond toegewezen aan Mankoroane en Montsioa.

En de uitspraak liet het daar zelfs niet bij: Mankoroane en Montsioa beiden werden tot hoofd-kapiteins verklaard, een positie waarop zij geen recht hoegenaamd hadden — maar die hen „loyaal" jegens Engeland maakte.

Het gevolg was te voorzien: de Zuid-Afrikaansche Republiek weigerde, zooals wij gezien hebben [2]), Keate's uitspraak als bindend te erkennen en de naturellen-hoofden, op wier rechten inbreuk was gemaakt, stoorden zich er niet aan. Het Britsche Goevernement, welks vertegenwoordigers ongetwijfeld hoogst verkeerd waren opgetreden, vond het voorloopig maar geraden het te laten bij een protest. Verwarring en twist op de Transvaalsche zuid-westergrens, was dus al wat de Keate-uitspraak gebracht had.

Na de annexatie der Republiek in 1877, toen

1) Zie over Keate's uitspraak het voorafgaande werk, pp. 171, 172; ook p. 144 en noot. Het is daar uiteengezet, dat Waterboer's aanspraken zich alleen grondden op zijn slaafsche houding jegens het Britsche Goevernement, waartoe hij door omkooping gebracht was.

2) Vol. 1, p. 172.

met de administratie van het land ook de moeilijkheden moesten worden overgenomen door de Britsche ambtenaren geschapen ten einde de inlijving mogelijk te maken, toen bevonden diezelfde autoriteiten, dat de Uitspraak niet goed kon worden ten uitvoer gebracht en dat hare gevolgen zich op onaangename wijze deden gevoelen. Daarop was het, dat Sir Theophilus Shepstone de aanbeveling schreef om zijn gezag als Transvaalsch Administrateur uit te strekken over het geheele gebied binnen de o u d e grenzen van Transvaal, en om locaties aan te wijzen aan alle stammen die verkeerdelijk door Keate's uitspraak waren buitengesloten [1]). Dit verstandige voorstel werd evenwel niet gevolgd, al hielden twist en tweedracht aan.

Kolonel Warren, destijds militair bevelhebber in Grikwaland-West, en Kolonel Lanyon, Shepstone's opvolger in Transvaal, klaagden bij het uitbreken der Grikwa-onlusten in 1878 bitter over Mankoroane's houding en diens onmacht om andere kapiteins, die onder hem heetten te staan, te dwingen hem als hun hoofd te erkennen. Hij was slechts een stroopop in de handen van onheilstichters, schreef Lanyon in 1879 [2]). Maar alles werd op zijn beloop gelaten.

Daarop brak de onafhankelijkheids-oorlog uit en nieuwe verwikkelingen kwamen de moeilijkheden verdubbelen.

Doch vóór die verwikkelingen uiteen te zetten, zal het niet ondienstig zijn, een blik te slaan op de kaart en een korte opsomming te geven van de betrokken hoofden en stammen.

1) Vol. 1, p. 174.
2) C. 2220, p. 162 ; C. 2454, p. 27.

In het zuiden van Beetsjoeanaland stonden de Koranna's onder David Massouw Riet Taaibosch (gewoonlijk kortweg Massouw genoemd), met Mamoesa tot hoofdstad, tegenover de Batlapins onder Mankoroane, die te Taungs zetelde. De blanke vrijwilligers dezer twee hoofden stichtten de Republiek Stellaland [1]).

In het noorden van Beetsjoeanaland gehoorzaamde een deel der Barolongs aan Moshette (hoofdstad Koenana), terwijl een ander deel van denzelfden stam volgelingen waren van Montsioa (hoofdstad Mafeking). Hier stichtten de blanke vrijwilligers de Republiek Land Goosen [2]).

Moshette en Massouw heetten Pro-Boer te zijn; Montsioa en Mankoroane waren zoogenaamd Britschgezind. Moshette werd bijgestaan door Machabi, evenals hij een Barolong-kapitein; Massouw, in het Zuiden van Beetsjoeanaland, vond ondersteuning bij Gazibone.

De Republiek Stellaland, die Vrijburg tot hoofdstad had, werd bestuurd door den administrateur Gerrit J. van Niekerk; aan het hoofd van Land Goosen (hoofdplaats Rooi-Grond of Vrijwilligersrust) stond de administrateur Nicolaas C. Gey van Pittius [3]).

1) In het zuiden van Beetsjoeanaland waren de Koranna's (onder Massouw) de oudste bewoners. In hun gebied vestigden zich later de Batlapins onder den eersten Gazibone. Deze Gazibone, en na hem zijn zoon en opvolger die denzelfden naam droeg, was het wettig opperhoofd der Batlapins; niet Mankoroane, die een zoon was van den onder-kapitein Mahoera.

De volgelingen van een hoofd werden dikwijls naar hem genoemd. Van daar de verklaring van Krüger voor de Koninklijke Commissie van 1881, dat Gazibone het Hoofd was der Mahoera's.

2) In het noorden van Beetsjoeanaland vestigden zich de Barolongs onder Machabi, Moshette en Montsioa op zes plaatsen, die hun door de Transvaalsche Regeering werden toegekend en aangewezen. Van deze plaatsen kwamen er twee (Polfontein) aan Machabi: de andere vier plaatsen werden bestemd voor Moshette en Montsioa. Van deze drie Hoofden stond Moshette het hoogst in rang, in ieder geval boven Montsioa.

3) Zie verder bijlagen I, K en L.

HOOFDSTUK XI

Moshette en Montsioa

5 Februari 1881	Bijeenkomst tusschen Moshette en Montsioa. Machabi weigert zich te onderwerpen aan Montsioa.
2 Mei 1881	Montsioa overvalt Machabi en moordt zijn stam grootendeels uit. Moshette wordt overreed geen stappen tegen Montsioa te doen, hangende het onderzoek der Koninklijke Commissie. Deze Commissie doet niets.
Augustus 1881	Pretoria-conventie, die Machabi binnen en Moshette buiten de Republiek sluit. Moshette protesteert.
September 1881	Massouw, in het Zuiden, protesteert ook en verdrijft Kolonel Moysey, die de nieuwe grens wil afbakenen.
October 1881	Moshette verklaart Montsioa den oorlog, valt hem aan en verslaat hem.
November 1881	Hudson, de Britsche Resident te Pretoria, zendt Kapitein Nourse als bemiddelaar naar Moshette; te vergeefs. De Transvaalsche grens-commissaris Greef doet de vrijwilligers uit elkaar gaan.

Al zal dit hoofdstuk voornamelijk gewijd zijn aan Moshette en Montsioa, de in het noorden van Beetsjoeanaland met elkaar twistende hoofden, eerst een opmerking, die niet uitsluitend op deze twee slaat. Wat ons moet treffen, zoowel in het zuiden als in het noorden van Beetsjoeanaland, is de aanwezigheid en de werkzaamheid van Engelschen bij die Hoofden, welke „Britschgezind" waren. Zoo had Montsioa als adviseur een zekeren Bethell bij zich, een Engelschman van goede familie; en bij Mankoroane waren twee officiëele agenten van het

Kaapsche Goevernement geplaatst, met name Daumas en King. Een Engelsch officier, Kolonel Moysey, schijnt tijdens den oorlog van 1880 het denkbeeld te hebben gehad om den Britschen troepen in Natal een dienst te doen door de aandacht der Boeren naar de westergrenzen van Transvaal te trekken. (C. 2866, p. 34). Althans, hij gaf Bethell den schriftelijken raad om stam tegen stam uit te spelen [1]). Uit wat volgde valt op te maken, dat Bethell met grooten ijver in Kolonel Moysey's geest aan het werk ging.

Wat nu Moshette en Montsioa betreft, vond een bijeenkomst plaats op 5 Februari 1881, tusschen den eerste, Hoofdkapitein der Barolongs naar recht, en den tweede, Hoofdkapitein volgens Keate. Het doel der bijeenkomst was om te beslissen aan welken kant de Barolongs zouden staan, aan dien der Engelschen of wel aan dien der Boeren.

Moshette zeide:

„Als de Boeren bij ons komen, dan kunnen wij hun zeggen, dat wij tot hen behooren, en als de Engelschen komen, dan zullen wij zeggen, dat wij tot hen behooren; wij zullen behooren aan wie wint" (C. 3098, p. 28).

Montsioa was niet zoo onpartijdig, en met reden. Afgezien nog van den invloed van Bethell's inblazingen, werd hij enkel door de Engelschen erkend als Hoofdkapitein; niet door de Boeren, en evenmin door de wettige onderkapiteins. In geval de Boeren de overhand behielden, zou hij er zeker niet bij winnen. Hij verklaarde dus dat hij „een Engelschman" was (C. 3098, p. 27) en hij deed gedurende den oorlog van 1880/81 alles in zijn vermogen om

1) Deze brief werd door de Boeren onderschept en dadelijk openbaar gemaakt. (C. 3419, p. 9.)

de Britten tegen de Boeren te helpen. Waarin deze hulp bestond, zal men natuurlijk te vergeefs in de blauwboeken zoeken. Hij zelf echter beriep er zich later op, de Britsche Regeering tegen de Boeren te hebben bijgestaan. (C. 3419, p. 58). Wel weten wij, dat „tijdens den Boeren-oorlog Montsioa 800 man ter beschikking van de Britsche Regeering stelde, om Lichtenburg aan te vallen en aldus een afleiding te scheppen" (C. 3686, p. 28). Het aanbod moet, in dezen vorm, door Generaal Colley van de hand gewezen zijn. (C. 3686, p.32). In ieder geval echter blijkt Montsioa de dankbaarheid der Britsche autoriteiten verdiend te hebben. (C. 3686, pp. 31, 32, 40).

Machabi daarentegen, een klein Barolong-hoofd, wiens vader met het Boeren-commando tegen Moselikatse was meegegaan, hield zich trouw aan den kant der Boeren. Op de bijeenkomst van den 5den Februari 1881 weigerde hij zich aan Montsioa's gezag te onderwerpen en hield zich aan Moshette. Onmiddellijk dacht Montsioa aan wraak. Ondersteund door een aantal Engelsche of Engelsch-gezinde vluchtelingen uit de Transvaal, ten getale van ongeveer 60, viel zijn commando in den nacht van den 2den Mei Machabi aan en doodde 72 mannen en 12 vrouwen. Tot dezen behoorden verscheiden van Moshette's volk, die zich juist bij Machabi ophielden. Zes van Machabi's volgelingen werden gevild en zijn broeder werd het hart uitgesneden. (C. 3098, pp. 17, 24, 36). Bethell vergezelde Montsioa's commando, zoo hij het niet zelf aanvoerde. (C. 3098, p. 35).

Nu was de beurt aan Moshette, Machabi's opperhoofd en beschermer, om in woede te ontsteken.

De Koninklijke Commissie, die na den onafhankelijkheids-oorlog de Transvaalsche zaken in orde zou brengen, hield juist toen zitting in Natal; en zoodra zij en de Boeren-voormannen van Montsioa's aanval op Machabi hoorden, zonden zij Generaal Joubert en Majoor Ernest Buller daarheen om de orde te herstellen en een onderzoek te doen naar de oorzaak dezer rustverstoring. Moshette werd door hen overreed om geen vijandelijkheden tegen Montsioa te plegen, hangende het onderzoek door de Koninklijke Commissie. Dat dit zou plaats vinden, werd hem plechtig verzekerd, zoowel door Majoor Buller als door Generaal Joubert [1]).

Maar ongelukkig liet de Commissie — waarom zal zij zelf het best geweten hebben — zich verder niets meer aan de zaak gelegen liggen, in weerwil van herhaalde betoogingen der Boeren-voormannen. Moshette zelf schreef er een paar maal over, Montsioa van moord beschuldigend; hij kwam er vervolgens persoonlijk voor over naar Pretoria, waar de Commissie zitting hield; maar hij kreeg niet eens gehoor [2]).

Wat de vaststelling betreft van de westelijke grenzen van de Republiek, — de Commissie stelde niet zelf een onderzoek in, zij sloeg geen acht op den raad, door Shepstone vroeger gegeven om de oude grenzen van het land te herstellen; doch volgde integendeel blindelings de aanbevelingen van denzelfden Kolonel Moysey, wiens politiek het was, zooals wij gezien hebben, stam tegen stam op te zetten en aldus (gelijk men in Zoeloeland beproefd had) te verdeelen en te heerschen. Dien raad op-

1) C. 3098, p. 21; C. 3381, pp. 74, 126.
2) C. 3381, pp. 74, 126; C. 3419, p. 8; C. 3841, p. 117.

volgend, bleef de Commissie vasthouden aan een nieuwe grenslijn, die dan ook in de Pretoria-Conventie opgenomen werd, zonder in eenig opzicht rekening te houden met de waarschuwingen der Boeren-voormannen. Door deze grenslijn werd de grond van Moshette en een ander „pro-Boer" hoofd, Massouw, van de Republiek afgesneden, klaarblijkelijk met de bedoeling het aan deze hoofden eenerzijds en de door de Keate-uitspraak ingestelde opperhoofden anderzijds over te laten, het geschil onder elkaar uit te vechten. Erger nog: „de stammen werden uiteen gescheurd, want Machabi, een onder-kapitein van Moshette, werd gebracht binnen de Republiek, terwijl zijn eigen Groot-opperhoofd werd buitengesloten" [1]). Bovendien werd in de Conventie (art. 18) bepaald: „De Britsche Resident zal het middel van communicatie wezen met de Naturellen buiten de Transvaal," een bepaling, die de behandeling van zaken allerminst vereenvoudigde.

Het eerste wat gebeurde, was dat Massouw Kolonel Moysey uit zijn land verdreef, toen deze aan het afbakenen ging van de grenslijn der Pretoria-Conventie, terwijl ook Moshette een protest deed hooren tegen een lijn „die, naar hij zegt, dwars door zijn land getrokken wordt zonder zijn voorkennis" [2]).

Beide deze Hoofden „gaven uitdrukkelijk hun verlangen te kennen om te blijven wat zij altijd waren geweest, getrouwe en loyale onderdanen der Zuid-Afrikaansche Republiek" (C. 3841, p. 117.)

Een ander Engelsch officier, Kapitein Nourse, rapporteerde niet lang daarna (12 November 1881).

1) Groenboek 1884, p. 29; C. 3841, p. 117.
2) Rapport van Kolonel Moysey; C. 3098, p. 84. Dit was in September 1881

„Bij mijn onderhoud met Moshette sprak hij zijn sterke begeerte uit om Transvaalsch onderdaan te worden, zooals hij vroeger geweest was, en dat de grond waarop hij als Opperhoofd aanspraken deed gelden, binnen de grenslijn zou worden gebracht. De tegenwoordige loop der lijn blijkt zeer ongelegen te zijn, daar zij Machabi onderwerpt aan een verdeeld onderdaanschap, aan den eenen kant onder zijn Groot-Opperhoofd Moshette, en aan den anderen onder het Transvaalsche Goevernement, waaronder hij gevestigd is" [1]).

Massouw zeide ongeveer hetzelfde in een brief aan Generaal Joubert. (C. 3381, p. 78).

Ondertusschen was Montsioa, ofschoon eenige maanden verloopen waren sedert hij Machabi's broeder het hart had uitgesneden en anderen de huid had afgestroopt, nog ongestraft gebleven, en nog steeds werd hij door de Britsche Regeering erkend als een onafhankelijk en „loyaal" Hoofd.

Moshette, even onafhankelijk — want laten wij niet uit het oog verliezen, dat de Pretoria-Conventie al deze Hoofden volstrekt onafhankelijk liet (C. 3098, p. 88) — Moshette, ziende dat de Koninklijke Commissie zich niet om zijn zaak bekommerde, besloot die in eigen handen te nemen en Montsioa voor zijn misdaden te doen boeten. (C. 3098, p. 131). En daar Montsioa van de hulp van blanken (Engelschen en Engelschgezinden) had gebruik gemaakt, toen hij Machabi aanviel, was het zeer natuurlijk dat Moshette evenzoo te werk ging. Het viel hem niet moeilijk op zijn beurt hulp van blanken te verkrijgen, want verschillende grensboeren hadden gedurende

1) C. 3098, p. 127. Zie ook p. 133.

den onafhankelijkheidsoorlog zeer van Montsioa te lijden gehad en deze gelegenheid om hun schade vergoed te krijgen was hun zeer welkom. (C. 3381, pp. 45, 76). Moshette werd, behalve door hen, bovendien bijgestaan door Massouw. (C. 3098, p. 107; C. 3381, p. 50).

Zoodra Moshette zijn voorbereidingen getroffen had, verklaarde hij formeel den oorlog en viel, 22 October 1881, Montsioa, den „Engelschman" aan. Twee gevechten hadden plaats; Moshette richtte veel schade aan en maakte zich meester van een groote hoeveelheid vee.

De Transvaalsche Regeering mocht, zoolang zij gebonden was door de Pretoria-Conventie, niet tusschenbeide komen: elke communicatie met naturellen buiten de lijn moest geschieden door middel van den Britschen Resident. Deze, Hudson, zond Kapitein Nourse naar de vechtende partijen om hen zoo mogelijk met elkaar te verzoenen. (C. 3098, p. 85). Nourse vond Moshette gewillig om vrede te sluiten, maar op voorwaarde dat Montsioa alles zou teruggeven, wat hij van Machabi in Mei had afgenomen. Hij, Moshette, zou dan al het vee terugzenden, waarvan hij zich juist had meester gemaakt. Montsioa echter weigerde daarop in te gaan en Nourse zag zich gedwongen te berichten, dat hij tot dit Hoofd gezegd had „dat als hij, Montsioa, genegen was om tot redelijke voorwaarden te komen, Moshette zou ophouden met vechten; . . dat hij, Montsioa, in het begin van den oorlog alles had weggenomen en nu alleen wilde praten over den laatsten tijd, omdat hij toen de verliezende partij was. Ik hield dat niet voor billijk" (C. 3098, p. 135; 15 November 1881). Kapitein Nourse's zending was — buiten zijn

schuld — mislukt; het vechten had derhalve voortgang.

Evenwel kon Nourse toch rapporteeren, dat Greef, de grenscommissaris der Zuid-Afrikaansche Republiek, voor het oogenblik er in geslaagd was de vrijwilligers uit elkander te doen gaan en naar hunne woningen terug te doen keeren. (C. 3098, p. 129).

HOOFDSTUK XII

MASSOUW EN MANKOROANE

November 1881 Mankoroane, ondersteund door de Agenten der Kaapkolonie Daumas en King, en door blanke vrijwilligers, trekt zonder aanleiding los op Massouw.

Massouw werft nu ook blanke vrijwilligers aan.

Januari 1882 Mankoroane, door Massouw in het nauw gebracht, moet zijn hoofdstad Taungs verlaten.

Het aantal vrijwilligers neemt toe; Engelschen en Boeren aan beide zijden.

Zoo stond het dan met Moshette en Montsioa, toen de tweede belangrijke twist begon: Mankoroane, het ,,Engelschgezinde'' Hoofd der Batlapins, trok, ten einde Montsioa te helpen, los op Massouw, het ,,Boerengezinde'' Hoofd der Koranna's, die, naar reeds vermeld, Moshette had bijgestaan in zijn strijd tegen Montsioa. (C. 3098, p. 107; November 1881). Mankoroane was in de Keate-uitspraak erkend als het Groot-Opperhoofd der Batlapins, niettegenstaande Gazibone, gelijk Kolonel Moysey later rapporteerde, ,,werkelijk van hooger geboorte'' was en door de Boeren nog als het wettig Hoofd werd erkend [1]).

Mankoroane had geen enkele reden tot beklag over Massouw. Dit werd later toegegeven door elken Britschen ambtenaar, die met de zaak te doen had,

1) C. 3098, p. 105. Zie ook hierboven, pp. 102, 103, 106*n*.

van den hoogsten tot den laagsten. Kapitein Nourse, bijvoorbeeld, telegrafeerde op 9 Februari 1882: „wat betreft den nu tusschen de Hoofden Massouw en Mankoroane woedenden oorlog, is de laatste geheel en al te blameeren voor het beginnen daarvan" (C. 3381, p. 34).

Een paar dagen later rapporteerde hij, dat Mankoroane den oorlog aangevangen had, „in het vertrouwen op de hulp van het Britsche Goevernement in geval hij de nederlaag zou lijden" (C. 3381, p. 44). Hudson, de Britsche Resident te Pretoria, berichtte ook, dat Mankoroane verantwoordelijk was voor den oorlog (C. 3419, p. 101); en in April 1882 gaf de Hooge Commissaris zelf, Sir Hercules Robinson, in een missive aan Lord Kimberley te kennen: „Ik denk, dat Mankoroane zijn tegenwoordige moeilijkheden alleen aan zichzelf te wijten heeft. Hij leefde in rust en vrede te Taungs, totdat hij zich, door Massouw aan te vallen, zonder noodzaak ging mengen in het geschil tusschen Moshette en Massouw aan de eene en Montsioa aan de andere zijde" (C. 3381, p. 73).

Men zal er wel aan doen, dit in gedachte te houden, daar later al het mogelijke werd gedaan, ook door Sir Hercules Robinson, om de Zuid-Afrikaansche Republiek voor de rustverstoringen verantwoordelijk te stellen.

Omtrent de vraag, onder welke invloeden Mankoroane er toe gekomen was Massouw aan te vallen en zoodoende Montsioa tegen Moshette te ondersteunen, bestaat geen twijfel. Het waren de Britsche agenten bij Mankoroane geweest, die dezen daartoe hadden aangehitst en die zelfs de expeditie meemaakten. Toen een zekere Bevan, een zendeling, zich officiëel daarover beklaagde, schreef Campbell,

de Civiele Commissaris te Barkly, aan den Onder-Secretaris voor Naturellen-zaken te Kaapstad, als volgt:

„Ik moet wel denken dat er veel waarheid is in den brief van den Heer Bevan, waar hij zegt dat de Agenten grootendeels voor de tegenwoordige rustverstoring verantwoordelijk zijn. De Heeren King en Daumas ontzagen zich niet om met Mankoroane uit te trekken ten einde David Massouw aan te vallen, in plaats van op hun standplaatsen te blijven, en voor zoover ik kan uitmaken, staan beide deze Agenten Mankoroane te velde bij. Onder deze omstandigheden vermeen ik dat de Agenten van hoegenaamd geen hulp voor het Goevernement zijn, maar alleen dienen om de verschillende Hoofden aan te zetten tot vijandelijkheden, die zeer ernstige gevolgen kunnen hebben" (21 Februari 1882; C. 3381, p. 66).

Nog sterker drukte zich Kapitein Nourse uit in een telegram aan den Hoogen Commissaris (9 Februari 1882):

„Ik kan niet te ernstig het optreden der Heeren A. Daumas en C. King veroordeelen. Beiden, geloof ik, ontvangen salaris van de Regeering en worden als Regeerings-agenten in Mankoroane's land gebruikt; en zij vechten niet alleen persoonlijk aan zijn kant, maar zij laten zich zelfs als aanwerf-officier gebruiken en doen alle pogingen om ammunitie voor hem te verkrijgen ten einde den oorlog voort te zetten" (C. 3381, p. 34).

Als aanwerf-officieren hadden zij succes: Mankoroane had, behalve de Agenten, nog verscheidene andere Engelschen bij zich, toen hij voor de eerste maal tegen Massouw uittrok. Al of niet met hun toestemming had hij in het begin van den strijd

„niet geschroomd de afgrijselijke wreedheid te begaan om krijgsgevangenen tusschen twee planken vast te binden en ze levend door te zagen" (C. 3841, p. 117). Van zijn gedrag schijnen de Agenten zich intusschen niet veel aangetrokken te hebben; althans, zij gingen voort met aanwerven, zoodat Kapitein Nourse te rapporteeren had:

„Tot op den tijd van mijn vertrek [Februari 1882] had Mankoroane 19 blanke vrijwilligers, „Engelschen," maar velen werden dagelijks van de Diamantvelden verwacht" (C. 3481, p. 44).

Het spreekt van zelf, dat Massouw onder deze omstandigheden ook zijn best deed om op dezelfde wijze versterking te krijgen. Evenals Mankoroane, Montsioa en Moshette, loofde hij plaatsen uit voor gewapende hulp. (C. 3419, p. 21). Maar in Februari was hij er nog slechts in geslaagd een troepje van acht Boeren bij elkaar te krijgen. (C. 3381, p. 44). Niettemin behield hij van den aanvang af de overhand, zoodat Mankoroane in de eerste dagen van Januari 1882 gedwongen was zijn hoofdstad Taungs ijlings te verlaten. Op 10 Februari kabelde Sir Hercules Robinson aan den Secretaris van Staat, dat „Montsioa en Mankoroane, die altijd onze trouwe vrienden en bondgenooten [in 1881] zijn geweest, gevaar loopen uitgeroeid te worden" (C. 3381, p. 5).

Groot was de verontwaardiging, zoowel van de Britsche Regeering als van den Hoogen Commissaris, bij de gedachte dat Boeren Massouw en Moshette durfden helpen. Voorbijziende, dat Britsche ambtenaren keer op keer hadden erkend, dat Mankoroane en Montsioa de eersten waren geweest om blanke vrijwilligers, en nog wel Britsche onderdanen, in dienst te

nemen, [1]) hield Sir Hercules Robinson de Zuid-Afrikaansche Republiek verantwoordelijk voor de Vrijwilliger-beweging. (C. 3486, p. 50). En, terwijl hij geen woord zeide over de vrijwilligers der Britschgezinde Hoofden, werden die van Massouw en Moshette door hem uitgemaakt voor „Boeren-vrijbuiters", een „bende blanke plunderaars" enz., „die zonder voorwendsel van een grief Montsioa en Mankoroane aanranden" (C. 3419, p. 5; C. 3486, p. 50).

Massouw's troepje van acht Boeren groeide intusschen spoedig aan tot ruim driehonderd. De oorzaak hiervan was het volgende. De misdragingen van Mankoroane's vrijwilligers hadden de veeboeren aan de Transvaalsche grens zoozeer verontrust, dat zij, volgens bericht van Kapitein Nourse op 16 Februari 1882, „hunne plaatsen hadden opgegeven en laagers hadden gevormd" (C. 3381, p. 43). Eindelijk dezen onhoudbaren toestand moede, hadden verscheiden hunner zich bij Massouw gevoegd, in de hoop een einde te maken aan de onlusten en met het voornemen buitendien de mannen te straffen, die het hun onmogelijk hadden gemaakt hun gewoon bedrijf voort te zetten. (C. 3381, p. 67).

Doch niet alleen Boeren, ook vele Engelschen sloten zich aan bij Massouw en Moshette. Massouw had volgens Sir Hercules Robinson „ongeveer 60 deserteurs van Harer Majesteit's leger" bij zich. (C. 3381, p. 143). En, voegde hij erbij, waarschijnlijk om den geest van afkeuring te rechtvaardigen waarin hij over alles sprak wat Massouw betrof, deze Engelsche deserteurs waren „de ergste en gewelddadigste van allen". Hudson zeide op 27 Juli 1882,

1) De Britsche Resident te Pretoria, Hudson, erkende dat nogmaals in September 1882; C. 3486, p. 50.

met betrekking tot de 500 à 600 Massouw-vrijwilligers: „Ik schat de deserteurs, oud-soldaten en Kapenaars [onder hen] op ongeveer 100 tot 120" (C. 3419, p. 49). En ook bij Moshette bevonden zich „een groot aantal Engelschen, die hoofdzakelijk deserteurs van het Imperiale leger bleken te zijn, en Engelsche zeelieden, zoowel van de oorlogs- als van de handelsvloot" (Februari 1883; C. 3686, p. 27).

Was de Britsche Regeering verantwoordelijk voor het deelnemen van hare onderdanen aan deze onlusten? De Hooge Commissaris scheen te vergeten dat zijn Regeering in deze aangelegenheid evenzeer of evenmin aansprakelijk kon worden gehouden voor de handelingen van Britsche onderdanen, als de Regeering der Republiek voor die der Transvalers: want telkens ging hij daarvan uit, dat de Transvaal alleen van alles de schuld droeg. (C. 3486, p. 50).

Het werd duidelijk door Generaal Joubert aangetoond, hoe ongerijmd dat was. Het Britsche Goevernement, zeide hij in zijn Rapport van 28 April 1882, eischte dat geen Boeren zouden worden toegelaten om aan den strijd deel te nemen:

„En hier moet ik aanmerken, dat als Harer Majesteits Regeering met zulk een uitgebreide magt en vermogen niet in staat is of was om, met den besten wil zelfs, te beletten dat haar onderdanen deelnamen in deze en soortgelijke gevechten en vrijbuiterij, het zeer onbillijk is nu te eischen dat wij, de minder begunstigde Staat, nu zoo volkomen moeten afwenden en verhinderen wat Hare Majesteit niet heeft gedaan, zooals ik bereid zal wezen nader te bewijzen, indien het verlangd wordt, dat de vrijwilligers die thans [28 April 1882] bij Massou vechtende zijn, ook geboren Engelschen

onder zich hebben, die alleen aangemoedigd worden door dezelfde drijfveeren als door Mancorane gebruikt werd om zijne vrijwilligers te verkrijgen.

„De oorzaak en het begin van deze noodlottige bloedvergietingen schijnt ZHEd. [Sir Hercules Robinson bij monde van den Britschen Resident] geheel te ignoreren, dat de partij èn van Montsioa èn Mankoraan de aanvallende waren, zich nu beklagen over het huren van blanke Vrijwilligers door hun tegenpartij, dat zij juist de eerste was die zulks in praktijk heeft gebragt en dat hunne klagten alleen nu ontstaan omdat zij, Mankoraan en Montsioa, nu uitvinden dat hunne leerlingen hunne meesters nu vooruitraken" (C. 3381, p. 136).

Eindelijk zou Sir Hercules Robinson, door bittere lessen geleerd, in een andere zaak wel tot dezelfde conclusie komen, maar niet, dan nadat hij jarenlang de Transvaal openlijk en zonder ophouden had lastig gevallen en beschuldigd. Het was op den 7den Maart 1887, dat hij aan den Britschen Koloniaal Secretaris kabelde, naar aanleiding van klachten over Boeren, die overschrijdingen in Swaziland zouden hebben gepleegd:

„De Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek is evenmin in staat om deze menschen en Europeesche delvers buiten hare jurisdictie in toom te houden, als wijzelf er toe in staat zijn" (C. 5089, p. 18).

HOOFDSTUK XIII

De Stichting van Stellaland

Januari	1882	De Transvaalsche Regeering zendt Generaal Joubert in persoon naar de Westergrenzen.
Maart	1882	De Transvaalsche Regeering wijst herhaaldelijk op het onhoudbare van den toestand, als gevolg van de verkeerde grenslijn en stelt voor tot de oude grenslijn van President Burgers terug te keeren, waardoor Montsioa en Mankoroane buiten de Transvaal zouden blijven.
Maart—Mei	1882	De Hooge Commissaris geeft van dit voorstel een geheel misleidende voorstelling.
26 Juli	1882	Mankoroane sluit vrede met Massouw en Gazibone. Alle partijen roepen daarbij het Transvaalsche Goevernement in als bemiddelaar.
Augustus	1882	Mankoroane, door den Hoogen Commissaris aangemoedigd, wordt onwillig uitvoering te geven aan het vredesverdrag.
September	1882	De vrijwilligers van Mankoroane vereenigen zich met die van zijn tegenstander Massouw; zij gaan gezamenlijk uitvoering geven aan de bepalingen van het vredesverdrag.
19 September	1882	Beide partijen (Mankoroane, Massouw en Gazibone) stellen zich bij een gezamenlijke acte van cessie onder de Transvaal.
Sept.—Dec.	1882	Het Britsche Goevernement weigert daaraan zijn goedkeuring te verleenen en verhindert de Transv. Regeering iets te doen in het belang van den vrede, doch blijft zelf werkeloos.
Januari	1883	De veediefstallen door Mankoroane's volk nemen toe. Massouw en Gazibone dringen bij de Transv. Regeering aan op uitvoering van de acte van cessie van 19 Sept. 1882.
Februari	1883	De Transv. Reg. wijst het Britsche Goevt. wederom en herhaaldelijk op den ergerlijken toestand op de Z.W. grens.
April	1883	Mankoroane en Massouw wenden zich nogmaals tot de Transvaalsche Regeering om interventie.
6 Augustus	1883	De vrijwilligers onder Gerrit van Niekerk proclameeren, uit kracht van een opdracht van Massouw, de Republiek Stellaland.

Intusschen had de Regeering te Pretoria niet stilgezeten. Voor zoover de belemmerende bepalingen der Pretoria-Conventie het toelieten, bleef zij niet in gebreke alles in het werk te stellen tot afwending van de nadeelige gevolgen der troebelen. Burgers werden opgeroepen om de grenzen der Republiek te bewaken. Generaal Joubert kwam in persoon op de grens en deed wat hij kon om te beletten, dat geroofd vee over de lijn werd gedreven om in veiligheid te worden gebracht of te worden verkocht. Eindeloos was de last die de Regeering had; en zij zag wel in dat zij steeds meer moeilijkheden en steeds meer uitgaven zou hebben, als de oorzaak der verwikkelingen niet werd weggenomen. (C. 3381, pp. 65, 76).

„De eene kafferstam valt den anderen kafferstam aan en pleegt eenige moorden, en tracht, indien mogelijk, buit te maken. Slagen zij niet in dit laatste, dan wordt het vee van onze grensbewoners gestolen en die burgers alzoo gedwongen partij te kiezen en zich in den strijd te mengen".

Zulk een staat van zaken was onhoudbaar.

„Eén van deze twee zaken moet gebeuren, òf ZEdGestr. [de Britsche Resident] moet namens Harer Majesteits Gouvernement dadelijk tusschenbeide treden en de vrede tusschen de nu vechtende inboorlingen bewerken, desnoods met geweld, òf H. M. Gouvernement moet aan dezen Staat toestaan, die vrede te bewerken, hetgeen, wij zijn er zeker van, bekend als wij zijn met alles wat inboorlingen-zaken en toestanden betreft, eene al zeer geringe moeielijkheid zal opleveren, en alzoo het verdere bloed-vergieten zal voorkomen" [1]).

1) Brief van den Staatssecretaris Bok aan den Britschen Resident, dd. 10 Maart 1882; C. 3381, p. 69.

Doch dit zou slechts tijdelijk helpen, meende de Staatssecretaris. De oorzaak van alle ongeregeldheden moest worden weggenomen, en wel door wijziging van de grenslijn, die in de Pretoria-Conventie op zoo willekeurige wijze was bepaald en tot zooveel verwarring had aanleiding gegeven. Slechts door het aannemen van een andere grenslijn was duurzaam orde en vrede te scheppen.

„De lijn, zooals door deze Regeering bedoeld en zooals die alleen bevrediging onder alle daarbij betrokken inboorlingen kan schenken, is die, gemaakt door President Burgers met toestemming en goedvinden van alle Hoofd-Kapiteins, die de wettige bewoners van den grond waren. Bij die lijn vallen Moshette en Massouw binnen onze Republiek en genieten onze bescherming, zooals zij dat altijd gewenscht hebben, Montsioa en anderen, die die bescherming niet wenschen, vallen dan uit" [1]).

Onbegrijpelijkerwijze gaf de Hooge Commissaris telkens een onjuiste voorstelling van wat de Republiek wilde: hij verzette zich, zeide hij, tegen het insluiten van Montsioa en Mankoroane (de „Engelschgezinde" hoofden) binnen de grenzen van Transvaal. (20 Maart 1882; C. 3381, p. 64). Dit verzet tegen een voorstel, dat niet gedaan was, moge in den beginne te wijten zijn geweest aan een misverstand; doch later, toen hij Bok's missive van 15 Maart voor zich had, waarin uitdrukkelijk stond, dat „Montsioa en anderen, welke de bescherming der Republiek niet verlangen" zouden

1) Brief van Bok dd. 15 Maart 1882; C. 3381, p. 81. De verantwoordelijkheid voor de grenslijn der Pretoria-Conventie werd door de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek uitdrukkelijk van de hand gewezen, „aangezien dit Goevernement nooit de minste stem in de grensbepaling had, maar wel verplicht was te zwijgen om vredeswille, blijkens de notulen over dit punt".

vallen buiten de voorgestelde grenslijn, — toen, evenmin als later, deed Sir H. Robinson de geringste poging om den door hemzelven veroorzaakten verkeerden indruk weg te nemen en sprak integendeel nogmaals van de „annexatie van het grondgebied der inboorling-hoofden Montsioa en Mankoroane bij den Transvaal-Staat", erbij voegend: „dit is de koers, dien het Transvaalsche Goevernement uit wil in hun verzoek, nu onder consideratie" [1]).

Niets kon meer misleidend wezen.

Het was misschien te veel gevergd, dat Sir Hercules Robinson, die meer dan iemand anders verantwoordelijk was voor de Pretoria-Conventie, spoedig zou inzien en gereedelijk erkennen, dat de daarin vastgestelde grenslijn verderfelijk was. In een telegram aan den Britschen Secretaris van Staat van 19 Maart 1882 hield hij dan ook vol, dat men bij die grenslijn moest blijven, en dat „de beste politiek" was om „buitenlandsche onafhankelijke naturellen-stammen hun onderlinge geschillen onder elkaar te laten uitmaken; terwijl tusschenkomst onzerzijds strikt beperkt moet blijven tot bemiddelend optreden wanneer doenlijk" (C. 3381, p. 54). En de Minister vereenigde zich (21 Maart 1882) volkomen met deze politiek van onthouding, waarvan de gevolgen onvermijdelijk ten slotte op de Republiek zouden neerkomen. Geen wonder, dat Krüger's verontwaardiging gewekt werd. Om niet eens te spreken van de uitgaven en den last en den slechten invloed op de inboorlingen, moest hij toezien, hoe dagelijks bloed werd vergoten. Hij had de Britsche Regeering gesmeekt de orde te herstellen of anders aan de

1) Missive van 26 Mei 1883; C. 3686 p. 71. Zie ook die van 6 Juli 1882; C. 3419, p. 54.

Transvaal toe te staan het te doen. En het antwoord dat hij kreeg was: laten de naturellen het onder elkaar uitvechten. Onderwijl werd de Republiek voor alle troebelen verantwoordelijk gehouden.

„Ik had een lang onderhoud met Regeering over Mankoroane en Montsioa" zoo seinde de Britsche Resident op 3 Juli 1882 aan den Hoogen Commissaris...... [„Volgens een rapport heeft Mankoroane] gezegd dat de Engelschen hem verraden hadden, en dat hij besloten had de interventie van het Transvaalsche Goevernement in te roepen. Hij had daarover een brief aan den Vice-President [Krüger] [1]) gezonden, waarin hij hem dringt om spoedig tusschenbeide te komen en hem te redden...... De Regeering had een brief dien ik zag, van Mankoroane ontvangen, om hulp smeekend. De Regeering ziet geen kans om Mankoroane of Montsioa te redden, tenzij het gebied van Massouw en Moshette onder Transvaal-jurisdictie wordt geplaatst. Indien hiertoe wordt overeengekomen, zou de Vice-President daarheen gaan met zulk een macht, als noodig mocht zijn om een vreedzame oplossing te verkrijgen op den grondslag van een nieuwe grenslijn, waardoor aan Montsioa en Mankoroane beiden hun land buiten deze lijn zoude worden verzekerd. Hij protesteert tegen de werkeloosheid van het Britsche Goevernement, dat zijn toestemming weigert tot het brengen van dat thans wettelooze land onder administratie en jurisdictie van een erkende Regeering van Zuid-Afrika. Hij protesteert verder tegen de stichting van een onafhankelijken Staat, samengesteld uit de elementen waaruit die natuurlijk zoude worden gevormd, en dringt er op aan dat hetzij het Britsche of het Transvaalsche Goeverne-

1) Er was op dat oogenblik nog geen Staatspresident. De functiën van het hoofd van den Staat werden ook na het sluiten van den vrede in 1881 als een voorloopige maatregel uitgeoefend door hetzelfde driemanschap, (Vice-President S. J. P. Krüger, Commandant-Generaal P. J. Joubert en Ex-President M.W. Pretorius), dat tijdens den vrijheidsoorlog was opgetreden. Eerst in 1883 werd Krüger tot Staatspresident verkozen.

ment de verantwoordelijkheid op zich moest nemen voor de handhaving van wet en orde in die streek" (C. 3419, pp. 22, 23).

De naturellen-hoofden echter en hun raadgevers, bij geruchte vernemende, dat er kans was op gewapende interventie, vonden het beter zich met elkaar te verstaan. Op 26 Juli 1882 sloten Mankoroane en Massouw vrede. Uit de vredesvoorwaarden, die ook door Gazibone, bondgenoot van Massouw, onderteekend werden, bleek dat Mankoroane geducht klop had gehad. Hij zag zich gedwongen grond af te staan aan de vrijwilligers van Massouw, voor wie plaatsen zouden worden afgebakend door een commissie van vijf leden, waartoe King en Daumas, zijn eigen agenten, ook behoorden. Het vredesverdrag bepaalde voorts:

„In geval er eenig geschil of dispuut moge ontstaan tusschen de leden van genoemde Commissie, of later tusschen de kapiteinen of hunne onderhoorigen, verklaren beide partijen, dat zij de zaak zullen overlaten aan de beslissing van de Regering der Zuid-Afrikaansche Republiek, aan welke beslissing beide partijen zich zullen onderwerpen.

„Verder verklaren wij beide partijen, dat wij nooit de bescherming van een ander Gouvernement zullen inroepen dan dat van de Zuid-Afrikaansche Republiek, onder wiens bescherming wij beschouwen veilig en ongestoord te zullen zijn" (C. 3419, p. 67).

Een afzonderlijke „Acte van overeenkomst," op denzelfden dag door Massouw, Mankoroane, Gazibone, Daumas en anderen geteekend, luidt als volgt:

„Wij ondergeteekende Kapiteinen met onze Raden verklaren bij deze en maken bekend aan Harer Majesteits

Gouvernement, zoowel als aan het Imperiaal Gouvernement, dat wij op goede authoriteit hebben vernomen, dat Harer Majesteits Gouvernement van plan is zich met ons te bemoeien:

„En aangezien wij hebben vrede tusschen ons gesloten. Zoo is het, dat wij bij dezen in naam van ons volk eerbiedig verzoeken dat geen Gouvernement zich zal mengen in deze kwestie. Aangezien het opperhoofd Mankoroane reeds het Gouvernement van den Transvaalschen Staat heeft ingeroepen en dat genoemd Gouvernement verhinderd is geworden door H.M. Gouvernement, en wij beide partijen ten volle overtuigd zijn geweest, dat de Vice-President Paul Kruger heel geschikt was om de moeielijkheden tot een einde te brengen.

„Zoo geven wij bij deze kennis aan Hare M. Gouvernement als ook aan het Imperiaal Gouvt. dat wij reeds vrede gesloten hebben, en indien er eenig verschil moge ontstaan, wij overeengekomen zijn om het Gouvt. der Z. A. Republiek in te roepen, het te schikken overeenkomstig ons vredebesluit, dd. 26 Juli 1882" (C. 3419, p. 55; *Volksstem* van 16 Augustus 1882).

Eenige dagen na de onderteekening van dit vredesverdrag telegrafeerde een van Mankoroane's vrijwilligers, uit diens naam, aan den Hoogen Commissaris, dat hij, Mankoroane, bijna al zijn vee verloren had, in de uiterste ellende verkeerde, zijn ammunitie verschoten had en dat hij derhalve vrede gesloten had, zoo goed hij kon. (7 Augustus 1882; C. 3419, p. 76).

Sir Hercules Robinson antwoordde op 11 Augustus, dat hij niet vermocht in te grijpen, daar immers „de onafhankelijkheid der Hoofden buiten de Transvaalsche grenslijn ten volle door Harer Majesteits Goevernement erkend was" (C. 3419, p. 70). Maar, hoewel hij dus de houding aannam van zich niet in

de kwestie te mengen, was het uit de door hem gebruikte uitdrukkingen duidelijk te bemerken, hoe de loop van zaken hem ergerde; hij kon zich dan ook niet weerhouden om nogmaals op Massouw's vrijwilligers af te geven.

Het was zeer natuurlijk, dat dit Mankoroane niet aanmoedigde om zich te houden aan de voorwaarden van den vrede, dien hij zoo pas had geteekend. Men zou kunnen betwijfelen, of dat ooit zijn voornemen was geweest; maar dit staat vast dat hij onmiddellijk na de ontvangst van het antwoord van den Hoogen Commissaris, de personen terugriep, die namens hem de plaatsen, door hem af te staan, zouden afbakenen. (C. 3419, p. 88).

Hierbij bleef het niet. Gedurende den wapenstilstand, die aan het sluiten van den vrede voorafging, had Mankoroane „voorraden ammunitie en ook manschappen verkregen"; „naar men zegt", seinde Hudson, „ongeveer 400 Zoeloe's benevens eenige blanken" (C. 3419, p. 48). Ten einde Mankoroane in zijn onwillige houding te steunen, men moet dat althans wel aannemen, had de Hooge Commissaris op 5 Augustus tegenover de Kaapsche Ministers de meening geopperd, dat de „beperkingen door de neutraliteits-proclamatie gesteld" nu wel konden worden ingetrokken, met andere woorden, dat de verkoop van krijgsvoorraad en het aanwerven van vrijwilligers openlijk zouden kunnen geschieden. (C. 3419, p. 66). De Kaapsche Ministers onder Sir Thomas Scanlen hadden zich hiermede vereenigd; en zoo kon dan ook Hudson vier weken later schrijven: „Er is weinig twijfel aan, of de opschorting der vijandelijkheden is ten voordeele van Mankoroane geweest, en schadelijk voor zijn vijanden"

(C. 3419, p. 93). „Het ziet er naar uit", rapporteerde de Civiele Commissaris te Kimberley op 10 September, „dat binnenkort vijandelijkheden tusschen Mankoroane en Massouw [op nieuw] zullen uitbreken" (C. 3419, p. 92).

Dat het telegram van den Hoogen Commissaris van den 11 den Augustus daaraan niet weinig schuld had, mag gerust worden aangenomen. Immers, op den 7 den Augustus nog, had Mankoroane laten weten dat hij vrede gesloten had; dat hij zich geplaatst had achter „het beschermende schild" der Boeren, en dat hij „formeel verzocht dat het Britsche Goevernement zich niet meer over hem of zijn volk zou bekommeren" (C. 3419, p. 77). Eerst na de ontvangst van Sir Hercules Robinson's telegram, waarin deze Massouw's vrijwilligers vergeleek met struikroovers, meende Mankoroane redenen te hebben om te vertrouwen „op onze [Engeland's] gewelddadige interventie om hem te redden" [1]).

Doch daarop deed zich iets onverwachts voor: Mankoroane's vrijwilligers, die, in tegenstelling met Massouw's vrijwilligers, nooit door den Hoogen Commissaris voor „vrijbuiters" of „plunderaars" waren uitgemaakt, kregen het in hun hoofd „hem te verlaten en naar den vijand over te loopen". Een hunner, Smith, verontschuldigde die daad in een schrijven aan Hudson als volgt:

„Dit zal het middel zijn om de zaak sneller uit te doen zijn en ten slotte zal het veel beter voor de naturellen zelf wezen om die spoedig beslist te zien, daar velen hunner op dit oogenblik half verhongeren; en hoe langer het ploegen wordt uitgesteld, des te erger zal het zijn. Zij stelen nu

1) Telegram van Hudson, 19 Augustus 1882; C. 3419, p. 75.

waar zij maar wat kunnen grijpen, en ik vrees dat er spoedig onder de blanke volkplanters op de grens gemoord zal worden" (8 September 1882; C. 3419, p. 99).

Het overloopen vond navolging. In December 1882 werd uit Mankoroane's hoofdkwartier gemeld, dat „de Heer King, de voormalige Goevernements-Agent... zich aangesloten heeft bij de Boeren [Massouw's vrijwilligers] gevolgd door de andere blanken, die hier waren" [1]).

Maar reeds vroeger waren de vrijwilligers, die zich bij elkaar hadden aangesloten, aan het werk gegaan, om, ter uitvoering van de vredesvoorwaarden van den 26sten Juli, den grond af te bakenen, dien Mankoroane verplicht was af te staan. (C. 3686, p. 5). Zij hadden zich zonder moeite kunnen meester maken van Taungs, Mankoroane's hoofdstad, maar zagen er van af ter wille van de vele vrouwen en kinderen, die Mankoroane weigerde weg te zenden. (C. 3419, pp. 89, 102). Het zag er slecht uit met Mankoroane en de aanmoediging van den Hoogen Commissaris had hem nog verder in de modder gesleept. Het opperhoofd althans scheen van die meening, en hij wendde zich nogmaals tot de Transvaal. Tezamen met Massouw nog wel, zond hij bij de Regeering een verzoekschrift in, door hen „cessie van territoriale rechten" genoemd, „om ons met ons gebied, en met dat van onze vrijwilligers, te plaatsen onder de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek" (19 September 1882; C. 3686, p. 34).

De Regeering der Republiek zag in, dat dit inderdaad het beste, zoo niet onder de omstandigheden het eenige middel zou zijn om vrede te doen

1) C. 3686, p. 5; zie ook C. 3486, p. 82.

heerschen op de grens en om Mankoroane te behoeden voor onmiddellijke vernietiging, waaraan hij bij een hernieuwing der vijandelijkheden niet zou hebben kunnen ontsnappen. Zij gaf dus hare gewilligheid te kennen om aan het verzoek van Mankoroane en Massouw gevolg te geven, tenminste in zooverre als betreft het brengen van de hoofden en hun volk onder hare bescherming en wetten, — mits echter het Britsche Goevernement aan dien maatregel zijn goedkeuring zou verleenen [1]).

Niettegenstaande dit voorbehoud, toch groote verontwaardiging van Britsche zijde. Het ontvangen van directe mededeelingen van opperhoofden over de grens en het rechtstreeks zenden van een antwoord, zonder den Britschen Resident als tusschenpersoon, noemde de Hooge Commissaris een ernstige „inbreuk op de bepalingen der Conventie" (C. 3486, p. 43).

Het feit, dat Mankoroane, „onze bondgenoot" zooals de Hooge Commissaris voortging hem te betitelen [2]), daardoor gered was, want het bloote antwoord der Regeering had het gevaar van Mankoroane's hoofd afgewend, dat feit legde geen gewicht in de schaal. Niets mocht de Republiek doen, geen vinger uitsteken, zelfs niet om een naturellen-stam voor ondergang te behoeden [3]). Op 11 December 1882 vreesde de Hooge Commissaris dat „de algeheele uitroeiing" van Mankoroane's stam „niet veel langer op zich zou laten wachten" (C. 3486, p. 29). Maar hij scheen dat te verkiezen boven een hulp-

1) C. 3486, p. 44. Zie ook bijlage J.

2) C. 3486, p. 51 ; 22 Januari 1883.

3) Zie het verweer der Republikeinsche Regeering in Bijlage J, missive van den Staatssecretaris aan den Britschen Resident, dd. 6 December 1882 ; C. 3486, p. 43.

betoon door de Zuid-Afrikaansche Republiek, die daardoor aan prestige bij de naturellen zou winnen.

En met dat al verzuimde de Britsche Regeering zelf handelend op te treden; zij weigerde het eindelijk zelfs ronduit, bij monde van den Minister van Koloniën [1]).

Intusschen hadden in Januari 1883 Massouw en Gazibone aan de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek geschreven, dat Mankoroane's volk bij voortduring hun vee stal; dat dit leiden moest tot een hernieuwing der vijandelijkheden en misschien tot „de uitroeiing van beide stammen"; en dat zij daarom nogmaals aandrongen op de bescherming der Republiek in termen der cessie van 19 September 1882. (C. 3686, p. 34). De Transvaalsche Regeering evenwel, kon met het oog op het verzet van den Hoogen Commissaris niets anders doen dan den Britschen Resident er op wijzen dat de toestand op de zuidwester-grenzen „bij den dag slechter wordt, en een handelen niet langer kan worden uitgesteld" (8 Februari 1883; C. 3686, p. 33).

De nieuwe Minister van Koloniën, Lord Derby, [2]) kreeg nu een ingeving: hij kabelde aan den Hoogen Commissaris „dat Harer Majesteits Goevernement, toegevende dat de hoofden Montsioa en Mankoroane speciale aanspraken kunnen laten gelden wegens vroegere diensten en beloften, gewillig is om aan hen en anderen matige toelagen te geven, indien zij, uit hun land verdreven, ergens in Britsch gebied grond kunnen krijgen." Bedoeld werd de Kaapkolonie, waarvan de ministers gepolst werden of zij land voor dit doel konden afstaan. (14 Maart

1) C. 3686, p. 14; 1 Maart 1883.
2) Hij was Lord Kimberley 16 December 1882 opgevolgd.

1883; C. 3686, p. 40). En toen het ministerie dit beleefdelijk van de hand wees, werd aan Mankoroane de boodschap gezonden:

„dat Harer Majesteits Goevernement niet met geweld voor zijn bescherming tusschen beide kan komen, maar zal overwegen, ingeval hij of Montsioa uit hun land werden verdreven, welke ondersteuning hun kan verleend worden" (27 Maart 1883; C. 3686, pp. 41, 66).

Het blijkt dat Mankoroane een schrale troost in deze boodschap vond; want zoowel hij als Massouw gingen voort met zich bij de Transvaalsche Regeering te beklagen dat deze „nog niet was tusschenbeiden gekomen, om hunne zaken te regelen volgens hun gedaan verzoek, waardoor het voor hen beiden onmogelijk werd langer de vrede onderling te bewaren" (C. 3686, p. 75).

Middelerwijl hadden de vrijwilligers, die zich aan Massouw's zijde bij elkaar hadden aangesloten en aan wie plaatsen waren toegekend onder het vredesverdrag van 26 Juli 1882, een eigen regeering ingesteld. Een Bestuur was gekozen, waarvan Gerrit J. van Niekerk Voorzitter werd; en reeds in Januari 1883 bleek uit den gang van zaken dat men te doen had met een geregelde administratie. (C. 3686, pp. 17, 18). De nieuwe lijn tusschen Massouw en Mankoroane, die in December 1882 afgebakend was, werd door Massouw op 16 Januari 1883 geproclameerd. (C. 4036, p. 41). Twee dagen later vaardigde hij eene „Commissie" uit, „aanstellende den Voorzitter der Leden van Bestuur onzer Vrijwilligers, te zijn Administrateur over het grondgebied bewoond door onze blanke ingezetenen." Dit gebied, zeide de „Commissie" verder, moest door

het Bestuur worden geproclameerd „onder den naam of titel van „het land van de ster", Stellaland" (C. 4194, pp. 7, 8). Na het nemen van voorbereidende maatregelen, waartoe de instelling van een Landdrosthof en een Hoog Gerechtshof behoorde [1]), werd op 6 Augustus formeel het gebied van Stellaland tot een onafhankelijke Republiek uitgeroepen en werden op 7 Augustus 1883 de grenzen daarvan bij proclamatie vastgesteld [2]).

1) *Volksstem* van 4 April 1883. De Britsche Resident te Pretoria rapporteerde het verschijnen van deze Proclamatie, maar gaf den inhoud niet geheel juist weer; C. 3686, p. 51.

2) *Volksstem* van 28 Augustus 1883. Eenige dezer Stellaland-proclamaties zijn in Bijlage K opgenomen.

HOOFDSTUK XIV

De Stichting van Land Goosen

November	1881	Montsioa weigert vrede te sluiten op de voorwaarden door Kapitein Nourse aanbevolen.
	1882	Montsioa wordt door Moshette overweldigd.
24 October	1882	Montsioa en Moshette sluiten vrede; gronden voor de vrijwilligers bestemd.
November	1882	Montsioa, van Britsche zijde opgestookt, houdt zich niet aan de bepalingen van het verdrag.
December	1882	Gey van Pittius proclameert onder machtiging van Moshette de gronden der vrijwilligers tot een gebied onder een eigen bestuur, onder den naam van Land Goosen.
Februari	1883	Bethell legt den eed af aan het Bestuur van Land Goosen, doch gaat kort daarop naar Kimberley om ammunitie te halen voor Montsioa.
8 Mei	1883	Krüger, tot Staatspresident verkozen, wijst in zijn Aanspraak aan den Volksraad op de moeilijkheden aan de Westergrenzen.
Juni	1883	De Transv. Reg. stelt voor dat een Deputatie te Londen over een oplossing dier moeilijkheden zal onderhandelen.
November	1883	De Deputatie (Krüger, Smit en du Toit) komt te Londen aan.

Wij dienen nu terug te keeren tot den oorspronkelijken twist, dien tusschen Montsioa, den „Engelsch-gezinde" en Moshette, den „pro-Boer." Reeds hebben wij gezien (p. 113) dat Montsioa geweigerd had, vrede te sluiten op de voorwaarden, door Kapitein Nourse in November 1881 aanbevolen. De oorlog was daarop voortgezet. In Februari 1882 was reeds het pleit beslist; Sir Hercules Robinson rapporteerde toen: „Moshette heeft Montsioa overweldigd"

(C. 3381, p. 5); doch eerst in October van dat jaar gaf Montsioa zich formeel gewonnen. Op den 24sten dier maand teekenden hij en Moshette den vrede, waarbij de eerste afstand deed van een groot stuk grond [1]). Deze grond was bestemd voor de vrijwilligers, als belooning voor hun diensten. Maar Montsioa had nog altijd Bethell bij zich en het zou spoedig duidelijk worden, dat het vredestraktaat slechts onderteekend was geworden om tijd te winnen. Al terstond weigerde Montsioa, zooals hij zelf tegenover een Britsch ambtenaar verklaarde, de nieuwe grenslijn, in dat verdrag aangegeven, te erkennen (C. 3486, p. 60); en in een onderhoud met denzelfden ambtenaar (Rutherfoord) gaf hij, op 21 November 1882, duidelijk te verstaan „dat de vrede niet lang zou aanhouden" (C. 3486, p. 62). Hij zoude zich voorzeker niet aldus hebben uitgelaten, indien hij niet gevoeld had, daarmede Rutherfoord naar den mond te praten en inderdaad had deze reeds, zonder ronduit verder verzet aan te bevelen, duidelijk genoeg daarop geduid. (C. 3486, p. 62). In denzelfden geest weigerde de Waarnemende Hooge Commissaris in Augustus daaraanvolgende ten-eenen-male te voldoen aan het verzoek door Staatssecretaris Bok op 4 Augustus 1883 tot hem gericht, en „zijn invloed bij Montsioa aan te wenden om hem af te houden van een hernieuwing der vijandelijkheden" (C. 3841, p. 41). Maar ook zonder deze aanmoediging zou waarschijnlijk Montsioa's ge-

1) C. 3486, pp. 71–73. Volgens dit blauwboek zou het desbetreffend artikel 17 van dit verdrag ter zijde gesteld zijn („superseded"). Dit is onjuist. Vergelijk de verklaring van de Kaapsche ministers Thomas Upington en Gordon Sprigg: „een vreemde vergissing is begaan in het Blauwboek bij de vertaling van het bedoelde verdrag. Wij hebben het origineel gezien, door Montsioa geteekend en er is geen terzijdestelling van artikel XVII" (22 November 1884; C. 4274, p. 39)

drag, onder Bethell's invloed, hetzelfde geweest zijn.

Aan den anderen kant wenschten Moshette's vrijwilligers zich op hun plaatsen te vestigen en hun voorman Nicolaas Gey van Pittius vaardigde in December 1882 als „Vertegenwoordiger van Moshète, Groot-Opperhoofd der Barolongs" een Proclamatie uit, waarin de grenzen werden beschreven van het gebied van dien kapitein en ook „van de gronden die verschuldigd zijn en gegeven moeten worden aan de blanke Vrijwilligers van beide partijen," aan welke gronden de naam van „Land Goosen" werd gegeven; en waarin allen die ingezetenen waren of die het wenschten te worden, gewaarschuwd werden dat zij zich te onderwerpen hadden „aan de wetten en bepalingen gemaakt en nog te maken door het Bestuur, daartoe gemachtigd en gerechtigd door het Groot-Opperhoofd der Barolongs, Moshète" [1]). Bethell, alhoewel nog steeds plannen tot verzet koesterend, legde in Februari 1883 den eed van getrouwheid aan dit Bestuur af. (C. 4275, p. 39). En in Maart werdt dit kleine gemeenebest door den Hoogen Commissaris onderscheiden als de „roover-republiek" (C. 3686, p. 42).

Montsioa had nu den tijd gehad om weer krachten te verzamelen en in Juni 1883 begaf zich Bethell naar Kimberley, om te trachten ammunitie te bekomen. (C. 3686, p. 97). Volgens hem was een groote samenspanning van naturellen-hoofden gaande, onder Montsioa. En terwijl het Imperiale Goevernement geneigd was tot annexatie van Montsioa's en Moshette's grondgebied en ook dat van Mankoroane, mits met uitdrijving der „vrijbuiters," zou in Juli een uitbarsting plaats vinden, zoo dreigde

1) *Volksstem* van 6 December 1882; C. 3486, p. 80. Zie Bijlage L.

Bethell. „Ik heb nog andere voorstellen," voegde hij er aan toe: „ik zou gaarne van een cijfercode gebruik willen maken" (6 Juni 1883; C. 3686, p. 97). Een dergelijk verzoek, gericht aan den Particulieren Secretaris van den Hoogen Commissaris, maakt in vele gevallen den samenhang duidelijk der gebeurtenissen, die wij later zullen leeren kennen.

De toestand was zoo ingewikkeld geworden, en zoo vol gevaar voor den vrede van geheel Zuid-Afrika, dat Krüger, inmiddels tot Staatspresident verkozen, op 8 Mei 1883 in zijn Aanspraak bij de opening van den Volksraad ernstig gewezen had op het onhoudbare van den toestand:

„Wij zijn verder van gedachte dat de tijd gekomen is om met de Regering van Hare Britsche Majesteit te onderhandelen over de wijziging der Conventie, nu het gebleken is dat sommige artikelen een praktischen toets niet hebben kunnen doorstaan en onhoudbaar zijn."

En vervolgens:

„Met betrekking tot de verwikkelingen op onze Zuidwestelijke grenzen, kunnen wij U mededeelen, dat al de strijdvoerende partijen van beide zijden, de kapiteins met hunne onderhoorigen de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek herhaaldelijk en dringend hebben gesmeekt, hen onder opzigt der Republiek te willen nemen. En alleen op deze hoop is het bloedvergieten reeds eenigen tijd opgehouden. Maar de termen der Conventie welke de oorzaak zijn van al de gemelde verwikkelingen, hebben ons belet in deze handelend op te treden, hetgeen alleen een einde aan al de moeilijkheden maken, en den vrede voor goed kon bestendigen, door elke partij recht te laten geschieden. Nu blijven intusschen rooverijen, gewelddadigheden en andere

ongeregeldheden voortduren, aangestookt door eigenbelangzoekers. Wij blijven echter verwachten, dat indien Harer Majesteits Gouvernement onze voorstellen slechts wil aannemen, een duurzame vrede weldra aldaar verzekerd zal worden" (C. 3686, pp. 77, 78).

Op 13 Juni 1883 stelde de Regeering der Republiek per telegram aan het Britsche Goevernement voor dat een deputatie namens haar de onderhandelingen in Londen persoonlijk verder zou voeren [1]. Na eenige gedachtenwisseling werd dit voorstel aangenomen en de deputatie, bestaande uit President Krüger, Generaal Nicolaas J. Smit en S. J. du Toit, kwam in November te Londen aan. Zij werden er ontvangen met wantrouwen en tegen-ingenomenheid en zij stuitten telkens op vooroordeelen, die zij niet altijd in staat waren uit den weg te ruimen.

1) C. 3841, p. 7. Zie ook Groenboek van 1884, p. 11.

HOOFDSTUK XV

De deputatie in Londen
(November 1883 tot Februari 1884)

De moeilijkheden der Deputatie in Londen.
Rapport eener Volksraad-Commissie van 1882 over zoogenaamde „loyale" en „pro-Boer" naturellen.
De beschuldiging van het verstrekken van ammunitie door de Boeren aan de naturellen.
De beschuldigingen tegen de vrijwilligers der „pro-Boer" naturellen.
Het schrijven der Deputatie aan het Genootschap tot Bescherming der Inboorlingen en aan het Anti-Slavernij-Genootschap.

Vooreerst was alles gedaan om het in Engeland te laten voorkomen, alsof het een rassenstrijd gold tusschen Boer en Brit; alsof de Engelschgezinde naturellen worden onderdrukt door „pro-Boer" naturellen. Na al wat er gezegd was omtrent den haat en de vrees, die de Boeren den inboorlingen inboezemden, was het zeker vreemd, dit standpunt in te nemen. De met elkaar overhoop liggende opperhoofden waren evenmin Boeren-gezind als Engelsch-gezind. Elk naturellen-hoofd lette op zijn eigen belangen alleen, en om die te bevorderen trachtte hij, al naar het hem 't beste leek, nu eens de Boeren en dan weer de Britten naar zijn kant over te halen. Terwijl de Boeren dit zeer goed inzagen, wilden de Engelschen het niet toegeven.

Deze misvatting was reeds duidelijk uiteengezet

in een rapport, opgesteld door een Commissie, door den Volksraad der Zuid-Afrikaansche Republiek in Mei 1882 gekozen: [1])

„Een der grootste oorzaken van het misverstand is de meening dat de barbaarsche stammen der Kaffers in zekeren zin politiek verdeeld kunnen worden in loyale Britsch-gezinde en illoyale Boersgezinde Kaffers. Ware er eenige schijn voor die meening; dan nog zou een goede politiek het medebrengen er niet te veel gewigt aan te hechten, om de onafzienbare heillooze gevolgen, die zulk een politiek voor de toekomst van Zuid-Afrika na zich moet slepen, of zal, terwijl men verzoening beoogt tusschen Afrikaner en Engelschman, de twistappel der nationaliteit tusschen de Kaffers geworpen worden? Men kan sidderen als men denkt aan de gruwelen die zulk een hun opgedrongen geschilpunt onder de millioenen zwarten in geheel Zuid-Afrika zal te weeg brengen.

„Er wordt zeker in sommige kringen in Engeland te goeder trouw aan zulk een politieke verdeeldheid onder de Kaffers geloofd. Maar ziet die Kaffers, zooals zij werkelijk zijn".

Immers, zoo vervolgde het Rapport, voor zulk een meening bestond geen grond. Al waar de kaffers het oog op hadden, was uitbreiding van hun eigen macht; en op deze eerzucht werd in het geval van Montsioa en Moshette gewerkt, door Kolonel Moysey en door Bethell [2]).

1) Deze Commissie, bestaande uit de leden F. G. Joubert (Voorzitter), W. A. Cronjé en Spies, werd gekozen bij Volksraadsbesluit dd. 17 Mei 1882, art. 151. Zij bracht haar rapport uit op 3 Juni en de Volksraad vereenigde zich eenparig daarmede. Het wordt in Appendix M in zijn oorspronkelijken, door den Volksraad aangenomen vorm gegeven, en is belangrijk om de rondborstigheid en den overtuigenden ernst, waarmede het is opgesteld. Wegens de minder parlementaire uitdrukkingen, die het hier en daar, naar men ziet, bevatte, stemde de Volksraad toe in eenige wijzigingen. In dien gewijzigden vorm ging het naar den Britschen Resident en werd het in de *Staatscourant* van 27 Juli 1882 en in blauwboek C. 3419 gepubliceerd.

2) Zie boven, p. 108.

„Het mag misschien niet geloofd worden, maar de loyale kaffer is even wreed als de illoyale. Hij verbrandt zijn vijand, schendt de vrouwen, slaat de zuigelingen met de hersenpan tegen den grond. Soms gaat hij zoover dat hij zijn vijand tusschen twee planken door midden zaagt. Zoolang als men in Engeland zulke gruwelen alleen wil zien bij die kaffers, welke met de burgers der Zuid-Afrikaansche Republiek in vrede leven en verlangen binnen hunne grenzen te wonen, zoolang is er geen rust denkbaar ... Een toestand van struikrooverij, van vrijbuiterij, van moord en doodslag moet ophouden. De invloed der Republiek is groot genoeg om vrede te maken. Zoodra de Opperhoofden weten dat het oude spel van loyale en boersch-gezinde Kaffers niet meer wordt toegelaten, is het vrede" (*Staatscourant der Z. A. R.* van 27 Juli 1882; C. 3419, pp. 9, 10).

Deze opvatting had om zijn redelijkheid het richtsnoer moeten zijn voor de Engelsche ambtenaren. Het kwam echter niet bij hen op, er zich naar te gedragen. Wel werden zij verondersteld zich neutraal te houden; wel had hun Goevernement, evenals dat van de Transvaal, een neutraliteits-proclamatie uitgevaardigd; wel werd de Republiek herhaaldelijk beschuldigd van die neutraliteit niet in acht te nemen en die te laten schenden door ondergeschikte ambtenaren; — maar dat verhinderde in geenen deele zulke vertegenwoordigers van Groot-Brittanje als Hudson, den Britschen Resident, en zijn Secretaris Rutherfoord zich er openlijk op te verheffen, dat zij de „loyale" hoofden hadden bijgestaan tegen de „illoyale." Hudson, bij voorbeeld, was er trotsch op, dat hij door zijn bezoek aan Mankoroane het innemen van diens hoofdstad had verhinderd.

„En wat den uitslag betreft" zoo schreef hij in September

1882 aan den Hoogen Commissaris, „Mankoroane's vijanden werden voor het oogenblik verspreid; hij was in staat vredes-onderhandelingen aan te knoopen en zijn positie in allen deele te versterken, en tot op dit oogenblik heeft hij deze voordeelen genoten. Zonder mij op iets te willen verheffen dan alleen den ernstigen wensch om Mankoroane van dienst te zijn, blijkende uit het mij blootstellen aan groot levensgevaar, meen ik dat ik zonder Harer Majesteits Goevernement tot eenige verantwoordelijkheid te hebben verbonden, voor hem [Mankoroane] alles heb verkregen wat door welke diplomatieke interventie ook, bereikbaar was" (C. 3419, p. 103).

Zou niet in het Britsche kamp een kreet van verontwaardiging zijn opgegaan, als een ambtenaar van hoogen rang in de Zuid-Afrikaansche Republiek zich op iets dergelijks beroemd had ten aanzien van Massouw of Moshette? Men stelle zich voor, wat in Engeland zou gezegd zijn, als in den Volksraad officiëel was verklaard, dat Moshette ruim voorzien was van achterlaad-geweren en ammunitie, en als zulk een verklaring met applaus was ontvangen! En toch, toen de Onder-Staatssecretaris voor de Koloniën (Ashley) op 12 April 1883 in het Lagerhuis verkondigde, dat Montsioa in het bezit was van achterladers, ,,dat er geen gebrek aan ammunitie scheen te zijn," terwijl ,,velen geleerd hebben Westley-Richards- en Martini-patronen op nieuw te laden," — toen werd deze verklaring begroet met gejuich. (C. 3686, p. 48).

De partijdigheid werd zóó ver gedreven, dat terwijl Bethell, Montsioa's adviseur, en personen uit Mankoroane's omgeving als Donovan, Scotty Smith en anderen, door Britsche ambtenaren werden erkend en in vele gevallen werden behandeld als diplomatieke agenten (C. 3841, p. 1), deze zelfde ambte-

naren ten-eenen-male weigerden iets officiëel te doen te hebben met de blanken aan Massouw's en Moshette's zijde.

De schandelijke verzinsels van mannen als Donovan, werden door de Imperiale autoriteiten blindelings aangenomen en toch stonden zij zóó slecht bekend, dat niemand er zich over verwonderde, toen Mackenzie, werkelijk geen Boerenvriend, hem en zijn kameraden kort daarop „onverschillig voor trouw en waarheid" noemde. (C. 4036, pp. 16, 18; C. 4194, p. 13).

En alle beschuldigingen, die reeds vroeger de ronde hadden gedaan in de Engelsche pers, werden nog eens opgehaald om er de Boeren-deputatie bij hun aankomst in Engeland mede te begroeten. Massouw en Moshette, zoo beweerde men, kregen al hun ammunitie van de Transvaal en zelfs van Boeren-ambtenaren.

Ter ondersteuning van deze bewering werd gewezen op een beëedigde verklaring, afgelegd door een ex-vrijwilliger van Massouw (C. 3686, p. 69), wiens naam echter werd geheim gehouden, „daar de Boeren zeer wraakzuchtig zijn," volgens den begeleidenden brief van Mankoroane [1]). Toen de beschuldigingen werden onderzocht, bleken zij, op één uitzondering na, alle ongegrond te zijn, maar tevens kwam uit waarom men den naam van dezen getuige zoo zorgvuldig verzwegen had: hij was door zijn kameraden wegens diefstal uitgestooten, hij was door de Transvaalsche Regeering voor een nieuwen diefstal in de gevangenis gezet, was daaruit ontvlucht en opgenomen door Mankoroane en Daumas, op wier aandringen, of althans onder wier bescherming,

1) C. 3686, p. 68; April 1883.

hij de bedoelde valsche verklaringen onder eede had bevestigd. Zelfs de Waarnemende Hooge Commissaris, Luitenant-Generaal Smyth, moest wel zijn „instemming uitspreken met de conclusie waartoe de Heer Hudson was gekomen: dat de getuigenis zeer bezwarend is voor den goeden naam van Casparus Knoetze [den bedoelden getuige] en diens verklaringen zoo twijfelachtig maakt, dat zij eigenlijk waardeloos zijn" (C. 3841, p. 8).

Het is aan te nemen, dat de Britsche ambtenaren, die zich steunden op dezen getuige, aanvankelijk niet wisten, te doen te hebben met een schavuit. Maar wij mogen niet vergeten, dat de beschuldigingen waren openbaar gemaakt in een Blauwboek van Juli 1883; de weerlegging, met Generaal Smyth's bevinding, eerst in een Blauwboek van Februari 1884. En middelerwijl had de geheele Engelsche pers ze herhaald, was in tal van openbare redevoeringen met verontwaardiging op die beschuldigingen gewezen en waren zij door het Engelsche publiek aangenomen als onloochenbare feiten.

Het was onbillijk, deze beschuldigingen de wereld in te zenden zonder voorafgaand onderzoek naar de waarheid. Had men terstond getuigenis mogen aannemen, alleen omdat zij tegen de Republiek gericht was, en om die reden welkom? Hadden de Britsche ambtenaren niet zelf moeten begrijpen, wat een van Massouw's vrijwilligers uitsprak, toen hij in verband met deze zaak ondervraagd werd: „wij konden het [nl. de ammunitie] elders gemakkelijker en in grooter hoeveelheid verkrijgen [dan in de Transvaal]?" (C. 3841, p. 14).

Want wat waren de feiten? In een Blauwboek, verschenen vóórdat deze beschuldigingen werden

uitgesproken, was het aangetoond, dat de „pro-Boer"-naturellen Moshette en Machabi beiden ammunitie ontvingen van de Diamantvelden (C. 3381, p. 46; 23 Januari 1882) terwijl Moshette aan Generaal Joubert verklaarde „geen kruit of ammunitie van de Boeren te krijgen, maar van smousen [rondreizende kooplieden] die van Griqualand-West gekomen waren, wier namen hij evenwel niet melden wilde, of liever zeide niet te kennen, daar zij Engelschen zijn" (Februari 1882; C. 3381, p. 75). In hetzelfde Blauwboek, waarin de beschuldiging werd openbaar gemaakt, staat een verklaring van Bethell, ten behoeve van Montsioa, dat hij ammunitie kon krijgen van de Westkust en van de Portugeesche nederzettingen. (C. 3686, p. 99). Stond dan diezelfde weg niet open voor Moshette en Massouw? En buitendien waren er nog andere wegen: in October 1882 hadden Engelsche firma's in Grahamstown (Kaapkolonie) groote hoeveelheden wapenen en ammunitie verkocht aan ten minste één rondreizend koopman, een Engelschman, wiens handelsvoorraad later door de vrijwilligers van Moshette werd „geconfiskeerd" (C. 3841, p. 59).

Men had beter gedaan om, alvorens Boeren-ambtenaren te betichten van schending der neutraliteit ten behoeve van „anti-Engelsche" naturellen, kennis te nemen van zekere uitlatingen van ondergeschikte Britsche ambtenaren; uitlatingen waaruit duidelijk bleek, dat dezen volstrekt niet vreesden op hun plaats te worden gezet voor het openlijk bevorderen van den verkoop van wapenen aan „Engelschgezinde" naturellen. In Januari 1882 reeds, telegrafeerde bijvoorbeeld de Resident-Magistraat van Kimberley aan den onder-kolonialen-secretaris te

Kaapstad, dat Montsioa er slecht aan toe was in zijn strijd tegen Moshette ; „Montsioa is een *loyaal* en invloedrijk Opperhoofd,” en derhalve „vermeen ik, dat de verkoop van ammunitie aan *loyale* opperhoofden niet te zeer beperkt moet worden” (C. 3098, p. 160).

Geen wonder, dat de zoogenaamd „loyale” opperhoofden ammunitie in Kimberley en andere steden in de Kolonie opdeden. Hudson, de Britsche Resident te Pretoria kon in Juli 1882 rapporteeren dat Mankoroane kort geleden een voorraad ammunitie ontvangen had, mededeeling, waaraan hij in September moest toevoegen, dat het eenige wat Mankoroane in den weg stond om meer te verkrijgen (steeds van Kimberley) was de omstandigheid, dat hij het te voren geleverde niet betaald had! (C. 3419, pp. 48, 87).

Maar deze ammunitie-zaak was niet de hoofdbeschuldiging. Wat het meest en het liefst tegen de Boeren werd aangevoerd, waren de beweerde misdragingen der vrijwilligers, die de zijde der „pro-Boer”-naturellen hielden. De Deputatie was tijdens haar verblijf in Engeland verplicht om zich zonder ophouden te verdedigen tegen allerlei aanvallen, het gevolg van beschuldigingen in Blauwboeken, en tevens van de dwaling dat al deze vrijwilligers Boeren waren en de Transvaalsche Regeering op de eene of andere raadselachtige wijze voor hen verantwoordelijk was. Op één uitzondering na waren al deze beschuldigingen, tot aan 't eind van 1883 toe, ongelukkig zeer algemeen, zonder bewijzen gestaafd, en dus zonder houvast. Deze uitzondering was de verklaring, gesteund door getuigenis onder eede, door Bethell van naturellen verkregen, dat de „Boeren”-vrijwilligers van Moshette vijftien van Montsioa's onderdanen in koelen bloede hadden

vermoord. Terstond werd daarover beklag ingediend bij de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek, en de Secretaris van den Britschen Resident kreeg last een onderzoek in te stellen. Hij rapporteerde, dat geen enkele Boer of blanke den moord had begaan of er bij tegenwoordig was geweest. (C. 3486, pp. 7—9, 55, 56).

Had men dan te doen met een algemeene samenspanning om de Boeren met het Britsche Goevernement in onmin te brengen? In geenen deele. De meeningen in de Kaapkolonie in allen gevalle, waren, gelijk wij later zien zullen, zeer verdeeld. Het waren niet Boeren en Britten, die hierin tegenover elkander stonden: het was het vraagstuk van de Imperiale inmenging, dat de partijen verdeeld hield. Sommigen, die het hardst om Imperiale tusschenkomst riepen en wier geschreeuw alle andere stemmen verdoofde, werden bewogen door een drijfveer, waarvan men in Afrika meer wist en weet dan in Engeland: zij riepen om tusschenkomst omdat zij „contracten" begeerden, leverings- en transport-contracten. Hierop werd reeds gewezen in het Rapport der Volksraadscommissie van 1882, dat al elders is aangehaald. Maar ook Britten, als Sir Thomas Upington, Eerste Minister der Kaapkolonie, bevestigden de klacht van den Volksraad. Het nadrukkelijkst is veel later, in 1905, de verklaring herhaald in het „Rapport van het Comité aangesteld door den [Britschen] oorlogsraad ter overweging der kwestie van Verkoopen en Vergoedingen aan Contractanten in Zuid-Afrika." In dat Rapport werd de vraag gesteld:

„Moeten de belastingbetalers van dit land voortdurend de speelbal blijven van de vele verdachte contractanten [leveran-

ciers], die evenzeer gereed zijn, hun onderscheiden beroepsbezigheden uit te oefenen op het spoor van een oorlog als ze gewillig zijn om daarvan de voorloopers te zijn?" [1])

In het Volksraads-rapport van 1882 was er reeds over geklaagd, dat de kwaadaardige pers van onrust-stokers in Kimberley en Natal, op aanstoken van deze leveranciers, van stonde af aan de troebelen op de zuidwester-grenzen op rekening der gehate „Boeren" geplaatst had en zonder ophouden om de interventie der Rijksregeering had geroepen.

„Sedert dien tijd wordt hemel en aarde bewogen om een nieuwe tusschenkomst van de Engelsche Regeering te bewerken. Dit meent natuurlijk voor de hongerige avonturiers het goud, dat de troepen inbrengen. Zij weten met veel beleid zooveel draden als mogelijk is in beweging te brengen, om de eigenliefde der Engelsche natie te prikkelen. Daartoe dienen de leugenachtige berichten, dat groote Commando's der Boeren de grenzen hebben overschreden. De verhalen van moord en doodslag, door hen in het leven geroepen, moeten de Christen-bevolking van Engeland wakker maken...

„Zoo worden de Kaffer-oorlogen gemaakt. En nog bijna altoos is Engeland in den val geloopen. Wat kreunt hen Isandlavana of Amajuba; duizend dooden beteekent duizend man te kort, die van Engeland moeten worden aangevoerd voor zware kosten, die grootendeels in hun zak komen.

„Uwe Commissie wordt hard in haar oordeel, zegt men misschien; maar kan het anders, als de officiëele stukken van de Engelsche ambtenaren zelven het bewijs bevatten van de onwaarheid al dezer rondgestrooide geruchten?" [2])

Even ronduit zeide Upington in November 1884, dat er „zeer vele personen in de [Kaap-] Kolonie

1) Kaapsch blauwboek Cd. 2435, p. 14.
2) C. 3419, p. 8.

vóór directe Imperiale interventie waren, maar de meesten hunner werden gedreven door baatzucht; zij verlangden troepen, ten einde zich door goede contracten te kunnen verrijken" (C. 4275, p. 63).

Het was daarom, dat deze lieden trachtten iedereen in Engeland tegen de Transvaalsche Deputatie in te nemen, in de hoop het tot stand komen eener regeling te verhinderen, waardoor duurzaam rust en vrede zoude worden verkregen. In deze pogingen werden zij bijgestaan, zoowel door de leden van het Genootschap tot Bescherming der Inboorlingen en van het Anti-Slavernij-Genootschap, wier anti-Boer vooroordeelen waren gewekt door de verhalen over de „Boeren-gruwelen", als door Imperialistische dollemannen, gelijk den Eerwaarden John Mackenzie, die met toestemming van het Britsche Goevernement Mankoroane vertegenwoordigde [1]).

Het was een moeilijke taak, om van de wenschen der Deputatie een verkeerde voorstelling te geven; want zij bleef in hare verklaringen, voorstellen en argumenten van het begin tot het einde steeds zichzelf gelijk en in hare wenschen volkomen redelijk. Toch geschiedde het, zelfs door Sir Hercules Robinson, den Hoogen Commissaris.

1 Zie bijlage N, brief der Deputatie aan de genoemde twee Genootschappen.

HOOFDSTUK XVI

De Conventie van Londen (1884)

De Deputatie dringt er op aan, dat de naturellen in Beetsjoeanaland onderdanen zullen zijn van de eene of andere Regeering naar hun eigen vrije keuze.
Lord Derby wil slechts hooren van een kunstmatige grenslijn, die den handelsweg naar het noorden buiten de Republiek houdt.
De Deputatie berust eindelijk daarin, onder zekere voorwaarden.
De Conventie wordt, 27 Februari 1884, te Londen geteekend.

Van den eersten tot den laatsten dag der onderhandelingen met de Britsche Regeering drongen de Transvaalsche afgevaardigden er op aan

„dat de belanghebbende partijen in die streken voortaan onderdanen zijn zullen van de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek of van de Kaap-Kolonie naar hun eigen vrije keus, daar ons eenig doel is, hen onder een gevestigden Regeeringsvorm te zien geplaatst, zoodat de thans bestaande moeilijkheden uit den weg geruimd mogen worden en in de toekomst mogen worden voorkomen" [1]).

Daartegenover wilde Lord Derby [2]) slechts hooren van een kunstmatige grenslijn, welke met een geringe afwijking van die der Pretoria-Conventie, evenals deze, het grondgebied van de naturellen-

1) 23 November 1883. Groenboek van 1884, p. 20; zie ook p. 37. C. 3841, pp. 109, 130.
2) Groenboek, p. 34: C. 3841, p. 127.

hoofden middendoor sneed, zonder zich te storen aan wat dezen daarvan dachten. In het kort, iets dergelijks, als wat in Zoeloeland zooveel onheil gesticht had. Met nadruk zeide de Deputatie hare vaste overtuiging niet te mogen verbergen

„dat de door Uw Lordschap voorgeslagen schikking, in plaats van een einde te maken aan den treurigen stand van zaken, door orde en vrede te herstellen, — iets wat wij boven alles begeeren, gelijk wij herhaaldelijk hebben te kennen gegeven — veeleer de oorzaak zal zijn van nieuwe en nog ernstiger verwikkelingen, door de uiteenscheuring van stammen en de feitelijke ontneming van grondgebied aan sommigen ten faveure van andere stammen" [1]).

Het antwoord van Lord Derby, waarop — tegen verwachting — geen protest van het Genootschap tot Bescherming der Inboorlingen volgde, luidde:

„dat, terwijl Harer Majesteit's Regeering verlangt, dat de grenslijn zooveel mogelijk in overeenstemming met de wenschen der opperhoofden en meest-belanghebbende Stammen herzien zal worden . . . de Inboorlingen-hoofden terecht mogen verplicht worden, om de bepalingen, te hunner bescherming gemaakt, aan te nemen" [2]).

Dit lokte zeer natuurlijk de volgende tegenwerping uit:

„De Deputatie zou zich bovendien, door in de toepassing van zulk een beginsel toe te stemmen, schuldig maken aan afwijking van het standpunt, waarop de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek steeds haar naturellen-politiek heeft geregeld, namelijk dat van het recht, welk standpunt de willekeurige beschikking over de rechten en aanspraken van

1) Groenboek, p. 36; C. 3841, p. 129.
2) 11 December 1883; Groenboek, p. 38; C. 3841, p. 133.

zwakke en minder beschaafde Stammen niet toelaat, ook niet, waar de sterkere meent, dat zulk een beschikking in het belang is der zwakkere partij" [1]).

Lord Derby ging echter niet in op een discussie over deze beginsel-kwestie, die bij hem toch den doorslag had behooren te geven; hij zeide slechts:

„Het komt mij niet billijk voor, tegenover U mijn overtuiging te verbergen, dat de omstandigheden niet zulk een grensregeling toelaten, waarbij de geheele landstreek, waarop Mankoroane en Montsioa hun recht laten gelden buiten de Transvaal, en de geheele streek waarop Moshette en Massouw aanspraak maken, binnen den Staat gesloten worden" [2]).

Maar dit was niet waarop de Deputatie aandrong. Zij stelde zich op het standpunt van het beginsel der vrije keuze, en indien Moshette en Massouw nog op het laatste oogenblik hadden te kennen gegeven buiten de grenzen der Republiek te willen blijven, zou dit haar niet van dit standpunt hebben afgebracht. Want wat zij bereiken wilde, was vrede en orde; en zij wist dat een duurzame vrede alleen kon worden bereikt door de wenschen en de rechten der inboorlingen in acht te nemen en te eerbiedigen. Zij handhaafde dus haar bezwaar tegen de lijn door Lord Derby voorgesteld.

„Uwe Lordschap weet", schreef zij op 22 December, „dat zij [d.i. de door Lord Derby voorgestelde grenslijn] ons voorkomt te zijn

„A. Gevaarlijk voor den vrede en de orde in Zuid-Afrika. Wij vreezen dat die lijn zal veroorzaken nieuwe onlusten en nieuw bloedvergieten, en daaraan mag de Deputatie

1) Groenboek, p. 41; C. 3841, p. 135.
2) 18 December 1883; Groenboek, p. 44; C. 3841, p. 137.

niet plichtig worden. Haar hoofddoel, om voor haar jeugdigen Staat vrede en veiligheid te verkrijgen, zou dan geheel verijdeld zijn.

„B. Strijdig met het beginsel van vrije keus van Naturellen-Opperhoofden om met hunne Stammen binnen de Zuid-Afrikaansche Republiek te komen, of daarbuiten te blijven ..." [1]).

Liever dan hare goedkeuring te hechten aan deze nieuwe grenslijn, die wederom de naturellen-stammen uit elkaar zoude scheuren, zou de Deputatie het verzoek om wijziging der grens terugtrekken en de grenslijn van 1881 laten zooals zij was [2]). Daarmede zouden dan tevens alle bedenkingen opgeheven zijn tegen verdere onderhandelingen op andere punten, zooals de suzereiniteit.

Lord Derby had daar geen ooren naar, en hij kwam voor den dag met een nieuwe grenslijn, aan de hand gedaan door Kolonel Moysey, denzelfde die de Pretoria-grenslijn had uitgedacht en dien wij reeds op politiek gebied hebben bezig gezien. Al wat hij voorstelde, was een ietwat andere verdeeling der stammen! [3]) En deze andere verdeeling werd ondersteund door Sir Hercules Robinson, aangenomen door Lord Derby en aan de Deputatie opgedrongen als de uiterste „concessie" van het Britsche Goevernement.

In Engelsche oogen had deze nieuwe lijn deze groote aanbeveling, dat zij alle handelswegen naar het noorden buiten de Republiek hield! Er waren andere handelswegen, had de Deputatie opgemerkt, meer naar het Westen. Maar daarmede was men

1 Groenboek, p. 45; C. 3841, p. 140.
2) *do.* , p. 47; *do.* , p. 142.
3) *do.* , p. 52; *do.* , p. 143.

van Britsche zijde niet tevreden. Hier liet Rhodes' invloed zich gelden. ,,Sta geen duim gronds aan de Transvaal toe", had hij aan den Kaapschen Premier Sir Thomas Scanlen getelegrafeerd [1]), en Scanlen werkte nu in dien geest op Lord Derby in. Dat Merriman, de Kaapsche Minister van Publieke Werken, naar Engeland was gegaan om Lord Derby namens de Kaapkolonie ,,voor te stellen het land zóó te verdeelen, dat aan de Transvaal het gedeelte zou toekomen, waarop het redelijkerwijze aanspraak maken kon", daaraan stoorde Rhodes zich niet. Het ging om de handelswegen, niet om billijke aanspraken [2]). Geen stuk, van welken handelsweg ook, mocht door de Transvaal loopen, en aldus gedreven door Rhodes en Scanlen, was Lord Derby niet af te brengen van zijn grenslijn, die dan ook eindelijk in de Conventie opgenomen werd. De Deputatie had zich zelfs bereid verklaard tot ,,aanneming eener bepaling tot neutralisatie van dien handelsweg of tot beperking onzer bevoegdheid tot tolheffing", doch Lord Derby wilde daar niet aan [3]). Het behoorde klaarblijkelijk niet tot de Imperiale politiek om de Transvaal toe te laten mogelijk eenig voordeel te behalen uit het ontwikkelen van een handel met het binnenland.

Op nieuw verklaarden de afgevaardigden (17 Januari 1884), dat zij meenden aan de Pretoria-Conventielijn de voorkeur te moeten geven boven de door Kolonel Moysey aangegeven wijziging, en wel omdat

„er nu eenmaal, na menigvuldige worstelingen en treurige bloedvergietingen, een *modus vivendi* tusschen de strijd-

1) *The Life of Cecil Rhodes*, door Sir Lewis Michell, vol. I, p. 157.
2) Michell, vol. I, p. 156.
3) Groenboek, pp. 47, 49; C. 3841, pp. 142, 150.

voerende partijen is getroffen, terwijl wij vastelijk overtuigd zijn dat de wijziging, door Kolonel Moysey aanbevolen, nieuwe verwikkelingen en versche bloedbaden zal veroorzaken, doordien de Stammen daardoor op nieuw worden uiteengescheurd, de wenschen der wettige Opperhoofden en Stammen worden miskend, en sommige Stammen in hunne rechten van grondbezit worden te kort gedaan ten gunste van andere Stammen."

Evenwel, zoo het Britsche Goevernement er op bleef staan en van geen onderhandelingen over andere punten wilde weten, tenzij de Deputatie zich met Kolonel Moysey's voorstel vereenigde,[1]) dan verklaarde zij

„daarin te zullen berusten [2]) onder de volgende voorwaarden:

„1. Dat de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek niet gehouden zal zijn, deel te nemen aan eene afbakening, die met geweld geschieden moet;

„2. Dat de Opperhoofden Massouw en Moshette met hunne onderdanen hunne *de facto* rechten van grondbezit buiten gemelde lijn blijven behouden; en

„3. Dat de Republiek niet aansprakelijk zal worden gesteld voor moeilijkheden, die mochten ontstaan door het plaatsen van een deel der onderdanen van Massouw en Moshette buiten de Transvaal" [3]).

Na eenige discussie nam Lord Derby deze voor-

1) Groenboek, p. 43; C. 3841, p. 137. Wij hebben op p. 411 van het voorafgaande werk een minute van Sir Hercules Robinson aangehaald, dd. 26 December 1883, betrekking hebbende op de afschaffing der suzereiniteit; zijn opmerking worde hier herhaald: „Waarom zou Harer Majesteits Regeering afzien van de „schuld, de Suzereiniteit, de leiding der staatkundige betrekkingen en alle „verdere beperkingen in de Pretoria-Conventie, waarvan de Afgevaardigden „wenschen ontslagen te worden, indien zij op hun beurt daarvoor niet de minste „tegemoetkoming betoonen of eenige opoffering willen doen?" (C. 3841, p. 145). Sir Hercules Robinson, althans, gaf dus toe, dat het aanvaarden van Kolonel Moysey's grenslijn voor de Deputatie een „opoffering" was.

2) Dit woord „berusten" is in het Blauwboek vertaald met „agree".

3) Groenboek, p. 57; C. 3841, p. 156.

waarden aan[1]). Hij trok verder een voorstel terug, op 4 December door hem gedaan, inhoudende dat een gemeenschappelijk protectoraat zou worden gevestigd over de stammen buiten de grenzen, dat „een kleine doch voldoende bereden politie-macht" zou worden gesteld onder een Britschen Resident-Commissaris en dat de Republiek het voorrecht zou hebben in de kosten dier Britsche instelling te mogen bijdragen[2]). In de plaats daarvan aanvaardde hij het tegenvoorstel der Afgevaardigden, die natuurlijk onmogelijk over hunne bezwaren konden heenstappen,[3]) namelijk dat elk der beide Goevernementen, het Britsche en dat der Republiek, een Commissaris zou aanstellen tot bewaking van de grens[4]).

De overige punten van behandeling, als de afschaffing der Suzereiniteit en de wijziging der schuld, namen daarna niet veel tijd in beslag en op 27 Februari 1884 werd de Londensche Conventie[5]) geteekend. Artikel I beschreef nauwkeurig de nieuwe grenslijn. Artikel II bepaalde:

„De Regeering van de Zuid-Afrikaansche Republiek zal zich stipt houden aan de grenzen, bepaald in het eerste Artikel van deze Conventie, en zal alles doen, wat in haar vermogen is, om haren onderdanen te beletten, eenige overschrijding te plegen op grond, gelegen buiten genoemde grenzen. De Regeering van de Zuid-Afrikaansche Republiek zal Commissarissen aanstellen op de oostelijke en westelijke grenzen, wier plicht het zijn zal, streng te waken tegen ongeregeldheden en elke overschrijding der grenzen. Harer Majesteits

1) Groenboek, p. 67; C. 3841, pp. 164, 165.
2) *do.* , pp. 34, 35; C. 3841, p. 127.
3) *do.* , p. 42; C. 3841, p. 135.
4) *do.* , pp. 47, 62; C. 3841, pp. 142, 159.
5) Zie Bijlage O.

Regeering zal, indien noodig, Commissarissen aanstellen in het Inboorlingen-gebied, gelegen buiten de oostelijke en westelijke grenzen van de Zuid-Afrikaansche Republiek, om orde te bewaren en overschrijdingen te beletten."

Artikel XX luidde:

„Deze Conventie zal bekrachtigd worden door den Volksraad van de Zuid-Afrikaansche Republiek binnen den tijd van zes maanden na hare onderteekening en bij gebreke van zoodanige bekrachtiging zal deze Conventie van nul en geener waarde zijn."

Verschillende omstandigheden brachten mede, dat de Conventie eerst in Augustus daaraan volgende door den Volksraad werd bekrachtigd.

In den tusschentijd bleef de Pretoria-Conventie van kracht. Het is tot recht begrip van den toestand en van de houding der Transvaalsche Regeering van belang dit helder voor oogen te houden.

HOOFDSTUK XVII

Bower in Stellaland

	1883	Rhodes als grens-commissaris naar Grikwaland-West.
27 Februari	1884	De Conventie van Londen geteekend.
		Kabelgram van Lord Derby over Conventie en Protectoraat.
1 Maart	1884	Verder kabelgram van Lord Derby over Kapitein Bower.
Maart	1884	Bower in Stellaland.
12 April	1884	Mackenzie aangesteld tot Onder-Commissaris in Beetsjoeanaland.
30 April	1884	Mackenzie komt aan te Taungs.

Middelerwijl hadden de gebeurtenissen in Zuid-Afrika niet stilgestaan. Reeds eenige jaren lang was er oneenigheid geweest tusschen het Goevernement der Kaapkolonie en Mankoroane over de grens van Grikwaland-West, en in April 1883 werden Commissarissen aangesteld om de zaak te onderzoeken. Eén dier Commissarissen was Cecil John Rhodes, lid der Kaapsche Wetgevende Vergadering en een ondersteuner van Scanlen's ministerie. (C. 3686, p. 95). In dit tijdperk van zijn leven scheen Rhodes hevig gekant tegen Imperiale inmenging in de zaken van Zuid-Afrika. Hij gaf voor met de Afrikaners te gelooven, dat dezen het best konden beoordeelen wat goed was voor Zuid-Afrika. De officiëele notulen van het Kaapsche Parlement geven van een zijner redevoeringen uit Juli 1884 het volgende verslag:

„Daar hij over deze zaak verleden jaar [1883] in het Huis had gesproken, wenschte hij nu weder eenige opmerkingen te maken. De Imperiale factor, waartegen hij toen deze vergadering had gewaarschuwd, was nu in dat land [Beetsjoeanaland] ingevoerd en hij kon er zich op beroemen, dat zijn voorspelling bij die gelegenheid van wat op de noordelijke grens zou plaats vinden, was uitgekomen . . .

„Hij geloofde dat het hun plicht was, zoowel tegenover de Kolonie als tegenover dit Parlement, om met betrekking tot deze kwestie onmiddellijk tot handelen over te gaan, geen gemeenschappelijke verantwoordelijkheid op zich te nemen, en den Imperialen factor, die een bron van gevaar was voor Zuid-Afrika, van de grenzen van de Transvaal te verwijderen" (C. 4194, pp. 88, 89).

Rhodes hield deze redevoering in 1884, eenige maanden na het sluiten van de Londen-Conventie; maar wij leeren er uit welk standpunt hij innam in 1883, toen hij benoemd werd tot lid der Commissie „om een onderzoek in te stellen en te rapporteeren over de noordelijke grenzen van Grikwaland-West."

Mankoroane, die voorheen steeds het Imperiale Goevernement om bescherming had aangezocht, had zich op 25 Mei 1883 met een petitie tot de Regeering der Kaapkolonie gewend om het geheele gebied dat hij het zijne noemde „te annexeeren en onder haar bestuur te nemen" (C. 3686, p. 95). Kort daarop (20 Juni 1883) had Massouw daarentegen per memorie bij de Transvaalsche Regeering aangedrongen „om overeenkomstig de Cessie van den 19den September 1882 te handelen en ons onmiddellijk te stellen onder uwe bescherming" (C. 3841, p. 22).

In dezelfde maand hadden ook de burgers van Stellaland aanzoek gedaan om door de Zuid-Afrikaansche Republiek te worden ingelijfd (C. 3841, p. 23);

terwijl zij eenige weken later een memorie teekenden ter annexatie bij de Kolonie [1]). Overal dus een streven om te ontkomen aan het wanbestuur van Downing-Street.

Op 29 Januari 1884 werd Mankoroane door den Goevernementssecretaris van Stellaland aangeschreven, dat diegenen zijner onderdanen die nog niet den grond verlaten hadden, aan genoemde Republiek toebehoorend volgens Massouw's proclamatie van 16 Januari 1883, daarmede niet langer moesten talmen; anders „zal het Goevernement van Stellaland gedwongen worden zelf uwe onderdanen te verwijderen" (C. 4036, p. 8).

Zoo stonden zaken op 27 Februari 1884, toen de Conventie van Londen werd geteekend, en nog dienzelfden dag zond Lord Derby het volgende welbekende telegram aan den Waarnemenden Hoogen Commissaris :

„Conventie heden geteekend. Nieuwe zuid-westelijke grenslijn ten oosten van den handelsweg, zooals voorgesteld. Britsch Protectoraat over het land buiten Transvaal met toestemming deputatie gevestigd. Zij beloven de aanstelling van Grens-commissarissen binnen Transvaal, samenwerkende met de onze buiten. Mackenzie Britsch Resident. Schuld verminderd tot kwart millioen. Zelfde volledige inwendige onafhankelijkheid in Transvaal als in Oranje-Vrijstaat. Het voeren en controleeren van het diplomatiek verkeer met Vreemde Regeeringen toegestaan. Finale goedkeuring der Koningin op tractaten voorbehouden. Afgevaardigden schijnen zeer tevreden en hartelijke verhouding tusschen de twee Goevernementen. Gij kunt bovenstaande bekend maken" (C. 4036, p. 10).

1) Deze memorie is gepubliceerd in de *Zuid-Afrikaan* en overgenomen in de *Volksstem*.

Twee uitdrukkingen in dit telegram zijn opmerkenswaard. Eerstens werd gesproken van een Britsch Protectoraat, dat gevestigd zou zijn, „established" volgens de Engelsche uitdrukking. Voorts werd kortweg gezegd, dat Mackenzie Britsch Resident was of zou wezen. Nu werd in de geheele conventie, waarvan de volle inhoud natuurlijk eerst later in Zuid-Afrika bekend werd, met geen woord gesproken van een Britsch Protectoraat en van een Britschen Resident. In het „land buiten Transvaal", waarvan het telegram sprak, zouden volgens het op p. 158 aangehaalde artikel II slechts Commissarissen benoemd worden, evenals de Regeering der Republiek binnen de Transvaal op de grens Commissarissen zoude aanstellen. Doch dit zou slechts kunnen gebeuren, gelijk reeds werd opgemerkt, na de goedkeuring van de Conventie door den Volksraad en die goedkeuring werd niet vóór Augustus verleend. Wat het Britsche Protectoraat betreft, van een vestiging, hetzij door proclamatie of anderszins, was niets te bemerken, en zelfs niet bij de aanvaarding door Mackenzie van zijn ambt als Onder-Commissaris („Deputy-Commissioner") in Betsjoeanaland, zooals hij ten slotte betiteld werd, was er ook maar het geringste van een Protectoraat over Betsjoeanaland te bespeuren. Doch over Mackenzie en de positie, die hij innam, straks nader. Eerst werd een ander naar Betsjoeanaland gezonden om een vóór-rapport uit te brengen. Op den 1sten Maart had Lord Derby wederom aan den Waarnemenden Hoogen Commissaris gekabeld en wel als volgt:

„Goeverneur [Sir Hercules Robinson, op dat oogenblik in Engeland] acht het wenschelijk, alle mogelijke inlichtingen

te verkrijgen met betrekking tot den stand van zaken in Protectoraat.

„Kunt gij Bower [1]) missen om Mankoroane en Montsioa te bezoeken, hun duidelijk te maken wat besloten is, hun het Protectoraat te melden, en om zich van het juiste aantal vrijbuiters te vergewissen, die de westzijde van den handelsweg bezet houden, met volledige bizonderheden die dienstig kunnen zijn te weten, alvorens uiteindelijke regelingen te treffen?" (C. 4036, p. 10).

Bower begaf zich dadelijk op weg. Als imperiaal ambtenaar, en staande buiten de politieke partijen in de Kaapkolonie, kon hij zeker niet verdacht worden van vooringenomenheid met de zoogenaamde „plunderaars" en „vrijbuiters" van Stellaland en Goosen. Eerder zou men het tegenovergestelde moeten veronderstellen, want, nog op reis en nog in de Kaapkolonie zijnde, en vóór hij de feiten had kunnen leeren kennen, seinde hij aan den Goeverneur, dat hij mogelijk „in staat zou zijn om iets te redden, en wellicht verdere uitplundering te voorkomen" — uitplundering van Mankoroane blijkbaar. Dit was op 5 Maart 1884. Vier dagen later zond hij van Barkly-West een telegram, waaruit we zien dat hem een licht begint op te gaan:

„Ik vond te Kimberley de meest tegenstrijdige verhalen in omloop," zeide hij, „en ik zou willen voorstellen dat Uwe Excellentie alle berichten van hier of van Kimberley met groot voorbehoud aanneemt... Ik hel er toe over om twijfel te hechten aan de absolute juistheid der onlangs ontvangen telegrammen over beweerde rustverstoringen en gebeurtenissen daarbij voorgevallen" (C. 4036, p. 25).

1) Kapitein Graham Bower was de Private (Particuliere) Secretaris van den Hoogen Commissaris. Op 1 April 1884 werd hij bevorderd tot Imperialen Secretaris.

Het was zeker een feit, dat de Imperiale autoriteiten in Kaapstad het tot een gewoonte hadden gemaakt, alles blindelings aan te nemen wat kwam van personen als Donovan en Daumas, openlijk erkend als agenten van Mankoroane. Toen Donovan op 26 Februari een bericht van Daumas had getelegrafeerd, „alle vee genomen; mannen ontwapend; vrouwen ontkleed en gegeeseld" (C. 4036, p. 16), toen had de Waarnemende Hooge Commissaris niet geweifeld dit als een authentieke informatie, als een feit zelfs, aan den Vrijstaatschen Staatspresident en aan den Britschen Resident te Pretoria mede te deelen. (C. 4036, pp. 18, 21). President Brand stelde dadelijk een onderzoek in, maar zonder resultaat, en hij seinde in antwoord met klaarblijkelijke instemming een telegram door van den Landdrost van Hoopstad: „Ik denk, dat er vele onware berichten naar het Britsche Goevernement worden gezonden, meer nog dan wij hier weten" (C. 4036, p. 23; 13 Maart 1884).

Kapitein Bower, intusschen ten tooneele verschenen, bevond dat Mankoroane zelf nooit gehoord had van het geeselen van vrouwen, al was hem wel iets ter oore gekomen van kleeren uittrekken. (C. 4036, p. 35). En met betrekking tot een ander bericht, dat drie van Mankoroane's volk „door een troep Boeren waren ontwapend en daarna vermoord", rapporteerde hij te Taungs beëedigde getuigenissen van ooggetuigen ontvangen te hebben, waarin verklaard werd, dat de naturellen in kwestie niet ontwapend waren voordat zij werden doodgeschoten; en hij voegde eraan toe:

„Er kan niet aan getwijfeld worden, dat deze mannen zijn gedood, maar de omstandigheden lijken niet zoo erg, als

eerst werd voorgesteld. Het schijnt buitendien, dat de moordenaars Engelschen waren" (13 Maart 1884; C. 4036, p. 26).

Een verder onderzoek overtuigde hem, dat deze Engelschen waren aangevallen, terwijl zij bezig waren brandhout te hakken, en dat zij hadden „gehandeld in zelfverdediging" (C. 4036, pp. 27, 37, 38).

De eene openbaring volgde nu op de andere. Wij laten Kapitein Bower weer aan het woord in een telegram aan den Goeverneur, dd. 14 Maart 1884:

„Mankoroane heeft te Taungs ongeveer 800 uitgehongerde Batlapins, waarvan ongeveer 400 gewapend zijn, en buitendien ongeveer 20 blanken. Zijn vee is, om het te beschermen, tot nabij de stad gedreven, maar de weidegrond is niet voldoende voor voeder. In den omtrek zwierven benden van vee- en paardedieven rond onder Scotty Smith, Yetty, enz. Aan deze menschen wordt door Mankoroane toegestaan, hun gestolen goederen in zijn land in veiligheid te brengen, en zij tergen voortdurend zijn vijanden door hun strooptochten.

„Te Mamoesa heeft Massouw ongeveer 1000 Basoeto's, met zijn eigen volk er bij ongeveer 1500 vechtkaffers. Deze macht zou, naar ik meen, Mankoroane kunnen vernietigen en de diefstallen door zijn volk, zoowel als door de geörganiseerde paardedieven in die streek bedreven, zijn een voortdurende prikkel om dat te doen.

„In Stellaland zijn de Europeanen rustig en ordelijk, en wachten op de dingen, die komen zullen. Ik ben overal met den grootsten eerbied en het grootste vertrouwen behandeld geworden en deze ontvangst is mij bereid in mijne hoedanigheid als imperialen ambtenaar, en in zekeren zin, als vertegenwoordiger van wet en orde. Het interregnum zal, naar ik hoop, niet lang meer worden verlengd, daar het zeer moeilijk is Massouw kalm te houden, omdat hij zeer getergd is geworden en overtuigd is te zullen overwinnen... De Heer Niekerk [het hoofd van de „roover-republiek", zooals Sir Hercules Robinson de republiek van Stellaland

op 26 December 1883 had betiteld, C. 3841, p. 145], heeft op zich genomen zijn invloed aan te wenden om Massouw rustig te houden, en als Massouw vijandelijkheden begint, zal hij Mankoroane waarschuwen, en indien noodig, 30 gewapende Stellalanders oproepen om Mankoroane te beschermen . . . Ik hoorde, nadat ik gisteren was vertrokken, dat Massouw werkelijk op het oorlogspad was en ik liet terstond Majoor Lowe [het hoofd der politie te Barkly-West] waarschuwen; en de Heer Niekerk maakte zich, in voldoening aan mijn verzoek, gereed den voortgang van de Koranna's en Basoeto's te stoppen. Ik heb zoo juist vernomen, dat hij er reeds in geslaagd is, en de Heer Niekerk voegt er bij, dat hij te Commando-drift zal blijven om Massouw rustig te houden" (C. 4036, p. 27).

Op ontvangst van deze mededeeling had Lord Derby de goedheid, Niekerk's handelwijze „prijzenswaard" te noemen. (18 Maart 1884; C. 4036, p. 18).

In een later telegram van den 24sten Maart 1884 zeide Kapitein Bower:

„In den stand van zaken in Zuid-Beetsjoeanaland is geen verandering gekomen. De vee- en paardedieven te Taungs [Mankoroane's hoofdstad] en omstreken wonende, gaan nog steeds voort met hun rooftochten. Een van hen, genaamd Scotty Smith, is bezig een huis te Taungs te bouwen. Deze man heeft een groote bende Zoeloe's en Koloniale kaffers, die hij heeft afgericht om onder hem te werken. Hij beroemt er zich op 750 paarden te hebben gestolen. Ik kan niet schatten, hoeveel vee hij wel heeft gestolen. De andere benden onder Yetty, Yankee, Wright, Forster, enz., zijn ook bezig geweest. Mankoroane zelf heeft bevel gegeven tot het terugzenden van eenige paarden en eenig vee, dat door zijn eigen volk genomen is, doch dit is slechts een zeer klein deel van wat gestolen is.

„De Stellalanders hebben, niettegenstaande zij dagelijks door de wandaden der veedieven te Taungs worden uitgetart,

trouw hun verbintenis nagekomen om Taungs en Mankoroane te beschermen. Niekerk is nog steeds te Commando-drift en zal daar blijven, totdat het wat rustiger zal zijn geworden. Hij verdient grooten lof voor de trouwe wijze, waarop hij zijn woord gestand heeft gedaan, in weerwil van groote uittarting. Ik vrees dat Mankoroane een zeer slecht soort van blanken, meest Engelschen, om zich heen heeft verzameld en dat hij zeer slechte raadslieden heeft" (C. 4036, p. 28).

In het rapport van denzelfde, gedateerd 3 April 1884, lezen we verder onder meer:

„Wat ook het oorspronkelijk karakter van de Batlapins [Mankoroane's volk] moge zijn geweest, aarzel ik niet te zeggen dat ik tijdens mijn bezoek den indruk heb gekregen, dat het aantal dieven onder hen grooter is dan onder eenigen stam, waarmede ik in aanraking ben gekomen [1]). En in de verhalen, die zij mij deden, vertelden zij leugens met zulk een schijn van goede trouw en oprechtheid, dat ik er geheel door misleid werd. Ik geloof, dat dit voor een groot deel voor rekening komt van het soort van blanken, dat zich te Taungs heeft gevestigd. Deze menschen zijn voor het meerendeel Engelschen en kunnen in twee klassen worden verdeeld: paarde- en veedieven van beroep en landhaaien ... De blanke landhaai is een zelfs nog gevaarlijker wezen dan de dief van beroep. Deze menschen stoken de vijandschap tusschen naburige stammen aan en fabriceeren overdreven verhalen, teneinde verontwaardiging en bezorgdheid te wekken...

„Ik ontmoette den Heer Niekerk, het hoofd van de Stellalanders, op den 13den Maart te Commando-drift. Tot mijn verbazing vernam ik, dat er geen Boerenlager was en er bij

1) Reeds in 1878 had een ander Britsch ambtenaar een even slechten indruk van dezen naturellen-stam ontvangen. De landmeter Bailie, door de administratie van Grikwaland-West daarheen gezonden „om maatregelen te nemen voor een „geregelden aanvoer van vrije arbeiders voor de Kimberley-mijnen," rapporteerde o.a.: „Mankoroane's volk is de vuilste, luiste, en in alle opzichten de „meest verdorven en nietswaardige stam, dien ik nog gezien heb" (C. 2220, pp. 47, 75).

de Stellalanders geen plannen tot aangrijpen broeiden [zooals was gerapporteerd aan Lord Derby door den Waarnemenden Hoogen Commissaris, op grond van berichten door Donovan verstrekt (C. 4036, pp. 8, 9, 11)]. Ik vernam, dat hij en zijn menschen ten zeerste verlangend waren den vrede te handhaven en mij de hartelijkste en ijverigste hulp te verleenen bij alle pogingen, die ik daartoe zou aanwenden" (C. 4036, pp. 34—36).

Sprekende over de inwoners van Vrijburg, de hoofdplaats van Stellaland, liet Kapitein Bower zich aldus uit:

„Ik had verwacht, daar een hol van vrijbuiters en roovers te zien, doch vond het Hollandsch deel der nederzetting bezig met te overwegen, welke de beste middelen zouden zijn om fondsen bij elkaar te krijgen voor den bouw eener kerk!... Het schijnt mij toe, dat de Stellalanders een goed eind weegs gevorderd zijn met betrekking tot de instelling eener administratie. Een gevangenis is reeds gebouwd en een cipier en politie aangesteld. Stappen zijn reeds gedaan voor de heffing van belasting en een wekelijksche post is ingesteld... De tegenwoordige bewoners van Stellaland schijnen mij toe, tot een respectabele klasse te behooren, geheel gelijk aan de gewone klasse van koloniale boeren. In vele gevallen zijn de aan de vrijwilligers toegekende plaatsen van eigenaar verwisseld, en ik ontmoette Boeren uit de districten Stellenbosch, Knysna en Malmesbury der Kaapkolonie, die groote sommen gelds hadden betaald voor de plaatsen, welke zij thans bewonen. De menschen brengen van lieverlede de bronnen van 't land tot ontwikkeling. . Overal zag ik teekenen van vooruitgang; huizen werden gebouwd, fonteinen opengemaakt en land werd in ontginning gebracht... Het scheen mij toe, dat de publieke documenten netjes en geregeld werden bijgehouden" (C. 4036, pp. 38, 44).

Dit had een anderen klank dan het vooroordeel

van Sir Hercules Robinson. Deze zag later wel in, hoe hij op het dwaalspoor was gebracht, en hij beijverde zich toen om den rechten weg terug te vinden, maar niet zonder eerst nog een dwaling te begaan van den noodlottigsten aard. Want, toen Lord Derby hem verzocht iemand aan te bevelen voor den post van Commissaris in het gedeelte van Beetsjoeanaland, dat door de Londensche Conventie buiten de Zuid-Afrikaansche Republiek was gehouden, was hij voor den dag gekomen met den Eerwaarden John Mackenzie, als „verreweg den meest geschikten voor den post" (8 Februari 1884; C. 4036, p. 3). En Lord Derby volgde deze aanbeveling op, niettegenstaande hij eenige dagen te voren persoonlijk door Krüger tegen Mackenzie was gewaarschuwd! (Groenboek van 1884, p. 64; C. 4213, p. 99).

Indien iemand met een wijden blik en zonder vooringenomenheid, zooals Kapitein Bower bijvoorbeeld, naar den indruk althans dien hij toen maakte, aldaar geplaatst was, dan zou er kans geweest zijn op een vredelievende schikking, voorzoover die niet onmogelijk was geworden door de gewichtigste fout welke de Londensche Conventie aankleefde, de fout om stammen tegen hun zin uiteen te scheuren. Maar met Mackenzie als Commissaris waren wrijvingen en verwarringen onvermijdelijk. Hij was een jingo en drijver van de ergste soort en stond ervoor bekend.

Reeds in 1876, langen tijd vóór hij iets met politiek te doen had, had Mackenzie zich als zendeling tot den Goeverneur der Kaapkolonie gericht en op de inbezitneming van Mashonaland aangedrongen, ten einde „de Boeren schaakmat te zetten" [1]).

1) *John Mackenzie, South African Missionary and Statesman,* door W. Douglas Mackenzie pp. 173-177.

Dit schaakmat-zetten der Boeren is steeds zijn leidende gedachte, zijn grootste eerzucht gebleven. Achter alles, wat de Boeren ondernamen, zocht hij een slechte beweegreden. ,,Gewoonlijk veronderstelt men," schreef hij in 1883, ,,dat het ,,vrijheid" is wat de lieve Boeren (Dutchmen) begeeren" [1]). Maar dat was belachelijk, oordeelde hij, — geheel in den geest van Sir Henry Holland, den lateren Lord Knutsford [2]).

Enkele weken vóór zijn aanstelling had hij als vertegenwoordiger van Mankoroane van dezen gezegd dat ,,tegen hem kapiteins waren opgestaan [wat onjuist was uitgedrukt natuurlijk, want noch Massouw noch Gazibone stond onder hem], achter wier rug hij te doen kreeg met losbandige lieden [Stellalanders], wien hij nimmer eenig kwaad had gedaan, maar die hunkerden naar den grond dien hij betrad, het water dat hij dronk, de lucht die hij inademde" (20 November 1883; C. 3841, p. 97). En deze man werd over hen geplaatst!

Mackenzie kwam als ,,Deputy Commissioner" te Taungs ongeveer een maand na het vertrek van Bower. Volgens zijn instructies kon hij ,,de voorloopige maatregelen treffen, naar zijn oordeel noodig voor de vestiging van het [nog niet afgekondigde] protectoraat", en hij had voorts ,,van Mankoroane en van Montsioa een concessie te verkrijgen, waarbij aan de Koningin het recht werd verleend om civiele en crimineele jurisdictie uit te oefenen over alle personen binnen hun gebied" (C. 4036, p. 53).

In alle opzichten was de toestand ingewikkeld en eischte zoowel van Britsche- als van Boeren-zijde veel takt. Groot-Brittanje had de gronden van Mont-

1) *John Mackenzie*, p. 285.
2) Zie Vol. I, p. 394.

sioa en Mankoroane niet ingelijfd en er mocht eigenlijk zelfs nog van geen protectoraat sprake zijn; het kon daarbinnen dus geen jurisdictie uitoefenen, tenzij met toestemming van de inboorling-hoofden. En zelfs, al werd van deze hoofden het recht van jurisdictie verkregen over onderdanen van vreemde beschaafde Staten, dan was het volgens de rechtsgeleerde raadslieden der Kroon toch mogelijk dat „de uitoefening van zulk een jurisdictie aanleiding zou geven tot diplomatieke objecties der beschaafde Staten, over wier onderdanen zij werd uitgestrekt, en in den regel zoude zij niet moeten worden uitgeoefend zonder de toestemming van dien Staat, in 't algemeen of in een bizonder geval gegeven" (C. 4036, p. 11). Bovendien trok Sir Hercules Robinson Mackenzie's opmerkzaamheid nog tot iets anders:

„Houd in gedachten, dat als gij deze tractaten verkrijgt, zij geen wettige kracht zullen hebben, totdat Hare Majesteit bij Besluit in Rade (Order in Council) [1]) zal hebben verklaard die uit te strekken tot zoover, als zij zelve zal goedvinden gebruik te maken van de aan haar verleende bevoegdheden en jurisdictie" (C. 4036, p. 53).

Van het standpunt der Republiek geredeneerd, kon daartegenover niet aangenomen worden dat de Londen-Conventie in werking trad, vóórdat zij door den Volksraad was bekrachtigd [2]). Lord Derby zelf had daarop nog den nadruk gelegd in zijn brief aan de Afgevaardigden van den 3den Maart [3]). De Waarnemende Hooge Commissaris (Generaal Smyth)

1) Overeenkomende met wat in Nederland een Koninklijk Besluit genoemd wordt.

2) Zie het laatste artikel der Conventie, hierboven p. 159 en C. 4036, p. 58.

3) Groenboek, p. 97; C. 3947, p. 59. Lord Derby had in overeenstemming daarmede gehandeld door een Britsch Resident te Pretoria te laten blijven tot die bekrachtiging door den Volksraad. Immers, het Britsche Goevernement had daartoe wel het recht onder de Conventie van 1881, doch niet onder die van 1884.

sloeg derhalve den bal geheel mis — en Sir Hercules Robinson gaf dat later dan ook toe, in theorie althans — toen hij op 28 Februari verklaarde „dat Massouw en zekere personen in zijn omgeving Transvaalsche onderdanen *geworden zijn*, en onder de contrôle van het Transvaalsche Goevernement staan" (C. 4036, p. 21). Totdat de Conventie was geratificeerd, had de Zuid-Afrikaansche Republiek evenmin met bijvoorbeeld Massouw te doen als toen zij nog niet geteekend was. Onder de omstandigheden kon en mocht de Republiek Mackenzie's aanstelling, die uit kracht van de Londensche Conventie geschied heette te zijn, niet erkennen en zij protesteerde er tegen. (C. 4213, p. 72).

Wat overigens den persoon van Mackenzie betreft, er waren niet velen in Zuid-Afrika te vinden, die zich in zijn benoeming verheugden. Zij werd begroet door een koor van afkeuring, in 't bizonder door hen, die voorstanders waren van zelfbestuur en die den Imperialen factor, welke Mackenzie zoo na aan het hart lag, wilden uitschakelen.

Zijn benoeming bracht trouwens een vraagstuk op den voorgrond, dat reeds lang de gemoederen in Zuid-Afrika had bezig gehouden. De staatslieden in de Kaapkolonie wisten, op een paar uitzonderingen na, dat het gemakkelijk zou zijn met de Zuid-Afrikaansche Republiek in eendracht samen te werken, als hun slechts de vrije hand werd gelaten. Natuurlijk zouden moeilijkheden niet uitblijven, zooals ook tusschen Kaapkolonie en Natal wrijvingen waren voorgekomen. Maar het was in geen geval aan te nemen, dat zulke wrijvingen zouden leiden tot bloedige botsingen, indien slechts — en dit was een noodzakelijke voorwaarde —, de

zaken konden worden behandeld in Zuid-Afrika zelf, zonder inmenging van Downing Street.

In de Zuid-Afrikaansche Republiek heerschte dezelfde overtuiging, en in haar tegenwoordige moeilijkheden had de Regeering der Republiek veel liever te doen met het Koloniale Goevernement, den nabuur, dan met Imperiale autoriteiten.

Naar dit doel werd dus gestreefd, zoowel in de Kaapkolonie als in de Republiek.

HOOFDSTUK XVIII

Mackenzie in Stellaland

30 April	1884	Aankomst van Mackenzie te Taungs.
3 Mei	1884	Het Mackenzie-Mankoroane traktaat.
6 Mei	1884	Mackenzie naar Stellaland.
13 Mei	1884	Mackenzie benoemt van Niekerk tot Britsch Assistent-Commissaris.
		Van Niekerk gaat voort op te treden als Administrateur van Stellaland.
Juli	1884	Van Niekerk weigert uitdrukkelijk den eed van getrouwheid aan de Britsche Regeering af te leggen.

Wij zullen nu Mackenzie op zijn weg volgen. Hij kwam te Taungs aan op den laatsten April 1884 en begon terstond op Mankoroane in te werken om hem het verlangde traktaat af te dwingen. En daarin slaagde hij na een paar dagen, in weerwil van de tegenwerking van Donovan en andere Engelschen, die dan ook dadelijk door Mackenzie „onverschillig voor trouw en waarheid" genoemd werden [1]).

Het traktaat was in den vorm van een verklaring door Mankoroane, als volgt:

1) C. 4194, p. 13. Volgens zijn biograaf kwam Mackenzie „in dezen tijd te „weten, dat een der meest gewetenlooze landdieven aldaar in de gelegenheid was „om een der voornaamste nieuwsagenturen te gebruiken" tegen hem, wel te verstaan. (*John Mackenzie, South African Missionary and Statesman*, door W Douglas Mackenzie, p. 322). Toen echter deze agentuur nieuwtjes verspreidde over Boeren-gruwelen, toen scheen Mackenzie volkomen te vergeten, dat het onbetrouwbaar en partijdig was.

„Ik verleen aan de Koningin het recht om in mijn land te regeeren over blanken en zwarten; ik verleen haar het recht om wetten af te kondigen en die, wanneer noodig, te wijzigen, en om de wijze van rechtspleging der gerechtshoven bekend te maken, en om rechters en magistraten en politie of andere Goevernements-ambtenaren als noodig mogen zijn, aan te stellen en om hun plichten en bevoegdheden te regelen" (C. 4194, p. 17; 3 Mei 1884).

Van Taungs trok Mackenzie naar Stellaland, in de hoop, zooals hij schreef, „dat Harer Majesteits vertegenwoordiger er in zou slagen om zulke regelingen in Stellaland te treffen, als hier doelmatig zouden zijn, en geen blos te voorschijn roepen op de kaken van fatsoenlijke Engelschen, waar ook" (C. 4194, p. 17).

Een groot gedeelte van Stellaland was door de Londensche Conventie-lijn buiten de Zuid-Afrikaansche Republiek gehouden en veroordeeld tot de „bescherming" van Groot-Brittanje. Op den 8sten April 1884 hadden de inwoners het Kaapsche Parlement aangezocht hun gebied in te lijven, om hen te redden van Mackenzie en Downing Street. Hun verzoekschrift [1]) gaf een kort verhaal van het ontstaan van Stellaland en wees erop, dat het nu een bloeiende gemeenschap was, waarvan de hoofdstad Vrijburg ruim 350 inwoners telde. Dan ging het voort:

„Dat memorialisten vernomen hebben, zoowel uit de nieuwsbladen, als officiëel van Kapitein Bower, Adjudant van Zijne Excellentie den Hoogen Commissaris, dat krachtens eene Conventie, op den 27sten Februari 1884 tusschen de Britsche

1) Deze memorie is nooit door het Parlement behandeld geworden. De „Speaker" wees haar af, als komend uit een land, dat niet tot de jurisdictie der Kaapkolonie behoorde.

Regeering en de Zuid-Afrikaansche Republiek aangegaan, ons grondgebied in twee deelen moet worden verdeeld: het eene deel af te staan aan de Zuid-Afrikaansche Republiek en het andere te stellen onder Britsch Protectoraat.

„Dat memorialisten bovendien tot hun groote verbazing hebben vernomen, dat de Britsche Regeering het raadzaam heeft geacht een zekeren geestelijke Mackenzie, vroeger zendeling in deze streken, als Resident over Beetsjoeanaland aan te stellen. Dat het kan bewezen worden, dat hij de Britsche Regeering en het Britsche publiek een valsche voorstelling heeft gegeven van den toestand en de geschiedenis van dit land en dat hij Uwe memorialisten op leugenachtige wijze heeft geschandvlekt, waarschijnlijk met het doel zijn eigen welvaart te bevorderen. [Dit ging te ver; doch Mackenzie had de Stellalanders schandelijk belasterd, en dat zij hem betichtten van slechte beweegredenen, was in de gegeven omstandigheden begrijpelijk] En dat dientengevolge zijn aanvaarding van den post van Britsch Resident, hier door Uwe memorialisten met den grootsten tegenzin tegemoet gezien is geworden. Dat memorialisten bij deze mededeelingen geen haarbreed van de waarheid zijn afgeweken, hetwelk duidelijk zal blijken, indien een Commissie tot onderzoek van den tegenwoordigen stand van zaken hierheen zou worden gezonden.

„Dat het de wensch van memorialisten was een Onafhankelijken Staat te stichten, doch dat door voorzegde overeenkomst tusschen de Britsche Regeering en de Zuid-Afrikaansche Republiek, dit grondgebied zoo in uitgestrektheid is verminderd, dat er geen ander redmiddel overblijft, dan annexatie bij een goed ingericht Goevernement, dat geneigd is alle verplichtingen over te nemen, die door de Republiek van Stellaland zijn aangegaan. Doch dat zij er nooit genoegen mede zullen nemen dat hun wettig eigendom hun zal worden afgenomen of dat zij zullen worden bestuurd door een Britsch Resident in Beetsjoeanaland.

„Redenen, waarom memorialisten met eerbied, als tevoren, verzoeken dat Uw Edelmogend Huis het raadzaam moge

achten om, met toestemming van de Britsche Regeering, hen en hun grondgebied te annexeeren bij de Kolonie van de Kaap de Goede Hoop" (C. 4194, pp. 3, 4).

Het vooruitzicht van deze annexatie nu was Mackenzie in geenen deele naar den zin. Immers de uitsluiting van den Imperialen factor liet ook voor hemzelven geen plaats, en hij haastte zich om een week na zijn aankomst te waarschuwen dat „onmiddellijke inlijving bij de Kaapkolonie een ramp zal zijn voor alle partijen behalve den landspeculant" (C. 4194, p. 17).

Toen hij te Vrijburg aankwam, ging hij over tot het eenige wat nog den schijn kon wekken van onderwerping aan zijn gezag: hij benoemde van Niekerk, het hoofd van „vrijbuiters" en „roovers", tot Harer Majesteits Assistent-Commissaris. Maar hij deed dit, naar hij zelf zeide „zonder den Heer van Niekerk te raadplegen" (C. 4194, p. 31). En al wat hij daarop vernam, was een mededeeling van het Volkscomité (over welk lichaam nader), dat „het ten volle goedkeurt, dat Zijn Hoogedele de Administrateur [van Niekerk] de regeering van Stellaland op zich nemen zal, totdat het beslist zal wezen of het Koloniale Goevernement dit gebied zal overnemen" (C. 4194, p. 31). Van Niekerk legde geen eed af en bleef zijn brieven, ook aan Mackenzie, onderteekenen als „Administrateur" (C. 4194, p. 73), niettegenstaande Mackenzie aan den Hoogen Commissaris gerapporteerd had dat van Niekerk speciale Assistent-Commissaris was, en men „aldus een eenigszins netelige [„ticklish"] zaak gelukkig achter den rug" had. (C. 4194, pp. 22, 23). Aan van Niekerk had hij geschreven: „Ik moet er mijn voldoening over uitspreken, dat ik in staat ben de belangen

voor dit district in uwe handen achter te laten" (14 Mei 1884; C. 4194, p. 20). Doch van Niekerk ging voort met zijn werkzaamheden als Administrateur, alsof er niets gebeurd was [1]) — en eigenlijk was er ook niets gebeurd, tenzij men Mackenzie's stortvloed van telegrammen naar Kaapstad als gebeurtenissen wil rekenen.

Maar zoo kon het niet voortgaan, dat zag Mackenzie zelf wel in. Er moest verandering komen in het een of ander; en daar van Niekerk zich niet liet verleiden door den glans van een assistent-commissarisschap, evenmin als door een salaris van £ 600 tot £ 1000 per jaar, aan het ambt verbonden, [2]) bleef Mackenzie niet anders over dan het zaaien van verdeeldheid. In Zuid-Afrika is dit, ongelukkig, door de tegenstelling van „stad" en „district" gewoonlijk geen moeilijke taak. En het werd Mackenzie in dit geval bizonder gemakkelijk gemaakt.

Op 25 Maart 1884 was, op voorstel van Van Niekerk, te Vrijburg een plaatselijk volkscomité gekozen, waarvan op de vorige bladzijde reeds

1) De Stellalandsche Regeering zag zich verplicht om krachtig op te komen tegen de valsche berichten door Mackenzie de wereld ingezonden. In de *Volksstem* van 3 Juni 1884 vinden wij de volgende

„GOUVERNEMENTSKENNISGEVING

„In de laatste ontvangen Kimberleysche koeranten komt een telegram van „Stellaland voor, luidende:

„„Het gezag van de Koningin is te Vrijburg uitgeroepen en erkend.

„„Van Niekerk heeft de betrekking van Specialen Assistent-Commissaris, enz. „„aangenomen."

„Ik verzoek onze vrienden in den Vrijstraat, de Kolonie en Transvaal, om die „leugens niet te gelooven. Zonder twijfel zijn ze met een doel gepubliceerd en „verspreid.

Op last
H. VAN BOESCHOTEN
Gouvernements-secretaris.

„Stellaland 21 Mei 1884.

2) *Cecil Rhodes*, door „Vindex," p. 120.

sprake was, speciaal ter behartiging van het verzoekschrift aan het Kaapsche Parlement.[1]) Dit Comité nu werd door Mackenzie opgestookt om zich een van Bestuur, Uitvoerenden Raad en Volksraad onafhankelijk gezag aan te matigen. Hij rapporteerde naar Kaapstad, dat dit het wettige regeeringslichaam was en noodigde van Niekerk uit, den eed van getrouwheid aan de Britsche Kroon af te leggen. Van Niekerk weigerde dit (C. 4194, p. 83) en Mackenzie berichtte daarop den Hoogen Commissaris, dat zijn „speciale assistent-commissaris," was „ontmaskerd geworden." „Hij heeft zich openlijk aangesloten bij de Transvaalsche partij in Stellaland" schreef hij 16 Juli. (C. 4194, p. 126). Op denzelfden dag nam het gewillige volkscomité een besluit tot afzetting van Van Niekerk als Administrateur! (C. 4213, p. 56). „Ik ben medegegaan met het werkelijke Goevernement van Stellaland," zeide Mackenzie. (C. 4194, p. 126). Wat hij in plaats daarvan had behooren te zeggen, was, dat hij de winkeliers van Vrijburg, die het volkscomité vormden, tot een daad van ontrouw, tot opstand had verleid.

Het machtsvertoon van het Comité was niet van langen duur: nog geen drie weken later (5 Augustus) riep het om hulp, daar van Van Niekerk's kant gevaar dreigde. (C. 4213, p. 36). Een maand later rapporteerde Kapitein Bower, na persoonlijk onderzoek ter plaatse, dat Mackenzie hoogstens vijftig aanhangers had. (C. 4213, p. 98). Daarmede had het Volkscomité voorloopig afgedaan.

Massouw was intusschen overgegaan tot wat de Deputatie in Engeland had voorspeld: hij en zijn

1) C. 4213, pp. 51, 53. Zie ook C. 4251, pp. 16, 18.

raad hadden een kennisgeving de wereld ingezonden, waarin zij plechtig verklaarden :

„. . . Zoo is het, dat wij mits dezen protesteeren en bekend stellen, dat wij niet zullen erkennen, aannemen of toelaten eenige afsnijding van ons Wettig Grondgebied, of het daarstellen van zoodanige lijnsbepalingen [als door de Londensche Conventie was geschied]; dat wij niet zullen aannemen, erkennen of eerbiedigen eenige schikkingen buiten onze medeweting en toestemming; dat wij ons niet zullen onderwerpen aan eenig Gezag, dat buiten onze toestemming mogt trachten ons Grondgebied toe te eigenen of te aanmatigen, dat wij ons beroepen op algemeene Volkenregten, op de wet en menschelijkheid... En waarschuw bij deze de Kapitein Mankurane, om in acht te nemen, en zich te houden aan de door hem met ons geslotene Vredesvoorwaarden op den 26sten dag van Julij, in het Jaar Onzes Heeren Een Duizend Acht Honderd Twee en Tachtig, en dat hij nu ten sterkste en solemneel met ons tezamen protesteeren en optreden tegen de hierboven gemelde daden van onregt en geweld, daar anders het kwaad ter zijne verantwoording zal zijn" (10 Maart 1884; *Volksstem* van 22 April; C. 4194, p. 20).

HOOFDSTUK XIX

MACKENZIE IN LAND GOOSEN

12 Mei 1884	Montsioa overvalt Rooi-Grond
16 Mei 1884	Gey van Pittius eischt schadevergoeding van Montsioa. Mackenzie naar Montsioa.
22 Mei 1884	Het Mackenzie-Montsioa traktaat. Mackenzie kondigt een Britsch protectoraat af over Montsioa's grond, daarbij insluitend Land Goosen.
Juni 1884	Mackenzie stelt Bethell, Montsioa's rechterhand, aan bij de politie. Mackenzie verlaat Land Goosen.

Zonder acht te slaan op Massouw's protest, en Stellaland achterlatend in een toestand, dien hij bevredigend noemde, — dit was vóór het „ontmaskeren'' van Van Niekerk, — had Mackenzie den 16den Mei 1884 zijn schreden gericht naar Land Goosen, met het doel om ook met Montsioa een traktaat aan te gaan en over zijn land een Britsch protectoraat af te kondigen [1]).

1) Mackenzie's optreden en proclamaties maken het duidelijk, dat zelfs volgens hem Beetsjoeanaland toen nog niet onder Britsche protectie stond. Ralph Williams schrijft op p. 7 van zijn *British Lion in Bechuanaland* dat zulk een protectoraat in Maart 1884 was afgekondigd, maar schrijver dezes heeft daarvan in de officiëele Britsche bescheiden geen bewijs kunnen vinden. Reeds in 1885 werd daarover twijfel uitgesproken door J. M. Orpen, schrijver van *Bechuanaland, by a member of the Cape Parliament*, waarin hij op p. 4 sprekend van het Britsche protectoraat, er de opmerking bijvoegt: „indien zulk een protectoraat ooit formeel was afgekondigd." In ieder geval, al moge bij de onderhandelingen in Londen een Britsch protectoraat over Beetsjoeanaland ter sprake zijn gekomen, de Conventie van Londen hield daarover geen bepaling in, en bovendien, het zij nogmaals gezegd, de Conventie was nog niet bekrachtigd en derhalve nog niet in werking getreden.

Bethell was nog steeds Montsioa's rad-draaier, en met het oog op Mackenzie's aanstaande komst en het te proclameeren protectoraat, besloot hij nog een poging te wagen om de gronden te herwinnen, die aan Moshette's vrijwilligers bij het vredestraktaat van October 1882 waren afgestaan. Indien de Gosenieten konden worden verdreven, al was het slechts voor enkele dagen, totdat het Protectoraat was afgekondigd, dan zou de Imperiale Regeering in staat zijn te beweren, dat op het oogenblik dier afkondiging Montsioa door herovering in bezit was van wat hij verloren had, en dat derhalve de rechten der Gosenieten, in tegenstelling met die der Stellalanders, op zijde konden worden geschoven. Aldus redeneerende, zou het er niets op aan komen, of Montsioa vier-en-twintig uur na de bedoelde afkondiging weer werd verdreven. Eigenlijk zoude zulk een wegjagen, onder een „Protectoraat", zelfs niet onwelkom zijn. Immers, het zou kunnen worden voorgesteld als een vergrijp, als „een beleediging de Britsche vlag aangedaan", en zoo meer. Men zou dan om bestraffing, om vergelding kunnen roepen. Dat geen Protectoraat kon worden erkend vóór de ratificatie van de Conventie, legde bij Bethell geen gewicht in de schaal en evenmin liet hij zich weerhouden door den eed van getrouwheid aan het Goevernement van Land Goosen, door hem op 1 Februari 1883 afgelegd. (C. 4275, p. 39). Op 12 Mei 1884 dus werd het dorp der Gosenieten, Rooi-Grond, door Montsioa's volk overvallen, terwijl de meeste inwoners elders waren, op een bruiloft. (C. 4275, p. 67). Verscheidene huizen werden verbrand en het vee in den omtrek werd medegenomen. (C. 4194, p. 40).

Daarop, 16 Mei, eischte Gey van Pittius, de Administrateur, van Montsioa de betaling binnen 48 uren eener schadevergoeding van £ 3500, in gebreke waarvan de gevolgen voor zijn rekening zouden komen. (C. 4194, p. 40).

Op het uiterste oogenblik verscheen nu Mackenzie ten tooneele. Haastig werd (22 Mei 1884) een traktaat met Montsioa aangegaan, gelijk aan dat van Mankoroane [1]) en nog denzelfden dag werd een Protectoraat afgekondigd over Montsioa's gebied, met inbegrip van de gronden, formeel aan Moshette en de Gosenieten afgestaan. Een poging om een onderhoud te hebben met Gey van Pittius te Rooi-Grond was vergeefsch, daar deze Administrateur, minder handig van aard dan de voorman der Stellalanders, weigerde iets met den Britschen vertegenwoordiger te doen te hebben of zelfs hem te erkennen, zoolang niet de Londen-Conventie zou zijn geratificeerd. (C. 4194, p. 60).

Mackenzie wendde zich daarop tot Moshette, die even heftig als vroeger Massouw, tegen de nieuwe conventie-lijn had geprotesteerd. In een memorie aan den Volksraad der Zuid-Afrikaansche Republiek had hij geschreven:

„Dat wel is waar [niettegenstaande] wij, namelijk Moshette en zijn volk en Montsioa, in ons vredescontract hebben gezegd, dat wij ons met al onze bezittingen willen plaatsen en stellen onder de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek en hare wetten, wij nu worden van een gescheurd tegen onzen zin en wil, en dat het een geheel onbestaanbare en arbitraire maatregel is, welke genomen is door de Commissie van de Zuid-Afrikaansche Republiek en Harer Majesteits Regeering om eene verdeeling te maken van ons

1) C. 4194, p. 44; en zie hierboven p. 176.

onvervreemdbaar goed aan ons toegewezen bij de Conventie tusschen de Zuid-Afrikaansche Republiek en Harer Majesteits Commissarissen in 1881 ...

Dat de onderteekenaren zich tot dit HEd. Achtbaar Ligchaam wenden als tot mannen van regtvaardigheid en doorzigt, onder wier voorvaderen in de Zuid-Afrikaansche Republiek zij een groot volk geworden zijn en dat, hoe gaarne memorialisten ook aan de Zuid-Afrikaansche Republiek willen behooren en onderworpen zijn, zij echter onder dusdanige handelwijze zich gedrongen gevoelen ter zijde te staan en dan onafhankelijk willen blijven, liever dan op hunne dierbaarste en eens toegekende regten inbreuk te laten maken.

Redenen waarom memorialisten ernstig en dringend smeeken dat het den EdAchtbaren Volksraad moge behagen, geene goedkeuring aan de voorgestelde lijn te geven" [1]).

Moshette had inderdaad recht tot klagen. De Boeren-afgevaardigden hadden in Londen genoeg hun best voor hem gedaan, maar de Britsche Regeering had er op gestaan van zijn gebied een groot stuk af te snijden, deels om den handelsweg, en dan wellicht ook wel omdat Moshette Boerengezind heette. In de hoop, dat nog te elfder ure tot een verandering te zijnen gunste zou worden besloten, had Moshette niet geaarzeld om aan Mackenzie de verzekering te geven, dat hij ,,een kind der Koningin" was, evenals Montsioa en Mankoroane. (C. 4914, p.40).

Dit hielp hem natuurlijk niets, al trachtte ook Mackenzie, om de Republiek kwaad te doen, er winst uit te slaan. Want het feit bleef, dat Kolonel Moysey en Kapitein Nourse beiden hadden gerapporteerd, dat het hoofd tegenover hen ,,zijn nadruk-

1) *Volksstem* van 13 Mei 1884; C. 4194, pp. 65, 66. De *Staatscourant der Zuid-Afrikaansche Republiek* maakt geen melding van eenige behandeling door den Volksraad.

kelijken wensch had uitgesproken om een Transvaalsch onderdaan te worden, gelijk hij vroeger geweest was" (C. 3098, pp. 127, 133; C. 3841, p. 117).

Alvorens Land Goosen te verlaten, benoemde Mackenzie Bethell, Montsioa's rechterhand, tot Onder-Inspecteur van Politie, — een politie, die nog niet bestond — kennelijk met geen ander doel dan om Bethell in staat te stellen, tegenover en tusschen Montsioa en de Gosenieten in eene officiëele positie op te treden. (C. 4164, p. 53).

Dit ging den Hoogen Commissaris te ver; en hij seinde op 30 Juli 1884 aan Mackenzie:

„Wat Bethell's aanstelling aangaat, hoe meer ik er over nadenk, hoe meer slecht-beraden die mij thans voorkomt" (C 4213, p. 12).

HOOFDSTUK XX

De terugroeping van Mackenzie

Juli 1884 Mackenzie keert van Goosen naar Stellaland terug.
Hij stelt „Scotty Smith", een beruchten veedief, aan tot Inspecteur van Politie in Stellaland.
26 Juli 1884 De Kaapsche Ministers protesteeren tegen Mackenzie's optreden.
28 Juli 1884 Mackenzie hijscht de Britsche vlag te Vrijburg.
30 Juli 1884 Mackenzie wordt naar Kaapstad geroepen. Rhodes tijdelijk in zijn plaats.
19 Augs. 1884 Mackenzie op verzoek ontslagen.

De keuze van Mackenzie was een misgreep geweest en de Hooge Commissaris begon het in te zien.

Een der gevallen, waarin Sir Hercules Robinson zijn misnoegen niet verheelde, zij hier gemeld:

Mackenzie had de gewoonte om in zijn correspondentie allerlei groote plannen voor te stellen ter reorganisatie van Zuid-Afrika. Een daarvan was de oprichting eener Reserve-troep van „Christen-ingezetenen" om opstanden in naturellen-streken te onderdrukken. (C. 4194, pp. 55, 56).

Het antwoord van den Hoogen Commissaris was kort en bondig. Het reserve-plan oordeelde hij „geheel en al ondoeltreffend", en hij voegde er aan toe:

„Gij verkeert in een volslagen waan, als gij denkt eenige ondersteuning te zullen kunnen vinden bij de Regeering,

het Parlement of de publieke opinie in deze Kolonie" (1 Juli 1884; C. 4194, p. 54).

Mackenzie beperkte zich echter niet tot dergelijke vage grootsche hervormingsplannen.

Niet tevreden met de aanstelling van Bethell in Land Goosen, maakte Mackenzie het in Stellaland, waarheen hij spoedig terugkeerde, weldra nog veel erger: tot Onder-Inspecteur van Politie benoemde hij den beruchtsten veedief in Taungs, „Scotty Smith", reeds vroeger zoo dikwijls door Kapitein Bower genoemd. [1]) Bower zeide er het zijne van in een Rapport, dat hij kort daarna (18 September 1884) aan den Hoogen Commissaris uit te brengen had:

„Te Taungs bleken de vee-diefstallen sinds mijn vorig bezoek [in Maart] belangrijk te zijn toegenomen ... In mijn verslag over mijn laatste bezoek aan Beetsjoeanaland noemde ik Scotty Smith als den beruchtsten van de te Taungs gevestigde veedieven van beroep. Ik meldde, dat hij er op pochte 750 paarden gestolen te hebben en dat het mij niet mogelijk was het aantal te schatten van het vee, dat hij weggenomen had. Hij had een bende van ongeveer 30 blanken en 60 Zoeloe's georganiseerd en met behulp van deze bende was hij om en nabij Taungs aan het rooven. Vóór mijn aankomst nu in Beetsjoeanaland had ik ernstig overwogen, wat mijn schuldige plicht was met betrekking tot dezen man. Ik gevoelde, dat er gegronde redenen waren voor zijn onmiddellijke arrestatie. Hij was een berucht boosdoener en het zou onmogelijk zijn, rust en vrede in 't land te handhaven, zoolang hij en zijn bende op vrijen voet bleven, maar tegelijkertijd aarzelde ik hem in hechtenis te doen nemen, voordat ik vernam of hij zich kortelings aan vee-diefstallen had schuldig gemaakt. Ik overwoog, dat zijn aanstelling tot Onder-Inspec-

1) Deze Scotty Smith werd korten tijd daarna te Boshof door den toenmaligen Vrijstaatschen hoofdrechter F. W. Reitz wegens diamantenroof tot achttien maanden gevangenisstraf veroordeeld.

teur van Politie eigenlijk een kwijtschelding van zijn vroegere misdrijven was, en indien hij na zijn aanstelling zijn vorige wandaden had gestaakt, dan zoude ik mij door de handelingen van den Heer Mackenzie gebonden hebben geacht en niet gerechtigd, hem in hechtenis te nemen, hoe wenschelijk zulk een stap ook geweest zou zijn. Ik vernam echter, dat hij sinds zijn aanstelling deel had genomen aan een der weerwraak-strooptochten tegen het hoofd Ratsjien en daarna een dreigende houding tegenover Mankoroane zelf had aangenomen. Door deze feiten achtte ik elke kwijtschelding van zijn vroegere misdrijven te niet gedaan en deed gevolgelijk Smith onmiddellijk na mijn aankomst te Taungs gevangen nemen" (C. 4213, p. 125).

In hetzelfde rapport meldt Kapitein Bower dat eenige dagen na zijn aankomst „hem werd gerapporteerd dat twee mannen behoorende tot Smith's bende, Mostert en Foster, in de stad gekomen waren met 16 paarden, verondersteld gestolen te zijn" (C. 4213, p. 128) en dat hij deze personen ook had doen inrekenen.

Het is geen wonder, dat Mackenzie's bewind een hevigen afkeer gewekt had bij de Boeren, die altijd van deze gauwdieven te lijden hadden en die zich verder dubbel bedreigd gevoelden door de officiëele positie waarin Smith geplaatst was. In zijn telegram aan den Hoogen Commissaris van den 26sten Augustus 1884, had Kapitein Bower dan ook bereids gemeld, dat sommigen der Stellalanders „razend" waren.

Maar, — aldus berichtte hij:

„om hun stemming te begrijpen, vergete men niet de steeds toenemende vee-diefstallen door Mankoroane's volk en door de veedieven, te Taungs gevestigd. De Heer Mackenzie wordt door hen beschuldigd de dieven te hebben

begunstigd, en, ofschoon deze aantijging klaarblijkelijk ongerechtvaardigd is, in de voorstelling der meer onwetenden gaf de ongelukkige aanstelling van Scotty Smith een schijn van waarheid aan wat verteld werd. Behalve deze veezaak worden bovendien de gedane aanstellingen beschouwd als beleedigend voor de Boeren. Een der Goevernements-ambtenaren heeft, geloof ik, gevangenisstraf ondergaan voor ongeoorloofden diamanthandel en de meesten der anderen worden te recht of ten onrechte beschuldigd van overtredingen, vallende onder de strafwet" (C. 4213, p. 80).

Toch was het niet uitsluitend en alleen tegen Mackenzie en zijn optreden, dat de Stellalanders bezwaar maakten. Zij waren tegen Britsch bestuur, tegen het hatelijke geregeerd worden door een minister in Londen, die hun geheel onbekend was; wiens aanstelling geheel buiten hen om ging, en die zonder in het geringste acht te slaan op hun behoeften en begeerten, iemand over hen aanstelde voor wien zij zich hadden te buigen. Wat van Niekerk in een brief aan het Volkscomité, 31 Maart 1884, er van zeide was dit: Mackenzie is aangesteld en hij komt. Hij is zeker onze vijand — van Niekerk blijft hier aan het woord — maar waarom hem persoonlijk aanvallen? „Het is ongetwijfeld niet ons voornemen, om ons te laten regeeren door een Britschen Resident, al was hij nog zulk een Boerenvriend", want wij zouden dan in dezelfde positie zijn als een Batlapin. Daarom: „Laat ons standvastig staan bij onze wettige rechten en bij de annexatie van het overig deel van Stellaland, buiten de nieuwe conventie-lijn, aan de Kaapkolonie" (C. 4213, p. 52).

In het protest, dat van Niekerk ten slotte uitvaardigde, gaf hij niet af op Mackenzie, al zou het

voor hem, den „ontmaskerden" Administrateur, gemakkelijk genoeg geweest zijn terug te slaan. Hij bleef integendeel stipt zakelijk:

„Nademaal de Conventie van Londen, gesloten tusschen Hare Majesteits Regeering en de Deputatie der Zuid-Afrikaansche Republiek nog niet door de Ed. Achtb. Volksraad van gemelde Republiek is geratifiëerd en dus nog niet in werking is getreden; en

„Nademaal de burgers van Stellaland, ziende dat in voormelde Conventie door gezegde Deputatie der Z. A. Republiek berust is in een Britsch Protectoraat over Bechuanaland, buiten de nieuw bepaalde grenslijn, ten westen der Z. A. Republiek, per petitie aan het Kaapsche Parlement verzocht hebben, ingeval de nieuwe Conventie door den Volksraad der Z. A. Republiek wordt geratifiëerd, alsdan liever geannexeerd te worden aan de Kaap Kolonie;

„Zoo protesteer ik hierbij, als Administrateur van Stellaland en in naam van het volk, tegen eenigerlei gezag door den Heer John McKenzie als Britsch Commissaris zich aangematigd en uitgeoefend in het gebied van Stellaland, gemelden Heer McKenzie verantwoordelijk stellende voor al de gevolgen van zoodanige daad of daden tot tijd en wijle de wettige Regeering van Stellaland vernomen heeft het besluit van den Ed.Achtb. Volksraad der Z. A. Republiek, en het resultaat der onderhandelingen tusschen de Kaapsche Regeering en de Rijks Regeering, aangaande annexatie van Stelland aan de Kaap Kolonie" [1]).

De misslagen, die Mackenzie herhaaldelijk beging en die weldra tot zijn ontslag zouden leiden, verschaften van Niekerk geen leedvermaak, zoolang er kans was op een opvolger tegen wiens aanstelling hij op dezelfde wijze bezwaar zou moeten maken.

1) *Volksstem* van 12 Augustus 1884; 31 Juli 1884; C. 4213, p. 50.

Mackenzie's onhandig optreden gaf meer ergernis aan den Hoogen Commissaris — de blauwboeken geven daarvan getuigenis — dan aan Van Niekerk. Scotty Smith's politie, waartoe volgens Mackenzie een troep „zorgvuldig uitgekozen" naturellen behoorde (C. 4213, p. 36), dreef de algemeene verontwaardiging ten top. Deze naturellen waren Scotty Smith's Zoeloe's; en de blanken, die meerendeels Schotsche namen droegen, als Mc Farlane, Mckay, Mc Milland, Findlay, Graham enz. (C. 4213, p. 131), hadden eveneens deel uitgemaakt van hun aanvoerder's dievenbende.

Deze zoogenaamde politie moet een georganiseerde troep paardedieven zijn geweest en Kapitein Bower deed volgens zijn rapport een eigenaardige ondervinding van hen op:

„Gedurende mijn verblijf te Taungs maakte een deputatie van Scotty Smith's troep hun opwachting bij mij en vroeg betaling voor hun politie-diensten. Vier leden van die deputatie waren dronken, en de deputatie was niet in staat om een verstaanbaar verslag uit te brengen over de voorwaarden van aanstelling of de plichten van de politie-macht, waartoe zij voorgaven te behooren" (C. 4213, p. 128).

Mackenzie, dat zag men nu bijna algemeen in, was een lastpost en een hinderpaal. Zelfs aan het Imperiale Goevernement begon hij in den weg te staan. Dit had zich allengs minder en minder aangetrokken gevoeld door de, overigens door eigen toedoen zoo netelig en kostbaar geworden, taak om Beetsjoeanaland van uit Londen te besturen, en het streefde er dus naar, die taak door de Kaapkolonie te doen overnemen. Een deel van de Zuid-Afrikaansche Republiek mocht Beetsjoeana-

land vooral niet worden; — wat anders wel de aangewezen weg zou geweest zijn —, het moest en zou Britsch zijn.

Doch de Kaapsche Regeering was er evenmin als het Imperiale Goevernement op gesteld, de verantwoordelijkheid voor de streek op zich te nemen.

Herhaaldelijk vinden wij uitlatingen tusschen Lord Derby en den Hoogen Commissaris als deze: „als wij terstond annexeeren, dan zal misschien de Kolonie het land [Beetsjoeanaland] in onze handen laten" (C. 4275, p. 70). Het Imperiale Goevernement was dus wel verplicht eenigermate het oor te leenen aan de vertoogen van het Kaapsche Ministerie, zoolang er kans bestond, Beetsjoeanaland aan de Kolonie kwijt te raken. En de Kaapsche Ministers, met Upington aan het hoofd, stelden onder andere twee voorwaarden: ten eerste wilden zij niets te doen hebben met Beetsjoeanaland, tenzij de Conventie van Londen werd geratificeerd door den Volksraad der Zuid-Afrikaansche Republiek (C. 4213, p. 7); en ten andere stonden zij op de terugroeping van Mackenzie, daar „in hun meening het ernstigste, zoo niet het eenige beletsel voor de handhaving van den vrede in het Protectoraat, bestond in het aanblijven in de betrekking van Assistent-Commissaris van den Heer Mackenzie, die niet slechts een impopulair, maar bovendien een onoordeelkundig ambtenaar is" (C. 4213 p. 18).

Hoofdzakelijk om op de Kaapsche Ministers te kunnen inwerken, om hen te laten gevoelen dat het altijd nog mogelijk was het land op te geven, en daarmede ook den handelsweg naar het noorden, waarop men in de Kaapkolonie zoo gesteld was,

had het Imperiale Goevernement nog altijd geen Besluit in Rade uitgevaardigd ter bekrachtiging der traktaten, die Mackenzie met Mankoroane en Montsioa had aangegaan. Eerst op 27 Januari 1885 verscheen zulk een Besluit [1]). Groot-Brittanje maakte wel is waar aanspraak op een Britsch Protectoraat, maar ook op dat punt had Lord Derby een uitweg. Op den 24sten Juli 1884 zijn oordeel uitsprekend over een zekere missive van den Waarnemenden Britschen Resident te Pretoria, Rutherfoord, waarin deze tegenover de Regeering der Republiek een opinie ten beste had gegeven over het Protectoraat en de aanstelling van Mackenzie, liet hij zich aldus uit:

„De verklaring met betrekking tot het Protectoraat van Beetsjoeanaland, dat dit een zaak was die geheel buiten de nieuwe Conventie stond, zou misschien aanleiding kunnen geven tot misverstand" (C. 4194, p. 54).

Dit was juist vaag genoeg om niet geheel de meening der Boeren te bevestigen, dat namelijk het Protectoraat eerst dan wettig zou bestaan, als het zou zijn geproclameerd en de Conventie door den Volksraad bekrachtigd. De toestand bleef onzeker, dat was er in ieder geval uit te verstaan. Duidelijke wenken aan het Kaapsche Ministerie, bedreigingen bijna, ontbraken zelfs niet: het zou kunnen gebeuren, zeide Derby, dat Harer Majesteits Goevernement „zich ontslagen zou achten van de verplichtingen die het in 't belang der Kaapkolonie op zich genomen had" (19 September 1884; C. 4213, p. 76).

Geen Besluit in Rade beteekende: geen jurisdictie [2]).

1) C. 4432, p. 1. Zie ook C. 4213, p. 76.
2) C. 4275, p. 70. Zie ook hierboven p. 172.

Gevolgelijk was de helft van wat Mackenzie en zijn opvolgers geliefden te doen — al scheen niemand er zich om bekommerd te hebben — onwettig en ongeldig.

De toestand werd er niet beter op, toen Mackenzie in een uitbarsting van geestdrift te Vrijburg de Britsche vlag heesch, alsof het land reeds stond onder Britsche soevereiniteit [1]).

Dit geschiedde op 28 Juli 1884. (C. 4213, p. 31). Twee dagen later ontving hij van den Hoogen Commissaris een uitnoodiging om naar Kaapstad terug te komen; en daar legde hij op 19 Augustus 1884 zijn ambt neer. (C. 4213, p. 62).

Voor de tijdelijke vervulling van Mackenzie's betrekking werd Rhodes aangewezen. (C. 4213, p. 13).

1) „Het hijschen van de Britsche vlag is technisch het symbool van het aan- „vaarden van soevereiniteit; Beetsjoeanaland is slechts een naturellen-gebied „onder Britsch protectoraat, en gij hebt geen recht om den status te veranderen „zonder uitdrukkelijke machtiging van Harer Majesteits Goevernement"; aldus seinde de Hooge Commissaris dadelijk aan Mackenzie. (C. 4213, p. 12).

HOOFDSTUK XXI

Rhodes in Stellaland

3 Augustus 1884	Rhodes komt te Taungs aan.
15 Augustus 1884	Op verzoek van Rhodes gaat Kapitein Bower naar Stellaland om hem daar tijdelijk te vervangen.
21 Augustus 1884	Bower te Vrijburg. Rhodes naar Land Goosen.

Rhodes had deel uitgemaakt van Scanlen's ministerie en behoorde tot de tegenstanders van Upington's bewind. Wat Beetsjoeanaland betreft, had hij echter ook het zijne gedaan om Mackenzie te doen terugroepen. Zoo had hij op 29 Juli van Kimberley uit aan Kapitein Bower geseind: ,,de stemming in Stellaland is uitsluitend anti-Mackenzie'' (C. 4213, p. 15). Dit nu was stellig overdreven, maar toch nader aan de waarheid dan de door Mackenzie tot den laatsten dag volgehouden bewering ,,dat de zaken in Stellaland bevredigend zijn'' (C. 4213, p. 17).

Rhodes kwam te Taungs op 3 Augustus 1884. Op den 7den zond hij een lang telegram aan den Hoogen Commissaris, meldende dat Mackenzie's voorloopige plaatsvervanger hem had gezegd, ,,dat hij niet bij machte was Mankoroane's volk af te houden van vee-diefstallen, die belangrijk waren toegenomen en de vee-boeren in Stellaland ten zeerste verbitterden''. Rhodes zeide ook, dat hij Mackenzie op weg had

ontmoet en deze had gezegd ,,dat in Stellaland alles in orde was''; maar dat hij (Rhodes) bij aankomst had bevonden ,,dat de staat van zaken verre van bevredigend was''. Van Niekerk en zijn Raad hadden een formeel protest tegen Mackenzie's aanmatiging van gezag uitgevaardigd [1]). ,,Mackenzie had een afschrift van hun protest bij zich, toen wij elkaar ontmoetten, maar ongelukkig vergat hij mij er iets van te vertellen, zoodat ik niet in staat ben U den volledigen inhoud te melden''.

Ten slotte zeide hij:

„Ik heb ook vernomen, dat een der oorzaken van de nieuwe rustverstoringen bij Montsioa ligt in het feit, dat Bethell een inval deed bij de aan de grenslijn van Rooi-Grond gevestigde Boeren en hun huizen verbrandde. Dit gebeurde juist nadat Mackenzie Montsioa verlaten had en de Boeren gelooven, dat hij Bethell tot den aanval had aangezet'' (C. 4213, pp. 39—41).

Rhodes vergiste zich door te zeggen, dat Bethell de Boeren had aangevallen *na* het vertrek van Mackenzie, en deze legde in zijn antwoord allen nadruk op deze onjuistheid. Maar de vergissing kwam er weinig op aan. De aanval was inderdaad geschied vóór Mackenzie's komst bij Montsioa; doch met dat al konden de Boeren wel degelijk gelijk gehad hebben met te gelooven, dat hij de aanstoker was.

Een week later (15 Augustus 1884) seinde Rhodes nogmaals, ditmaal aan Kapitein Bower:

„De positie is juist als wij dachten; in de stad was men het eens met Mackenzie en op het land bleef men stil zitten mokken. De weinigen, die zich in den beginne bij

1) Zie boven p. 191.

hem aansloten, zijn nu tot de andere partij overgegaan, en ik kan gerust zeggen, dat alle buitenwijken eenparig voor Niekerk zijn ... Laat mij U nadrukkelijk verzekeren, dat de verklaring, dat Stellaland eenparig Mackenzie ondersteunt, geheel en al onjuist is" (C. 4251, p. 2).

Daar Rhodes het noodzakelijk vond zonder verzuim Land Goosen te bezoeken, vroeg hij of Kapitein Bower mocht komen om hem tijdelijk in Stellaland te vervangen. (C. 4213, p. 124). De Hooge Commissaris stemde daarin toe en op 21 Augustus was Bower wederom te Vrijburg. Na dit verblijf schreef deze het rapport, dat hiervoren (pp. 188—190) is aangehaald.

HOOFDSTUK XXII

Oorlog in Land Goosen

24 Juni	1884	De Gosenieten verklaren den oorlog aan Montsioa, daar deze weigert schadevergoeding te betalen.
26 Juni	1884	Onzijdigheids-proclamatie der Zuid-Afrikaansche Republiek.
31 Juli	1884	Gevecht tusschen Montsioa en de Gosenieten, waarbij Bethell wordt gedood.
4 Augustus	1884	Wright gevangen genomen door de Gosenieten.
8 Augustus	1884	De Volksraad der Zuid-Afrikaansche Republiek ratificeert de Conventie van Londen.
14 Augustus	1884	Wright ontsnapt en vlucht naar Zeerust.
21 Augustus	1884	Generaal Joubert en Rhodes ontmoeten elkaar te Lichtenburg, nabij Rooi-Grond.
25 Augustus	1884	Zij reizen samen naar Rooi-Grond.'
		De Gosenieten doen een aanval op Montsioa te Mafeking.
26 Augustus	1884	Generaal Joubert en Rhodes hebben een onderhoud met het Bestuur van Land Goosen.
		Gey van Pittius stemt toe in een wapenstilstand van 14 uren.
27 Augustus	1884	Gey van Pittius zendt een schikkings-voorstel in. Rhodes eischt een wapenstilstand van 14 dagen. Gey van Pittius weigert, Rhodes vertrekt.
		Van Niekerk komt te Rooi-Grond.
		Gey van Pittius schrijft aan Rhodes dat zijn eisch van 14 dagen wapenstilstand een valstrik was, om de gelegenheid te hebben Montsioa van provisies te voorzien.
28 Augustus	1884	Montsioa roept Generaal Joubert's bemiddeling in en stelt zich onder de bescherming der Zuid-Afrikaansche Republiek.
30 Augustus	1884	Door Generaal Joubert's toedoen wordt een vredesverdrag gesloten. Daarbij verbindt Montsioa zich binnen 8 dagen al zijn verschansingen en versterkingen af te breken.
6 September	1884	Montsioa verzuimt aan deze verplichting te voldoen De Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek kabelt aan Lord Derby.

Wij hebben gezien dat Mackenzie op 22 Mei 1884 een Protectoraat over Montsioa en Land Goosen had geproclameerd, doch dat Gey van Pittius geweigerd had de wettigheid van dien stap te erkennen. Daar Montsioa in gebreke gebleven was om de schadevergoeding te voldoen, die Gey van Pittius na den aanval van 12 Mei geëischt had, werd hem op 24 Juni door de Gosenieten formeel de oorlog verklaard. De Zuid-Afrikaansche Republiek vaardigde onmiddellijk een Proclamatie uit, de ambtenaren en burgers herinnerende aan de onzijdigheids-proclamaties van 21 October 1881 en 15 Februari 1882 en verder waarschuwend:

„Dat het ten strengste verboden is aan alle burgers dezer Republiek, zich in die onlusten te mengen of daarvoor hun wijk te verlaten, en zij het hiermede opgedragen aan alle Landdrosten, Commandanten en Veldcornetten in deze Republiek stiptelijk toe te zien dat hieraan gevolg worde gegeven, en de overtreders zonder verwijl te rapporteeren bij de Regeering" (25 Juni 1884; *Staatscourant der Zuid-Afrikaansche Republiek* van 26 Juni 1884; C. 4213, p. 101).

Kort na Mackenzie's terugroeping werd te Kaapstad bekend, dat op 31 Juli een gevecht plaats gevonden had tusschen de Gosenieten en Montsioa's volk „met het gevolg dat Montsioa ongeveer 100 man verloor, ingesloten Bethell en Walker" (C. 4213, p. 34). Het was deze gebeurtenis, die Rhodes deed besluiten om zonder verwijl naar Goosen te gaan en over Bower's komst te telegrafeeren.

Bethell's dood werd in de Britsche pers al spoedig voorgesteld als een moord in koelen bloede. Gewond op den grond liggend, werd hij, zoo heette het, door twee Boeren eerst uitgescholden en daarop

door het hoofd geschoten. (C. 4213, pp. 136, 145). Wat daarvan waar was, is moeilijk uit te maken. Het is zeker, dat Bethell gedurende het gevecht ernstig gewond werd. Het verhaal van zijn vermoording daarna berustte echter op slechts één enkel getuigenis, dat van een Engelsch-sprekend inboorling (C 4213, p. 136), een getuigenis, dat door de Britsche autoriteiten natuurlijk blindelings als waarheid aangenomen werd, maar waaraan door iemand, die met kaffers bekend is, niet veel waarde zal worden gehecht. Inmiddels nam het verhaal steeds grootere afmetingen aan, en een paar maanden later werd er zelfs bij verteld, dat de Boeren „het lijk van Bethell op de schandelijkste en gemeenste wijze hadden geschonden". Vervolgens kwam een Engelschman, zonder echter de bron van zijn kennis te melden, onder eede verklaren, dat „op den dag na het groote gevecht, waarin Bethell was vermoord, de Boeren waren gekomen en alle gewonden die zij op het slagveld konden vinden, hadden afgemaakt, lange op naalden gelijkende voorwerpen gebruikend, om te zien of het leven gevloden was" (C. 4275, p. 52, 3 November 1884). En deze onzin werd in een Blauwboek als „bewijs" openbaar gemaakt.

Men had duidelijk te doen met een campagne, geen onderzoek. En de waarheid omtrent Bethell's dood is dan ook nimmer aan het licht gekomen. Wat overigens het schenden van zijn lichaam betreft, bevonden de Ministers Upington en Sprigg, na in November 1884 Land Goosen bezocht te hebben, „dat het bericht van de schandelijkheden, het lijk van Bethell aangedaan, zeker onwaar is" (C. 4275, p. 67).

Niet minder dan zijn leven, richtte ook Bethell's

dood onheil aan. De vele geruchten en verhalen over het verminken van zijn lijk werden gretig als even zoovele onloochenbare feiten verspreid, en maakten de Engelschen meer tegen de Boeren ingenomen dan ooit. Een ander incident, dat kort na Bethell's dood voorviel, wakkerde dit gevoel nog aan.

Het was de gevangenneming van J. M. Wright, een Onder-Commissaris in Beetsjoeanaland. Vóórdat hij deze aanstelling van Mackenzie ontvangen had, was hij vrijwilliger bij Montsioa geweest en tijdens het gevecht bevond hij zich bij dit hoofd te Mafeking. Met gebruikmaking van een witte vlag en onder voorwendsel, dat zij vredesvoorwaarden met hem wilden bespreken, lokten de Gosenieten Wright naar hun kamp en namen hem daar gevangen. (C. 4213, pp. 96, 146). Wat hen daartoe dreef, was naar hun uitleg — en er is alle reden dezen uitleg aan te nemen —, hun zorg voor Wright's persoonlijke veiligheid. (C. 4213, p. 64). Er werd een aanval op Mafeking verwacht, en zij vreesden dat Wright in de hitte van het gevecht zou worden gewond of gedood. Met alle macht wilden zij voorkomen, dat een tweede „Bethell-zaak" tegen hen zou kunnen worden aangevoerd. Terwijl dit de zaak opheldert, blijft het misbruik van de witte vlag niet te verontschuldigen.

Overigens bleek dat men niet het doel had gehad, Wright persoonlijk leed aan te doen. Men bracht hem naar Rooi-Grond en daar werd hij tien dagen in verzekerde bewaring gehouden. Daarop gelukte het hem te ontsnappen en liep hij 's nachts door het veld naar Zeerust in de Transvaal, waar hij natuurlijk geen hinder had van verderen overlast. (C. 4213, p. 96).

De indruk dezer twee incidenten op de Britsche publieke opinie werd versterkt door berichten van allerlei andere vergrijpen en gewelddadigheden, die de Rooi-Gronders in dezen tijd zouden hebben bedreven, en die door de blauwboeken en op elke andere mogelijke manier werden verspreid en openbaar gemaakt. De nieuwsbladen uit die dagen zijn vol beschuldigingen, ontkenningen en verdedigingen. Wat er van het een of het ander waarheid of leugen was, is moeilijk meer uit te maken. Zooveel is zeker: er was heel wat laster of overdrijving onder die beschuldigingen. Maar daartegenover lijdt het geen twijfel, dat aan beide zijden buitensporigheden werden begaan van zulk een aard, dat een einde moest worden gemaakt aan den onhoudbaren toestand, waarop de Transvaalsche Regeering herhaaldelijk aandrong.

De bekrachtiging van de Londensche Conventie scheen daarheen te kunnen leiden. De Volksraad der Zuid-Afrikaansche Republiek ging tot die bekrachtiging over op den 8sten Augustus 1884 [1]). Daarop werd overeengekomen, dat een afgevaardigde van de zijde der Republiek te zamen met Rhodes naar Rooi-Grond zoude gaan, om te trachten den vrede te herstellen. Generaal Joubert werd door de Transvaal daartoe aangewezen.

De twee Commissarissen ontmoetten elkaar te Lichtenburg en reisden op 25 Augustus samen naar Rooi-Grond. Het vechten was nog steeds in vollen gang, en Montsioa's hoofdstad Mafeking was door de Gosenieten omsingeld en op het punt zich over te geven, „tot den uitersten nood gedreven" (C. 4213, pp. 105—107, 125). Rhodes haalde Gey van Pittius over tot een wapenstilstand

1) C. 4213, p. 45. Zie Vol. I, pp. 414, 415.

van veertien uren en verzocht hem een schikkingsvoorstel te doen. Den volgenden dag reeds werd zulk een voorstel aan Rhodes ter hand gesteld, maar in plaats van dat te bespreken of een tegenvoorstel te doen, drong deze er op aan dat de wapenstilstand met veertien dagen zoude worden verlengd.

Op Gey van Pittius' weigering keerde Rhodes oogenblikkelijk naar Stellaland terug. Kort na zijn vertrek verscheen van Niekerk, met wien Rhodes in Stellaland in goede verstandhouding had samengewerkt, te Rooi-Grond, om hem ook daar bij te staan. (C. 4213, p. 119). Het was te laat. Montsioa was door Rhodes aan zijn lot overgelaten. Toen het daarna aan Joubert alleen gelukte, het hoofd in zijn verdrukking te hulp te komen, scheen dit Rhodes niet aangenaam aan te doen. Hij liet zich ten minste op scherpen toon jegens Joubert uit en ging bij één gelegenheid zelfs zóó ver, dat hij dezen de schuld gaf van alles, wat verder voorviel. (C. 4432, p. 28). Uit Rhodes' officiëele rapporten blijkt niet, wat hij eigenlijk Generaal Joubert verweet, doch in zijn mondelinge uitlatingen beklaagde hij zich, dat de Generaal niet met hem mee had willen gaan, toen hij voorstelde samen over te rijden naar de vrijwilligers, ten einde direct met hen, buiten Gey van Pittius en het Bestuur om, onderhandelingen te voeren over het staken der vijandelijkheden. Wat deze stap zou hebben uitgewerkt, blijft in 't duister, maar in geen geval kan Rhodes worden vrijgepleit van de tekortkoming, waaraan hij zich tegenover Montsioa, zoowel als tegenover Generaal Joubert, schuldig maakte. Want hij liet beiden in den steek, toen hij zijn zin met betrekking tot den wapenstilstand niet kon doordrijven.

De beteekenis van dezen eisch, het onoprechte en het slinksche ervan, wordt ons duidelijk uit een brief van Gey van Pittius dd. 27 Augustus 1884, waarin deze Rhodes verweet, zijn voorstellen eenvoudig te hebben verworpen zonder van zijn kant iets voor te slaan of aan te duiden „op welke andere wijze hij vrede wenschte tot stand te brengen", en waarin Gey ten slotte Rhodes ronduit voor de voeten wierp, dat zijn eisch van een wapenstilstand een valstrik was geweest. Die eisch werd gesteld

„toen gij, naar ons geloofwaardig is bericht, in Stellaland stappen hadt genomen ... om een gewapende macht door onzen grond te zenden, met provisies, enz, voor onze vijanden, niet met het doel om bloedvergieten te voorkomen, maar om hen in staat te stellen hun tegenweer tegen ons vol te houden, en den oorlog met grooter beslistheid dan te voren voort te zetten" (C. 4213, p. 91).

Rhodes had in zijn officiëel rapport aan den Hoogen Commissaris natuurlijk met geen woord gesproken over zijn geheime drijfveer tot het eischen van deze veertien dagen; hij had het doen voorkomen, alsof deze tijd noodig was om Gey van Pittius' voorstellen naar Kaapstad te zenden. (C. 4213, p. 107). Maar Kapitein Bower verklapte later het geheim, in een missive uit Stellaland: provisiewagens waren bijeengebracht en orders waren gegeven om

„gebruik te maken van een gunstige gelegenheid om den voorraad naar Montsioa te zenden. Een hoeveelheid kruit moest in elke wagen geplaatst worden met een lont er aan, en, wanneer zij werden aangevallen, moest men de wagens in de lucht laten vliegen. Latere informatie, van een van Scotty Smith's Zoeloe's verkregen, die met gestolen paarden

in het dorp gekomen was, deed mij [Kapitein Bower] besluiten deze expeditie uit te stellen, en het plan werd ten slotte opgegeven als onuitvoerbaar door de menigte Rooi-Grond patroeljes die het westen van Beetsjoeanaland afliepen" (C. 4213, p. 125).

Om het anders uit te drukken, het plan werd opgegeven, omdat de Gosenieten verstandig genoeg geweest waren, een veertiendaagschen wapenstilstand te weigeren.

Rhodes' kwade trouw en zijn desertie van het tooneel van den strijd, maakten Generaal Joubert's positie niet gemakkelijker. Maar in stede van Montsioa aan zijn lot over te laten, gelijk Rhodes gedaan had, bleef Joubert te Rooi-Grond om te zien wat hij voor dit ,,Engelsch-gezind" hoofd doen kon. Op 28 Augustus vroeg Montsioa hem schriftelijk als ,,mediator" op te willen treden (C. 4213, p. 120), en op den 30sten, na een persoonlijke ontmoeting, schreef hij den volgenden merkwaardigen brief:

„Aan Mijnheer Joubert, van Kapitein Montsuoa. Groetenis, Toen ik, de Kapitein, gisteravond zagt dat U naar mij geluisterd had, en overgekomen was om vrede te maken was mijn hart zeer dankbaar, ik heb toen gezegd ik wil onder jou arms wees, dat is, ik wil onder het Gouvernement van die Transvaal wees, met mijn volk en mijn grond en mijn land. Toen ik deze morgen U ontmoet, dacht ik de vrede zal nu klaar wees. *Ik* en *mijn* volk en mijn land zal nu onder de Transvaal komen; en ik moes met verdriet van U hoor vragen om die werk van McKenzie, want ik weet nou dat die werk een bedrog is, die mij in de oorlog het gebreng, en daarom was mijn hart zeer om te hoor dat die werk voor U zal keer om mij met mijn land en mijn Volk onder jou aan te neem. Waar is nu McKenzie? Zal hij help als ik dood is? Neen ik wil van hem niets hoor. Ik ziet

dat daar is maar een ding om vrede in mijn land te bring, en mijn Volk rust te geven; daarom verwerp ik McKenzie zijn slegte werken en ik bid U om mij onder de bescherming en wet van die Transvaal, Z. A. R. te breng en ik bid U om mijn ook niet te verlaat zonder vrede te sluiten tusschen mij en de vrijwilligers (wollentiers). Ik stel mij nu in U hand, ik het U ingeroep als Middelateur, en zoo als U maak zoo is ik tevrede, ik verlang net *een* ding, dat is, om onder de bescherming van die Republiek zijn wet, met mijn volk en land te komen. En nu Meneer Joubert, jij moet mij daaronder breng; en deze mijn brief is mijn hart, en *die* woord zal ik praat zoolang ik leef op die wereld, en hier is mijn naam. Ik wil *nooit* weer buiten de bescherming van de Republiek wezen" (*Staatscourant der Z. A. R.* van 18 September 1884; C. 4213, p. 137).

Natuurlijk hield Montsioa zich niet lang aan deze betuiging, maar in de benauwdheid van het oogenblik zal hij er wel iets van gemeend hebben. En zeer zeker zal hij tevreden genoeg geweest zijn met de vredesvoorwaarden, die Joubert voor hem verkreeg, veel gunstiger dan die door Gey van Pittius aan Rhodes waren voorgeslagen. Want, terwijl daarin een clausule voorkwam „dat alle kosten en schaden, veroorzaakt door en gedurende den tegenwoordigen oorlog met Montsioa moeten worden vergoed en betaald", door Montsioa natuurlijk (C. 4213, p. 117), werd nu daarvan afgezien, niettegenstaande zijn onvoorwaardelijke overgave [1]). Het verdrag was geda-

1) Met recht kon Generaal Joubert in het onderhoud, dat hij eenige dagen later weer met Rhodes had, nu in tegenwoordigheid van Bower, met genoegdoening wijzen op wat hij voor Montsioa verkregen had. Volgens zijn officiëel verslag zeide de Generaal:

„Ik heb twee dagen lang met de menschen van Land Goosen gewerkt; en „met de hulp van Van Niekerk en De la Rey kwam er een verandering in hun „eischen, zoodat 1/ Montsioa nu op zijn stad mag blijven en de schadevergoeding „hem kwijt gescholden is 2/ hij zijn wapens niet behoeft op te geven 3/ dat „hem een voldoende uitgestrektheid gronds gewaarborgd is om op te leven, be-

teerd 30 Augustus 1884 en was onderteekend door Montsioa en zijn Raad, door Moshette en zijn Raad, door Gey van Pittius en zijn Bestuur, en als getuige door Generaal Joubert. De clausule die ons hoofdzakelijk belang inboezemt, om hare gevolgen, luidt als volgt:

„Ten Vierde. Dat de gezegde Montsioa belooft en zich bij dezen verbindt, dadelijk en uiterlijk binnen acht (8) dagen na datum dezes te zullen afbreken en vernietigen alle verschansingen of versterkingen door hem en zijn volk om en binnen zijne stad ter zijner verdediging gemaakt en van nu af aan dezelve als een opene stad te zullen houden, zullende het niet nakomen dezer voorwaarde of het ter eeniger tijd wederopbouwen daarvan dadelijk als het begin van nieuwe vijandelijkheden worden beschouwd en zal gedurende dien tijd of zoolang hij die verschansingen of versterkingen niet zal hebben afgebroken en vernietigd, de krijgsmagt niet uit elkander gaan — en hij de kosten van onderhoud daarvan moeten betalen" (C. 4213, p. 93).

Waarschijnlijk in de verwachting, dat het Britsche Goevernement hem wel ter hulp zou komen, indien hij slechts tijd kon winnen, verzuimde Montsioa aan zijn verplichtingen te voldoen. Dag op dag ging voorbij en Montsioa's schansen bleven onaangeroerd; hij bleek onwillig zijn versterkingen af te breken. Dit bracht hem in werkelijk gevaar, want de burgers van Land Goosen waren opgewonden en niet van zins, deze schending van den pas gesloten vrede lijdelijk te verdragen. Voorziende dat het bloedvergieten weder zoude beginnen, zond de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek op 6 September 1884,

„halve de grond dien hij bij een vroegeren vrede heeft teruggekregen; dit is „genoemd tien plaatsen van drieduizend morgen maar het is veel meer dan dat."

om tijd te winnen rechtstreeks aan Lord Derby, het volgende kabelgram:

„Onze Commandant [-Generaal] Joubert heeft vrede gesticht op de westelijke grens; alle partijen legden de wapenen neer op het vooruitzicht van de bescherming en jurisdictie der Transvaalsche Regeering. Als Harer Majesteits verantwoordelijkheid aan ons wordt overgedragen, zullen dadelijk afdoende maatregelen worden genomen ten einde een duurzamen vrede te herstellen en te handhaven, onderworpen aan Harer Majesteits goedkeuring; de rechten van alle Naturellenhoofden te eerbiedigen. Zaak dringend en vereischt een onmiddellijk antwoord" (C. 4213, p. 48).

Lord Derby kabelde aan den Hoogen Commissaris om inlichtingen en ontving van dezen den laconieken raad „het antwoord aan Pretoria op te schorten" (C. 4213, p. 65).

De Regeering der Republiek bleef dus zonder antwoord.

HOOFDSTUK XXIII

De Regeering der Republiek en Montsioa

16 September	1884	Zonder antwoord blijvende op haar telegram van 6 September aan Lord Derby, neemt de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek Moshette en Montsioa voorloopig onder hare bescherming, met inachtneming van artikel 4 der Conventie van Londen.
17 September	1884	De Regeering der Republiek geeft hiervan telegrafisch kennis aan Lord Derby.
1 October	1884	De Regeering herinnert Lord Derby telegrafisch aan hare telegrammen van 6 en 17 September.
6 October	1884	De Regeering wendt zich schriftelijk tot Lord Derby.
		Sir Hercules Robinson dringt, op advies van Rhodes, bij Lord Derby aan op militaire voorbereidingen.
7 October	1884	Lord Derby laat door den Hoogen Commissaris tegen de Proclamatie der Republiek protesteeren, waarbij Moshette en Montsioa onder hare bescherming werden genomen.
13 October	1884	Deze Proclamatie wordt ingetrokken.

Onderwijl zat de Regeering te Pretoria in voortdurende spanning en in dagelijksche verwachting van een bericht dat de vijandelijkheden op de grenzen weder waren uitgebroken.

Steeds meer verontrust door berichten omtrent de op handen zijnde vredebreuk, was de Regeering overtuigd te moeten ingrijpen en zij deed een beslissenden stap. Zij heeft daar menig verwijt over moeten hooren, maar al de omstandigheden in aanmerking genomen, is het moeilijk uit te maken wat

zij anders had kunnen doen, tenzij met de handen in den schoot de vernietiging van Montsioa aan te zien.

Groot-Brittanje had in Artikel II van de Londensche Conventie op zich genomen om „orde te bewaren" in Beetsjoeanaland. Maar de orde werd niet bewaard. Er was niemand om Montsioa te beschermen en tezelfder tijd hem te noodzaken zich rustig te gedragen. Rhodes was in Stellaland en de burgers van Land Goosen, eenige honderden in aantal, hadden Montsioa geheel in hun macht en zouden hem zeker niet sparen. Van Engeland kwam geen teeken van instemming maar ook geen protest.

Onderworpen dan aan de goedkeuring van het Britsche Goevernement, in overeenstemming met Artikel IV der nieuwe Conventie, vaardigde President Krüger op 16 September 1884 een Proclamatie uit, waarbij, met overweging van de wenschelijkheid en noodzakelijkheid „om aan de onlusten en het bloedvergieten op de westelijke grenzen een einde te maken", en met het oog op het feit „dat de betrokkene partijen, namelijk Montsioa en Moshette, met al hunne onderdanen en rechten, zich vrijwillig hebben geplaatst onder de bescherming en het bestuur van de Zuid-Afrikaansche Republiek, — in het belang van humaniteit en tot handhaving van de publieke orde en veiligheid .... de Kapiteins Moshette en Montsioa met hunne onderdanen en rechten zullen beschouwd worden als staande onder de bescherming en het bestuur der Regeering van de Zuid-Afrikaansche Republiek." En ten slotte kwam deze clausule :

„Deze Proclamatie geschiedt voorloopig en onder de termen en met inachtneming van Artikel 4 der Conventie

van Londen" (*Staatscourant* van 18 September 1884; C. 4213, p. 136 [1]).

Van deze Proclamatie werd op 17 September 1884 kennis gegeven aan Lord Derby, door dit kabelgram:

„Op de smeekbede van Montsioa heeft deze Regeering hem onder bescherming genomen" (C. 4213, p. 75).

Ook hierop kwam geen antwoord, evenmin als op een telegrafische herinnering daaraan op 1 October:

„Geen antwoord ontvangen op onze dringende telegrammen van 6 en 17 September, gezonden in het belang der menschelijkheid" [2]).

1) De Superintendent van Onderwijs S. J. du Toit, die Generaal Joubert als Speciale Commissaris op de westergrenzen was opgevolgd, deed de Regeering een slechten dienst door dit voorschrift te vergeten. Zonder de moeite te nemen zich vooruit te vergewissen, hoe men te Pretoria daarover zou denken, heesch hij de vlag der Republiek op den grond in de Proclamatie bedoeld. Al wat hij deed, was de Regeering van zijn voornemen in kennis te stellen. Terstond na ontvangst van dit bericht, dat lang onder weg was gebleven, gaf de Regeering hem op 6 October haar misnoegen te kennen:

„Deze Regeering," schreef Staatssecretaris Bok, „is van oordeel dat het niet „raadzaam zou zijn nu al met eens de vlag der Zuid-Afrikaansche Republiek in „Land Goosen en bij Montsioa te hijschen en ambtenaren te benoemen, aan„gezien volgens proclamatie en traktaat alles nog slechts voorloopig is en het „der Regeering nog niet is gebleken wat of het gevoelen en de zienswijze van „Haar Majesteits Goevernement hieromtrent is. Aangezien de Regeering uit „de stukken opmaakt dat de vlag der Zuid-Afrikaansche Republiek reeds „geheschen is, acht zij het wenschelijk, daar nog geen antwoord van Haar „Majesteits Regeering is ontvangen, de vlag weder af te halen, ter voorkoming „van misverstand."

Toen deze instructie du Toit bereikte, had hij inderdaad reeds met veel vertoon de Transvaalsche vierkleur in top geheschen. Hij had die natuurlijk neer te halen. — Toen eenigen tijd later de Hooge Commissaris over het waaien van de vlag der Republiek aanmerkingen maakte, werd hem deze brief ter toelichting van het standpunt en de gedragslijn der Regeering toegezonden. Doch in een blauwboek is de brief niet opgenomen geworden.

2) C. 4213, p. 84. Het telegram van 6 September 1884 komt hierboven voor op p. 209.

De Regeering wendde zich ten slotte (6 October) schriftelijk tot Lord Derby:

„Ter wille der menschelijkheid, zooals getelegrafeerd", luidde het in hare missive, „was deze Regeering gedwongen om onmiddellijke stappen te nemen omdat Montsioa, door het niet handelen overeenkomstig de termen van het traktaat, aangegaan tusschen hem en de vrijwilligers van „Roodegrond", namelijk het afbreken van zijne versterkingen, zich had blootgesteld aan een oogenblikkelijke vernieuwing van den aanval dezer vrijwilligers, welke ongetwijfeld de geheele vernietiging van hem en zijn volk zou hebben ten gevolge gehad.

„De land-kwestie tusschen de vrijwilligers van Goosen en Montsioa nog niet geregeld zijnde, zou zijn volk niet in staat zijn geweest om te ploegen en te zaaien; ondertusschen zou de tijd daarvoor voorbij zijn gegaan.

„Onmiddellijke hulp was noodzakelijk, aangezien Montsioa's volk gebrek leed ten gevolge van den oorlog" (6 October 1884; C. 4275, p. 3).

De rol, die de Hooge Commissaris in dit incident speelde, was eigenaardig. De eerste maal dat hij van de Proclamatie van 16 September hoorde, was door een pers-telegram dat, wellicht opzettelijk, geen melding maakte van de gewichtige toevoeging, dat de Proclamatie voorloopig was en onderworpen aan de bepaling van Artikel IV der Conventie van Londen. Zonder te wachten op een bevestiging van dit krantenbericht, kabelde de Hooge Commissaris het nieuws dadelijk naar Lord Derby, met de aanmerking dat „het optreden der Republiek een openlijke en uitdagende schending van de Conventie" was. (C. 4213, pp. 83, 84).

Deze onjuistheid had een voorsprong van drie dagen op de waarheid, en was moeilijk te achterhalen. Eerst op den 20sten kabelde de Hooge Com-

missaris aanvullend: de Waarnemende Britsche Resident te Pretoria „bevestigt pers-telegram *re* Proclamatie vermeld in mijn telegram van 17 September. Proclamatie is voorloopig en onderworpen aan de termen van Artikel IV, Londen-Conventie van 1884" (C. 4213, p. 76). Maar schrijvende op den 24sten, met den volledigen tekst van de Proclamatie vóór zich (C. 4213, p. 136), maakte Sir Hercules Robinson geen enkele melding van zijn oorspronkelijk verzuim. Hij herhaalde zijn reeds uitgesproken, op een misvatting berustende meening, zonder die toe te lichten of zich te verontschuldigen: „Het scheen mij duidelijk, dat de keuze van Harer Majesteits Goevernement lag tusschen het opgeven van het Protectoraat en de Conventie, òf een aankondiging dat het nakomen van bestaande verbintenissen zou worden gevorderd, desnoods met geweld van wapenen" (C. 4213, p. 84).

Waarom was niet dadelijk een antwoord gezonden op het telegram dat de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek den 6den September, tien dagen vóór de Proclamatie, gezonden had? [1]) Waarom bleef de Hooge Commissaris bij zijn misvatting volharden? Waarom liet men dagen en dagen voorbijgaan zonder een opheldering te vragen? En bovenal, waarom dadelijk bij zijn Regeering aan te dringen op „militaire voorbereidingen", gelijk de Hooge Commissaris den 6den October verder deed? [2])

Ten langen laatste, op 7 October, ontving men te Pretoria een antwoord van Lord Derby: „gij zult eene communicatie ontvangen door den Hoogen Commissaris" (C. 4213, p. 87).

1) Zie p. 209 hierboven.

2) C. 4213, p. 87. Volgens Michell (vol. I, p. 196) handelde Sir Hercules Robinson hierin op advies van Rhodes.

Die communicatie was een protest.

Zoodra dat protest door de Regeering te Pretoria ontvangen werd, antwoordde zij zonder verzuim:

„Deze Regeering is dadelijk gewillig terug te trekken de voorloopige proclamatie, waarbij Montsioa onder de jurisdictie van de Republiek genomen werd, welke voorloopige maatregel alleen ten doel had, het oogenblikkelijk stichten van vrede op onze grenzen, en het voorkomen van verder bloedvergieten. Dit doel is volkomen bereikt, doch deze terugtrekking moet goedgekeurd worden door Volksraad,[1]) wiens beslissing spoedig per telegraaf zal volgen, zoowel als brief" (10 October 1884; C. 4251, p. 33).

Aldus geschiedde. Op den 13den October reeds werd een Proclamatie uitgevaardigd en aan den Hoogen Commissaris toegezonden, waarbij die van 16 September werd ingetrokken. (C. 4213, p. 104).

Het incident was voor het oogenblik daarmede geëindigd. Het had nooit behoeven voor te komen. Maar door beurtelings talmen en overhaasten, door vergissingen die niet hersteld werden, door het koppig blijven bij uitspraken die onjuist bleken, kreeg de zaak zulk een omvang en zulk een vaart, dat geheel Zuid-Afrika er door in beroering geraakte. Het was onnoodig en het was misdadig.

1) De Proclamatie was door den Volksraad goedgekeurd en hare intrekking was dus ook aan de sanctie van dat Lichaam onderworpen.

HOOFDSTUK XXIV

De Kaapsche Ministers in Beetsjoeanaland

Augustus	1884	Duitsch protectoraat over Damaraland afgekondigd.
21 September	1884	Lord Derby polst het Kaapsche Ministerie over de medewerking door de Kolonie te verleenen in geval van handelend optreden.
23 September	1884	Antwoord van de Kaapsche Ministers.
13 October	1884	Zij stellen den Hoogen Commissaris voor, dat eenigen hunner zich zouden begeven naar Beetsjoeanaland ten einde een vredelievende schikking tot stand te brengen.
17 October	1884	De Hooge Commissaris, Sir Hercules Robinson, is het hiermede niet geheel eens. Hij blijft bij Lord Derby op het voortzetten van militaire voorbereidingen aandringen en beveelt Sir Charles Warren aan als leider der expeditie.
10 November	1884	Warren wordt aangesteld tot Militair en Civiel Commissaris in Beetsjoeanaland.
14 November	1884	Sir Charles Warren verlaat Engeland.
22 November	1884	De Kaapsche Ministers Upington en Sprigg seinen geslaagd te zijn in het treffen van een overeenkomst omtrent de voorwaarden, waarop Land Goosen bij de Kaapkolonie zou kunnen worden ingelijfd.
3 December	1884	De Hooge Commissaris verklaart zich tegen deze overeenkomst.
4 December	1884	Aankomst van Warren te Kaapstad.

Zelfs de Kaapsche Ministers, niet met rust gelaten door den Hoogen Commissaris met zijn „openlijke en uitdagende schending van de Conventie", aangemaand door Lord Derby (op den 21sten September 1884) om zich duidelijk uit te spreken over „de mate van medewerking door de Kolonie te worden verleend met het oog op den handelsweg en anders-

zins, ingeval handelend wordt opgetreden" (C. 4213, p. 76) — zelfs de Kaapsche Ministers lieten zich verleiden om het Imperiale Goevernement de vrije hand te laten, ofschoon zij er spoedig genoeg berouw van hadden. Het is waar, dat hun tevens het Duitsche schrikbeeld voor oogen was gehouden — Duitschland had juist onverwachts, in Augustus, een protectoraat over Damaraland afgekondigd — en het is waarschijnlijk, dat zij zich meer lieten beheerschen door overwegingen die nauwer verband hielden met Duitschland dan met de Transvaal, toen zij op Lord Derby's uitnoodiging met de volgende Minute bescheid gaven:

„1. Dat de Ministers, zonder zich te willen aanmatigen aan Harer Majesteits Imperiaal Goevernement de politiek voor te schrijven, in Harer Majesteits Zuid-Afrikaansche bezittingen te volgen, niet kunnen nalaten als hunne meening uit te drukken, dat met het oog op de Duitsche annexatie op de Westkust en andere dreigende aanmatigingen [encroachments], berekend om deze Kolonie in haar handel en anderszins te benadeelen, afdoende maatregelen behooren te worden genomen voor de handhaving van het Britsch gezag in Zuid-Afrika.

„2. De Ministers zijn van meening, dat het Imperiale Goevernement in het volgen van zulk een gedragslijn van harte zal worden ondersteund door Harer Majesteits onderdanen in deze Kolonie van elke afkomst.

„3. Met het oog op het toekomstig welzijn van deze en de naburige Kolonie en de Staten, koesteren de Ministers geen twijfel omtrent het wezenlijk belang gelegen in het handhaven van de Conventie van Londen.

„4. De Ministers zijn zich van hun plicht tegenover de Kroon in dit deel van Harer Majesteits bezittingen bewust, en zij zijn bereid aan het Imperiale Goevernement zulke hulp te verleenen als redelijkerwijze verlangd kan worden

om den weg te banen tot de inlijving bij de Kolonie van het gebied dat het Protectoraat vormt, in overeenstemming met het besluit van de Wetgevende Macht der laatste zitting, en onder de voorwaarden uiteengezet in de minute der Ministers van 26 Juli laatstleden. (w.g.) Thomas Upington" (23 September 1884; C. 4213, p. 138).

Toen de Ministers evenwel ontdekten, dat de militaire maatregelen, door den Hoogen Commissaris voorgesteld, uitdrukkelijk gericht waren tegen Land Goosen, waarschijnlijk ook tegen de Transvaal, en niet zoozeer bedoeld als een waarschuwing aan Duitschland; en toen zij uit de telegrammen van 10 en 13 October bemerkt hadden, hoe vredelievend de Republiek gestemd was niet alleen, maar hoe zij ook in dien geest handelde, trachtten zij — ongetwijfeld op aandringen van Hofmeyr [1]) — terug te treden. Toen dus Lord Derby wenschte te weten „welk deel de Kaapsche Regeering bereid zou zijn op zich te nemen" in de eventueele „handhaving van het Protectoraat" (C. 4213, p. 101), stelden zij voor „ter voorkoming van bloedvergieten en rassen-verbittering, dat eenigen hunner zich zouden begeven naar het Protectoraat, ten einde zich in verbinding te stellen met de inwoners en te beproeven orde te herstellen en een vredelievende schikking tot stand te brengen zonder tusschenkomst eener gewapende macht" (C. 4213, p. 103; 13 October 1884).

De Hooge Commissaris kon zich hiermede niet vereenigen. Wèl zoude aan de Ministers, seinde hij naar Londen, „het bezoeken van het Protectoraat en het zich vergewissen van de wenschen der in-

1) Er zij aan herinnerd, dat het Kaapsche ministerie Upington-Sprigg op het kussen was geholpen door den Afrikaner Bond en daarvan geheel afhankelijk was.

woners alleszins vergemakkelijkt kunnen worden", maar zulks zoude in geenen deele van invloed mogen zijn op de militaire voorbereidingen, waarmede niet gedraald moest worden. Op 17 October kabelde hij wederom aan Lord Derby:

„Ik heb verdere briefwisseling met de Ministers gevoerd, en zij verzoeken mij U mede te deelen, dat volgens hun meening het met geweld verdrijven van de plunderaars [de Ministers hadden niet gesproken van „plunderaars"] van Montsioa's gebied, Harer Majesteits Goevernement zware verantwoordelijkheid zou opleggen en annexatie [door de Kolonie] moeielijk, zoo niet onmogelijk, maken. Zij zijn van gevoelen dat indien hun aanbevelingen, toegelicht in mijn telegram van 13 October, worden aangenomen, een vreedzame oplossing kan worden verkregen en annexatie uitvoerbaar worden gemaakt. Ik ben het met hunne zienswijze niet eens. Het is mogelijk, dat, indien de Ministers genegen zijn de plunderaars, of een groot aantal hunner in het bezit te laten van Montsioa's gebied, annexatie kan worden tot stand gebracht en de handelsweg naar het noorden, tot aan de Molopo, voor de Kolonie kan worden verkregen, maar zonder geweld geloof ik niet dat de Ministers eenige regeling ten opzichte van Montsioa's gebied kunnen treffen, welke Harer Majesteits Goevernement zal bevredigen. Het schijnt mij voor de handhaving van Britsche eer en gezag noodzakelijk toe, dat de plunderaars worden verdreven van de landen, die in bezit waren van Montsioa [slechts enkele dagen], toen hij formeel onder Britsche bescherming werd genomen. Dit, ik ben er van overtuigd, kan nu alleen verkregen worden door geweld van wapenen. Zulk een handelwijze zal, zooals de Ministers opmerken, ongetwijfeld verantwoordelijkheid laden op Harer Majesteits Goevernement, doch ik denk dat onder de gegeven omstandigheden dit zou moeten worden onder de oogen gezien. De Ministers schijnen de laatste week van meening te zijn veranderd,

maar ik stem in met den raad door hen gegeven [vóórdat zij de feiten kenden] in hun vorige Minute van 23 September, dat met het oog op nieuwe aanmatigingen, afdoende maatregelen dienen genomen te worden ter handhaving van het Britsche gezag in Zuid-Afrika. Niettemin geef ik den raad, daar militaire voorbereidingen minstens twee maanden zullen vorderen, dat den Ministers worde medegedeeld dat zij zich terstond naar het Protectoraat mogen begeven, zooals door hen gewenscht, ten einde te trachten een vreedzame oplossing te bewerkstelligen, doch elke overeenkomst, door hen met de vrijbuiters van Goosen aan te gaan, behoort onderworpen te zijn aan de goedkeuring van Harer Majesteits Goevernement. Hun zal tevens, denk ik, moeten worden medegedeeld dat geen regeling Harer Majesteits Goevernement zal voldoen, die niet aan Montsioa en zijn stam de gronden zal verzekeren, welke zij in gebruik en bezit hadden, in Mei ll. [onmiddellijk na Bethell's strooptocht] toen zij formeel onder Britsche bescherming werden genomen. Middelerwijl, terwijl de Ministers aan het onderhandelen zijn, kunnen, naar ik meen, met kracht de militaire voorbereidingen worden voortgezet, doch met handelend optreden zou niet moeten worden begonnen, zoolang de Ministers nog in het land zijn" (C. 4213, p. 139; en zie C. 4251, p. 8).

Daarop werd tusschen Hoogen Commissaris en het Ministerie een aantal Minuten gewisseld, die buitengewoon scherp van toon waren (C. 4275, pp. 9—13), maar die ons niet behoeven op te houden. Het resultaat ervan was, dat terwijl met de militaire voorbereidingen zoowel te Kaapstad als in Engeland voortgegaan werd, de Ministers Upington en Sprigg naar Land Goosen reisden, waar zij midden November 1884 aankwamen. Op den 22sten dier maand telegrafeerden zij geslaagd te zijn in het treffen van een overeenkomst omtrent de voorwaarden, waarop Land Goosen onmiddellijk bij de Kaapkolonie zou

kunnen worden ingelijfd. Een dezer voorwaarden was,

„zooals gebiedend voorgeschreven door Harer Majesteits Goevernement: Montsioa moest worden hersteld in het bezit van tuin- en weidegronden, die in ongestoord bezit waren van Montsioa en zijn stam in Mei ll., toen zij formeel onder Britsche bescherming werden genomen" (C. 4275, p. 38).

En de Ministers meldden verder:

„Een algemeene vergadering van inwoners is opgeroepen tegen den 28sten November, ter bekrachtiging van de overeenkomst, doch het is niet waarschijnlijk, dat daarin een wijziging zal komen. Berichten over den toestand van het land zeer overdreven; de groote meerderheid der blanke inwoners respectabele en ordelievende menschen; velen hunner hebben rechten verkregen door aankoop. Volgens onze persoonlijke waarneming kunnen wij Uwe Excellentie verzekeren, dat Montsioa, wiens volk niet talrijk is, ruim grond zal hebben onder de voorgestelde schikking; inderdaad zullen zij er beter aan toe zijn, dan onder zijn Verdrag met Moshette, gesloten den 23sten October 1882... Toen Montsioa dat Verdrag aanging, was hij een onafhankelijk Opperhoofd, en het Verdrag werd door alle partijen als bindend beschouwd; en er werd naar gehandeld door Montsioa en zijn raadslieden Bethell en Walker, die in verband daarmede, zoowel voor zich zelf als voor verscheidene andere blanken welke vochten aan Montsioa's zijde, aanzoek deden tot het bekomen van plaatsen" (C. 4275, pp. 38, 39).

Op 28 November berichtten zij den Hoogen Commissaris weder per draad, dat de publieke vergadering had plaats gevonden en dat „het gevoelen ten gunste van annexatie [aan de Kaapkolonie] volkomen oprecht is". Zij voegden er aan toe:

„Het hooren van beide partijen heeft de Ministers in staat gesteld, een tamelijk juist oordeel te vormen, en zij

kunnen Uwe Excellentie de waarschuwing niet onthouden, dat de aanwezigheid eener gewapende macht in deze streek, onder de omstandigheden, niet alleen onnoodig, doch ongerechtvaardigd zou wezen. De menschen hier zijn niet wat men van hen vertelt" (C. 4275, p. 67).

In een te Rooi-Grond gehouden toespraak zeide Upington, „dat zeer vele personen in de Kolonie voor directe Imperiale interventie waren, maar de meesten hunner dienden hun eigenbelang; zij verlangden naar troepen, opdat zij zich door het verkrijgen van goede contracten zouden kunnen verrijken" (C. 4275, p. 63).

En het waren deze lieden die zegevierden, al waren de beweegredenen van hun aanvoerder, Sir Hercules Robinson zelf, van geheel anderen en minder zelfzuchtigen aard.

De Hooge Commissaris bestreed de voorgestelde inlijving, als bezwaar aanvoerende dat de voorwaarden door de Kaapsche Ministers overeengekomen, onder andere een indirecte erkenning inhielden van de kracht van het in October 1882 gesloten traktaat, een erkenning waartoe hij niet geneigd was, vast besloten zijn oogen te sluiten voor het feit, hem door de Kaapsche Ministers voorgehouden, dat het traktaat door Montsioa was aangegaan op een tijdstip toen hij een onafhankelijk opperhoofd was, en dat het door alle betrokkenen was aanvaard. Sir Hercules maakte de tegenwerping, dat het Imperiale Goevernement dit traktaat nimmer had erkend. (3 December 1884; C. 4275, p. 52). Maar hij zou deze tegenwerping en zijn andere bezwaren tegen de schikking (C. 4275, p. 39) zeer waarschijnlijk nooit hebben gemaakt of ten minste niet hebben volgehouden, indien hij werkelijk

gewenscht had, dat Upington en Sprigg zouden slagen in hun streven naar het bewaren van den vrede. Zijn Minuten aan de Ministers echter bewijzen dat hij zijn zinnen gezet had op militair vertoon. Had hij er reeds in zijn telegram van den 6den October voor gepleit, een week later had hij dat laten volgen door een reeks van wenken met betrekking tot de samenstelling van de krijgsmacht, waarbij hij nogmaals het advies van Rhodes had ingewonnen; en hij had voorts aan de hand gegeven, dat Sir Charles Warren, die hem persoonlijk geheel onbekend was, de meest geschikte persoon scheen om als leider der expeditie op te treden. (C. 4213, p. 102).

Door het Imperiale Goevernement uitgenoodigd, diende Sir Charles Warren op 29 October 1884 een Memorandum in, over wat naar zijn inzien noodig was om de onderneming tot een goed einde te brengen. (C. 4227, p. 5). Hij ontving dadelijk daarop den titulairen rang van Generaal-Majoor, en zijn definitieve benoeming tot Militair en Civiel Commissaris in Beetsjoeanaland bereikte hem op 10 November. (C. 4227, p. 3). Op 14 November verliet hij Engeland en op 4 December kwam hij te Kaapstad aan (C. 4432, p. 119), — slechts enkele dagen nadat de Kaapsche Ministers de door hen voorgestelde schikking hadden aanbevolen.

Het ging moeilijk hem dadelijk rechtsomkeert te laten maken. Zelfs al had de Hooge Commissaris niet van den beginne af aangedrongen op een militaire expeditie, dan nog zou het, nu het eenmaal zoover gekomen was, hem zwaar gevallen zijn de verleiding te weerstaan om Warren een roemloozen terugkeer naar Londen te besparen; zelf wenschte

hij bovendien te ontkomen aan het verwijt, dat hij zonder noodzaak had aangedrongen op het uitzenden van een krijgsmacht. Ook Lord Derby zou, door het overbodig zijn van Warren's diensten, in een moeilijk parket geraken.

Het waren echter niet deze persoonlijke overwegingen alleen, die den doorslag gaven. Al werd slechts gesproken van Land Goosen, — Robinson, Rhodes, hun ondersteuners en gelijkgezinden, zij hielden den blik gericht op de Republiek. De militaire maatregelen waren niet alleen bedoeld tegen de Gosenieten, zij waren gemeend als een bedreiging tegen de Transvalers, als een waarschuwing aan de Afrikaners in het algemeen, in de Kaapkolonie zoowel als elders. Bovenal, de Zuid-Afrikaansche Republiek moest beangst worden gemaakt in het bezit van haar pas verworven onafhankelijkheid, wankel in haar streven naar ontwikkeling; zij moest worden afgeschrikt van uitbreiding naar een achterland, gestraft wellicht voor Amajoeba.

De „Beetsjoeanaland-Expeditie" werd dus doorgezet.

HOOFDSTUK XXV

De Stellaland-Overeenkomst van 8 September 1884

Augustus 1884	Rhodes van Goosen naar Stellaland.
8 September 1884	Overeenkomst tusschen Rhodes en het Goevernement van Stellaland.
6 December 1884	Deze overeenkomst wordt door Sir Charles Warren in een telegram aan Van Niekerk bekrachtigd.
December 1884	Rhodes door Warren uitgenoodigd om als Onder-Commissaris naar Stellaland terug te keeren.
25 December 1884	Bijeenkomst van Rhodes met het Bestuur van Stellaland, waarbij de overeenkomst van 8 September wordt bekrachtigd en het Bestuur besluit den opmarsch van Warren niet te bemoeilijken.

Toen Rhodes eind Augustus 1884 van Goosen naar Stellaland terugkeerde, bevond hij dat Kapitein Bower reeds met den Administrateur van Niekerk aan het onderhandelen was geweest; niet met het zoogenaamde Volkscomité van Vrijburg, dat dus klaarblijkelijk met recht niet meer mee-telde. Wij hebben reeds gezien, hoe Bower over Mackenzie en zijn aanhang dacht:

„Ik geloof niet, dat ooit meer dan 50 man genoegen genomen hebben met den Heer Mackenzie, en ik verneem dat dit getal zelfs te hoog is. Ik ben slechts de namen van vier personen der boeren-klasse te weten gekomen, die met den Heer Mackenzie tevreden waren" (10 September; C. 4213, p. 98).

Het was niet gemakkelijk om tot eensgezindheid te geraken wat het besturen van het land betreft. Velen der Boeren waren, zooals Bower het uitdrukte, door Mackenzie „razend" gemaakt. Zij waren allerminst in een stemming om de pretenties van het Volkscomité te verdragen en zeer geneigd, de leden de stad uit te werpen. Mankoroane's veedieven hadden hun geduld uitgeput en de vraag van inlijving bij de Kaapkolonie was nog niet opgelost. Gelukkig waren Joubert en van Niekerk, na het tot stand brengen van den vrede bij Montsioa, in Stellaland gekomen om daar te doen, wat hun hand vond om te doen. Door hun hartelijke samenwerking met Bower en Rhodes, waarbij zij echter de belangen aan hun eigen kant niet uit het oog verloren, kwam het tot een Overeenkomst, die op 8 September 1884 geteekend werd door C. J. Rhodes, Commissaris voor Beetsjoeanaland, eenerzijds, en door een Speciale Commissie van het Goevernement van Stellaland anderzijds. Zij luidde:

„Art. I. Dat de handelingen aangegaan door den heer John Mckenzie met het Volkscomité, en proclamaties door hem uitgevaardigd zijn vernietigd.

„Art. II. Afwachtende de Annexatie aan de Kaap Kolonie, dat Stellaland haar eigen Gouvernement zal voortzetten, alhoewel erkennende Harer Majesteits Protectoraat en onderworpen aan de conditien dat alle handelingen van den Uitvoerenden Raad moeten genomen worden, èn met medewerking èn met de toestemming van den Commissaris van Bechuanaland.

„Art. III. Dat de grondbrieven uitgereikt door het Gouvernement van Stellaland erkend zijn.

„Art. IV. Overeenkomstig besluit tusschen de WelEd. Heeren P. J. Joubert, Superintendent van Naturellen-zaken,

en H. Schoeman, Lid der Naturellen-Locatie-Commissie der Zuid-Afrikaansche Republiek, aan de eene zijde, en den Heer C. J. Rhodes, Commissaris voor Bechuanaland, voor de andere zijde, volgens copie van brief gemerkt A dd. 5 September 1884, en copie van brief aan den Administrateur van Stellaland dd. 6 September 1884, gemerkt B. [1]) Dat het onderzoek der gepleegde vee-diefstallen zal geschieden overeenkomstig het voorstel gedaan door de WelEd. Heeren P. J. Joubert en H. Schoeman [2]).

„ART. V. Dat met het doel het Gouvernement van Stellaland zijne zaken mag ten uitvoer brengen, een tijd van drie maanden zal gehouden worden, vóór dat Art. II met deszelfs Protectoraat in werking komt, binnen welken tijd de aanspraken der burgers moeten gehandhaafd en aan voldaan zijn, overeenkomstig Art. IV" (Oorspronkelijke tekst volgens de *Volksstem* van 23 September 1884; C. 4213, p. 97).

Bij zijn rapport hierover voegde Rhodes dit:

„Op deze wijze tot een schikking geraakt zijnde, werd van het plan om tegen Taungs [Mankoroane's stad] op te trekken, afgezien en de menschen ongeveer 400 in getal, allen gewapend, gingen rustig uit elkaar, terug naar hunne verschillende woonplaatsen" (C. 4213, p. 109).

De overeenkomst, aldus door Rhodes aangegaan, was van te voren reeds in hoofdzaak door Bower goedgekeurd, met uitzondering echter van artikel V, dat geheel nieuw was. (C. 4213, pp. 129, 130). Het stelde de in-werking-treding van een protectoraat (dat wel over Goosen, door Mackenzie, maar

1) Deze geheele eerste zin is een toelichting, die aan het einde van het artikel behoorde te staan.

2) De laatste volzin van af „Dat het onderzoek" ontbreekt in 't blauwboek (C. 4213, p. 97), maar in plaats daarvan vinden wij deze toelichting van Rhodes: „De bedoeling is dat wij van beide kanten een lijst op zullen maken van vor-„deringen wegens vee-diefstallen. Niekerk stemt er in toe, dat in geval van ver-„schil wij de zaak aan arbitrage zullen onderwerpen".

niet over Stellaland was afgekondigd), drie maanden uit. Rhodes had zijn toestemming tot de bijvoeging van dit artikel gegeven na drie dagen onderhandelens, hetwelk plaats vond na het vertrek van Bower naar Taungs. Slechts noode had hij voldaan aan dezen eisch der Stellalanders; doch hij was er eindelijk toe overgegaan, inziende dat hij anders onverrichterzake huiswaarts zou moeten keeren. En hij had er zijn zinnen op gezet, dáár een succes te behalen waar Mackenzie een fiasco had geleden.

Ongaarne echter kwamen zoowel Robinson als Rhodes met deze clausule voor den dag.

Mackenzie, die later beproefde zich schoon te pleiten in een uit twee dikke deelen bestaand werk *Austral Africa* en die daarin (vol. I, p. 487) de vrijheid nam de politiek van Rhodes en Sir Hercules Robinson te kenmerken als bestaande uit „kleingeestigheden, uitvluchten en valschheden," sloeg zooveel mogelijk kapitaal uit de inlassching van dit artikel, en meer nog uit de weglating ervan door den Hoogen Commissaris, toen deze de overeenkomst aan Lord Derby mededeelde. Het is een feit, dat, hoewel Rhodes op 10 September de overeenkomst in haar geheel aan Sir Hercules Robinson had overgeseind, deze den dag daarop in zijn kabelgram naar Londen het deed voorkomen, alsof de Stellalanders het Protectoraat hadden aangenomen als onmiddellijk in werking tredend. Dit waren zijn woorden:

„Basis der schikking is: dat, hangende de inlijving bij de Kaapkolonie, Stellaland zijn eigen Regeering zal behouden, erkennende Britsch Protectoraat, en onderworpen aan de voorwaarde, dat alle maatregelen van uitvoerend gezag zullen

worden genomen in overleg en met consent van den Onder-Commissaris in Stellaland; eigendoms-titels te worden erkend en vee-diefstallen te worden onderzocht aan beide zijden" (C. 4213, p. 65).

Geen woord omtrent de drie maanden tusschen-regeering zonder Protectoraat. En ook Rhodes trachtte in zijn eind-rapport van den 20sten September, opgemaakt na overleg met den Hoogen Commissaris, de moeilijkheid te ontgaan door allen nadruk te leggen op artikel II en door, evenals Sir Hercules Robinson, van artikel V te zwijgen.

Bower, zeide hij, had vóór zijn vertrek naar Taungs

„verscheidene punten van regeling bij den Heer van Niekerk achtergelaten, welke, zooals hij zeide, het uiterste inhielden, hetwelk hij Uwe Excellentie ter inwilliging kon aanbevelen. Deze werden met geringe wijzigingen, — hoofdzakelijk met betrekking tot de wijze, waarop de kwestie der veediefstallen zou worden opgelost — door de vergadering aangenomen, doch niet dan nadat drie dagen waren besteed aan besprekingen over de voorwaarden, terwijl er dikwijls gevaar was dat de onderhandelingen plotseling zouden afbreken. De clausule, die de grootste moeielijkheid veroorzaakte, was Artikel II, dat eigenlijk neerkwam op de erkenning van Harer Majesteits Protectoraat, door de voorziening dat alle maatregelen van uitvoerend gezag, van het Bestuur van Stellaland, onderworpen waren aan de goedkeuring van den Onder-Commissaris in Beetsjoeanaland. Op dat punt weigerde ik toe te geven en eindelijk werd de goedkeuring van de vergadering verkregen op de clausule, zooals deze oorspronkelijk was opgesteld door Kapitein Bower. Een schikking aldus tot stand gebracht zijnde enz."

Deze Overeenkomst van den 8sten September werd door Sir Charles Warren, in zijne hoedanig-

heid van Militair en Civiel Commissaris in Beetsjoeanaland, twee dagen na zijn aankomst in Kaapstad in een telegram aan Van Niekerk bekrachtigd. (6 December 1884; C. 4275, p. 71). Warren volgde hierin den raad van den Hoogen Commissaris, die hem er op wees, dat de drie maanden op 8 December verstreken zouden zijn en dat het raadzaam was de Overeenkomst te bekrachtigen ten einde „de Stellalanders te verhinderen, hetzij zich aan te sluiten bij de Gosenieten of den doormarsch door hun land naar Rooi-Grond te bemoeilijken" (C. 4432, p. 117). Tevens, en eveneens op raad van den Hoogen Commissaris, noodigde Warren Rhodes uit om als Onder-Commissaris naar Stellaland terug te keeren. (C. 4432, p. 85). Rhodes gaf daaraan gehoor en op 25 December vond een bijeenkomst plaats tusschen Rhodes als Onder-Commissaris, van Niekerk als Administrateur en de leden van den Uitvoerenden Raad van Stellaland, waarop het volgende Besluit werd aangenomen:

„Dat de Overeenkomst op den 8sten September 1884 aangegaan tusschen de Commissie, gekozen door de Burgers van Stellaland, en den heer C. J. Rhodes, Onder-Commissaris voor Beetsjoeanaland, in allen deele zal worden uitgevoerd. Dat de krijgsofficieren dit Besluit aan het volk bekend zullen maken; en verder, dat ingeval troepen door Stellaland naar het Land Goosen zullen trekken, de Burgers rustig zullen blijven en geen botsing zullen veroorzaken.

„Eenparig wederzijds aangenomen" (C. 4432, p. 92).

Hiermede had Rhodes den weg gebaand voor Warren's opmarsch.

Met blijkbare voldoening bracht de Hooge Com-

missaris deze tijding aan Lord Derby over (29 December), er bij opmerkend:

„Het lijkt mij verstandiger, voor het oogenblik bij de schikking van 8 September te blijven, dan direct het bestuur van Stellaland op ons te nemen, omdat wij thans geen jurisdictie aldaar hebben [er was immers nog geen Besluit in Rade uitgevaardigd] en wij zouden die alleen door annexatie bij het Rijk kunnen verkrijgen, en het is beter dit uit te stellen, totdat wij tot een regeling met de Kolonie kunnen geraken om Beetsjoeanaland over te nemen. Zoo wij onmiddellijk annexeerden, zou de Kolonie wellicht het land in onze handen laten" (C. 4275, p. 70).

HOOFDSTUK XXVI

De Conferentie van Veertienstroom

16 Januari 1885	Warren zendt bij den Hoogen Commissaris klachten in over Rhodes en roept Mackenzie bij zich.
Januari 1885	Telegrafische gedachten-wisseling tusschen Sir Hercules Robinson en Sir Charles Warren over Rhodes en Mackenzie.
24 en 26 Jan. 1885	De Conferentie van Veertienstroom.
3 Februari 1885	De Staatsprocureur der Republiek en Rhodes ontmoeten elkaar ter regeling van het onderzoek van de veediefstallen.
4 Februari 1885	De Staatsprocureur meldt volgens afspraak Rhodes, dat President Krüger geheel bereid is bij zijn eenmaal gegeven verzekering te blijven, doch meent dat het wenschelijk zou zijn de diefstallen-kwestie te laten rusten.
	Rhodes ontvangt een mededeeling van Warren, waarin deze weigert de verbintenis van zijn kant gestand te doen.

Sir Charles Warren was intusschen niet in gebreke gebleven zijn krijgsmacht zorgvuldig te organiseeren. Immers, Warren verwachtte, gelijk wij zullen zien, dat hij tegen Gosenieten en tegen Transvalers beiden het zwaard zou kunnen trekken.

De volgende instructies had hij uit Londen medegekregen :

„De vrijbuiters uit Beetsjoeanaland te verdrijven, de orde in het grondgebied en de inboorlingen in het bezit hunner gronden te herstellen, zoodanige maatregelen te nemen, als noodig, om verdere plunderingen te voorkomen en ten slotte

de streek te blijven bezetten, totdat hare verdere bestemming bekend is."

En vervolgens:

„Gij zult, als Speciale Commissaris, onder de bevelen staan van Sir Hercules Robinson, Goeverneur der Kaapkolonie en Harer Majesteits Hoogen Commissaris in Zuid-Afrika, die evenwel uitgenoodigd zal worden U een zeer groote vrijheid van handelen te laten in plaatselijke aangelegenheden... Met betrekking tot alle krijgsverrichtingen te velde en de organisatie van het Bereden Vrijwilligers-Corps, zult gij uwe instructies ontvangen van den Minister van Oorlog en van den bevelvoerenden Generaal in Zuid-Afrika, en gij zult daarvoor niet verantwoordelijk zijn aan het Koloniale Goevernement of aan den Hoogen Commissaris" (C. 4227, p. 4).

Generaal Warren had 4000 man onder zijn bevelen, die meerendeels behoorden tot het staand leger, doch waarbij ook vrijwilligers in dienst waren genomen. Daarenboven had hij een corps naturellen bijeengebracht[1]), een maatregel, die velen het hoofd deed schudden.

Op 22 Januari was zijn geheele macht in Barkly-West gekampeerd. Warren zelf was reeds vooruit gegaan en had op 16 Januari een telegram aan den Hoogen Commissaris gezonden, waarmede een langdurige en verbitterde twist aanving. Als Rhodes erop gerekend had, dat Warren hem dankbaar zou wezen voor zijn werkzaamheid in Stellaland, dan had hij zich deerlijk vergist. Rhodes' optreden, zeide Warren, ,,veroorzaakte ernstige verwarring en zal zeker burger-oorlog [tusschen het Vrijburgsche Volkscomité en van Niekerk's Goevernement] ten gevolge hebben. Hem moet dadelijk

1) Mackenzie, vol. II, p. 42.

aangeschreven worden, alle orders van mij te ontvangen" (C. 4432, p. 8); waarop de Hooge Commissaris denzelfden dag antwoordde:

„Rhodes zal volkomen genegen zijn heen te gaan, wanneer ook gij dat zoudt wenschen, maar ik zou U aanbevelen om van hem het standpunt en de onderlinge verhouding der twee volkspartijen te weten te komen, vóórdat gij van zijn diensten afziet en gijzelf, terwijl gij nog op een afstand zijt, het directe bestuur in handen neemt" (C. 4432, p. 8).

Tegelijk met zijn klacht over Rhodes aan den Hoogen Commissaris had Warren een telegram gezonden aan Mackenzie om hem te verzoeken zonder verzuim bij hem te komen. (Mackenzie, vol. II, p. 84). Warren en Mackenzie waren wel is waar oude vrienden, nog uit den tijd (1878), toen Mackenzie aan het hoofd stond van een zendelingen-statie te Koeroeman en Warren daar te doen had met een opstand der inboorlingen; maar om Mackenzie thans na diens oneenigheid met den Hoogen Commissaris, welke tot zijn terugroeping en ontslag geleid had, dadelijk bij zich te ontbieden, was zeker in 't oog loopend. Hiermede niet tevreden, vestigde hij er speciaal de aandacht van den Hoogen Commissaris op, in een telegram van 20 Januari er den vollen nadruk op leggend; en wel nadat hij in een voorafgaand telegram had gemeld, dat Rhodes hem zou komen zien:

„Mackenzie is hier en zal mij veel informatie kunnen geven, die ik uit andere bronnen niet heb kunnen verkrijgen" (C. 4432, p. 13).

De Hooge Commissaris gaf het hem terstond terug:

„De uwe van heden. Het verheugt mij te vernemen, dat Rhodes U zonder verzuim komt opzoeken. Een heldere kop, eerlijk, zonder eigenbelang, en daarbij kortelings uit Stellaland, zal hij vertrouwbaarder inlichtingen over den tegenwoordigen stand van zaken aldaar kunnen verstrekken, dan gij in staat zijn zult uit welke andere bron ook te verkrijgen" (C. 4432, p. 13).

Een korten tijd waren alzoo Rhodes en Mackenzie beiden tegelijk in Warren's kamp; en toen Warren naar Veertienstroom ging om, volgens een intusschen gemaakte afspraak, President Krüger te ontmoeten, was hij door beiden vergezeld. Zoodra de Hooge Commissaris dit hoorde, telegrafeerde hij terstond aan Warren, of hij er wel aan gedacht had, dat Mackenzie geen *persona grata* was bij de Transvaalsche Regeering, en diens tegenwoordigheid niet bevorderlijk zou wezen aan den gang van zaken. (C. 4432, p. 17). Warren nam daarvan echter niet de minste notitie en op 24 en 26 Januari vond te Veertienstroom op de grens van Transvaal en Beetsjoeanaland een bijeenkomst plaats, waarop tegenwoordig waren Sir Charles Warren, Rhodes en Mackenzie, en anderzijds President Krüger, Staatsprocureur W. J. Leyds en advocaat T. N. de Villiers, Volksraadslid.

In een rapport aan den Hoogen Commissaris, eenige weken later (16 Maart) gedateerd, liet Rhodes zich daarover aldus uit:

„Van Barkly-West ging ik, op zijn verzoek, met den Specialen Commissaris [Sir Charles Warren] verder om President Krüger te Veertienstroom te ontmoeten. De Heer Mackenzie behoorde ook tot het gezelschap en ik was zoo vrij tegenover Sir Charles Warren op te merken, dat mijns

inziens de tegenwoordigheid van dien heer bij de conferentie niet geschikt was om de onderhandelingen te bespoedigen of eene goede persoonlijke verstandhouding tusschen onszelven en de vertegenwoordigers der Zuid-Afrikaansche Republiek te bevorderen. Handelend volgens eigen goedvinden, verkoos de Generaal zich niet door mijn raad te laten leiden, doch inderdaad bleek het weldra ten duidelijkste, dat de tegenwoordigheid van den Heer Mackenzie ter conferentie veel argwaan en verbittering wekte aan de zijde van President Krüger en zijn raadslieden. En ten andere, de President had ons uitgenoodigd tot een vriendschappelijke samenkomst, en er was overeengekomen, dat beide partijen tot Veertienstroom door niet meer dan een persoonlijk geleide zouden worden vergezeld. Er was nooit de minste reden — geen enkele, in allen gevalle, waarmede ik in kennis was gesteld, — om te vreezen dat een daad van verraad werd beoogd, en het feit dat wij trokken naar de plaats van samenkomst, alsof wij waren in een vijandig land, met verkenners in de voorhoede en schermutselaars aan beide zijden, was niet alleen volgens mijn meening belachelijk op zichzelf, maar toonde een wantrouwen, waardoor de gevoelens van President Krüger en de hem vergezellende Regeerings-ambtenaren, geheel natuurlijk, ten pijnlijkste werden getroffen". [1])

1) C. 4432, pp. 86, 87. Warren's handelwijze was inderdaad nog veel beleedigender dan Rhodes wel wist. Warren had geruchten gehoord over het oproepen van Boeren-commando's en meldde den President, dat hij daarom bezwaar had met hem in de Republiek samen te komen. Op 24 Januari antwoordend, wees Krüger op het ongerijmde dezer geruchten en verzekerde Warren op zijn eerewoord, dat er niet de minste vrees voor botsing bestond. Warren had o.a. vernomen, dat de President artillerie bij zich had. „Wat het geleide der „artilleristen betreft, die mij vergezellen", schreef Krüger, „zij dienen alleen als „een eerewacht en als rapport-rijders. Ruim veertig man zijn met mij van „Pretoria gereden, maar van afstand tot afstand is er een achtergelaten, zoodat „hun aantal nu verminderd is tot vijf-en-twintig". De President voegde er aan toe, dat zich natuurlijk eenige nieuwsgierigen ter plaatse hadden verzameld, maar „nòch ik, nòch één van mijn gezelschap heeft er één gezien, die ge- „wapend was". Het gerucht van het oproepen van commando's had zijn oorsprong daarin „dat ik bekend gemaakt heb in de westelijke grensdistricten, „dat het in mijn intentie lag, zoo spoedig mogelijk voorziening te maken voor

Rhodes deed evenwel verkeerd door President Krüger's wantrouwen toe te schrijven aan de tegenwoordigheid van Mackenzie, zonder meer. Het feit, dat Warren zich Mackenzie als raadsman had toegevoegd en hem overal met zich medenam, gaf blijk van de stemming waarin hij verkeerde en het was een ieder duidelijk, dat hij zich opmaakte tot wapengeweld [1]).

Het doel, dat President Krüger zich in deze samenkomst met Generaal Warren voor oogen had gesteld, was het bewaren van den vrede [2]). Ook wenschte hij zijn best te doen voor de menschen van Land Goosen, want hij voorzag dat zij weinig kans zouden hebben op een billijke behandeling, nu het geweld uitsluitend den toon aangaf.

Hij wist, dat de Gosenieten overeenkomstig zijn

„de afbakening der nieuwe grenslijn, en dat het daarom mogelijk was dat ik „hen zou oproepen om, indien ik daarover met u overeengekomen zou zijn, „gelijk in den Oranje-Vrijstaat gedaan is, de grenslijn door ruiters te laten open „trappen. Ik heb daarmede alleen ten doel het medewerken tot verkrijging van „rust en orde op deze grenzen."

Onder deze omstandigheden te veronderstellen, dat de Regeering der Republiek verraad in den zin had, was schandelijk, en onzinnig bovendien. Na Krüger's persoonlijke verzekeringen waren Warren's opzienbarende voorzorgsmaatregelen dubbel beleedigend.

De generaal vond het geraden, in zijn rapporten geen gewag te maken van het schrijven van den President.

1) Hadden de Ministers in de Kaapkolonie reden tot klagen over den toon, dien Warren aansloeg (zie p. 245), des te meer was dit het geval met President Krüger. Gedurende het geheele onderhoud was Warren beleedigend onhoffelijk van houding en toon. In elk zijner uitdrukkingen en handelingen voelde men bovendien een bedreiging. Om van een klein voorval te spreken, dat plaats vond gedurende de samenkomst, geheel in overeenstemming met het praalvertoon van zijn militair geleide: alsof President Krüger en de zijnen barbaren uit den achtersten hoek der wereld waren en nooit te voren zoo iets gezien hadden, vertoonde Warren hun met ophef — een heliograaf!

2) „Het kan wel niet worden betwijfeld, dat President Krüger bij het voor„stellen van deze bijeenkomst, gedreven werd door den vurigen wensch om alle „vijandelijkheden te voorkomen" (Williams, *The British Lion in Bechuanaland*, p. 29). Williams vergezelde de expeditie als correspondent van de Londensche *Standard*. Zie verder Bijlage P.

raad niet voornemens waren zich tegen Warren's doortocht te verzetten, en hij had den Generaal op den 24sten hiermede in kennis gesteld. Warren kon geen reden hebben om aan deze verzekering te twijfelen, te meer omdat op den 9den Januari 1885 van Niekerk aan Sir Charles had doen weten, dat Gey van Pittius en het Bestuur van Land Goosen bij hem in Stellaland waren en gaarne een onderhoud met hem, Warren, zouden willen hebben, ten einde „de inzichten van Harer Majesteits Goevernement te vernemen en alle aangelegenheden op vriendschappelijke wijze te regelen". Hij verzekerde tevens den Specialen Commissaris, namens het Bestuur, dat de burgers van Land Goosen geen gewapenden wederstand zouden bieden. (C. 4432, p. 5).

President Krüger, die wel wist dat het verschijnen van een legermacht op de grenzen van Transvaal onberekenbaar veel kwaad zou kunnen stichten, herhaalde op de samenkomst te Veertienstroom zijn reeds vroeger gegeven verzekering, dat Generaal Warren geen tegenstand zou ondervinden, en wees er op, dat het op zijn minst genomen overdreven zou zijn een legermacht van 4000 man te doen aanrukken om een vijftigtal lieden, wier vredelievende gezindheid men kende, te verdrijven. „Zoo mogelijk", zeide hij, „zoude ik het oprukken van troepen in Beetsjoeanaland willen voorkomen en daarmede ook den schijn van oorlog" (C. 4432, p. 28). Maar de expeditie lag den Generaal te na aan het hart; hij wilde er geen afstand van doen.

Na het afbakenen van de nieuwe grenslijn te hebben besproken, deed Sir Charles een vraag, die al heel vreemd klonk, als men bedenkt hoe dikwijls hij had verzekerd dat de naturellen niet wenschten langer

in de Transvaal te blijven (C. 4432, p. 18), en die geheel tegenstrijdig was met de rol, waarin hij optrad als kampioen voor de rechten der inboorlingen. Hij vroeg namelijk:

„Zou de President maatregelen kunnen nemen om te verhinderen dat inboorlingen over de grens komen naar Beetsjoeanaland?"

Waarop de President antwoordde:

„Indien deze lieden uw Bestuur verkiezen en naar U toekomen, dunkt mij, dat gij hen zeker moet toelaten... Het zou kunnen gebeuren, dat de naturellen ontevreden waren over mijn Bestuur; veronderstel, dat zij verlangen te gaan naar het land aan den overkant van het beschermd grondgebied, kan ik ze dan dwingen in de Transvaal te blijven? Zij zijn geen slaven."

En Sir Charles, in plaats van dien armen, verdrukten naturellen uit de Transvaal een schuilplaats te willen verleenen, zeide toen:

„Zij hebben hun land in de Transvaal en ik heb niets voor hen aan dezen kant" (C. 4432, p. 30).

En wat betrof rechten van de lieden van Land Goosen, voor wie President Krüger een goed woord deed, — Sir Charles weigerde ze te erkennen:

„Volgens mij moet het land eerst worden ontruimd, alvorens ik individueele aanspraken in overweging kan nemen. Als de menschen met hun voeten op den grond hun aanspraken willen doen gelden, zou ik zulks eenvoudig aanzien als een demonstratie van opstandelingen."

Bij het bespreken van den internationalen status van de bewoners van Land Goosen, waarvan — het zij

terloops opgemerkt — de meesten zelfs niet uit de Transvaal, maar uit den Oranje-Vrijstaat en de Kaapkolonie afkomstig waren (C. 4310, p. 41), maakte President Krüger de opmerking dat, al mocht volgens Generaal Warren's betoog Gey van Pittius worden beschouwd als een inwoner van de Transvaal, hij toch geen burger van de Republiek was. Waarop de Generaal antwoordde:

„Een mensch kan zijn nationaliteit maar niet afwerpen als een kleedingstuk. In dit geval, als hij geen Transvaalsch of Britsch onderdaan is, moet hij een dief zijn" (C. 4432, p. 31).

Dit gezegde ontlokte aan den Staatsprocureur der Republiek de opmerking, dat hij het op dat punt volstrekt niet eens was met Generaal Warren. „Het is zeer best mogelijk", zeide hij, „dat iemand tot geen enkele nationaliteit behoort, en toch een fatsoenlijk man is".

Maar het was onmogelijk met iemand als Warren te redeneeren, en er werd daarom niet verder getracht hem te overtuigen.

Het eenige praktische resultaat van de conferentie was een afspraak tusschen Rhodes en den Staatsprocureur der Republiek, om later samen te komen ter bespreking van de vee-diefstallen.

Het onderzoek naar deze diefstallen was beloofd in de Overeenkomst van 8 September, en op de conferentie met Warren was besloten dat de Republiek verantwoordelijk zou zijn voor Massouw en het Britsche goevernement voor Mankoroane. Daar ongetwijfeld beide hoofden aan het stelen waren geweest, zou die verantwoordelijkheid slechts gelden

voor het verschil, aan welken kant dat ook mocht vallen. (C. 4432, p. 32).

Onder die verstandhouding ontmoetten de Staatsprocureur (Dr. Leyds), vergezeld door Volksraadslid T. N. de Villiers, en Rhodes elkaar op 3 Februari ter regeling van het onderzoek naar die diefstallen. Al spoedig werden zij het erover eens, dat dit onderzoek, in plaats van oude moeilijkheden uit den weg te ruimen, nieuwe zou scheppen. Den volgenden dag dus schreef de Staatsprocureur aan Rhodes, dat President Krüger in geen opzicht wilde afwijken van de verzekeringen, eenmaal door hem gegeven, „maar dat ZHED. met het oog op die moeilijkheden de vraag oppert, of het wellicht niet het beste ware, de diefstallen-kwestie te laten rusten . . ZHED. herhaalt echter, dat hij zijn belofte gegeven . . nog steeds gestand wil doen, als daarop wordt aangedrongen" [1]).

Een antwoord hierop bleef uit, want op denzelfden dag, dat Rhodes dit schrijven aan Warren opzond, ontving hij van den generaal een hoogst eigenaardig epistel. „Ik acht het . . noodig dadelijk te zeggen," schreef Sir Charles, „dat ik geen toestemming zal geven tot een regeling, waarbij Mankoroane verplicht zal worden om vee te betalen ter afdoening van een afrekening" (C. 4432, p. 93). Dit sneed natuurlijk elke verdere onderhandeling af, want „deze zonderlinge verklaring", om Rhodes' uitdrukking te gebruiken, kwam hierop neer, dat de Republiek zou gehouden zijn om te betalen in geval Massouw meer gestolen had dan Mankoroane, maar dat Mankoroane vrij uit zou kunnen gaan, indien

1) C. 4643, pp. 12, 13. Uit de buitengewoon slechte vertaling van dezen brief in het blauwboek is de beteekenis niet te raden.

bewezen werd dat hij een grooter dief geweest was dan Massouw. „Arbitrage onder de voorwaarden, waaraan ik gebonden zou zijn", schreef Rhodes, „zou belachelijk lijken, als zij niet zoo beslist onteerend was, en het onderzoek had derhalve geen voortgang" (C. 4432, p. 87).

Warren gaf geen opheldering van zijn weigering om de door hem aangegane verbintenis gestand te doen. Geen andere onderstelling is hierbij mogelijk dan deze: dat toen hij te Veertienstroom toestemde in het onderzoek, hij in de meening verkeerde dat Mankoroane er het best van zou afkomen, en dat hij sedert dien het tegenovergestelde had vernomen. Op zichzelf werd het door niemand betreurd, dat op deze wijze het onderzoek werd voorkomen, en toen iets later de zaak der veediefstallen in een ander verband nogmaals ter sprake werd gebracht, verklaarde Rhodes: „Ik ben van meening dat Sir Charles Warren's handelwijze . . . het aan Harer Majesteits Goevernement onmogelijk gemaakt heeft, in andere deelen van Beetsjoeanaland op deze kwestie terug te komen" (C. 4643, p. 13).

Het was niet deze kwestie van vee-dieverij alleen, die aanleiding gaf tot scherp twistgeschrijf tusschen Rhodes en Warren. Later zouden nog andere gebeurtenissen voorvallen, die beide mannen nog meer tegen elkaar verbitterden en die voor de verhouding tusschen Boer en Brit van veel ernstiger beteekenis waren.

Deze gebeurtenissen zullen weldra onze aandacht vorderen.

HOOFDSTUK XXVII

Warren en de Kaapsche Ministers

1 Februari 1885	Warren seint den Hoogen Commissaris over geheime bijeenkomsten in de Kaapkolonie.
Februari 1885	De Kaapsche Ministers, daarover geraadpleegd, vragen bizonderheden. Warren verstrekt die niet, doch vraagt om 500 à 1000 man Bereden Politie.
	Twistgeschrijf tusschen de Kaapsche Ministers en Generaal Warren. De Ministers noemen Mackenzie een gevaar voor den vrede.
25 Februari 1885	Warren klaagt over vijandige bewegingen van den Oranje-Vrijstaat.
26 Februari 1885	Antwoord van President Brand.
28 Februari 1885	Warren seint uit Land Goosen over de voornemens van de Transvaal om aanvang April te vechten.
2 Maart 1885	Sir Hercules Robinson kabelt aan Lord Derby over deze ongegronde geruchten.
5 Maart 1885	Lord Derby wenscht uitdrukkelijk het vertrek van Mackenzie. Toch geeft hij hierin aan Warren toe en laat Mackenzie bij dezen blijven.

Generaal Warren dan, was vast besloten zijn marsch voort te zetten, ook al zoude hij op zijn pad slechts een paar ossen te verdrijven hebben. Geen menschelijk wezen dacht aan verzet. Maar het was noodig, dat het groote publiek in Engeland tot een andere meening werd gebracht, wilde dit niet lastig worden met vragen als waarvoor de expeditie eigenlijk noodig was en waarom zooveel geld werd uitgegeven. De Generaal opende dus een snelvuur van telegrammen (in de blauwboeken te vinden)

over den gewapenden tegenstand, waarmede hij van alle zijden bedreigd werd. Dat was hem niet voldoende. Op 1 Februari 1885 seinde hij aan den Hoogen Commissaris dat „geheime bijeenkomsten op verschillende plaatsen" in de Kaapkolonie werden gehouden met het doel zijn bewegingen te belemmeren. (C. 4432, p. 19). Door den Hoogen Commissaris hierover geraadpleegd, vroegen de Kaapsche ministers om bizonderheden, daar hun niets van dergelijke samenkomsten bekend was. In plaats van die bizonderheden te verstrekken, herhaalde Warren eenvoudig zijn bewering en verzocht dat het Kaapsche Goevernement „500 tot 1000 man Kaapsche Bereden Politie" in het noorden der Kolonie zou stationneeren. Namens zijn ministerie antwoordde Upington dat men nog steeds op de mededeeling der feiten wachtte; en hij schreef verder aan den Hoogen Commissaris (4 Februari):

„Daar evenwel de handhaving van den vrede en het voorkomen van gisting in de Kolonie van het hoogste en dringendste belang zijn, zouden de Ministers zich verplicht gevoelen, indien Zijne Excellentie [de Hooge Commissaris] zou willen onderzoeken en hun mededeelen, of het waar is dat de Eerwaarde John Mackenzie, de vroegere Onder-Commissaris van Beetsjoeanaland, op het oogenblik in het kamp is van Sir Charles Warren en hem persoonlijk raad geeft" (C. 4432, p. 20).

Warren repliceerde dat indien de ministers niet voor politie wilden zorgen, hij genoodzaakt zou wezen zich om meer troepen te wenden tot den bevelvoerenden generaal in Zuid-Afrika. Maar altijd nog geen feiten. De ministers drongen daar dus nogmaals op aan en gaven te kennen, dat het

verzoek om 1000 man Bereden Politie belachelijk was, aangezien er in de geheele Kolonie niet zooveel waren, en, zoo verklaarden zij, vóór zulk een aantal zou kunnen worden aangeworven „is het te hopen dat Sir Charles Warren het doel van zijn zending zal hebben bereikt en het land verlaten"! (C. 4432, p. 22).

Sir Charles wierp nu tegen, altijd nog zonder vermelding van feiten:

„Ik hoopte een crisis af te wenden, maar als ik dat doe, zal het zijn ten spijt van moeilijkheden, veroorzaakt door de Ministers, die de opstandelingen steunen en hulp weigeren aan hen, die voor vrede en orde zijn" (C. 4432, p. 23).

Dit was het Kaapsche Ministerie te kras. Reeds op 7 Februari hadden zij het noodig geacht iets te zeggen omtrent „den ongewonen toon", dien Sir Charles Warren aansloeg, en nu, in een Memorandum aan den Hoogen Commissaris, dd. 10 Februari, gaven zij lucht aan hunne verontwaardiging:

„Naar aanleiding van deze uitlating van Sir Charles Warren zijn de Ministers tot hun leedwezen verplicht zich sterk uit te spreken. Herhaaldelijk is aan Sir Charles Warren gevraagd, bewijzen te leveren voor de ernstige beschuldigingen, die hij inbrengt tegen de inwoners van Grikwaland-West, [dat gedeelte van de Kaapkolonie, waarop hij in 't bizonder had gedoeld] en tegen andere personen, doch hij heeft hardnekkig verzuimd zulke bewijzen te leveren. De Ministers hebben tweemaal gevraagd, of het waar is dat de Eerwaarde J. Mackenzie, de vroegere Onder-Commissaris van Beetsjoeanaland, in het kamp van Sir Charles Warren is en hem persoonlijk raad geeft. Op deze vraag is nooit eenige acht geslagen. De Ministers moeten daarom wel tot het besluit komen, dat Sir Charles Warren zich niet in staat

gevoelt om de beschuldigingen die hij heeft gedaan, waar te maken, en dat hij geschroomd heeft te erkennen dat hij handelt naar den raad van iemand, die het onlangs in zijn ambt er slecht heeft af gebracht.

„De Ministers gevoelen, dat zij hun gevoel van eigenwaarde zouden te kort doen, indien zij nalieten acht te slaan op de taal, waarin Sir Charles Warren's bericht is gesteld. Deze mededeeling toch, komende van een officier in dienst van Hare Majesteit, werd door de Ministers met verbazing ontvangen en zij verzoeken Uwe Excellentie eerbiedig, aan Sir Charles Warren den inhoud van dit Memorandum over te telegrafeeren" [1]).

En toen Warren doorging met klagen, ditmaal dat de vrede in gevaar gebracht werd door diefstallen van hout uit Beetsjoeanaland, deden de Ministers het kort af met deze opmerking:

„Met het oog op de verdachtmakingen, door Sir Charles Warren tegen de bewoners van deze Kolonie en tegen de Ministers ingebracht, weigeren zij eenige waarde te hechten aan de beweringen van dezen officier" (C. 4432, p. 49).

De Kaapkolonie was voor hem verloren, dat zag Warren nu wel in; verloren namelijk in dien zin, dat het hem niet meer mogelijk zou zijn den schijn te wekken, alsof hem van daar gevaar dreigde. En hij zag derhalve naar hulp uit van elders, en wel in de richting van den Oranje-Vrijstaat. Op 25 Februari 1885 zond hij het volgende telegram aan den Hoogen Commissaris:

„Iemand, juist aangekomen van Pretoria . . . verklaart nadrukkelijk, dat toen hij, nu Zaterdag een week geleden, te Potchefstroom was, er juist een zesponderkanon van

1) C. 4432, p. 24. Zie ook een ander memorandum der ministers (van 25 Maart) op p. 109 van ditzelfde blauwboek.

Bloemfontein was aangekomen. Dit was hem medegedeeld door personen, die het gezien hadden; en dat nog een ander verwacht werd. Op Dinsdag zag hij op den weg van Kopje Engelkene [Kopje Enkel in den Vrijstaat] een wagen vol Goevernements-ammunitie, onder geleide van vijf artilleristen. Ook had hij gehoord dat van Vreijden [van Vrede] te Bloemhof er op gepocht had, dat hem duizend man waren toegezegd uit [d. w. z. uit de omgeving van] Winburg in den Vrijstaat". [1])

De Hooge Commissaris kon moeilijk anders doen dan President Brand vragen, of hem iets hiervan bekend was, en ontving ten antwoord:

„Er zijn zooveel ongerijmde en boosaardige berichten van kwaadwillige personen, dat het goed zoude zijn, indien de samenstellers ervan konden worden gestraft. Het gedeelte van het rapport, vermeld in Uwer Excellentie's telegram omtrent een zesponder van Bloemfontein en Goevernements-ammunitie, onder bedekking van vijf artilleristen, is klaarblijkelijk een verzinsel, — als bedoeld worden artilleristen uit den Oranje-Vrijstaat, die allen hier zijn — en het bewijst, welke waarde aan het overige moet gehecht worden. Mij is niets bekend van de pocherij van den heer van Vrede, vermeld in Uwer Excellentie's telegram" (26 Februari 1885; C. 4432, p. 63).

Maar de Generaal gaf het niet op: de noodzakelijkheid van zijn expeditie moest en zou aangetoond worden. En zoo kabelde hij 28 Februari rechtstreeks aan Lord Derby, dat hij in Land Goosen was, vijftig mijl van Rooi-Grond, op dien dag

„met voorhoede aangekomen. Streek lijkt tot dusverre vredig, maar er zijn geruchten van gestelde hinderlagen ...

1) C. 4432, p. 62. Zie ook op p. 53 een telegram dd. 20 Februari en het buitengewoon nuchtere antwoord van den Hoogen Commissaris.

Van alle zijden reeds weken lang geruchten, dat Transvaal voornemens is begin April te vechten; dat de Afrikaander-Bondmannen uit Kaapkolonie en Vrijstaat zullen meedoen. Zij wachten tot na den oogst" (C. 4432, p. 21).

Warren had blijkbaar dit telegram direct naar den Secretaris van Staat in Londen gezonden, met voorbijgaan van den Hoogen Commissaris, ten einde het een koudwaterbad op weg te besparen. Dat hielp hem echter slechts korten tijd, want met het zenden van het afschrift, dat hij den Hoogen Commissaris niet onthouden mocht, kon hij niet te lang talmen. En zoodra Sir Hercules Robinson in het bezit er van was, op 2 Maart, telegrafeerde deze aan Lord Derby:

„Warren heeft mij kopie gezonden van kabel van hem rechtstreeks aan U, 28 Februari. Ik geloof dat de geruchten vermeld in zijn telegram ongegrond zijn".

En vervolgens vertelde de Hooge Commissaris van een tegen-gerucht uit de Transvaal, volgens hetwelk het Warren eigenlijk te doen was om Pretoria, ten einde daar en te Bloemfontein de Britsche vlag te hijschen. (C. 4432, p. 21).

Het schijnt dat dit hevig alarm-slaan door Warren, gevolgd door geen enkele „hinderlaag" of wat ook, dat het alarm in de geringste mate rechtvaardigde, eindelijk Lord Derby wakker maakte. Ten minste, op 5 Maart zond hij aan den Hoogen Commissaris een telegram, waarvan het blauwboek slechts het volgende uittreksel geeft:

„Meld Warren Harer Majesteits Goevernement beschouwt Mackenzie's tegenwoordigheid in kamp ongewenscht. Afdoende regeling zeer moeilijk, tenzij hij Mackenzie laat gaan" (C. 4432, p 34).

Sir Charles antwoordde:

„Verzoeke door Harer Majesteits Goevernement toegelaten te worden, mijn eigen discretie te gebruiken met betrekking tot de tegenwoordigheid van Mackenzie nu in mijn kamp. Beschouw zijn tegenwoordigheid dringend noodig bij onderzoek, dat ik thans in Stellaland en Goosen instel. Hij is vervolgd geworden [door den Hoogen Commissaris, de Kaapsche Ministers en door Rhodes, moet worden verondersteld], zeer onrechtvaardig behandeld, en ik ben zeker dat gij het met mij eens zult zijn, als het kortelings gebeurde volledig zal zijn gerapporteerd; meerderheid van Boeren in Stellaland sterk te zijnen gunste" (C. 4432, p. 35).

En Lord Derby gaf toe.

HOOFDSTUK XXVIII

Van Niekerk gevangen genomen

27 Januari	1885	Besluit in Rade, voorziening makende voor civiele en crimineele rechtspleging in Beetsjoeanaland.
14 Februari	1885	Warren proclameert de krijgswet en neemt van Niekerk te Vrijburg gevangen wegens moord.
23 Maart	1885	Britsch Protectoraat afgekondigd over Beetsjoeanaland en de Kalahari.
9 April	1885	Van Niekerk wordt door het Gerechtshof van Stellaland van rechtsvervolging ontslagen.
		Hij wordt onmiddellijk weder door Warren gevangen genomen en overgegeven aan de autoriteiten in de Kaapkolonie.
10 Juni	1885	Van Niekerk onder goedkeuring van den Kaapschen Procureur-Generaal in vrijheid gesteld.

Wij zijn echter met deze telegrammen vooruit geloopen en moeten terugkeeren naar Stellaland.

Vóórdat Warren hinderlagen in Land Goosen verzon, had hij eenigen tijd in Stellaland doorgebracht, om er, waar hij kon, Rhodes' regelingen omver te werpen en die van Mackenzie er weer voor in de plaats te stellen. Behalve het in 't leven terugroepen van het Volkscomité, trekken twee zijner daden voornamelijk de aandacht: 1°. het proclameeren van de krijgswet in Stellaland, 2°. de gevangenneming van den Administrateur Gerrit van Niekerk.

Men lette er op, dat den 27sten Januari 1885 een Besluit in Rade was uitgevaardigd ter bevestiging

van traktaten, in Mei 1884 met Mankoroane en Montsioa gesloten, bij welk Besluit voorziening werd gemaakt voor de civiele en crimineele rechtspleging in Beetsjoeanaland, — „de burgerlijke en de strafwet toe te passen onder dit Besluit" te zijn „de burgerlijke en de strafwet van kracht in de Kolonie van de Kaap de Goede Hoop op den datum van de in werking treding van dit Besluit, zooverre als toepasselijk" (C. 4432, pp. 1—3). Dit Besluit had Beetsjoeanaland echter niet tot Britsch gebied gemaakt, evenmin als zulks geschiedde door de afkondiging van Britsche Bescherming (Protectoraat) over Beetsjoeanaland en de Kalahari, die, eindelijk, op 23 Maart 1885 zou plaats vinden. Eerst op 30 September 1885 werd Beetsjoeanaland ten zuiden van de Molopo onder Britsche Soevereiniteit geproclameerd. (C. 4643, p. 93).

Op 14 Februari 1885 nu werd een vergadering te Vrijburg gehouden, door Sir Charles Warren bijeengeroepen. Van Niekerk had een uitnoodiging ontvangen die bij te wonen. Gedurende de vergadering maakte Warren bekend, dat het zijn plan was het land onder militair bestuur te plaatsen. Onmiddellijk werd een Proclamatie te dien effecte door hem uitgevaardigd van den volgenden inhoud:

„Nademaal zekere vrijbuiters zijn ingevallen en in bezit hebben genomen landerijen in Bechuanaland behoorende aan Stammen die onder de bescherming staan van Hare Majesteit de Koningin: en nademaal het noodig is, die vrijbuiters met militaire magt te verdrijven: en nademaal deze vrijbuiters zijn verbonden aan en in Communicatie staan met personen die in gevestigde districten van Zuid-Afrika wonen: en nademaal sommige van die Vrijbuiters nu wonen in het distrikt genaamd Stellaland, en nademaal

het distrikt Stellaland een zoogenaamd Gouvernement heeft, gedeeltelijk bestaande uit personen die buiten Stellaland wonen en die zeggen dat zij geen magt hebben om Stellaland te besturen en dat zij niet naar Vrijburg, den zetel van het Bestuur, kunnen komen zonder de tegenwoordigheid eener gewapende magt; en die beweren dat elke nieuwe verkiezing in Stellaland den vrede zou verstoren, en nademaal er geen orde of wet is om het gevaar van rustverstoring te voorkomen, zoo wordt hierbij de Krijgswet in Stellaland afgekondigd, terwijl Harer Majesteits troepen het land hebben bezet, om te worden gebragt voor zoover noodig bij het bestaand gebrek aan een Gouvernement en zonder dat eenige verantwoordelijkheid hoegenaamd daardoor zal vallen op Harer Majesteits Gouvernement, ten opzichte van de schuld van Stellaland en de Goodfor's uitgegeven door het zoogenaamd Gouvernement van Stellaland: de omstandigheden van welke schuld zullen worden onderzocht bij een bevoegd Hof, na een consult met het volk van Stellaland, hetwelk alle verantwoordelijk behoort op zich te nemen, betreffende de vroegere administratie van het Gouvernement tot op den huidigen dag. Gegeven onder mijne hand en zegel, den 14den dag van February 1885. Cha's Warren, H. B. M.'s Speciale Commissaris voor Bechuanaland" (C. 4432, p. 94; eigen Hollandsche tekst van Warren, aldus letterlijk in de *Volksstem* van 5 Maart 1885).

Het woord „vrijbuiters", zoo kwistig over bovenstaande proclamatie rondgestrooid, was de laatste maanden geen Britschen ambtenaar uit de pen gevloeid. Had niet zelfs de Eerwaarde Mackenzie, toen hij nog geen Britsche troepen bij zich had, er zijne voldoening over uitgesproken, dat hij de belangen van Stellaland aan Van Niekerk kon toevertrouwen? Het oefenen van kritiek op Warren's doen en laten blijve echter overgelaten aan Rhodes, wiens woorden later zullen worden aangehaald.

Op den avond van den 14den Februari 1885, na de vergadering, waarvoor, wij herhalen het, van Niekerk een uitnoodiging had ontvangen en nadat de krijgswet was geproclameerd, deed Generaal Warren van Niekerk arresteeren. Adriaan de la Rey,[1]) op wien de Generaal tegelijkertijd de hand had willen leggen, was door een tijdige waarschuwing in staat gesteld te verdwijnen. Den volgenden ochtend riep Warren op nieuw een vergadering bijeen en bedreigde de stads-ingezetenen met een boete van £ 100 —, als zij hem niet vertelden, door wien de la Rey was gewaarschuwd. (C. 4432, p. 89). Het blijkt niet, dat hij het ooit te weten is gekomen.

De beschuldiging, tegen beide mannen aangevoerd, was, dat zij medeplichtig waren aan den moord op een zekeren Honey, welke misdaad bedreven zou zijn in de maand Februari 1883. (C. 4432, pp. 44, 88).

Zoodra Kapitein Bower in Kaapstad van deze gevangenneming hoorde (23 Februari 1885), zond hij aan den Hoogen Commissaris een uiteenzetting van de feiten, zooals die hem voor den geest stonden:

„Wijlen James Honey behoorde tot de bende van veedieven, die na het sluiten van het vredestraktaat van Juli 1882 tegen Massouw en Mankoroane hunne plunderingen op de noordelijke grenzen van deze Kolonie voortzetten . . . Behalve met veediefstallen liet Honey zich te zamen met andere vrijbuiters in met een poging om een inboorlingen-opstand tegen de Stellalanders te verwekken. Ik heb dit vernomen van een van Honey's mede-samenzweerders, en ik twijfel er niet aan" (C. 4432, p. 56).

Bower vertelde dan vervolgens, dat Honey ge-

1) Niet te verwarren met den generaal uit den laatsten oorlog.

arresteerd was door het Goevernement van Stellaland en later doodgeschoten door vier man, „naar gezegd werd, op order van den Heer van Niekerk, den Administrateur."

Warren steunde deze beschuldiging op een werkelijk schokkend verhaal over Honey's dood, dat volledig in een blauwboek werd openbaar gemaakt. (C. 4432, pp. 189—192). Wij behoeven echter de bizonderheden der getuigenissen, die tegen van Niekerk werden aangevoerd, niet na te gaan, want het ging niet om de schuld of de onschuld van den Administrateur. Wat Warren bezielde bij het doorzetten van deze vervolging, weten wij van zijn vriend Mackenzie.

„De gerechtszaak", schrijft deze in *Austral Africa*, „die in werkelijkheid werd berecht en beslist door de gevangenneming en de vervolging van Van Niekerk, was de zaak „de Koningin [de Staat] *versus* [tegen] de vijanden der Imperiale Regeering en der overheerschende macht in Zuid-Afrika"" (vol. II, p. 150): dát was dus de drijfveer om iemand te beschuldigen van moord.

Van Niekerk werd door het Hof van Stellaland van rechtsvervolging ontslagen. Dadelijk daarop werd hij echter door Warren weder in de gevangenis gezet en overgegeven aan de autoriteiten van de Kaapkolonie. Nadat de Generaal beproefd had een deel zijner verantwoordelijkheid te laden op de schouders van den Hoogen Commissaris, wat hem niet gelukte (C. 4432, pp. 144, 145), werd de Administrateur na een grondig onderzoek in vrijheid gesteld door den Publieken Vervolger te Kimberley, onder goedkeuring van den Procureur-Generaal, die den Hoogen Commissaris op 10 Juni

1885 berichtte: „Ik heb de getuigenissen in deze zaak gelezen en ik vereenig mij met de gedragslijn van den Heer Hoskyns [den Publieken Vervolger], daar de getuigenis naar mijn meening niet voldoende is om een vervolging te rechtvaardigen" (C. 4588, p. 31)[1]).

Sir Charles Warren had echter meer te verantwoorden dan willekeur bij een aanhouding en misbruik van gezag. Zijn optreden wekte nogmaals twijfel aan Britsche goede trouw. De misdaad, wij weten het reeds, heette bedreven te zijn in Februari 1883. In de twee volgende jaren hadden Bower, Rhodes en Mackenzie allen van Niekerk's medewerking ingeroepen en het was op Warren's eigen verzoek, uitgedrukt in zijn telegram van 6 December 1884, dat van Niekerk voortging Stellaland te besturen, waar hij dus geheel in de macht van den Generaal was. Bower, die het niet onmogelijk scheen te vinden, dat van Niekerk iets met Honey's dood te maken had gehad, schreef aan den Hoogen Commissaris:

„Van den Heer van Niekerk's invloed is achtereenvolgens gebruik gemaakt door verscheidene Imperiale ambtenaren en het is van groot gewicht, dat een beschuldiging van kwade trouw uitgesloten blijft... Ik moet er op wijzen, dat ik ten tijde van mijn bezoek aan Beetsjoeanaland in Maart 1884 geheel op de hoogte was van de hoofdfeiten als vermeld, en het was met volledige kennis van deze zaken, dat ik de hulp van den Heer van Niekerk aanvaardde... De Heer Mackenzie

1) „De Publieke Vervolger te Kimberley weigerde te vervolgen daar er geen „bewijs was. Ik meld dit, omdat misschien gezegd zal worden, dat het aan de „pro-Boer sympathieën van Kaapsche politici te danken is, dat de zaak niet door-„gezet is. Het feit is dat de rechtsgeleerde die over de rechtszaak besliste, in „Oxford heeft gestudeerd en ongetwijfeld door en door Engelsch in zijn op-„vattingen is". Aldus Rhodes in een particulieren brief aan Lord Harris. Zie Michell, vol. I, p. 213.

kende eveneens de feiten, en bij zijn aankomst te Vrijburg gaf hij Mrs. Honey, die de bestraffing van de moordenaars kwam vragen, te kennen dat hij niets voor haar kon doen. Hij ontmoette ook Petrus Celliers, een der moordenaars, en hem de hand gevende, liet hij hem verstaan dat de zaak niet zou worden opgerakeld... Van den invloed van den Heer van Niekerk is sedert gebruik gemaakt, zoowel door den Heer Rhodes als door mijzelven. Wij wisten beiden van de feiten af en ik zeker had begrepen, dat de kwestie van den moord begraven was" (C. 4432, p. 56).

Voor Rhodes was het arrest de aanleiding om openlijk geducht tegen Warren te velde te trekken. In zijn rapport aan den Hoogen Commissaris lezen wij:

„Het was reeds gezegd geworden dat, welk vermoeden er mocht bestaan omtrent van Niekerk's medeplichtigheid aan valsch spel in de zaak van Honey, er niet veel twijfel kon bestaan aan valsch spel aan onzen kant jegens van Niekerk zelven, en het kwam mij voor, dat ambtelijke gebruiken mij niet dwongen een gedeelte van die blaam te dragen, daar ik volstrekt niet verantwoordelijk was voor de daad, die er oorzaak van was...

„Onder de omstandigheden die zich nu voordeden, voelde ik, dat het behouden van mijn positie niet langer met mijn eer te vereenigen was. Elke belofte, die ik het volk van Stellaland gedaan had... werd, hoewel bekrachtigd door Sir Charles Warren, herhaaldelijk geschonden; terwijl een gerechtelijke vervolging, bijna belachelijk van onwettigheid, werd ingesteld tegen den Heer van Niekerk, van wien door ons te onzen eigen behoeve gebruik gemaakt is bijna tot op het oogenblik van zijn arrestatie" (C. 4432, pp. 89, 90).

Sir Charles van zijn kant beweerde, dat Rhodes geheel met hem ingestemd had in de noodzakelijk-

heid om van Niekerk gevangen te nemen; Rhodes zou gezegd hebben dat „als hij de beëedigde verklaringen voor zich gehad had, hij zelf niet anders had kunnen doen" (C. 4432, p. 122). Daar Rhodes in zijn rapport heel wat anders vertelde, moet één hunner van de waarheid afgeweken zijn. Eén ding is echter duidelijk: dat niemand (Mackenzie uitgezonderd) de verantwoordelijkheid voor van Niekerk's gevangenneming met Sir Charles wenschte te deelen. Ook de Hooge Commissaris niet. „Ik kan ook niet inzien" seinde hij aan Warren, „hoe, in aanmerking genomen tijd en plaats van den moord en de nationaliteit der moordenaars, gij deze zaak kunt berechten" (C. 4432, p. 45). En in een lijst van „onverstandige daden, die het zaad van toekomstige troebelen in zich dragen", begaan door Warren — een lijst, die hij aan Lord Derby zond, nam hij ook op: „zijn arrest en vervolging van Van Niekerk voor beweerde medeplichtigheid aan een misdaad, begaan lang vóór de vestiging van Britsch Protectoraat" (C. 4432, p. 48).

Wat echter het meeste gewicht in de schaal wierp, was niet zoozeer het onverstand als de kwade trouw. Warren had van Niekerk getelegrafeerd, dat hij Rhodes' Overeenkomst van 8 September bevestigde en hij had van Niekerk tevens gevraagd, of deze geneigd was voorloopig door te gaan met het administreeren van Stellaland. Dat Warren daarvan later spijt had, ging van Niekerk niet aan. „Hij nam Sir Charles Warren's beloften aan en vertrouwde er op, en had later tijd genoeg om zijn dwaasheid innig te berouwen".[1])

1) Williams in zijn *British Lion*, p. 26.

Wat de zaak voor Warren een nog slechter aanzien gaf, was de omstandigheid dat van Niekerk zich in de macht van den Generaal gesteld had, gedreven door zijn verlangen om een „schoone lei" achter te laten. Hij was de aangewezen man voor den post van grenscommissaris in de Zuid-Afrikaansche Republiek, waarin zijn woonplaats door de nieuwe conventie-lijn was gevallen; een zetel in den Volksraad stond te zijner beschikking; een nieuwe en eervolle loopbaan stond voor hem open. Maar vóór die in te slaan, wilde hij zijn werk in Stellaland ten einde brengen en er rekenschap van geven. Met dat doel kwam hij naar Vrijburg om zijn ambt als Administrateur neer te leggen en zijn hulp te verleenen bij het overnemen van de administratie door een nieuw bestuur. Sir Charles ontving hem, en wel op hartelijke wijze, naar het schijnt [1]); zeker is het, dat hij hem uitnoodigde tot de vergadering op 14 Februari. Op deze vergadering, wij weten het, werd de Krijgswet afgekondigd en onmiddellijk daarna van Niekerk gevangen genomen, beschuldigd van een misdaad die hem het hoofd zou kunnen kosten.

De eenige verontschuldiging, die Warren voor zijn handelwijze aanvoerde, was deze, dat het getuigenis, op grond waarvan hij besloot van Niekerk in hechtenis te nemen, eerst op den dag zelf der vergadering in zijn bezit was gekomen. (C.4432, p. 44). Maar deze verontschuldiging — afgezien daarvan, dat de vroegere beloften er geheel bij vergeten werden — hield geen steek. Want reeds vóór de ontvangst van dit „belangrijke getuigenis", zelfs nog vóór de aankomst van Sir Charles Warren te Vrijburg, was het bij sommigen bekend, dat

1) Williams, pp. 35, 36.

van Niekerk gevangen zou worden genomen. Mevrouw van Niekerk hoorde ervan en waarschuwde haar man.

„Van Niekerk ging dadelijk naar den Heer Rhodes en de andere ambtenaren, toen te Vrijburg aanwezig, en vroeg of er reden was dat te vreezen. Alle deze ambtenaren gaven den Heer van Niekerk hun absolute verzekering, dat hij voor zijn persoonlijke veiligheid volkomen op het telegram van 6 December vertrouwen kon. Op deze verzekeringen bleef van Niekerk" (Williams, p. 37).

Maar dat alles deerde Sir Charles niet. Hij bleef onverstoorbaar ingenomen met zijn eigen optreden en schreef zijn ,,succes" in niet geringe mate toe aan de inhechtenisneming van Van Niekerk. (C. 4588, p. 53). De Hooge Commissaris dacht er anders over en zei het:

„De gevangenneming van den Heer van Niekerk," schreef hij aan Lord Derby (24 Juni 1885), „en de maatregelen in verband met deze doodgeboren prosecutie, zoowel als het optreden met betrekking tot de Stellalanders, hebben evenwel veel gedaan om de goede resultaten der expeditie te bederven, en wijd en zijd een gevoelen van wantrouwen en wrok onder de Hollandsche bevolking van dit land te verspreiden" (C. 4588, p. 49).

Dit was zeker niet te sterk uitgedrukt. Van Niekerk's persoonlijkheid en zijn werkzaamheid in Stelland hadden hem gemaakt tot een man van aanzien, die groote achting genoot bij de geheele Hollandsche en een groot gedeelte der Engelsche bevolking in Zuid-Afrika. En deze gevoelde met den beproefden man mede in de onwaardige, valsche en verraderlijke behandeling, die men hem liet ondergaan. De

correspondent van de Londensche *Standard* had goed gezien, toen hij schreef:

„Laat het Imperiale Goevernement zijn raadslieden vragen, wat de uitwerking van dezen stap is geweest. Het zal dan hooren, als de waarheid wordt verteld, dat een storm van verontwaardiging in elk Hollandsch-Afrikaansch hart is gewekt... De menschen in Engeland beschouwen van Niekerk slechts als een ontmaskerd misdadiger en een dubbelhartig politikus. Voor het oog der menschen in Zuid-Afrika staat hij daar als het vervolgde slachtoffer van Britsch wanbestuur en officiëel verraad" (Williams, pp. 35, 36).

HOOFDSTUK XXIX

Warren en zijn tegenstanders

14 Februari	1885	Van Niekerk gevangen. Rhodes dreigt ontslag te nemen. Hij blijft voorloopig op Warren's verzekering dat deze de overeenkomst met de Stellalanders gestand zal doen.
19 Februari	1885	Rhodes vraagt ontslag.
21 Februari	1885	Hij biedt aan Stellaland te besturen met 10 man politie.
22 Februari	1885	Rhodes naar Kaapstad.
11 Maart	1885	Kabelgram van den Hoogen Commissaris aan Lord Derby met klachten over Warren.
18 Maart	1885	Rhodes legt zijn betrekking neer en formuleert tevens zijn beschuldigingen tegen Warren.
21 Maart	1885	Warren antwoordt daarop.
23 Maart	1885	Warren klaagt bij Lord Derby over Sir Hercules Robinson.
13 April	1885	Warren trekt zijn krijgswet-proclamatie in.

Het arrest van Van Niekerk moge geen gevolgen gehad hebben voor hemzelven, zonder nasleep bleef het niet, want het leidde tot Rhodes' ontslagneming als Onder-Commissaris en daardoor tot het bekend worden van veel, dat anders verzwegen zou zijn gebleven.

Op den morgen na de inhechtenisneming van Van Niekerk ging Rhodes naar Warren en sprak over ontslag-nemen. Op verzoek van den Generaal en op diens verzekering, dat „de verbintenissen van den 8sten September 1884 eerlijk zouden worden uitgevoerd" stemde hij er in toe te blijven, in de hoop, zooals hij zeide, „dat zijn pogingen de algeheele vervreemding van de Boeren-ingezetenen

nog zouden kunnen voorkomen" (C. 4432, p. 89).

Zijn positie werd nochtans spoedig onhoudbaar, naar wij zien uit zijn telegram van 19 Februari 1885 aan Bower:

„Uw telegram van gisteren ontvangen; wees zoo goed, Zijne Excellentie [den Hoogen Commissaris] mede te deelen, dat ik doen zal, gelijk hij wenscht, een of twee dagen langer blijven, doch mijn positie is bepaald onhoudbaar, daar ik gevoel, dat ik door mijn aanwezigheid hier de dagelijksche verbrekingen van de overeenkomst van den 8sten September [met de Stellalanders] goedkeur" (C. 4432, p. 52).

De Hooge Commissaris seinde daarop dadelijk aan Sir Charles Warren:

„Rhodes telegrafeert mij, dat hij verlangt Stellaland te verlaten, daar hij gevoelt, dat hij door zijn tegenwoordigheid de dagelijksche verbrekingen van de overeenkomst van den 8sten September goedkeurt. Het spijt mij zeer zijn diensten te verliezen, doch ik meen dat hij vrij moet blijven om te handelen, zooals zijn eigen eergevoel hem voorschrijft. Ik heb hem dit doen berichten" (20 Februari; C. 4432, p. 52).

Den dag daarop zond Warren het volgende antwoord:

„Rhodes was slechts naar Stellaland gezonden in afwachting van mijn komst. Ik beschouw zijn tegenwoordigheid hier in Stellaland als schadelijk voor den vrede. Gij hebt gezegd, dat hij slechts zoolang behoefde te blijven als ik het wensch. Ik geef in overweging hem terstond te verwijderen. Zoolang hij hier is, acht ik het niet veilig voort te gaan" (C. 4432, p. 53).

Op denzelfden dag ging dit telegram van Rhodes aan Bower:

„De twee dagen zijn reeds verstreken en ik heb nog geen woord van U vernomen, doch alvorens mijn wagen in te

spannen, onderwerp ik nog een voorstel aan Zijner Excellentie's overweging. Ik ben bereid Stellaland te besturen met tien man politie, en wanneer gij eenig vertrouwen in mijn oordeel hebt, verklaar ik dat het volkomen rustig zal blijven, wat er ook in Rooi-Grond gebeure. Doch ik moet volle macht hebben [1]).

„De nieuwe politiek [die van Generaal Warren] toont reeds haar uitwerking. Het volk ontvlucht het land in alle richtingen. Gij kunt den Generaal zelf vragen..." (C. 4432, p. 53).

Natuurlijk kon de Hooge Commissaris, die de instructie ontvangen had (zie boven p. 233) om aan Sir Charles Warren „een zeer groote vrijheid van handelen te laten in plaatselijke aangelegenheden", niet ingrijpen op de radicale manier als door Rhodes aan de hand gegeven. Deze kreeg het door hem aangevraagde ontslag. Hij kon echter niet dadelijk Stellaland verlaten, daar hij nog verscheiden zaken had af te doen, o.a. nauwkeurig op te geven „de verschillende verbrekingen van de Overeenkomst van 8 September" (C. 4432, p. 53). Op den dag van zijn vertrek (22 Februari 1885) verzocht Sir Charles hem „zich te onthouden van politieke besprekingen met personen in dit land" (C. 4432, p. 96). Hij had juist de uiteenzetting der beschuldigingen ontvangen, welke Rhodes tegen hem gericht had; een uiteenzetting, die tot op zekere hoogte een toelichting was van de zaak der Stellalanders tegen hem, den Specialen Commissaris. En waarschijnlijk was zijn stemming daardoor bedorven.

Het is onnoodig Rhodes' missive hier in haar geheel aan te halen. (C. 4432, pp. 95, 96). Later

1) Het is interessant zich te herinneren, dat Generaal Joubert met hetzelfde zelfvertrouwen een dergelijk voorstel ten aanzien van Zoeloeland gedaan had. Zie boven p. 32.

vatte hij in een rapport aan den Hoogen Commissaris zijn aanklachten, boven en behalve die aangaande van Niekerk, aldus samen:

„Elke belofte, die ik aan het volk van Stellaland [in de Overeenkomst van 8 September] gedaan had met betrekking tot hun regeeringsvorm, hun toekenningen van grond en hun verliezen door veediefstallen, was, alhoewel bekrachtigd door Sir Charles Warren [in zijn telegram aan Van Niekerk van 6 December], herhaaldelijk geschonden" (C. 4432, p. 90).

In de zaak der gegarandeerde eigendoms-titels, zeide Rhodes, was Warren „onoprecht... onnauwkeurig en onbillijk" (C. 4432, p. 88). In plaats van zich te houden aan de grenslijn, die erkend was toen de Overeenkomst van 8 September werd aangegaan, maakte hij een andere, en verkrachtte aldus „ten aanzien van een belangrijk aantal plaatsen de zoo vaak herhaalde verzekeringen van den 8sten September: dat alle binnen de erkende grenzen van Stellaland behoorlijk uitgegeven grondbrieven zouden worden erkend als bindend en van kracht". Zulk een gedrag kon Rhodes „alleen beschouwen als een opzettelijke en absolute woordbreuk" (C. 4432, p. 88).

In zijn verweer tegen deze aanvallen begon Warren met te ontkennen, dat hij de Overeenkomst van 8 September had verbroken; maar tegelijkertijd verklaarde hij, in denzelfden brief nog wel, dat hij er zich niet door gebonden achtte, omdat het telegram van 6 December aan Van Niekerk, waarbij hij zijn bekrachtiging verleende, was opgesteld door den Hoogen Commissaris.

„Ik denk, het moet toegegeven worden" schreef hij 21 Maart 1885, „dat het zenden van het telegram op 6 December,

„opgesteld door Uwe Excellentie, niet kan worden uitgelegd „als het hechten van mijne goedkeuring aan de overeenkomst, „die ik te dien tijde niet in de gelegenheid was te beoor- „deelen, en die mij sinds gebleken is zeer slecht overwogen „en slecht beraden te zijn" (C. 4432, p. 119).

De Hooge Commissaris noemde dit onjuist. Sir Charles, zeide hij, had hem bij het onderteekenen van het telegram verzekerd, dat hij de zaak reeds kende en gedurende de zeereis zorgvuldig overdacht had. (C. 4432, p. 117).

„Maar dan nog, zelfs indien zulk een verontschuldiging juist was en hij [Generaal Warren], zooals hij te kennen geeft, in een val was geloopen, met toe te stemmen in een slecht overwogen en slecht beraden overeenkomst, raakt dit toch niet het bindend karakter van de verbintenis, voor zooverre het de Stellalanders aangaat. Ten einde hen rustig te houden op een kritiek tijdstip, werd hun een belofte gedaan. Dit had de gewenschte uitwerking, en nu het doel is bereikt [en troepen ter plaatse aanwezig zijn], zou het afwijken van de getrouwe nakoming van de belofte, volgens mijn gevoelen, eene schending zijn van een eere-verplichting" (Sir Hercules Robinson aan Lord Derby, 8 April 1885; C. 4432, p. 118).

Op de aanklacht van het trekken van een andere dan de overeengekomen grenslijn, was van Sir Charles Warren geen antwoord gekomen. In den zoo juist aangehaalden brief wees de Hooge Commissaris daarop met nadruk, onder vermelding van bizonderheden omtrent Warren's houding. ,,Het is moeilijk te weten, wat te doen tegenover zulk een verregaande onachtzaamheid'', zeide Robinson[1]). Warren bleef echter over dit punt zwijgen.

1) Sir Hercules Robinson had blijkbaar geen hoogen dunk gekregen van Warren's betrouwbaarheid. Zijn bovengenoemd schrijven vangt aldus aan: „My Lord, Ik „heb de eer de kopie van een rapport te zenden, dat ik van Sir Charles Warren

Overigens, al dit gekijf tusschen Britsche ambtenaren onderling, waaraan ook Bower en Mackenzie deel namen, zou de moeite niet waard zijn om er kennis van te nemen, als het niet was om den invloed daarvan op de verhouding tusschen Boer en Brit in Beetsjoeanaland. Want het eigenaardige van den toestand was dit: hoe meer hun vreemde bestuurders onderling twistten, des te meer kans hadden de Boeren-ingezetenen op een billijke behandeling. Welis-waar verkeerden zij in voortdurende onzekerheid, wisten zij nooit van heden op morgen, of proclamaties en overeenkomsten nog van kracht zouden zijn; wie van de twee, Sir Hercules Robinson of Sir Charles Warren, de bovenhand zou hebben. Maar juist doordat hun oneenigheden hoofdzakelijk betrekking hadden op Stellaland, genoten de Boeren hier, hoewel een meer onzekere, dan toch een betere behandeling dan die in Land Goosen. Want de Gosenieten hadden zoowel Rhodes als Mackenzie boos gemaakt, en beiden waren even hevig op hen gebeten. Ten opzichte der Stellalanders was het tusschen Rhodes en Mackenzie anders gesteld: hier kwamen hun gevoelens met elkaar in botsing. En daar men op een rechtvaardige behandeling slechts hopen kon als resultaat van zulk een botsing, bestond daarop een kans in Stellaland, doch niet in Goosen.

Het verder verloop van den twist vraagt nu dus weder onze aandacht.

„ontvangen heb, hetwelk zoogenaamd een opsomming is van zijn handelingen en „correspondentie met betrekking tot Beetsjoeanaland, sedert zijn aankomst in dit „land op 4 December ll. Dit résumé blijkt mij zóó onnauwkeurig en onvolledig, „dat het van geen waarde is voor het vormen van een juist oordeel over de daarin „besproken gebeurtenissen."

Rhodes' scherpe veroordeeling van Warren's optreden was te meer opmerkelijk, omdat hij een tegenstander was van Upington's ministerie, waarmede Warren in een bitteren twist was gewikkeld. Maar, wij weten het reeds, Rhodes verliet het tooneel van den strijd op 22 Februari 1885, en al bleef van Kaapstad uit zijn invloed merkbaar, in Beetsjoeanaland zelf bleven Warren en Mackenzie meester van het terrein. Van Rhodes bevrijd, trokken zij naar Goosen en kwamen 10 Maart in Montsioa's locatie, waar zij ,,het gebied door de vrijbuiters ontruimd" vonden. (C. 4432, p. 48).

Op 11 Maart zond de Hooge Commissaris dan het volgende belangrijke telegram aan Lord Derby:

„Ik heb getracht gevolg te geven aan Uwe instructies van den 10den November door Warren zeer uitgebreide vrijheid van handelen toe te staan, maar aangezien hij mijn gezag geheel voorbijziet, door handelend op te treden in belangrijke politieke aangelegenheden, zonder mij eerst te raadplegen, en door zich direct tot U te wenden, vertrouw ik dat ik in geen enkel opzicht verantwoordelijk zal worden gehouden voor zijn handelingen, waarvan ik vele als hoogst onverstandig beschouw. Het gebruik maken van Mackenzie's diensten, niettegenstaande het protest van het Kaapsche Ministerie en het Goevernement van de Zuid-Afrikaansche Republiek, zijn benoemen tot rechtsgeleerd zoowel als financiëel adviseur van zekeren ambtenaar, die nog kort geleden openlijk ontslagen was door de Kaapkolonie voor onregelmatigheden in zijn beheer; zijn arrest en vervolging van Van Niekerk voor beweerde medeplichtigheid aan een misdaad, bedreven lang vóór Britsch Protectoraat werd gevestigd; zijn aanwerving en uitrusting van een regiment kleurlingen; en zijn wegzenden van den belangloozen Rhodes, dat zijn altemaal onverstandige handelingen, die de kiemen in zich dragen van toekomstige troebelen. De gevolgen er

van zijn reeds: vervreemding van de Regeeringspartij in de Kaapkolonie, zoowel als van de Oppositie, waarvan Rhodes een der leiders is; wantrouwen en ongerustheid aan de zijde van het Goevernement der Zuid-Afrikaansche Republiek en den Oranje-Vrijstaat, zijnde President Krüger overtuigd dat het de bedoeling van Warren is, om, als hij kan, een oorlog uit te lokken; terwijl het de Hollandsche bevolking van de Transvaal, den Oranje-Vrijstaat en de Kaapkolonie zal prikkelen en ontstemmen. Een voortzetting van deze politiek zal, als zij niet leidt tot oorlog, toch in allen gevalle nog eenigen tijd lang de aanwezigheid van een aanzienlijke militaire macht in Beetsjoeanaland noodzakelijk maken; het zal annexatie bij deze Kolonie belemmeren, en zal Harer Majesteits Goevernement, voor een onbepaalden tijd, met een lastig en kostbaar Protectoraat opgescheept laten. Ik geloof dat dit alles geheel onnoodig is" (C. 4432, p. 48).

De Hooge Commissaris zeide ook nog, dat, de expeditie Montsioa's stad bereikt hebbende zonder tegenstand te ontmoeten, verdere militaire operatiën „met voorzichtig optreden" nu wel konden ophouden. Hij stelde daarom voor, òf dat hij zelf naar Beetsjoeanaland zou gaan als Hooge Commissaris, met ontheffing van Sir Charles Warren van zijn civiele functiën, òf anders dat Warren in een geheel onafhankelijke positie zou worden geplaatst. (C. 4432, p. 48).

Dezen storm beproefde Lord Derby tot bedaren te brengen door Sir Charles Warren te instrueeren „de goedkeuring en overeenstemming van den Hoogen Commissaris te verkrijgen in alle politieke kwesties, wanneer eenigszins mogelijk", en voorts door aan den Hoogen Commissaris mede te deelen dat „Warren zal herinnerd worden aan zijn instructie om te correspondeeren door uw tusschenkomst"

(21 Maart 1885; C. 4432, p. 57). Warren, hiermede allerminst voldaan, kabelde dadelijk en wederom rechtstreeks aan Lord Derby (23 Maart):

„Ik heb, sinds het aanvaarden van mijn ambt als Speciale Commissaris, een zoo algeheele afwezigheid van steun bij den Hoogen Commissaris ondervonden, en mijn positie in Beetsjoeanaland wordt zoo door den Hoogen Commissaris beperkt tot plaatselijke aangelegenheden, dat ik groote zwarigheid heb ondervonden om de werkzaamheden onder de tegenwoordige omstandigheden voort te zetten" (C. 4432, p. 58).

De Hooge Commissaris, hiervan een afschrift ontvangend, teekende daarbij aan:

„Warren's klacht over gebrek aan steun en over beperking tot plaatselijke aangelegenheden wordt mijns inziens niet door de feiten gerechtvaardigd. De enkele keeren, dat hij mij geraadpleegd heeft, heb ik hem raad gegeven zoo goed ik kon; terwijl ik in den regel mijn oordeel aan het zijne heb onderworpen en maatregelen toegelaten, zonder mijn voorkennis begonnen, waarbij het in mijn opinie ontbrak aan wettigheid, juist oordeel en goede trouw" (C. 4432, p. 60).

En het twisten ging door, dan over het een, dan over het ander.

Onder andere berichtte Warren op 13 April 1885 den Hoogen Commissaris, dat hij besloten had zijn [Warren's] krijgswet-proclamatie in te trekken. (C. 4432, p. 149). En hij bleef bij dat besluit, mogelijk om financiëele redenen in verband met de administratie van het land, wellicht alleen uit dwarsdrijverij tegen Sir Hercules Robinson, die, op advies nog wel van een te voren door Warren goedgekeurden rechtsgeleerden raadsman, bezwaren

tegen deze intrekking opwierp. En het slot was, dat de Hooge Commissaris den Generaal te melden had, dat „van af den datum van het terugtrekken van uwe proclamatie, alle handelingen die niet geautoriseerd zijn door het Besluit in Rade, onwettig zullen zijn" (C. 4432, p. 150).

HOOFDSTUK XXX

Warren in het Noorden

April 1885	Warren brengt bezoeken aan Naturellen-hoofden in het Noorden van Beetsjoeanaland.
27 en 28 April 1885	Onderhoud van Warren met Sechele.
12 en 13 Mei 1885	Warren bij Khama. Deze biedt een grondgebied aan, dat hem niet toebehoort.

Generaal Warren was nu echter op weg naar een nieuw arbeidsveld. Hij reisde naar het noorden om er „Concessies" van naturellen-hoofden te verzamelen en hen te beschermen tegen Boeren-invallen, gewrochten van eigen verbeeldingskracht. Zoo hadden hij en Mackenzie op 27 April 1885 een onderhoud met het naturellen-hoofd Sechele, om hem zoo zacht mogelijk aan het verstand te brengen, dat hij nu, na de afkondiging van het Protectoraat op 23 Maart, onder de bescherming van Groot-Brittanje stond. Later sprak Warren van de „hartelijke aanvaarding van het Protectoraat" door dit hoofd. (C. 4643, p. 57). Hoe bizonder hartelijk dat gegaan was, blijkt uit het volgende officiëele rapport van het onderhoud:

„Tegenwoordig: Opperhoofd Sechele en zijn twee zoons Sebeli en Kari, Kosi Lintse (Sechele's broeder), kapiteins en verscheiden honderden van den Bakweni-stam; Sir Charles

Warren, de Heeren Mackenzie, Sam Edwards, Baden-Powell en anderen.

„*Sir C. Warren.* Het Goevernement der Koningin heeft mij opgedragen, U de volgende kennisgeving over te brengen. Het Goevernement der Koningin heeft een Protectoraat gevestigd over het gedeelte van Beetsjoeanaland en de Kalahari, gelegen ten westen van de Transvaal, ten noorden van de Kaapkolonie en westwaarts tot Namakwaland.

„*Sechele.* Heeft het hoofd ons niets meer te vertellen?

„*Sir C. Warren.* Neen.

„*Sebeli.* Wat hebben wij gedaan, dat het land ons wordt afgenomen?

„*Sir C. Warren.* Weet Sebeli wat het beteekent: een land afnemen?

„*Sebeli.* Het is wat ik nu weet, dat de grenslijn, loopende noordwaarts tot ongeveer Tati en westelijk rond tot in de Kalahari ons allen insluit; daarom is het dat ik vraag: hoe zijn wij daarvan de oorzaak?

„*Sir C. Warren.* Maar weet Sebeli wat afnemen beteekent?

„*Sebeli.* Mij is verteld en ik heb het gezien in de kranten dat ons land is genomen, en wij de Bakweni's zijn daarover nooit geraadpleegd; daarom vraag ik waarom het is afgenomen?

„*Sir C. Warren.* Ik zeide dat een Protectoraat is gevestigd geworden; ik zeide niet dat het land van hen is afgenomen.

„*Sebeli.* Waar dient het Protectoraat voor?

„*Sir C. Warren.* Vindt Sebeli dat zijn stam geen protectie noodig heeft?

„*Sebeli.* Wat wordt verstaan onder protectie?

„*Sir C. Warren.* De protectie kan beteekenen protectie naar binnen of protectie naar buiten.

„*Sebeli.* Wanneer een mensch een schild heeft en hij heft het op, dan houdt hij het op tegen iets; wat is het, waartegen wij beschermd moeten worden?

„*Sir C. Warren.* Is er niets waartegen gij bescherming noodig hebt?

„*Sebeli.* Gij moogt dit zien, maar wij de Bakweni's zien het nog niet."

Eindelijk noemde Warren ronduit de Boeren. Maar nog bleef Sebeli standvastig bij zijn: ,,wij hebben geen protectie noodig".

Daarop sprak Kosi Lintse, de broeder van het Hoofd, en gaf te kennen dat hij een ,,Engelschman" was, protectie of geen protectie.

Kari, Sechele's andere zoon, had geen bezwaar tegen protectie; ,,maar, als er dan belasting betaald moet worden, dan is het een ander ding".

Sebeli nam toen weer het woord, doch Warren sneed hem dat af met de aanmerking, dat hij te veel praatte. ,,Hij heeft gelijk op zijn hoede te zijn en te weten waar hij heen gaat, voordat hij op een ding ingaat, maar hij gaat te ver, als hij zegt dat hij geen protectie noodig heeft. Dat is onzin."

Toen liet Sechele zich hooren: ,,Wij hebben allen onze eigen woorden en onze eigen manier van spreken", zeide hij. ,,Ik weet niet wat gij gewoon zijt, maar wij zeggen altijd wat wij denken".

De vergadering werd daarop verdaagd tot later op den dag.

Sechele bleek niet van meening te zijn veranderd en bleef erbij dat, wat bescherming betreft, hij ,,geen bizondere grief had die uit den weg moest worden geruimd". En toen Warren hem vroeg: ,,Maar veronderstel een Boeren-commando komt morgen op U af en neemt uw vee weg", antwoordde Sechele: ,,Hebt gij een commando bij de hand, dat gij dit zegt? Is er een dicht bij dit kamp om het tegen mij uit te spelen, zoodra gij weg zijt?"

Het Hoofd toonde weinig lust om Britsche bescherming aan te nemen, zonder er wat meer van te weten.

„Ik vraag U", zeide Sechele, „op welke manier dit Protectoraat bescherming geeft... het geeft iets duisters en onzekers te kennen, evenals bij de geboorte van een kind, waarbij men niet zeggen kan, of een meisje of een jongen zal geboren worden".

Alsof hij een voorgevoel had van het lot, dat Lobengoeloe later beschoren zou worden, wenschte hij eerst te weten, wat Britsche protectie voor andere hoofden had uitgewerkt en hij kwam daarop telkens en telkens terug. Met Warren's algemeenheden was hij niet tevreden.

„Het is goed", wierp hij tegen, „in woorden zijn wij het eens. Maar wat omtrent daden? Als Mankoroane, Montsioa en Gatsisibi weer hersteld zullen zijn, dan zullen wij de gevolgen van een Protectoraat zien... Ga terug en doe het werk dat gij ter hand hebt, en dan zullen wij het voordeel van een Protectoraat zien".

Ten slotte werd een verklaring, geteekend door Sechele, zijn zoons en zijn broeder, aan den Generaal overhandigd. Het stuk gaf eerst eenige beleefde uitdrukkingen ten beste en daarop luidde het:

„Maar wij wenschen te zien, hoe het Protectoraat der Koningin de andere Hoofden helpt, die daarbij ingesloten zijn... Indien wij vinden, dat zij door de Koningin goed worden beschermd, dan zullen wij ook genegen zijn en zonder een woord van tegenspraak" (C. 4588, pp. 37—42).

Dit was Sechele's „hartelijke aanvaarding van het Protectoraat", waarvan Sir Charles Warren, Harer Majesteits Speciale Commissaris, in zijn rapport hoog opgaf.

Van daar begaf Warren zich voor hetzelfde doel naar Khama, het hoofd der Bamangwato's, wiens gebied aan Matabeleland grensde. Met Sechele vergeleken, was Khama uiterst vriendelijk. En toen de Generaal op 12 en 13 Mei iets zeide omtrent „onkosten van het Protectoraat", deed Khama, „belangrijke verklaringen en een prachtige aanbieding aan Engeland" (C. 4588, p. 12).

Deze prachtige, „voorbeeldelooze en vriendschappelijke aanbieding", die volgens Sir Charles Warren „de gunstige en onmiddellijke consideratie van Harer Majesteits Goevernement waard was", bestond in het overdragen aan Groot-Brittanje van 80.000 vierkante mijlen grondgebied, — dat Khama niet toebehoorde. Het behoorde aan zijne naburen, de Matabelen, met wie hij juist in oorlog was. De Tati-goudvelden waren er in begrepen, die al jaren lang door eene Engelsche Maatschappij bewerkt werden onder een concessie van Lobengoeloe, het opperhoofd der Matabelen. (C. 4839, p. 67).

Het kan ons niet verwonderen, dat de Minister van Koloniën Warren's geestdrift niet deelde en zijn beslissing luidde: „Harer Majesteits Goevernement is niet genegen gebruik te maken van de aanbieding door Khama gedaan" [1]).

1) C. 4588, p. 118. Vier jaren later (10 Juli 1889) schreef J. S. Moffat, Assistent-Commissaris in het Beetsjoeanaland-Protectoraat met betrekking tot Warren's en Mackenzie's optreden in 1885: „Veel van het gepraat der Naturellen- „Hoofden bij die gelegenheid was om te misleiden en tijd te winnen, en de „meesten hunner zijn òf op hun woorden teruggekomen òf zij hadden niet ten volle begrepen, hoever de verbintenissen strekten die men hen wilde doen aan- „gaan". Hij voegde erbij: „Het is waard erop te letten, dat in alle gevallen, „waarin een Beetsjoeanaland-Hoofd aan Sir Charles Warren een stuk grond ten „dienste van het Goevernement aanbood, die grond ten deele, zoo niet geheel, „in dispuut was met een ander Hoofd" (C. 5918, pp. 217, 218).

HOOFDSTUK XXXI

Anti-Boer Politiek

27 April 1885 President Krüger dringt bij den Hoogen Commissaris aan op inlijving van Beetsjoeanaland bij de Kaapkolonie en pleit voor de rechten der Gosenieten.

23 Mei 1885 Generaal Warren verklaart zich tegen onmiddellijke inlijving bij de Kaapkolonie.

8 Juni 1885 Warren stelt in zijn rapport voor, dat geen volkplanters van Hollandsche afkomst grond zullen kunnen verkrijgen in het Protectoraat.

De Hooge Commissaris, het Kaapsche Ministerie en Rhodes verklaren zich allen tegen Warren's voorstel.

In hetzelfde telegram van 23 Mei 1885, waarin Generaal Warren sprak over Khama's aanbieding, stond ook dit:

„De geheele kwestie van het Protectoraat beschouwende, ben ik overtuigd dat onmiddellijke inlijving bij de Kaapkolonie in de hoogste mate nadeelig zou zijn voor allen wien het aangaat, en geheel in strijd met de wenschen der inboorlingen" (C. 4588, p. 12).

President Krüger daarentegen, had in een schrijven aan den Hoogen Commissaris, dd. 27 April 1885, op de wenschelijkheid aangedrongen van deze inlijving, in overeenstemming met de politiek, door Rhodes en de Kaapsche Ministers gevolgd en aanbevolen:

„Het groote belang van orde en rust op de Zuid-Westelijke grenzen van dit land inziende, neem ik de vrijheid als mijn

meening uit te drukken, dat een vredelievende oplossing en eene herstelling van vertrouwen op Harer Majesteits Gouvernement in Zuid-Afrika zal worden verkregen door het in Bechuanaland en vooral in Land Goosen volgen van een politiek in den geest, zooals door den Hon. C. J. Rhodes in Stellaland en door de Kaapsche ministers [Upington en Sprigg] in Goosen gevolgd.

„Door de overeenkomst der Kaapsche ministers werd voldaan aan de conditie van Harer Majesteits Gouvernement, dat Montsioa's Stam zooveel gras- en tuinland zoude moeten krijgen, als noodig [was] voor den stam, en waarvan zij in het bezit waren in Mei 1884, terwijl aan den anderen kant de onderdanen van Moshette en Montsioa, zoowel blanken als kleurlingen, hunne op wettige wijs door middel van de administratie van Land Goosen van de opperhoofden verkregen rechten, welke rechten nu ten aanzien van blanken door Generaal Warren geheel worden ontkend, blijven behouden.

„Een annexatie aan de Kaap-Kolonie onder zulke termen zoude zoowel tevredenheid als vertrouwen wekken, een voortdurenden toestand van vrede en gehoorzaamheid scheppen in het besproken grondgebied, — steeds het streven van dit Gouvernement" (C. 4588, p. 16).

Wat President Krüger zeide over het geheel veronachtzamen van de rechten der Boeren-kolonisten van Land Goosen door Warren, was geheel in overeenstemming met de feiten. Warren bleef volharden bij de houding, die hij reeds te Veertienstroom had aangenomen: de Boeren-kolonisten in Land Goosen hadden geen rechten, verklaarde hij. In bizondere gevallen zou hun een gunst kunnen worden toegestaan, zooals het oogsten van het te velde staande, maar slechts tegen afstand van de helft aan hem zelven, den Specialen Commissaris; en zelfs deze gunst werd afhankelijk gesteld van

de „voorwaarde, dat zij niet deel hebben genomen aan vijandelijkheden" (C. 4432, pp. 25—33).

Warren beweerde vrienden onder de Boeren te hebben. Wellicht was dat zoo. Zonder twijfel echter had hij van de Boeren een afkeer. Deze afkeer kwam bizonder uit in verband met de aanbieding van Khama, en ook van andere Hoofden, naar Khama's voorbeeld, om gronden die hun niet toebehoorden, aan het Britsche Goevernement over te dragen. Klaarblijkelijk daartoe aangezet door Mackenzie, die van Warren een prijsje kreeg voor hunne „bevredigende" houding (C. 4588, p. 13), werd door deze Hoofden volgens Warren de voorwaarde gesteld, dat niet anders dan Engelschen of Engelsche kolonisten zouden worden toegelaten om zich op de gronden in kwestie te vestigen; kolonisten van Hollandsche afkomst moesten worden uitgesloten. (C. 4588, p. 57) [1]). En in zekere, volgens Warren „zeer merkwaardige en belangrijke", voorstellen van Percy Fraser, die de expeditie vergezelde, en wiens opstellen aan Warren's eigen rapport waren toegevoegd, werd evenzoo aanbevolen, dat de over te dragen gronden „zouden worden gekoloniseerd door personen van Britsche geboorte, totdat het aantal loyale volkplanters naar evenredigheid groot genoeg zal wezen om illoyale of oproerige

1) „Khama's blind vertrouwen in hem [Mackenzie] heeft veel bijgedragen tot „het verkrijgen van de zeer bevredigende aanbiedingen, door dat Hoofd gedaan." Aldus Warren over Mackenzie. Dat klinkt anders dan de holle frazen, door Mackenzie zelf gebruikt in zijn brief van 19 Augustus 1884, waarbij hij zijn ontslag indiende: „Het is algemeen bekend in Stellaland, dat ik mij altijd verzet „heb tegen het maken van onderscheid tusschen de verschillende Europeesche „rassen ... Mijn welbekend standpunt is, dat de belangen der Engelsch-sprekende „en die der Hollandsch-sprekende bevolking in Zuid-Afrika geheel en al dezelfde „zijn; en dat wij derhalve dat onderscheid moeten vergeten en onszelf beschouwen „als Zuid-Afrikaansche burgers" (C. 4213, p. 62).

volkplanters of vrijbuiters in bedwang te houden" (C. 4588, pp. 62, 81).

De Hooge Commissaris had hieromtrent aan te merken :

„Het is nauwelijks noodzakelijk voor mij om hier uit te weiden over de ernstige politieke gevolgen, die zouden voortspruiten uit de vestiging in Zuid-Afrika van een Britsche Kroonkolonie, waarin alle personen van Hollandsche geboorte voor goed zouden worden uitgesloten van het verkrijgen van land, op grond van hun afkomst alleen" (C. 4588, p. 51).

De Kaapsche Ministers gaven met nog meer nadruk hun afkeuring te kennen:

„Sir Charles Warren heeft een rapport gemaakt, een voorstel inhoudende, dat het aan geen persoon van Hollandsche afkomst zal worden toegestaan om grond te verkrijgen in de streek waarover het Protectoraat zich uitstrekt; — een voorstel dat, in de opinie der Ministers, een beleediging is voor Harer Majesteits loyale onderdanen van Hollandsche afkomst in hare Zuid-Afrikaansche bezittingen" (C. 4588, p. 115).

Het Kaapsche Ministerie had het recht om een oordeel uit te spreken, want Generaal Warren stelde voor, dat de Kaapkolonie zou bijdragen tot de kosten van uitvoering van zijn plan. (C. 4588, p. 51).

Rhodes, hoewel een tegenstander van het Ministerie, sloot zich in dit geval geheel daarbij aan. Warren's onhandigheid verschafte hem de gelegenheid, dezen nogmaals een slag toe te dienen en zich tevens voor te doen als een oprechte Afri-

kaner-vriend.[1]) Op 30 Juni eindigde hij een redevoering in het Kaapsche Parlement met deze opmerkenswaardige woorden:

„Als het bericht van zulk een bepaling in Sir Charles Warren's regeling juist is, nl. dat niemand van Hollandsche afstamming een boerenplaats zal kunnen krijgen, dan zou het beter voor de Engelsche Kolonisten zijn om maar heen te gaan. Ik herinner mij, dat ik in mijn jonge dagen in mijn geschiedenis las van de oppermacht van mijn land en zijn inlijvingen, en dat er twee hoofd-axioma's waren: dat het eenmaal door de natie gegeven woord nooit was gebroken en dat, als iemand het burgerschap van het Britsche Rijk had aanvaard, er geen onderscheid tusschen rassen werd gemaakt. Ongelukkig heb ik in één jaar tijds te doen gehad met het breken van het eene en het voorgestelde verbreken van het andere. Het resultaat zal wezen, dat als de troepen weg zijn, wij zullen staan tegenover norschen tegenzin, ontevredenheid en vijandschap. De voorgestelde regeling van Beetsjoeanaland is gebaseerd op de uitsluiting van Kolonisten van Hollandsche afstamming. Ik verhef mijn stem in diep-ernstig protest tegen zulk een handelwijze en het is de plicht van iederen Engelschman in het Parlement om er zijn ernstig protest tegen aan te teekenen. Ten slotte wensch ik te zeggen, dat het verbreken van plechtige beloften en het opwerpen van rassen-onderscheiden slechts rampen voor dit land kan ten gevolge hebben, en als zulk een politiek wordt voortgezet, zal het onze sociale betrekkingen tot de Kolonisten van Hollandsche afkomst geheel in gevaar brengen, en de oppermacht van Hare Majesteit in dit land in gevaar brengen" [2]).

1) Het is zoo dikwijls beweerd, dat Rhodes in dezen tijd van zijn leven een oprecht Afrikaner-vriend was, dat het zijn nut heeft hier aan te halen hoe hij er zich zelf over uitliet. In zijn reeds aangehaalden brief aan Lord Harris schreef hij: „Mijn voornaamste doel in de geheele kwestie is geweest, het binnenland te „behouden en de Transvaal in te sluiten.... Laat U niet op een dwaalspoor „brengen door de bewering, dat ik pro-Boer ben in mijn sympathieën". Zie Michell, vol. I, p. 212.

2) Vindex, *Cecil Rhodes: His political Life and Speeches*, pp. 126, 127.

Warren was intusschen met betrekking tot het Verdrag met de Stellalanders van 8 September een stap verder gegaan. Niet meer ontkennende dat hij het geschonden had, zich niet meer bedienende van de uitvlucht dat men hem bij het geven van zijn bekrachtiging in een val had laten loopen, verklaarde hij nu ronduit dat „het behoort niet ten uitvoer gelegd te worden" op grond, dat het was aangegaan „met personen die Stellaland niet vertegenwoordigden" [1]).

Misschien was het deze verklaring, die Rhodes uitlokte tot een laatsten uitval tegen Warren. Een petitie van inwoners van Stellaland aan den Hoogen Commissaris toezendend, voegde hij er bij dat het talrijker onderteekend zou zijn geweest „maar dat een aantal personen bang waren hun onderteekening er aan te hechten uit vrees van op de een of andere wijze Sir Charles Warren's misnoegen te zullen ondervinden". En voorts: „Daar ik niet gaarne zoude zien dat iemand door mijn toedoen in ongelegenheid zou komen, verzoek ik Uwe Excellentie om, voor het tegenwoordige, de namen der onderteekenaren te verzwijgen" (C. 4588, p. 27).

1) C. 4588, p. 13. Zie de weerlegging door den Hoogen Commissaris in C. 4588, p. 23, waar Sir Hercules bovendien de aandacht vestigt op het feit, dat de overeenkomst „door de Boeren eerlijk is uitgevoerd".

HOOFDSTUK XXXII

Warren's vertrek

8 Juni	1885	Rapport van Warren; hij beroemt er zich op in Zuid-Afrika den vrede te hebben gesticht.
6 Juli	1885	Het Kaapsche Ministerie doet een voorstel omtrent de inlijving van Beetsjoeanaland bij de Kaapkolonie.
17 Juli	1885	Sir Hercules Robinson doet een ander voorstel omtrent de toekomst van Beetsjoeanaland.
11 Augustus	1885	Lord Derby seint aan Warren dat zijn troepen zullen worden ontbonden en hij ontheven zal worden van zijn post.
13 Augustus	1885	Lord Derby wijst het voorstel der Kaapsche ministers af en vereenigt zich met dat van Sir Hercules Robinson.

Generaal Warren's taak liep nu ten einde. Op 8 Juni 1885 rapporteerde hij:

„Alzoo, op 20 Maart, of drie en een halve maand na het vertrek van Kaapstad, heb ik in Zuid-Afrika den vrede gesticht, de oproerige gisting bedaard, die onder de Goosen-aanhangers heerschte, heb ik de roovers uit Beetsjoeanaland verjaagd, de orde in het gebied hersteld en de naturellen weder geplaatst in het bezit van hun landen, uitgezonderd in gedeelten van Mankoroane's gebied en Rooi-Grond, en in gedeelten van Stellaland, waar ik mij voorstel een zorgvuldig onderzoek in te stellen naar beweerde aanspraken van blanken" (C. 4588, p. 53).

„Ik heb den vrede gesticht in Zuid-Afrika"!

Dat de Hooge Commissaris het hiermede niet eens was, spreekt van zelf. Hij bevond zich echter in een moeilijke positie. Terwijl hij eenerzijds zich vereenigde met het Ministerie in het veroordeelen van Warren's doen en laten, was hij aan den anderen kant toch verantwoordelijk voor de expeditie. Hij was het, die tegen het advies van zijn Kaapsche Ministers in, de noodzakelijkheid van militaire maatregelen volgehouden had. De Ministers hadden beweerd, dat die noodzakelijkheid niet bestond; en zij wezen er nu uitdrukkelijk op, dat „zooals voorzien door de Ministers, de Expeditie geen tegenstand ontmoet heeft" (6 Juli 1885; C. 4588, p. 115). De Hooge Commissaris meende de moeilijkheid uit den weg te gaan, door te verklaren dat „de jongste gebeurtenissen voor het Transvaalsche volk een heilzame les geweest zijn" (C. 4432, p. 168). Hij meende mogelijk dat de Transvalers hadden geleerd bang te worden voor vierduizend man met Warren en Mackenzie aan het hoofd. Anderen echter zagen zeer goed in, hoe de Transvalers geleerd hadden dat een overeenkomst, aangegaan met een Britsch ambtenaar, niet het papier waard was waarop die geschreven stond, wanneer het een anderen Britschen ambtenaar lustte die te schenden.

Wat nu nog bleef te doen, was het aanstellen van een Land-commissie voor de Beetsjoeanaland-grondbrieven. Dit had ook aanleiding gegeven tot een tamelijk scherpe gedachten-wisseling tusschen den Hoogen Commissaris (Robinson) en den Specialen Commissaris (Warren): terwijl de laatste het onderzoek wilde uitstrekken tot het allereerste begin, met omvèrwerping van de September-Overeenkomst,

wenschte Sir Hercules die Overeenkomst te handhaven, maar hij had geen bezwaar tegen een onderzoek naar „de aanspraken van blanken op grond in het gebied van Naturellen-hoofden binnen het Protectoraat" (C. 4588, p. 34) — dat wilde dus zeggen: buiten de grenzen van Stellaland. Een vergelijk werd eindelijk getroffen door bemiddeling van den Secretaris van Staat. (C. 4432, p. 204)[1]).

Aangaande het toekomstig bestuur van het land had Generaal Warren (die volgens zijn instructie slechts de streek moest blijven bezetten „totdat hare verdere bestemming bekend is") een plan, waarbij het geheele Protectoraat tot een Kroonkolonie werd gemaakt, met een Luitenant-Goeverneur, een Wetgevenden Raad en alle de daarvan onafscheidelijke instellingen. De Hooge Commissaris oordeelde, dat dit plan gegrond was op financiëele berekeningen, die „eenvoudig hersenschimmig" waren. (C. 4588, p. 51).

De Kaapsche Ministers, gepolst over de vraag „of, en onder welke voorwaarden, de Regeering

1) Diens denkbeeld werd later door den Hoogen Commissaris als volgt uitgewerkt: De Landcommissie had locaties af te bakenen voor naturellen-stammen, welke locaties onvervreemdbaar zouden zijn; „elke geldige aanspraak van een blanke op „grond binnen deze locaties te vergoeden door grond daarbuiten; de gronden „buiten de naturellen-locaties te beschouwen als beschikbare Kroonlanden „en de Commissie een onderzoek in te stellen naar de geldigheid van de talrijke „aanspraken van blanken daarop; wat dan eventueel overblijft, beschikbaar te zijn „voor vestiging van blanken."

Wat Stellaland betreft, had de Commissie de grondbrieven te onderzoeken, „zich „stellend op de basis van het vredestraktaat van Juli 1882, en Rhodes' overeenkomst „van 8 September 1884"; de grondbrief moest worden geweigerd „in alle gevallen „van duidelijke afpersing of onbillijkheid — zulke gevallen speciaal te rap„porteeren".

In Land Goosen moesten alle aanspraken worden afgewezen van personen, die den moed zouden hebben te trachten den grond terug te krijgen, welke hun door Montsioa ontnomen was, juist voordat Mackenzie een Protectoraat afkondigde. (C. 4643, p. 4).

der Kolonie nu aan het Parlement de annexatie wil voorstellen van zooveel gebied, als naar haar oordeel wenschelijk is om aan de Kolonie toe te voegen, met behoud van protectie over de rest van het Protectoraat" (C. 4432, p. 203), antwoordden op den 6den Juli 1885, dat Sir Charles Warren's handelingen het hun bijna onmogelijk gemaakt hadden tot annexatie over te gaan.

„Evenwel, de Ministers achten het hun plicht om alle hulp in hunne macht te verleenen met het doel om het moederland te verlichten van lasten in zoo vér verwijderde streken, en het uiterste te doen om vrede en voorspoed daarin te bevorderen, en zij geven Harer Majesteits Goevernement de verzekering, dat dit niet anders kan geschieden dan door de medewerking van Harer Majesteits verantwoordelijke adviseurs in deze Kolonie" (C. 4588, p. 115).

Zij legden dan eenige voorwaarden over als basis voor een schikking, die zou voeren tot de inlijving van Beetsjoeanaland bij de Kaapkolonie. Omtrent deze voorwaarden had de Britsche Secretaris van Staat het volgende te zeggen:

Terwijl zij [de voorwaarden] enkel bedoeld waren om ten slotte te leiden tot annexatie, bleken zij Harer Majesteits Goevernement groote uitgaven op te leggen, zonder het te ontheffen van zijn verantwoordelijkheden of het te bevrijden van toekomstige moeilijkheden, maar wèl het Goevernement het toezicht over naturellen- en andere politiek te ontnemen. Het kwam Harer Majesteits Goevernement voor, dat zulk een regeling verscheidene nadeelen bezit; en het heeft er daarom de voorkeur aan gegeven, voor het tegenwoordige het bestuur van Beetsjoeanaland onder zijn eigen, meer directe toezicht te houden" (13 Augustus 1885; C. 4588, p. 119).

Het Britsche Ministerie had besloten zich te vereenigen met een voorstel, door den Hoogen Commissaris gedaan, zoodra deze inzag dat er toch niets komen zou van annexatie bij de Kaapkolonie. Dit voorstel, vervat in een kabelgram aan den Minister van Koloniën dd. 17 Juli 1885, kwam in 't kort hierop neer: Beetsjoeanaland zou verdeeld worden in twee deelen. Het gebied ten noorden van de Molopo-rivier zou een Protectoraat blijven, waarin de Naturellen-hoofden vrij waren „over hun eigen stammen te regeeren op hun eigen wijze". Het land ten zuiden van de Molopo zou tot Britsch gebied worden verklaard, waarover de Goeverneur der Kaapkolonie als Goeverneur zou heerschen onder een speciale aanstelling, waarbij hem de macht zou worden toegekend om bij Proclamatie de wetgeving uit te vaardigen. Plaatselijk zoude, aan hem onderworpen, een Administrateur werkzaam zijn. (C. 4588, p. 106).

Zoodra dit voorstel door den Secretaris van Staat bekrachtigd was geworden, gaf deze op 11 Augustus 1885 aan Generaal Warren per kabel kennis, dat de troepen onder zijn bevel langzamerhand zouden worden teruggetrokken. Voorts:

„Harer Majesteits Goevernement overweegt geen zoodanige regeling, die het wenschelijk zoude maken een officier van uwen hoogen rang alleen voor civiele administratie te behouden na ontbinding der krijgsmacht. Harer Majesteits Goevernement drukt gaarne zijne waardeering uit voor de bekwaamheid, bij deze welgeslaagde militaire expeditie betoond, waaromtrent een missive per post volgt" (C 4588, p. 117).

Sir Charles Warren verliet Zuid-Afrika tegen het einde van September 1885. Op zijn terugweg van Beetsjoeanaland deed hij Bloemfontein aan, en bracht bezoeken aan Kimberley, Grahamstown, Port Elisabeth en andere steden, waar hij adressen in ontvangst nam en redevoeringen hield. In Kaapstad werden, naar Mackenzie verhaalt, „Sir Charles' paarden uitgespannen en touwen vastgemaakt, waaraan de menschen het rijtuig naar de Beurs trokken", en daar nam de Generaal weer adressen in ontvangst en hield weer redevoeringen [1]).

Het slot-tooneel der Expeditie worde door Mackenzie beschreven :

„Het enthousiasme van het publiek van Kaapstad was in geenen deele uitgeput door wat zij hadden verricht [lofreden op Sir Charles, Mackenzie zelf, Southey enz. enz.], want op den dag van vertrek zag Sir Charles Warren zich overal omringd door menschen, die hem trachtten te bereiken om hem een welgemeend en dankbaar vaarwel toe te roepen. Verscheiden aanzienlijke ingezetenen begeleidden hem tot op het schip en een groote menigte had zich op de kade verzameld om tot slot een juichkreet te doen hooren bij het vertrek uit Zuid-Afrika van het hoofd der Beetsjoeanaland-Expeditie" (*Austral Africa,* vol. II, p. 391).

1) Richard Southey, de vroegere Luitenant-Goeverneur van Grikwaland-West, had zich aan het hoofd van deze betoogingen gesteld. Wij kennen hem reeds uit de rol, die hij gespeeld heeft in het geschil met den Oranje-Vrijstaat over de Diamant-velden en bij het bewapenen der naturellen. Zie Vol. I *passim.*

HOOFDSTUK XXXIII

Besluit

11 September 1885	De afbakening van de grenslijn tusschen de Zuid-Afrikaansche Republiek en Beetsjoeanaland ten einde gebracht.
30 September 1885	Beetsjoeanaland ten Zuiden van de Molopo geproclameerd tot Britsch gebied; Beetsjoeanaland ten noorden van de Molopo blijft onder Britsch protectoraat.

Nog vóór Sir Charles Warren Zuid-Afrika verliet, was de afbakening van de grenslijn tusschen de Republiek en Beetsjoeanaland ten einde gebracht. De commissarissen, die van weerszijden overeenkomstig art. II der Londensche Conventie voor die werkzaamheid waren aangewezen, kapitein Conder door Groot-Brittanje en T. N. de Villiers door de Zuid-Afrikaansche Republiek, hadden hun taak reeds in April 1885 neergelegd. Op verschillende belangrijke punten waren zij echter niet tot overeenstemming kunnen komen. Deze punten van verschil werden onderworpen aan de arbitrage van den Vrijstaatschen rechter Melius de Villiers, die daartoe door President Brand, ook overeenkomstig de Conventie, was benoemd. Deze arbiter gaf zijn beslissing op 4 Augustus; het oprichten van de bakens werd dadelijk weer ter hand genomen en kwam gereed op 11 September 1885. (C. 4643, p. 172).

Kort daarop (30 September) vaardigde de Hooge Commissaris eene Proclamatie uit, die op 7 October 1885 in de „Goevernementsgazette" verscheen, waarin met verwijzing naar het Protectoraat over Beetsjoeanaland en een gedeelte van de Kalahari gezegd werd:

„Zoo is het, dat ik hierbij proclameer, verklaar en bekend maak, dat van af de publicatie dezes dat gedeelte van voorzegd Protectoraat, hetwelk wordt begrensd ten Oosten door de Zuid-Afrikaansche Republiek, ten Zuiden door de Kaapkolonie, ten Westen door de Molopo-rivier en ten Noorden door de gemelde Molopo-rivier tot hare samenvloeiing met de Ramathlabana-spruit, en van daar door de gemelde spruit tot aan de grens der Zuid-Afrikaansche Republiek, zal zijn en vormen Britsch gebied onder den naam van Britsch Beetsjoeanaland.

„En ik maak verder bekend, dat het overige van voorzegd gebied, niet ingesloten binnen de grenzen van Britsch Beetsjoeanaland, zal, gelijk tot dusverre, blijven onder de protectie van Hare Majesteit" (C. 4643, p. 93).

Als Administrateur, tevens Hoofdrechter van Britsch Beetsjoeanaland, en als Commissaris voor de streken onder Britsche protectie, trad op rechter Shippard van de Kaapkolonie, die tevens benoemd werd tot Voorzitter der Commissie „tot onderzoek en beslissing in zake de verschillende kwesties in verband met de landregeling in het Cismolopogebied" (C. 4643, pp. 51, 52, 172, 173, 179).

Dat de verschillende regelingen de tevredenheid der Stellalanders en Gosenieten wegdroegen, kan moeilijk worden volgehouden.

De Rooi-Gronders onder Gey van Pittius hadden op advies van President Krüger, die te vergeefs

voor hunne grondrechten was opgekomen, besloten het land te verlaten „om bloedvergieting te voorkomen" gelijk zij den President meldden, en in de hoop, dat zij vroeger of later toch nog rechtvaardig zouden worden behandeld; een hoop die niet in vervulling is gegaan.

In Stellaland heerschte evenmin tevredenheid, al werd de land-kwestie er op billijker voet behandeld. In een verzoekschrift van Januari 1886 aan Sir Hercules Robinson, die geen aanmerking kon maken op de juistheid der aangevoerde feiten, werd geklaagd:

„Alle proclamaties, reglementen en besluiten, gepasseerd en aangenomen door het Republikeinsch Goevernement van, en door Harer Majesteits vertegenwoordigers in Stellaland, dateerend vóór den 7den October 1885, worden nu verklaard van nul en geener waarde te zijn, niettegenstaande dat er in geen beschaafd land, voor zoover bekend, ooit aan een proclamatie een terugwerkende kracht is toegekend geworden".

En voorts:

„De Hollandsche taal is verbannen van de Gerechtshoven en Goevernements-kantoren (zie de Proclamatie betrekkelijk wetten en regulatiën, paragraaf 6) tot ongemak en schade van de bevolking, die voor minstens 90 percent bestaat uit Hollandsch-Afrikaansche boeren" (C. 4839, p. 29).

Zij, die zich niet aan den nieuwen toestand wilden onderwerpen, hadden het land te verlaten.

Het was op deze wijze, dat Groot-Brittanje zich den weg verzekerde naar het Noorden, naar het

gebied dat weldra, met uitsluiting van de Zuid-Afrikaansche Republiek, zoude worden beschouwd als het achterland, het „Hinterland" voor de Kaapkolonie in 't bizonder, voor Groot-Brittanje in 't algemeen. Toch had de Republiek het meeste recht dat Noorden, nl. Matabeleland en Mashonaland, te beschouwen als haar eigen achterland, zoowel om aardrijkskundige redenen als om het feit, dat de Matabelen die in dat achterland de heerschers waren, het eerst door de Boeren de grootere macht van het blanke ras hadden leeren kennen. Immers, hun Koning Moselikatse, Lobengoeloe's vader, was ten onder gebracht door de Boeren, niet door de Engelschen. De Zuid-Afrikaansche Republiek, die haar eigen gebied voor de beschaving had geopend, had de overtuiging, dit ook ten Noorden van de Limpopo te kunnen en te mogen doen. Rondborstig kwam dan ook de Deputatie der Republiek in 1883/1884 te Londen voor dezen haren wensch uit. Oogenschijnlijk kwam de Britsche Regeering haar hierin tegemoet, want terwijl bepaald werd, dat alle traktaten met de naturellenstammen ten Westen en ten Oosten van de Transvaal onderworpen zouden zijn aan de goedkeuring der Britsche Regeering, werd die goedkeuring niet gevorderd bij verdragen, gesloten met naturellenhoofden ten Noorden der Republiek.

Door die uitzondering, welke in artikel IV der Londensche Conventie opgenomen werd, was dat Noorden uitdrukkelijk als het achterland van Transvaal erkend, en was de toestemming van Groot-Brittanje reeds vooruit gegeven aan een uitbreiding van het gezag der Zuid-Afrikaansche Republiek in die richting.

Om de woorden van Sir Hercules Robinson in 1888 te gebruiken: „Het is waar, dat ten tijde van het sluiten van de Londensche Conventie aan de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek geen verhindering in den weg werd gelegd om zich naar het Noorden uit te breiden" [1]).

Deze erkende aanspraken op het Noorden zijn de Republiek echter nooit ten goede gekomen. Zij heeft er afstand van gedaan in ruil voor zekere rechten, die door de Britsche Regeering in het Oosten in uitzicht werden gesteld, maar die, toen zij in vervulling hadden moeten gaan, de Republiek evenzeer door Groot-Brittanje onthouden zijn.

Om den loop dier gebeurtenissen goed te begrijpen, dienen wij ons nu eerst te wenden naar Swaziland.

1) C. 5918, p. 146.

BIJLAGEN

Bijlage A.
(*Zie pp. 7, 101*).

De Proclamatie, waarbij President Pretorius op 29 April 1868 de grenzen der Zuid-Afrikaansche Republiek vaststelde, en waarvan het laatste gedeelte op Delagoabaai betrekking heeft, luidde volgens *De Locale Wetten* (pp. 308, 309)[1]) als volgt:

„Ik, Marthinus Wessel Pretorius, Staatspresident der Zuid-Afrikaansche Republiek, handelende met advies en toestemming van den Hoog-Ed. Achtbaren Volksraad van gezegde Republiek, overeenkomstig art. 552 der Volksraadsbesluiten van 6 April 1868;

„Proclameer bij dezen dat de grenslijn der Republiek zal zijn als volgt;

„Gedeeltelijk ten Oosten, ingevolge overeenkomst getroffen tusschen de Republiek en de Kafferkoning Umzwaas, dato 25 Julij 1846 en 21 Julij 1855, van de onderste poort van Comatie Noordwaarts, al onder den berg langs, tot aan de onderzijde van de poort aan Olifantsrivier.

„Noord van Olifantsrivier op de Pokioenieskop, van daar met een regte lijn Noord Oostwaards tot aan de Limpopo- of Krokodilrivier alwaar Pafories rivier inloopt, ten Noorden met deze rivier op tot waar het gebergte Spelonken aan de Limpopo- of Krokodilrivier schiet, met dit gebergte, tot waar hetzelve Noordwaarts naar de rivier de Zouga draait, van dat Westelijk punt of die hoek van het gebergte met een regte lijn naar de rivier Kuway, waar de rivier Slangalie in dezelve loopt, vervolgens met de rivier Kuway tot waar deze rivier in de Zougarivier loopt, en met de Zouga tot in het meer Ngami, ten Westen van het genoemde meer met een regte lijn tot aan het Noordepunt van Langeberg,

[1]) Het Engelsche blauwboek C. 1361 geeft op pp. 33 en 34 een niet geheel juiste vertaling.

en met dit gebergte tot aan de lijn tusschen de Republiek en de gronden behoorende aan Mahura, Gazibon en Jantje, insluitende de gronden, geproclameerd, door de Republiek, bij proclamatie van 1858.

„Verder wordt geproclameerd, van de onderste poort van Comatie, al met de lijn van nu wijlen Umzwaas op, tot aan de rivier Umzutie [1]), met inbegrip van de Pongolarivier en de Umzutierivier tot waar dezelve zich ontlast aan de Oostkust van Afrika, in de zee [2]), insluitende een mijl gronds aan weerszijden der rivier."

M. W. PRETORIUS,
Staatspresident.

J. W. SPRUIJT,
Gouv. Secretaris."

Gouvernementskantoor.
„Pretoria, 29 April 1868.

Aan deze Proclamatie was een Uitvoerende Raadsbesluit voorafgegaan van den volgenden inhoud:

„Uitvoerende Raadsbesluit art. 23 dd. 23 Januari 1868. Aan de orde ZHED maakt den Uitv. Raad bekend dat hij den Heer David Forbes in 1866 opgedragen heeft te onderzoeken of er eene haven te verkrijgen is aan de oostzijde der Republiek en legt voor een door dien Heer ingezonden rapport met vervaardigde kaart, waaruit blijkt dat er een geschikte haven aanwezig is, welke niet in het bezit van eenige Europeesche mogendheid is.

„De Uitv. Raad keurt de handelwijze van ZHED in deze zaak goed en wenscht den HEd. Achtb. Volksraad te recom-

1) De „Umzutie" (Engelsch „Usutu") wordt tegenwoordig meer algemeen „Mapoeta" genoemd.

2) Het is verklaarbaar, dat Pretorius de Delagoabaai een „zee" noemde, als men bedenkt, dat die baai 70 mijl (112 K.M.) lang en 15 tot 24 mijl (25 tot 40 K.M.) breed is. Men vergelijke daarmede eens de Zuiderzee.

mandeeren de rivier Umzuti zonder verzuim te proclameeren, aangezien die rivier hare oorsprong heeft in de Republiek en daar ook volgens Gouvernements Courant van Natal van October 1867, deze rivier waar zij hare uitwatering heeft in de Delagoa Baai, door het Engelsche Gouvernement voor vrij wordt verklaard, verder wenschte den Uitv. Raad den Volksraad te recommandeeren, den Heer D. Forbes voor zijne diensten, als belooning toe te kennen zes plaatsen op voorwaarde dat alle opgaven in zijn rapport vervat blijken juist te zijn, zijnde dit het accoord gemaakt tusschen Zijn HoogEd. den Staatspresident en den Heer D. Forbes wanneer hij in zijne onderneming mogt slagen".

De Volksraad hechtte aan dit Uitvoerende Raadsbesluit op 6 April 1868 zijn goedkeuring; zie art. 553 zijner Besluiten van dien datum.

Bijlage B.
(*Zie pp. 30, 32*).

PRETORIA, 15 September 1883.

Aan ZHEd. S. J. P. KRUGER, STAATS-PRESIDENT
en Heeren Leden v. d. Hooged. UITV. RAAD.

Hooged. Heer en Heeren.

Ik heb hiermede onder Uwe aandacht te brengen een zeer belangrijken brief door mij ontvangen van den Landdrost van Utrecht en daarmede in verband onderscheiden Rapporten van den Commissaris Ferreira op den brief van den Landdrost van Utrecht, mij meldende, dat zoo vele Zulu's voor levensbehoud binnen ons land vluchten. Ik moet ten volle toestemmen, dat als wij zulks zouden beletten of hen zouden terugdrijven, zij dan vermoord zouden worden, en dat is wel een zeer harde zaak en bijna onoverkomelijk voor elk redelijk mensch; maar ik mag niet geheel uit het oog verliezen het groote gevaar, dat ons aan den anderen kant dreigt; neem den toestand, waarin wij geplaatst worden voor de toekomst. Toen wij voor jaren dit land introkken en in bezit namen, waren er betrekkelijk geene Naturellen in het land; en hadden wij toen gewaakt tegen instroomen van zulke Stammen en vluchtelingen, dan was ons land nu niet zoo overstokt van Naturellen, en wij zouden heel licht niet zooveel moeilijkheid met het Britsche bewind ondervinden.

Ook het Natalsche Gouvernement heeft door toelating van vluchtelingen op dat grondgebied de Kolonie overstokt met Kaffers, hetwelk thans een bron van onrust en groot gevaar voor de blanke bevolking is. En het is niet geheel onwaarschijnlijk, dat wij hetzelfde van dit volk kunnen verwachten, wat Natal reeds heeft ondervonden.

Neem bijvoorbeeld Langalibalele. Deze was ook voor zijns volks leven en veiligheid uit Zulu-land op Natalschen grond gevlucht, en moest daar later met het zwaard ten onder worden gebracht.

Vóór de gevangenneming van Cetchwayo waren betrekkelijk weinig Zulu's ons land binnengetrokken, doch sinds de schikking van den Zulu-oorlog heeft plaats gehad, zijn veel Kaffers het land binnengekomen, en het was met de verwachting en het verlangen naar het einde van de gruwelen en moordtooneelen, die er onophoudelijk voorvielen, dat onze Regeering had aangedrongen bij Hare Majesteit op de loslating en herstelling van den Zulu-Koning Cetchwayo. Die loslating is geschied, doch de Koning werd niet weer hersteld in zijn Rijk, maar werd overgelaten aan kuiperij en ondermijning, en ieder verstandig mensch kon zien, dat hij nooit bestand zou zijn tegen den voor hem bereiden val, waarvan de netten wel zeer fijn gespannen waren, en die dan ook niet missen kon onze verwachting voor de rust en vrede in Zulu-land teleur te stellen, en de zaken onzer grenzen veeleer te verergeren dan te bevredigen, temeer, daar onze handen bij de bepalingen der Conventie zoo zijn gebonden, dat wij alles met goede oogen moeten aanzien, zonder het recht of de macht, om onze eigene belangen te beschermen; veel minder nog in staat om voor deze zoo wreedaardig vermoorde en vluchtende Naturellen iets te kunnen doen, en die zich nu, om hun leven te behouden, binnen onzen grond begeven, ofschoon dezelve reeds bij de Conventie zoo is verkort en de lijnen zooveel grond aan ons ontnamen, dat wij geen herberg hebben voor onze reeds inwonende Naturellen. Het is om deze reden, dat ik den Landdrost van Utrecht niet kan adviseeren nog deze vluchtelingen in ons grondgebied toe te laten, maar aan UEd. moet voorstellen deze zaak onder de aandacht van Harer Majesteits Regeering te brengen, en om aan te dringen, dat zij den Zulu's moge beletten, overschrijding en verdere moorden binnen ons land te doen plaats hebben. En om een billijken eisch van schadevergoeding te doen aan Oham en

andere Hoofden van de Zulu's, die zich reeds hebben schuldig gemaakt aan moord en andere brutaalheden en schending van ons grondgebied.

En nu, Hooged. Heer, ik meen op goeden grond te mogen beweren, dat, indien ik niet door de termen der Conventie belet werd, deze zaken persoonlijk ter hand te nemen, er spoedig een einde aan het bloedvergieten en de moordtooneelen in Zulu-land zou komen; daarom heb ik het mijn plicht geacht, deze zaak onder Uw Hooged. aandacht te brengen en Uw Hoogeds. verdere orders in dezen af te wachten

Ik blijf, enz.

P. J. JOUBERT.

Superintendent van Naturellen, enz. enz.

Bijlage C.
(*Zie p. 32*).

(Uittreksel uit een Rapport aan den UITVOERENDEN RAAD, door P. J. JOUBERT, Superintendent van Naturellen, dd. 9 Januari 1884.)

In de eerste plaats moet ik aan Ued. voorleggen den toestand op onze grenzen aan het Zulu-land.

Voor zoover ik heb kunnen nagaan, is de zaak deze:

Na den oorlog, die het Engelsche Gouvernement met de Zulu's had in 1879, werd Zulu-land in verschillende kleine Staten of Kapiteinschappen verdeeld. Dat was natuurlijk gedaan, om de natie tegen zich zelf verdeeld te maken en te verzwakken of elkander te doen uitroeien. Deze politieke handelwijze heeft ook niet lang op zich laten wachten. Oham, jagende naar het hoogste gezag in Zulu-land, begon degenen van Cetchwayo's aanhangers, die niet onder hem wilden buigen, aan te vallen en wreedaardig te vermoorden of uit te roeien. Deze nu zwakste partij vluchtte voor een groot gedeelte over de lijn en zocht zoodoende schuilplaats binnen dit land. Dat was nog ten tijde van het Britsche Bestuur alhier, en werden dan ook op die wijze vele Kaffers van de partij van Cetchwayo, die eerst van alles beroofd waren, op ons grondgebied gedreven, terwijl zij nu als in bitteren haat gereed staan, om bij elke gelegenheid wraak te nemen op hunne tegenpartij, die, daar ze juist aan de grenzen zijn, en op een voor ons moeilijken en bijna ontoegankelijken berg en boschachtig terrein, dat zelfs in den zomer voor blanke menschen en paarden ongezond is, het zoodoende voor onze Regeering, bijna geheel onmogelijk maakt om hun te verhinderen, van de gelegenheid gebruik te maken, om deel te nemen aan de strooptochten en moorden, die er in Zulu-land ter uitvoering van Engelsche politiek worden voortgezet.

Ik heb mij dan trachten te overtuigen, wat wij doen

kunnen om een einde te maken aan den zeer zorgwekkenden en onrustbarenden toestand aldaar op onze grenzen, en het is mij ten duidelijkste gebleken, dat wij met een geringe of zelfs aanzienlijke politie-macht niet in staat zullen wezen, een behoorlijken stand van zaken daar op de lange Zulu-grens daar te stellen, zoolang de zaken in Zulu-land zoo staan en voort moeten gaan. In het belang van en ter uitvoering van Engelsche politiek zullen wij noodwendig den toestand zoo moeten aanzien, zonder bij machte te wezen daar een verandering in te brengen; is daarentegen de toestand in Zulu-land verbeterd, dan is het voor ons Gouvernement slechts een kleinigheid om de in ons land zoo gevluchte Zulu's tot orde te brengen of naar hun land terug te zenden, zoo er namelijk een bestaande Koning of Opperhoofd, als verantwoordelijk, in Zulu-land kan gehouden worden voor de ontvangst en het goed bestier van dat volk en land.

Ik heb, zooveel ik kon en met nadruk iederen Kaffer, die binnen ons land woont, of ik moet liever zeggen, verblijf houdt, gewaarschuwd om zich niet in te laten met de Zulu-landsche kwesties en moorden. Zoover ik kon bespeuren, en zooals zij beloofden, hebben mijne waarschuwing en orders een goeden indruk op hen gemaakt; maar toch, met den aard der Kaffers bekend, mag ik mij niet vleien met hun trouw of volhardende gehoorzaamheid. De burgers daar op de grenzen, die veel te lijden hebben onder den toestand van zaken, hadden stellig van mij verwacht, dat ik afdoende maatregelen zou nemen, om een einde aan die soort van zaken te maken, maar daar ik den toestand bevonden heb als een noodzakelijk gevolg van hetgeen elken dag in het hart van Zulu-land plaats vindt, voorzie ik niet, wat het mij baten zou, heden met een commando of gewapende macht Kaffers over de lijn te drijven, die dan morgen weder door barbaarsche moorden van het Zulu-land naar ons zouden worden gedreven, enz. enz.

Ik sterk mij er in om te zeggen, dat, indien de regeling van zaken in Zulu-land behoorlijk wordt gedaan, er spoedig een einde zou wezen aan het moorden en bloedvergieten;

ten minste ik zie kans om, zoo mij de opdracht werd gedaan, de zaken in Zulu-land te regelen, zoolang de Koning Cetchwayo nog leeft, en alle bloedvergieting, in betrekkelijk zeer korten tijd, ja binnen 48 uren te doen eindigen, en binnen 14 dagen vrede en een ordelijken toestand in het Zulu-land daar te stellen. Ik ben zeker, dat ik hier niet te veel onderneem, wanneer ik zulks zeg, maar of daardoor het politiek oogmerk van Sir Garnet Wolseley, Shepstone en anderen of van Jingos zal uitgevoerd worden of zijn, dat mag ik mij niet veroorloven te zeggen, maar er zal vrede en orde in Zulu-land wezen met minder bloedvergieten en geldverspilling dan thans het geval is. Ik mag niet onopgemerkt laten, dat sommige van de personen, die van uit Natal en andere streken getrokken waren op de gronden, die thans aan de Schotten, zoo zij het noemen, of aan de McCorkendale-boedel behooren, waarvan zij nu meenen verdreven te worden, het Zululand intrekken, waar zij beweren door Oham van plaatsen te worden voorzien. En ik heb getracht hen te overtuigen van het schadelijke en gevaarlijke hunner handelwijze; maar toch, zij schijnen van hun eerst voorgenomen plan niet te zijn af te brengen. Mij komt het voor dat zij zich sterk maken om den zoo aldaar door hun geoccupeerden grond vroeg of laat onder deze Republiek of anders onder Harer Majesteits Britsch gezag geplaatst te zien; en daar er geen wet bestaat, die mij recht of macht geeft om te beletten, dat menschen de Republiek verlaten en over de grenzen trekken, kon ik ook deze menschen niet beletten te trekken waar zij wilden, en kon hen slechts wijzen op het naar mijn inzien verkeerde van deze daad en hun verder bekend maken, dat zij, buiten de grenzen der Republiek zijnde, geen aanspraak of recht hebben op protectie of bescherming van het Gouvernement, en dat zij verantwoordelijk gehouden worden voor alle gevaren of kwade gevolgen, die hunne handelwijze mag teweeg brengen. De tweede zaak, ook van eenigszins ernstigen aard aldaar, was het rumoer of de opspraak, teweeggebracht door klachten of schrijven in couranten van diefstal of verduistering, die

zou plaats gevonden hebben op de grens met Zulu-beesten, en waarin onze Commandant en anderen betrokken zouden zijn. Deze opspraak makende zaak werd door mij ten diepste door- of onderzocht, en ik kan U Hooged. tot mijn vreugde zeggen, dat de geheele zaak ontstaan is uit niets anders dan lagen kwaadwilligen laster enz., die nooit bewezen kan worden, en dat er hoegenaamd geen de minste reden van verdenking kan bestaan tegen onzen Commandant of eenig ander onzer Ambtenaren of burgers, zijnde de zaak in alles geheel in orde geschied, zooals uit de beëedigde verklaringen enz. kan blijken, welke verklaringen ik denk dat gepubliceerd moeten worden. [1]).

1) Bij het vaststellen van den tekst van dit uittreksel is het oorspronkelijk schrijven van Generaal Joubert geraadpleegd, en zijn enkele fouten verbeterd die in het Groenboek van 1884 voorkomen.

Bijlage D.
(*Zie p. 36*).

Gouvernementskantoor

PRETORIA, 13 Mei 1884.

Den WelEd.Gestr.

den Britschen Resident

Pretoria.

WelEd.Gestr. Heer,

Mij is opgedragen de ontvangst te erkennen van UEdGestr.'s dépêche, 12 Mei No. 59/84 waarin telegram van ZEx. den Hoogen Commissaris waarbij het verlangen wordt uitgedrukt van ZEx. den Secretaris van Staat, dat deze Regeering strengelijk zal gewezen worden op het belang om gewapende Transvaalsche Boeren niet toe te laten Zululand in te gaan. Na spoedige consideratie daarvan, en in antwoord daarop, moet de Regeering U in de eerste plaats melden, dat zij niet kan aannemen, dat de zaken geheel zonder overdrijving gerapporteerd zijn. — Jaarlijks trekt een groot gedeelte Boeren met hun vee van uit den Oranje-Vrijstaat, zoowel als uit dit land en ook zelfs uit Natal, voor den wintertijd Zululand binnen. De Regeering is verhaald, dat er wel menschen zijn, die van Oham en andere Opperhoofden huur-contracten voor een lange reeks van jaren hebben verkregen.

Het is nu juist de tijd, dat zulke Boeren het Zululand binnen trekken, en uit deze omstandigheden wordt mogelijk aanleiding gevonden tot de rapporten in quaestie; van een afstand van een gedeelte van Zululand aan Boeren, zooals in een vorig telegram vermeld, draagt de Regeering geen kennis.

Zou zulks werkelijk het geval wezen, dan is zulks tegen

den zin en buiten weten en zonder de toestemming van deze Regeering, en moet de oorzaak hiervan gezocht worden in den toestand, waarin Zululand, buiten toedoen van deze regeering, gedurende de laatste jaren verkeert, en waarover deze Regeering niet is toegelaten eenigen invloed uit te oefenen. Toen de Regeering representaties aan U richtte, zooals vervat in hare missive van den 16en Maart 1883 RBB 671/83, waarin geklaagd werd over handelwijze van de Zulu Natie, en meer bepaaldelijk van Oham, ontving zij bij uwe Dépêche van 5 Juni No. 120, met telegram van Lord Derby van 26 April, ten antwoord dat Harer Majesteits Regeering niet kon ondernemen de plichten te aanvaarden, die noodzakelijkerwijze op den Transvaal-Staat rustten, zooals daargesteld onder de Conventie om deszelfs grenzen te handhaven en met alle personen te handelen, die er binnen mochten komen.

Van toen af hebben de Zulus meermalen de lijn van de Republiek overschreden, en moest de Regeering op hare eigen wijze en kosten den vrede bewaren, en het leven en eigendom der Burgers beschermen. Onder dit gedurige oproer in het Zululand, hetwelk meer dan eens de allergruwelijkste moordtooneelen heeft opgeleverd, heeft de burger van dezen Staat lang en veel geleden.

Harer Majesteits Regeering, die feitelijk het bestier van Zululand op zich heeft genomen, faalde er in om orde en rust in Zululand te herstellen, en den vrede daar te stellen. De twisten en de verdeeldheid door Harer Majesteits Regeering indirect in Zululand daargesteld, dreigt de geheele Zulu Natie uit te roeien en het land te ontvolken.

De Regeering van deze Republiek, hoewel in staat om spoedig een einde aan al dat bloedvergieten en gruwelijke moorden in Zululand te maken, werd door de Conventie belet zich met de zaken in Zululand te bemoeien.

Er bestaat geen twijfel bij deze Regeering, dat het volkomen in hare macht zou geweest zijn om bij de terugkomst van nu wijlen den Koning Cetewayo hem behoorlijk in zijne Regeering over geheel Zululand te herstellen, zonder een

enkel droppel bloed te doen vloeien, zoo haar daartoe de weg niet was afgesneden door de Conventie. Zij moest derhalve met diep leedgevoel blijven toezien op het onvolledige van de daar verrichte herstelling van wijlen den Koning Cetewayo en op de vele en onbelette kuiperijen, die tegen den Koning werden in het werk gesteld, die niet feilen konden een spoedig einde aan zijn moeitevol en deernis-waardig leven te maken. En zelfs na den dood van den Koning is het Harer Majesteits Regeering niet gelukt een einde aan de allergruwelijkste moorden te maken, en den vrede in Zululand daar te stellen.

Harer Majesteits Regeering onwillig of onmachtig om de zaken in Zululand te bestieren, heeft de Zulu Natie uiteindelijk doen inzien en verstaan, dat hunne onderlinge twisten geen ander gevolg hebben, dan de algeheele vernietiging en uitroeiing van hun volksbestaan; en de grootste meerderheid, — de kern der Zulu-Natie — Oham niet uitgesloten — blijft steeds erkennen de weldaden hun bewezen en de redding hun geschonken door de Emigranten Boeren ten tijde van Dingaan's tyrannie, waardoor zij, de Emigranten, niet alleen de redders der Natie waren, maar ook rechtmatig en wettig gezag in of over Zululand hebben verworven, en het is om deze reden, dat de Zulus niet hebben opgehouden naar de hulp der Boeren uit te zien als de eenige macht, die in staat is hunne twisten zonder bloedvergieten te doen ophouden, en orde en vrede in hun land te herstellen. Het is daarom niet te verwonderen, dat Boeren, bekend met al deze feiten en daadzaken, en ziende, dat de Regeering van dezen Staat zich de zaken niet durft aan te trekken, en Hare Britsche Majesteits Regeering geheel onwillig schijnende den toestand in Zululand te verbeteren en de onrust te doen bedaren en het oproer te dempen, zich nu wanhopig in het vuur storten en alle gevaren trotseeren om op eigen gezag en verantwoordelijkheid Zululand binnen te trekken, om het bestier op zich te nemen, of het daarstellen van den vrede te bewerken, enz.

De Regeering heeft alreeds alle stappen in haar vermogen

genomen om alle onwettige daden tegen te gaan, zooals U werd medegedeeld in hare Dépêche van den 7en Mei No. RBB 605/84, en zooals uit verdere orders aan Landdrosten en Officieren gegeven, en uit een uitgevaardigde Proclamatie zal blijken.

Indien deze Regeering echter uit het telegram van Harer Majesteits Regeering moet verstaan, dat het van haar verwacht wordt, dat zij de handelingen der Boeren in Zululand zou moeten verhinderen, dan zij het deze Regeering vergund te moeten opmerken, dat Harer Majesteits Regeering dezen Staat, hoewel veel jonger en zwakker dan de Imperiale Regeering, toch grootere en zwaardere verplichtingen wenscht op te leggen dan Harer Majesteits Regeering gewenscht had op zich te nemen, en welke maatregel zeer zeker zou leiden tot verwikkelingen, het einde waarvan niet is te voorzien, en het is daarom de dure plicht van deze Regeering Harer Majesteits Regeering te informeeren, dat het haar alsdan tot haar leedwezen onmogelijk is aan het verlangen door Harer Majesteits Regeering in bovengemeld telegram uitgedrukt, te voldoen.

Ik heb de eer enz.

W. EDUARD BOK,
Staatssecretaris.

Bijlage E.
(Zie p. 65).

PROCLAMATIE

Ik, Andries Wilhelmus Jacobus Pretorius, Hoofd-Kommandant en Kommandeur-Generaal der geheele Burgerij van den HoogAchtbaren Volksraad der Zuid-Afrikaansche Maatschappij van Port-Natal, en Opper-bevelhebber van het krijgsleger, door gem. Volksraad aan mij toevertrouwd, enz. enz. enz.

Doordien de Volksraad der Zuid-Afrikaansche Maatschappij verpligt was, wegens den ongetergden oorlog, dien de Zoola-Koning Dingaan of de Zoola-natie tegen de Zuid-Afrikaansche Maatschappij heeft begonnen, zonder dien vooraf aan gem. Maatschappij te declareren — tot eene onkoste van eenmaal honderd twee en twintig duizend zes honderd Rijksdaalders, voor paarden- en wagenhuur, benevens andere onkosten tot den krijg voor deze en de twee vorige kommando's over te gaan; en daar de Zoola-Koning, volgens alle blijken en berigten, de Pongola-rivier (zijne limietscheiding) is overgetrokken, en zijn overgebleven volk zich in vele klompen verschuilt, zoodat er niemand is, tot wien ik mij voor de betaling van deze en vorige onkosten kan refereren; — zoo zij het bij deze kennelijk dat ik, tot vergoeding van deze gezegde eenmaal honderd twee en twintig duizend zes honderd Rijksdaalders, bij deze proclameer en vaststel dat ik, in naam van gemelden Volksraad der Zuid-Afrikaansche Maatschappij, al het land van Toegala tot aan de Omfiloos-Omjama of de Zwart-rivier inneem; dat onze limietscheiding voortaan zal zijn van de zee langs de Zwart-rivier, waar deze door de Dubbele-bergen loopt, nabij haren oorsprong en dan vervolgens langs den Randberg, in een gelijke rigting naar den Drakenberg, de St. Lucias-baai ingerekend, benevens alle zeekusten en havens, die reeds uitgevonden en nog hierna uitgevonden zullen worden, tusschen de Omsimvobo en Zwart-riviers-

monden. Deze landen en zeekusten zullen echter als een afzonderlijk eigendom van de Maatschappij worden beschouwd, van die, welke nu wijlen de Wel-Ed. Heer Retief voor onze Maatschappij van de Zoola-natie heeft verkregen.

GOD BEWARE DEN VOLKSRAAD!

Gegeven onder mijne handteekening, in mijn Kamp, aan de Omfiloos-Omjama, of de Zwart-rivier, op heden den 14den dag van Februarij, in het jaar onzes Heeren één duizend acht honderd en veertig.

A. W. J. PRETORIUS, Hoofd-Kommt.
H. J. LOMBAARD
JAC. POTGIETER
AND. SPIES
MARTH. SCHEPERS
Kommandanten.

Bijlage F.
(*Zie p. 67*).

Gouvernementskantoor

PRETORIA, 16 Maart 1885.

My Lord,

Het is mij opgedragen door het Gouvernement der Zuid-Afrikaansche Republiek uwe Lordschap te verzoeken om aan dit Gouvernement eenige inlichting te willen mededeelen over het bericht, dat de Engelsche vlag in St. Luciabaai (Zoeloeland) zou zijn geheschen, en dat Haar Majesteits Gouvernement of dat van Natal zich bij die handeling steunde op een afstand, die de Heer Cloete, gemachtigde van de Britsche Regeering, van Koning Panda heeft verkregen.

Het Gouvernement der Zuid-Afrikaansche Republiek heeft in deze zaak in zoover een bijzonder belang, als het meent, dat de Zuid-Afrikaansche Republiek op de oudste en beste rechten in deze kan aanspraak maken.

Ik heb de eer uwe Lordschap hiernevens toe te zenden een Memorandum over de rechten dezer Republiek op Zoeloeland.

Ik heb de eer enz.

W. EDUARD BOK,

Staatssecretaris.

Aan den Hooggeboren Heer

Lord DERBY,

Minister van Koloniën.

MEMORANDUM.

In 't najaar van 1837 betraden de van de Kaapkolonie uitgewekene Boeren het grondgebied, bekend onder den naam van Natal.

Natal was toen in het bezit der Zoeloes, eene bij uitstek wreede en krijgshaftige volksstam. Door middel van het krijgsstelsel, door hunnen Koning Tsjaka ingesteld, hadden zij een militairen staat gevormd, die zich uitstrekte van de Delagoabaai tot aan de Oranje-Rivier. De inboorlingen in Natal en elders, die niet konden vluchten, noch zich spoedig genoeg konden verbergen, werden uitgemoord.

Toen de Boeren in Natal kwamen, waren de Zoeloes onder den Schepter van Dingaan, broeder of zoon, moordenaar en opvolger van Tsjaka. Hunne eerste betrekkingen waren van vredelievenden aard. Dingaan gaf zijne toestemming tot een verdrag, waarbij de Boeren Natal van hem kochten. De Koning evenwel beraamde een schandelijke valstrik.

Na het verdrag geteekend te hebben, vermoordde hij den 4den Februari 1838 op de meest trouwelooze wijze den aanvoerder der Boeren, den heer Retief, met 70 zijner volgelingen en slaagde er in een groot aantal Boeren in hunne legerplaatsen te overvallen, die met vrouw en kinderen omkwamen onder onuitsprekelijke wreedheden.

De oorlog kwam er uit voort. Dingaan herhaalde malen geheel verslagen en verlaten door de zijnen, nam de vlucht naar het Noorden, waar hij weldra door een inboorling werd vermoord. De Boeren bleven onbepaalde meesters van Zoeloeland door het recht van verovering. De taak was hun opgelegd de zaken der in wanorde verkeerende Zoeloes te regelen en voor hunne eigen belangen te waken.

Een broeder van Dingaan, Panda genaamd, was gevlucht tot de Boeren en was hun bondgenoot geweest in den oorlog. Na vele bewijzen van trouw gegeven te hebben, werd Panda tot Koning der Zoeloes aangesteld. De bevelhebber der Boeren, de heer Pretorius, handelende, krachtens de bevelen van den Volksraad, stelde hem als zoodanig aan,

den 10den Februari 1840. Panda was niet Koning van Zoeloeland, maar Koning der Zoeloes en bleef onder suzereiniteit der Boeren, hetgeen hij zeer goed heeft begrepen en getrouw heeft in acht genomen, gedurende zijne geheele Regeering; hij leefde tot 1872. Door de Proklamatie van den 14den Februari 1840 werd met name de *St. Luciabaai* onder suzereiniteit der Boeren geplaatst en dat recht, volkomen wettig op zich zelf, is niet krachteloos door latere overeenkomsten of gebeurtenissen.

De inbezitneming van Natal door de Britsche Regeering heeft volstrekt geen inbreuk gemaakt op de rechten der Republiek op de St. Luciabaai, die volgens den tekst zelf der Proclamatie van 1840 was beschouwd als eene bezitting, die geheel en al gescheiden en onafhankelijk van Natal was.

De afstand die de heer H. Cloete, gemachtigde van de Britsche Regeering, van Koning Panda in 1843 heeft weten te verkrijgen, kan ook de rechten der Republiek niet krachteloos maken, omdat Panda niet geldig het goed van anderen kon afstaan.

En zelfs, indien men, wat immers onmogelijk is, op het oogenblik eenig praktisch gewicht zou willen hechten aan die akte van 1843, dan hebben de daarop volgende gebeurtenissen zich er mee belast alle aanspraak, op deze zwakke afstand gegrond, te vernietigen.

Vooreerst zou de afstand van 1843 niet kunnen bestaan na de Konventiën van Zandrivier (1852) en van Bloemfontein (1854). Volgens deze Konventiën ontkende Groot-Brittannië elk verdrag met de inboorlingen ten Noorden van de Vaalrivier en ten Noorden van de Oranjerivier. Deze Konventiën gesloten onder den druk van Kafferoorlogen die zeer noodlottig voor de Kaapkolonie waren, huldigden zij [*sic*] een nieuw staatkundig stelsel. Om dit helder te doen uitkomen, behoeft men slechts aan te halen, onder andere Engelsche, bevoegde autoriteiten, Sir William Molesworth:

„Tengevolge van den Kafferoorlog van 1851 waren de „gezaghebbenden in het Ministerie van Koloniën gedwongen „om op te houden zich met de Transvaalsche Boeren te „bemoeien en waren al te blijde om met hen een overeen-

„komst te treffen: want in 1851 begonnen al de naturellen-„stammen der Oranjerivier-soevereiniteit, de Basoeto's, de „Bantams, de Baralongs, de Mantatees, de Koranna's, de „Grikwa's en de Bastaards weder elkaar de hals af te snijden „en elkaars vee te stelen; en de verbijsterde en hulpelooze „vertegenwoordiger van Groot-Brittanje, wiens plicht het was „om in dit pandemonium de orde te handhaven, was vol „angst dat de verwarring nog grooter zou worden gemaakt „door een invallen van de Transvaalsche Boeren onder Preto-„rius... Het was een verstandige en voorzichtige daad van „Lord Derby's ministerie, om de Zandrivier-conventie te „ratificeeren. Het is van belang, evenwel, dat er geen mis-„verstand besta omtrent de grootheid van de verandering „door die Conventie gebracht in de grondbeginselen van onze „Zuid-Afrikaansche politiek. Daardoor verlieten en veranderden „wij de politiek die Lord Derby in 1833 begon en die gestreng „werd volgehouden tot aan 1852 toe...

„Door deze conventie gaven wij het systeem van traktaten „op,.. wij kwamen overeen dat de Boeren hun oud systeem „van zelfverdediging, dat wij in 1833 hadden afgeschaft, weder „zouden invoeren en wij stemden er in toe dat een beperking „zou worden gesteld aan de uitbreiding der Britsche bezittingen „in Zuid-Afrika" [1]).

De Konventiën van Zandrivier en van Bloemfontein beteekenen dus van de zijde van 't Britsche Kabinet, dat men de aanrandende staatkunde vaarwel zeide, dat men zich tevreden stelde met de koloniën van de Kaap en van Natal in hunne toenmalige grenzen en dat men zich niet meer toelegde, gelijk in den tijd van den heer Cloete, op het afnemen aan de Boeren, door eenen zoogenaamden afstand van een inlandsch hoofd, van hetgeen hun wettelijk toekwam. Voor een zoo verwijderd grondgebied als dat van St. Luciabaai was geen enkele plaats in 't nieuwe staatkundige stelsel; er was zelfs geen spraak van. Welke veranderingen of de Britsche staatkunde ook sedert 1854 ondergaan hebbe, er schijnt geen sprake meer te zijn van rechten van Groot-

1) *Materials for a speech*, pp. 23—25.

Brittanje op de baai van St. Lucia, krachtens de akte van 1843. Noch toen men zich bemoeide met de kroning van Ketsjwayo, noch toen men hem den oorlog verklaarde, noch toen men zijne „bescherming" over 't zuidelijke deel van Zoeloeland uitstrekte onder den naam „Reserve", maakte men op een enkel Britsch recht op de St. Luciabaai aanspraak.

Zelfs het feit, dat de afstand van 1843 zich bevindt in de verzameling van thans geldige verbintenissen, uitgegeven in 1883 in voldoening aan een besluit van het Hoogerhuis, kan niet dienen als bewijs, dat de Britsche Regeering op dien tijd die akte als geldig beschouwde. Want in diezelfde verzameling komt onder andere de Konventie van Zandrivier voor, die de Britsche Regeering niet meer erkent. Lord Derby schreef den 20sten November 1883 aan de Transvaalsche Deputatie: „Gij beweert, dat het Zandrivier-traktaat nog „bindende kracht heeft. Het is onmogelijk vol te houden, dat „dit traktaat thans nog levensvatbaarheid bezit" [1]). De brief van Lord Derby aan Sir Henry Bulwer van den 16den Mei 1884 vat duidelijk de staatkunde van 't Britsche Kabinet samen:

„Na een zorgvuldige overweging van de laatste rapporten „en aanbevelingen blijft Harer Majesteits Goevernement bij „hare beslissing om geen Britsche soevereiniteit of protectie „over Zoeloeland uit te strekken, maar de onaantastbaarheid en „vrede van de Reserve moeten gehandhaafd worden" [2]).

Deze verklaring schijnt slecht overeen te brengen met werkelijke rechten op de baai van St. Lucia.

Daarentegen zijn de rechten der Republiek op deze baai, dagteekenende van de Proklamatie van 1840, volkomen bekend aan de Engelsche Regeering en is de wettigheid van die rechten erkend door de meest bevoegde Engelsche autoriteiten. Dit komt ten duidelijkste uit in het driejarige tijdvak van de inlijving van Transvaal, toen Groot-Brittanje zich als de erfgenaam beschouwde van de rechten der Republiek, en zich er van bediende als steunpunt in zijne bemoeiingen met de Zoeloes.

1) Blauwboek C. 3947, p. 6.
2) *do.* C. 4037, p. 117.

Men heeft slechts de Bluebooks van Februari 1879 op te slaan, waar *in extenso* de Proklamatie van 1840 in staat [1]. Men heeft slechts de brieven te lezen van den ambtenaar zelf, die de inlijving ten uitvoer bracht van den Transvaal, van Sir Theophilus Shepstone, van wien de schrandere Gouverneur van de Kaap, Sir Bartle Frere, de volgende getuigenis aflegde:

„Er is één bizondere groep van feiten, waaromtrent ik „niemand zoo bevoegd reken te spreken als Zijn Excellentie „de Administrateur van den Transvaal. Ik bedoel de zaken „van historisch belang in verband met de Zoeloes en hun „betrekkingen tot andere machten, waaromtrent niemand aan-„spraak kan maken een zoo nauwkeurige en uitgebreide „kennis te bezitten als Sir Theophilus Shepstone" [2].

Welnu, die rechter van eene buitengewone bekwaamheid, schreef den 18den November 1878 een „Memorandum over de politieke positie van het Britsche Goevernement tegenover den Zoeloekoning", en Sir Bartle Frere haastte zich dit stuk naar den Minister van Koloniën Sir M. Hicks Beach te zenden, zorg dragende er bij te voegen, dat het een werk was van Sir Th. Shepstone, „die moet worden beschouwd als de grootste autoriteit op dit gebied" [3]. In dit Memorandum zijn de feiten beschreven in uitdrukkingen, die geen verklaring noodig hebben:

„Nadat de Boeren met geweld van wapenen de Zoeloes „hadden overwonnen en den Zoeloe-koning op de vlucht en „naar den dood hadden gedreven, stelden zij Panda aan om „in Dingaan's plaats over het volk te regeeren, dat zij aldus „hadden ten onder gebracht. De Boeren schreven voorwaarden „naar eigen goedvinden voor, en Panda nam deze bepalingen „aan als de voorwaarde, waarop hij de positie zou behouden „waarin zij hem geplaatst hadden. Zij gaven hem geen land; „het gebied, dat zij hadden veroverd proclameerden zij tot „hun eigen land, maar zij gaven aan Panda met het volk,

1) Blauwboek C. 2222, p. 55.
2) *do.* *do.*, p. 62.
3) *do.* *do.*, p. 128.

„dat zij onder hem hadden geplaatst, de vergunning het te „bewonen en aldus werd Panda een leenman der boeren.

„Wij vinden den Commissaris Cloete in Panda's kraal, „een regeling makend, waarbij overeengekomen werd, dat „de occupatie van Natal zoo zou blijven als zij toen was, n.l.: „de blanken tot de Tugela en Buffel-rivier, en de Zoeloe's „ten noorden en oosten van deze rivieren; en bij dezelfde „gelegenheid droeg Panda aan Hare Majesteit de rechten „over, die de Commissaris misschien dacht dat Panda op „St. Lucia-baai bezat. *Panda had daarop geen wettig recht „hoegenaamd*" [1]).

Na een dergelijk oordeel van eene zoo bevoegde autoriteit is het onnoodig om nog meer bewijzen aan te voeren. Uit het voorgaande volgt:

1e dat het recht der Republiek op zichzelf volkomen rechtvaardig is,

2e dat het niet krachteloos is kunnen worden door de nietige akte van 1843,

3e dat het versterkt is tegenover Groot-Brittanje door de Konventie van Zandrivier en door de houding van het Britsche Gouvernement jegens de Zoeloes in 1878 en 1879.

De vernietiging van de inlijving deed de Republiek in de uitoefening harer rechten terugkeeren *jure postliminii* en een recht van suzereiniteit of van protektoraat over landstreken *buiten* de grenzen — een recht, dat Groot-Brittannië nooit geaarzeld heeft zichzelf toe te kennen — zou niet kunnen ontzegd worden aan de Republiek, wegens de aanwijzing der grenzen in de Konventiën van Pretoria (1881) en van Londen (1884). Zij is dus volkomen bevoegd de Proklamatie van den 14den Februari 1840 te doen gelden, zich daarbij gedragende naar het woord van H. C. Shepstone, Secretaris voor naturellen-zaken:

„Deze Proklamatie is nimmer teruggetrokken of ter zijde „gezet" [2]).

1) Blauwboek C. 2222, p. 131.
2) *do.* *do.*, p. 65.

Bijlage G.
(Zie p. 92).

VERDRAG VAN VEREENIGING TUSSCHEN DE ZUID-AFRIKAANSCHE REPUBLIEK EN DE NIEUWE REPUBLIEK

(Geratificeerd door den Volksraad der Zuid-Afrikaansche Republiek, bij zijn besluit, art. 787, dd. 2 Juli 1888).

De Volksraad der Zuid Afrikaansche Republiek, in den naam van den Staat en het Volk der Zuid-Afrikaansche Republiek en de Volksraad der Nieuwe Republiek, in den naam van den Staat en het Volk der Nieuwe Republiek, bezield met den wensch om beide Republieken te vereenigen tot eenen en ondeelbaren Staat, hebben besloten daartoe een Verdrag van Vereeniging te sluiten en hebben tot gevolmachtigden benoemd; de Volksraad der Zuid-Afrikaansche Republiek: de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek, in dezen vertegenwoordigd door Zijn HoogEdelen Stephanus Johannes Paulus Krüger, Staatspresident van de Zuid-Afrikaansche Republiek, en den WelEdel Gestrengen Heer Willem Eduard Bok, Staatssecretaris der Zuid-Afrikaansche Republiek; de Volksraad der Nieuwe Republiek: de Regeering der Nieuwe Republiek, in dezen vertegenwoordigd door Zijn HoogEdelen Lucas Johannes Meijer, Staatspresident van de Nieuwe Republiek, en den Edel Achtbaren Heer Philippus Rudolph Spies, Voorzitter van den Edel Achtbaren Volksraad der Nieuwe Republiek, die na wederkeerige mededeeling van hunne in goeden en behoorlijken vorm bevonden volmachten, het volgende Verdrag hebben gesloten:

ARTIKEL 1.

De Nieuwe Republiek en de Zuid Afrikaansche Republiek verklaren hierbij zich te vereenigen tot eenen Staat.

ARTIKEL 2.

Deze Vereeniging heeft plaats in dier voege, dat de Nieuwe Republiek zich aansluit bij de Zuid-Afrikaansche Republiek. De naam van den Staat, na de Vereeniging zal zijn: „de Zuid-Afrikaansche Republiek." Het grondgebied der tegenwoordige Nieuwe Republiek zal derhalve na de Vereeniging een deel uitmaken van het grondgebied der Zuid-Afrikaansche Republiek.

ARTIKEL 3.

Het grondgebied der Nieuwe Republiek is begrepen binnen de grenzen die bij de gemeenschappelijke regeling van de Regeering van het Vereenigd Koningrijk van Groot-Brittanje en Ierland en die der Nieuwe Republiek, als de grenzen der Nieuwe Republiek zijn bepaald.

ARTIKEL 4.

Dit grondgebied zal ingelijfd zijn als een district (in alle opzichten gelijk aan de andere districten) der Zuid-Afrikaansche Republiek, onder den naam van „Vrijheid", totdat later dit grondgebied in twee of meer districten mocht worden verdeeld of geheel of gedeeltelijk bij andere districten mocht worden gevoegd, of er op andere wijze door de wettige machten der Zuid-Afrikaansche Republiek over mocht worden beschikt.

Dadelijk na het tot stand komen der Vereeniging zal er door de Regeering der Zuid Afrikaansche Republiek eene verkiezing worden uitgeschreven voor Volksraadsleden, vertegenwoordigers voor het alsdan gevormde district „Vrijheid" tot zulk een aantal, dat het district Vrijheid te dien opzichte

alsdan gelijk zal staan met een van die districten der Zuid-Afrikaansche Republiek, die het grootste getal Volksraadsleden verkiezen.

ARTIKEL 5.

De Nieuwe Republiek gaat over tot de Zuid-Afrikaansche Republiek en de Zuid-Afrikaansche Republiek neemt de Nieuwe Republiek op met alle eigendommen, baten, schulden en verbindtenissen der Nieuwe Republiek.

ARTIKEL 6.

Alle documenten, papieren, enz. aan de Nieuwe Republiek toebehoorend of berustend onder de Regeering dier Republiek, betrekking hebbende op buitenlandsche of binnenlandsche zaken, politiek, administratie enz., zullen onmiddellijk worden overgegeven aan het Gouvernement der Zuid-Afrikaansche Republiek.

ARTIKEL 7.

Overeenkomsten, aangegaan tusschen de Regeering der Nieuwe Republiek en die van het Vereenigde Koninkrijk van Groot-Brittanje en Ierland worden bij die Vereeniging erkend.

ARTIKEL 8.

Alle grondbrieven, volgens de wetten der Nieuwe Republiek van kracht zijnde, zullen door de Zuid-Afrikaansche Republiek worden erkend.

ARTIKEL 9.

De personen die op het tijdstip der Vereeniging het burgerrecht verkregen hadden in de Nieuwe Republiek, zullen van af dat tijdstip burgers zijn van de Zuid-Afrikaansche Republiek.

ARTIKEL 10.

De personen in de Nieuwe Republiek door de Regeering erkend en toegelaten om in een of ander beroep te practiseeren, zullen na de vereeniging gerechtigd zijn, dat beroep te blijven uitoefenen onder de wetten der Zuid-Afrikaansche Republiek.

ARTIKEL 11.

De personen, die op het tijdstip der vereeniging ambtenaren zijn der Nieuwe Republiek, zullen van af dat tijdstip ophouden ambtenaren te zijn, tenzij zij op nieuw mochten worden aangesteld door de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek. Ten dien aanzien zullen de volgende bepalingen gelden:

a. Aan de personen, die op het tijdstip der vereeniging ambtenaren zullen zijn der Nieuwe Republiek, wordt als toelage verzekerd behoud van hun salaris (met inachtneming van het in *c* gezegde) voor den tijd van één jaar, van af dat tijdstip der vereeniging.

b. Ingeval die personen door de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek worden benoemd tot een ambt of eene betrekking waaraan hetzelfde of hooger salaris is verbonden, dan door hem vóór de vereeniging als ambtenaar der Nieuwe Republiek genoten werd, dan houdt die toelage op, en ingeval aan zulk een ambt of betrekking een minder salaris zal verbonden zijn, dan door die personen vóór de vereeniging als ambtenaren van de Nieuwe Republiek genoten werd, dan zal die toelage worden verminderd met het bedrag van het salaris, dat zij na de vereeniging van de Zuid-Afrikaansche Republiek ontvangen zullen.

c. Als grondslag van de berekening der gemelde toelage zal worden genomen, het gemiddelde der inkomsten door de bedoelde ambtenaren der Nieuwe Republiek

uit de Staatskas dier Republiek genoten in het laatste jaar onmiddellijk voorafgaande aan het tijdstip der vereeniging.

ARTIKEL 12.

Kwijtschelding van straf en strafvervolging wordt geschonken aan alle personen, die vóór dien datum, waarop dit verdrag is geteekend, in de Zuid-Afrikaansche Republiek beschuldigd staande van of veroordeeld zijnde wegens een of andere misdaad (uitgezonderd moord) een toevlucht gezocht en gevonden hebben in de Nieuwe Republiek.

ARTIKEL 13.

Van af het tijdstip der vereeniging zullen overal in het vereenigd grondgebied alleen de wetten der Zuid-Afrikaansche Republiek gelden.

ARTIKEL 14.

Alle vonnissen in de Nieuwe Republiek door de wettige gerechtshoven geveld tot op het tijdstip der vereeniging en alle uitspraken door den Uitvoerenden Raad der Nieuwe Republiek tot op het tijdstip der vereeniging gedaan, zullen van kracht zijn en erkend worden in alle hoven der Zuid-Afrikaansche Republiek.

ARTIKEL 15.

De belastingen zullen in het grondgebied der tegenwoordige Nieuwe Republiek na de vereeniging worden geheven volgens de wetten thans van kracht in de Nieuwe Republiek, totdat door den Volksraad der Zuid-Afrikaansche Republiek nadere voorzieningen daaromtrent zullen zijn gemaakt.

ARTIKEL 16.

Dit verdrag zal onderworpen zijn aan de ratificatiën van de Volksraden der Zuid-Afrikaansche Republiek en de Nieuwe Republiek respectievelijk en zal in werking treden van a

den datum der uitwisseling van de acten van ratificatie, welke uitwisseling zal geschieden door daartoe uitdrukkelijk af te vaardigen gevolmachtigden. Van die uitwisseling, te geschieden te Vrijheid, zal door de gevolmachtigden van beide Staten een acte worden opgemaakt, die met de acten van ratificatie zal worden bewaard in het archief der Zuid-Afrikaansche Republiek.

Ter oorkonde waarvan de wederzijdsche gevolmachtigden dit verdrag hebben geteekend en met hun zegel voorzien.

Gedaan te Pretoria op den veertienden dag der maand September van het jaar Onzes Heeren Achttien Honderd Zeven en Tachtig.

S. J. P. KRUGER,
Staatspresident
der Zuid-Afrik. Republiek.

W. EDUARD BOK,
Staatssecretaris
der Zuid-Afrik. Republiek.

L. J. MEIJER,
Staatspresident
der Nieuwe Republiek.

PH. R. SPIES,
Voorz. v. d. Volksraad
der Nieuwe Republiek.

Bijlage H.
(*Zie pp. 35, 93*).

EENE CONVENTIE

TUSSCHEN

DE ZUID-AFRIKAANSCHE REPUBLIEK EN HARE MAJESTEIT DE KONINGIN VAN HET VEREENIGDE KONINKRIJK GROOT-BRITTANJE EN IERLAND.

(*Goedgekeurd door den Volksraad der Zuid-Afrikaansche Republiek bij Besluit van 28 Juni 1888, art. 688*).

Nademaal op of omstreeks den 14den dag van September 1887 een zeker Verdrag van Vereeniging was geteekend en aangegaan werd door Z. H. Ed. Stephanus Johannes Paulus Krüger, Staatspresident van de Zuid-Afrikaansche Republiek, en den WelEd. Gestr. Heer Willem Eduard Bok, Staatssecretaris van genoemde Republiek, als vertegenwoordigers van den Volksraad en de Regeering van gemelde Republiek aan de eene zijde, en de WelEd. Heeren Lucas Johannes Meijer en Philippus Rudolph Spies, als vertegenwoordigers van den Volksraad en de Regeering van een zeker Gemeenebest, daarin genoemd de Nieuwe Republiek, aan de andere zijde, welk Tractaat van Vereeniging tot hiertoe niet afgesloten en geratificeerd is door de Volksraden van de Zuid-Afrikaansche Republiek en van het bovengenoemde Gemeenebest; en aangezien bij het vierde artikel van eene Conventie, behoorlijk gesloten en aangegaan op den 27sten dag van Februari 1884 door en tusschen de Zuid-Afrikaansche Republiek en Hare Majesteit de Koningin van het Vereenigde Koninkrijk Groot-Brittanje en Ierland, gewoon-

lijk genoemd de Conventie van Londen, de Zuid-Afrikaansche Republiek zich verbond en overeenkwam geen verdrag of verbintenis met eenige Staat of Natie, anders dan met den Oranje-Vrijstaat aan te gaan voordat dezelve door Hare Majesteit de Koningin zal zijn goedgekeurd, en nademaal het Hare Majesteit de Koningin behaagd heeft hare goedkeuring te schenken aan het genoemde Tractaat van Vereeniging, zoodra het afgesloten en geratificeerd zal zijn, door de reeds genoemde Volksraden op de hierin later uiteengezette wijze, mits deze tegenwoordige Conventie behoorlijk aangegaan, afgesloten en geratificeerd worde door en tusschen het Gouvernement en den Volksraad van de Zuid-Afrikaansche Republiek en Hare Majesteit de Koningin, en nademaal het doeltreffend en noodzakelijk is, in en door deze Conventie zekere clausulen toe te voegen aan de bepaling van de grenzen van de Zuid-Afrikaansche Republiek, als vastgesteld in het eerste artikel van de Conventie van Londen, en om voorziening te maken voor het afstand doen door het Gouvernement van de Zuid-Afrikaansche Republiek, ten behoeve van genoemde Republiek en van het genoemde Gemeenebest, waarvan het grondgebied door bovengenoemd Verdrag van Vereeniging zal ingelijfd worden bij de gezegde Republiek, van alle aanspraken welke het Gouvernement van het gezegde Gemeenebest tot dusverre mocht gemaakt hebben om een Protectoraat uit te oefenen over het geheel of over eenig deel van het grondgebied, bekend als Zululand, en nu geannexeerd aan en een deel uitmakende van Harer Majesteits Gebied, en nademaal het ook doeltreffend en noodzakelijk is gepaste voorziening te maken voor de behoorlijke verzorging en bewaring van de graven van zekere Zulu-Opperhoofden, welke graven gelegen zijn binnen de grenzen hierin later vastgesteld, als insluitende een deel van het grondgebied van de Zuid-Afrikaansche Republiek.

Zoo is het, dat het Hare Majesteit de Koningin behaagd heeft te gelasten en bij deze wordt verklaard, dat de volgende artikelen van eene nieuwe Conventie, geteekend ten behoeve van de Zuid-Afrikaansche Republiek door ZHEd. Stephanus

Johannes Paulus Krüger, Staatspresident van voornoemde Republiek, en ten behoeve van Hare Majesteit door Harer Majesteits Hoogen Commissaris in Zuid-Afrika, Zijne Excellentie Sir Hercules George Robert Robinson, Ridder Grootkruis van de meest onderscheidene orde van den Heiligen Michael en Heiligen George, Gouverneur van de Kolonie de Kaap de Goede Hoop, van af den datum der inwerkingtreding daarvan geacht en gerekend worden te zijn een bindend Tractaat van overeenkomst tusschen de Zuid-Afrikaansche Republiek en Hare Majesteit de Koningin, en zal gelezen en uitgelegd worden ter aanvulling van en te zamen met de Conventie van Londen voornoemd.

Artikelen.

Art. 1. Deze Conventie zal niet in werking treden of van kracht worden tenzij en totdat:

a. zij behoorlijk afgesloten en bekrachtigd zal zijn door den Volksraad van de Zuid-Afrikaansche Republiek, en

b. het Verdrag van Vereeniging als voorzegd, geteekend en aangegaan op den 14den dag van September 1887, zal zijn afgesloten en bekrachtigd door den Volksraad van de Zuid-Afrikaansche Republiek en door den Volksraad van het Gemeenebest in het voorzegde Tractaat van Vereeniging genoemd de Nieuwe Republiek; wanneer zoodanige afsluiting en bekrachtiging van deze Conventie en van genoemd Verdrag van Vereeniging niet zullen plaats gevonden hebben binnen zes maanden van af den datum van het aangaan hiervan, zal deze Conventie in alle opzichten van nul en geener waarde worden.

Art. 2. Het grondgebied van de Zuid-Afrikaansche Republiek zal in toevoeging tot het grondgebied, bepaald in het eerste artikel van de Conventie van Londen, omvatten en insluiten al het land liggende binnen de volgende grenzen, namelijk:

(*uitgelaten, als van geen belang.*)

Art. 3. Het Gouvernement van de Zuid-Afrikaansche

Republiek voor zichzelf en ook voor het Gemeenebest, in het voorzegde Verdrag van Vereeniging genoemd de Nieuwe Republiek, doet hierbij afstand voor immer van alle aanspraken tot dusverre gemaakt door de Regeering van het genoemde Gemeenebest op het uitoefenen van een Protectoraat over het geheel of een deel van het grondgebied, bekend onder den naam van Zululand en nu geannexeerd aan en uitmakende een deel van Harer Majesteits gebied.

Art. 4. Het Gouvernement der Zuid-Afrikaansche Republiek komt hierbij overeen en verbindt zich elke poging aan te wenden en elke hulp te verschaffen aan den Britschen Ambtenaar, aangewezen om in de Zuid-Afrikaansche Republiek te wonen, met het doel om gepaste voorziening te maken voor de behoorlijke verzorging en bewaring van de graven van zekere Zulu-opperhoofden, welke graven gelegen zijn binnen het grondgebied hierboven bepaald, zooals hierin later meer bijzonder beschreven en uiteengezet is, en ten dien einde komt het genoemde Gouvernement overeen en verbindt zich om te trachten de toestemming te verkrijgen van de verschillende eigenaars van het land, waarop de gezegde graven gelegen zijn, tot de onteigening van land en tot de insluiting met steenen muren van eenige of alle der gezegde graven, met een behoorlijken rand van aangrenzenden grond en verder de toestemming te verkrijgen van zulke eigenaars tot het verleenen van vrij recht van weg naar eenige of alle gezegde graven op alle redelijke tijden aan zoodanigen persoon of zoodanige personen, als mogen worden goedgekeurd en aangesteld door Harer Majesteits Commissaris voor Zululand, om te letten op en te verzekeren de behoorlijke verzorging en bewaring van eenige of alle der bedoelde graven, mits dat de kosten van zulk een onteigening of omheining van land en het zorg dragen voor en bewaren van zulke graven niet vallen of gedragen worden door het Gouvernement van de Zuid-Afrikaansche Republiek.

De navolgende zijn de namen van de Zulu-Opperhoofden en Koningen, wier graven gelegen zijn in het Makosini-District.

1. Untombela.
2. Uzulu.
3. Nkosinkulu.
4. Mpunzu.
5. Umageba.
6. Undaba.
7. Mjama.
8. Senzanqokona.

ART. 5. Deze Conventie, te zamen met de Conventie van Londen, hiervoor vermeld, zal volle kracht en werking hebben ten aanzien van het geheele grondgebied van de Zuid-Afrikaansche Republiek als bepaald door deze Conventie en door de Conventie van Londen.

ART. 6. De verbindtenissen, die de Zuid-Afrikaansche Republiek overneemt van de Nieuwe Republiek met betrekking tot Harer Majesteits Gouvernement, zijn beperkt tot het grondgebied der Nieuwe Republiek, en zijn onderworpen aan dezelfde voorwaarden, waarop de verbindtenissen rusten op de Nieuwe Republiek.

Geteekend en gezegeld met het grootzegel van Staat, dezen elfden dag van de maand Juni, achttien honderd acht en tachtig.

S. J. P. KRUGER,
Staatspresident.

W. EDUARD BOK,
Staatssecretaris.

Signed at Government House, Cape Town, this 20th June 1888.

HERCULES ROBINSON,
High Commissioner.

Bijlage I.
(*Zie pp. 102, 106*).

NATURELLEN-STAMMEN

IN

BEETSJOEANALAND[1]

HOOFD	HOOFDSTAD	STAM
Gatsisibi	Kanyie	Bawangketsi
Gazibone	Pokwane	Batlapin
Gopani, Hoofd-kapitein		Baroetsi
Ikalafijn, kapitein		Baroetsi
Khama	Shoshong en Palapye	Bamangwato
Kwarthle		Bamawana
Lintsiue		Bakhatla
Machabi	Polfontein	Barolong
Makhosi		Bamalite
Mankoroane	Taungs	Batlapin
Massouw	Mamoesa	Koranna
Montsioa	Mafeking	Barolong
Moshette	Koenana	Barolong
Pelan		Bakhatla
Sechele	Molopolole	Bakweni

1) Niet al deze namen zijn op de schetskaart te vinden. Ter wille van de duidelijkheid zijn daarop slechts de belangrijkste aangegeven.

Bijlage J.
(*Zie p. 132*).

PRETORIA, 6 December 1882.

Weled.Gestrenge Heer,

De Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek heeft met groote belangstelling uwen brief overwogen, dd. 30 Nov. ll. No. 541, waarin op drie belangrijke punten door U exceptie wordt genomen tegen de handelwijze der Regeering betreffende de Kafferhoofden Massouw en Mankoroane.

De Regeering ziet in uw brief het duidelijk bewijs van eene groote belangstelling in deze zaak, en verder uit alles spreekt uw eigen overtuiging dat hoogst gewichtige redenen de Regeering moeten geleid hebben tot eene handelwijze, die gij op drie punten schending van de Conventie en onwettig noemt.

Het is werkelijk zoo. Hoogst gewichtige redenen hebben de Regeering geleid tot het zenden van een missieve aan die kafferkapiteins, en zij meent meer den dank der Britsche Regeering dan den blaam in uw brief, verdiend te hebben. Wat door U schending der Conventie genoemd wordt — de bedenking, dat de handelwijze der Regeering onwettig zou zijn, kunnen wij op zijn plaats laten, — is ten allerhoogste meer een zeker gebrek in den vorm der onderhandeling, dan wel een dadelijke overtreding der Conventie.

Alles wat onzerzijds gedaan is, in strijd met de Conventie, komt hierop neer dat er een boodschap gezonden is, door de Regeering aan een paar kafferkapiteins, in antwoord op een boodschap van hen, zonder bemiddeling van den Britschen Resident.

Maar het is toch waarlijk de schuld dezer Regeering niet wanneer sommige kafferkapiteins liever rechtstreeks met de Regeering der Republiek onderhandelen, dan met de Britsche Regeering. Waar het op aankomt is de questie: of er door

de Regeering eene overtreding is gedaan van meer wezentlijken aard.

Wat is het feit, wat is er gebeurd? Wat heeft de Regeering gedaan?

Kaffers op de Zuid-Westelijke grenzen komen bij de Regeering en verlangen ingelijfd te worden in den Staat, en de Regeering antwoordt: ja; wij nemen uw aanbod aan, en ter uitvoering zal gezonden worden een Commissaris, opdat alles in overeenstemming met de Conventie geschiedt. De Regeering heeft niet meer gedaan dan hare bereidwilligheid te kennen gegeven, het verzoek om inlijving aan te nemen. Zij heeft geen Commissie gezonden. Zij wenscht die inlijving met uwe medewerking tot stand te brengen volgens de Conventie.

Moet nu werkelijk de Britsche Regeering op dit punt ingelicht worden?

Is het denkbaar dat zij niet, ook zonder een letter schrift van onzen kant, volmaakt en duidelijk de redenen doorziet welke de Regeering geleid hebben tot een stap die oogenschijnlijk een overtreding is van een tractaat?

Weet de Britsche Resident, weet de Regeering van H.M. de Koningin van Engeland een ander middel om aan het gruwelijk bloedvergieten, aan het moorden en stelen, aan de laaghartige landroof en afpersing, aan het gruwelijk spel van twisten tusschen stam en stam een einde te maken?

Wij weten het niet!

En wij verklaren ernstig dat wij zonder aarzelen aan de kafferkapiteins Massouw en Mankorane hebben laten weten, dat dit land genegen is om hen onder de bescherming zijner wetten op te nemen; dat wij geen duimbreed van hunne gronden begeerden, verlangende wij wat den grondeigendom aangaat, de lijn door de Conventie bepaald absoluut te eerbiedigen; dat wij hun de vrije beschikking overlieten, maar dat zij de Regeering, hare ambtenaren en gerechtshoven zouden hebben te erkennen.

En wat heeft de verzekering van onzen kant, welke eigenlijk

nog niet meer is dan een belofte, waarvan de vervulling voor een groot deel in de hand ligt van H.M. de Koningin van Engeland, wat heeft die verzekering uitgewerkt? Aanstonds Vrede.

Door diezelfde handelwijs, waartegen gij in uw brief het uw pligt acht excepties te maken, omdat zij in strijd is met de Conventie — heeft deze Regeering verkregen, wat al de correspondenties, depèches en orders van elders gekomen, niet hebben kunnen bereiken.

Wij hebben dat geweten. De Regeering vertrouwt dat gij ons krediet zult geven omdat wij zonder ophouden, altijd ons zelven gelijk blijvende, van de dagen der Conventie en van nog vroeger af de Engelsche Regeering gewaarschuwd hebben tegen die allerondoelmatigste grensverdeeling, welke, omdat zij oude vrienden en burgers der Republiek buiten de Republiek plaatste, hen zonder protectie liet en dus blootgesteld aan moord en doodslag.

Wat wij te vergeefs in de Koninklijke Commissie voorspeld hebben is geschied.

Veertien maanden lang zijn onze grenzen nu al het tooneel van moord en doodslag. Met geduld hebben wij die tooneelen aangezien, hoezeer de Kaffers herhaaldelijk onze grenzen zijn overschreden, de lijn der Conventie verbrekende, kennelijk met het doel om onze Republiek in hunne twisten te mengen. Herhaaldelijk hebben wij geadviseerd om ons tusschen beide te laten treden. Nu uiteindelijk bieden de kafferkapiteins ons hun land en volk aan.

Toen zij vernamen dat de Regeering genegen is, onder nadere toestemming der Engelsche Regeering hun voorslag aan te nemen, is de vrede tusschen de kafferstammen gesloten.

Zoodra het blijkt dat de Engelsche Regeering aan de Republiek verbiedt de bescherming in wet en recht uit te breiden over kafferstammen die daarom smeeken, is het gedaan met den vrede en vangt het moorden en vernielen weder aan.

De Regeering is vast overtuigd dat de Regeering van H.M. de Koningin van Engeland niet aarzelen zal om ons

haren dank te brengen voor het werk des vredes dat wij tot stand gebracht hebben.

De Commissaris waarvan sprake, is nog niet door ons gezonden. Zoolang de zaak der Natalsche kaffer-deputatie onopgelost is, kan de Regeering niet, zooals zij de eer had te schrijven, verder voortgaan.

Ten slotte hoopt de Regeering van harte dat hare uiteenzetting U zal overtuigd hebben, dat alleen ernstige en onvermijdelijke redenen haar geleid hebben tot hetgeen zij gedaan heeft, dat niets anders denkbaar en mogelijk is, als men ten minste werkelijk vrede onder de kaffers verlangt.

Ik heb de eer enz.
W. Ed. BOK,
Staatssecretaris.

Weled. Gestr. Heer
Britsch Resident
Pretoria.

Bijlage K.
(*Zie pp. 106, 135*).

STELLALAND-PROCLAMATIES

I

PROCLAMATIE

Van ZijnHoogEd. den heer Theodor Doms, tijdelijk Waarnemend Voorzitter van het Gouvernement's bestuur van Stellaland, daartoe gemagtigd door het Groot-Opperhoofd David Massouw Riet Taaibosch, in naam en ten behoeve van gemeld Groot-Opperhoofd en Volk, overeenkomstig het Vredesbesluit van den 26sten Julij 1882 en de Cessie van den 19den September 1882, en aanstelling van den 18den Januarij 1883.

Aangezien het hoogst noodzakelijk is, tot tijd en wijle dienaangaande door den HoogEd. Volksraad bepalingen worden gemaakt, Geregtshoven op te rigten tot gerieve van het Publiek; zoo is het dat ik, Theodor Doms, tijdelijk Waarnemend Voorzitter van het Gouvernementsbestuur van Stellaland, heb goedgevonden te bepalen, gelijk ik bepaal bij deze, te weten als volgt:

Art. I. Er zal een Landdrost-Hof zijn te Vrijburg.

Art. II. De Landdrost bekleedt de macht van Civiele Commissaris.

Art. III. De Landdrost zal het regt uitspreken in Civiele zaken, geene £ 37.10.0 te boven gaande, en in Crimineele zaken, tot drie maanden gevangenzetting, met of zonder handenarbeid.

Art. IV. Er zullen zes Heemraden zijn, door den Volksraad te worden gekozen, voor niet langer dan twee jaren. Zij zullen bij aftreding weder verkiesbaar zijn.

Art. V. De Voorzitter van het Bestuur zal de magt hebben voor Heemraden die bedanken, of komen te overlijden, of om eenige reden onbekwaam worden voor de waarneming van hun ambt, andere personen als zoodanig aan te stellen tot de eerstvolgende zitting van den Volksraad.

Art. VI. Wanneer de Heemraad, aangeschreven om in het Hof van Landdrost en Heemraden zitting te nemen, niet in het Hof aanwezig zal zijn, en er geen andere Heemraad zal kunnen verkregen worden, dan zullen de twee andere leden van het Hof de magt hebben iemand anders in de plaats van den afwezigen Heemraad te benoemen.

Art. VII. Op den eersten Woensdag van elke maand zal de Landdrost, met twee van de Heemraden, bij beurt geroepen, het regt uitspreken in Civiele zaken, geen £ 75.0.0 te boven gaande; en in Crimineele zaken tot niet meer dan vier maanden gevangenzetting, met of zonder handenarbeid.

Art. VIII. Partijen voor de twee voornoemde regtbanken gevonnisd, zullen in appèl kunnen komen voor het Hooge Geregtshof.

Art. IX. In zaken voor Landdrost en Heemraden zullen de Heemraden, elk voor zich, gelijke stem met den Landdrost hebben.

Art. X. Het Hooge Geregtshof van Stellaland is zamengesteld uit den Voorzitter, en een quorum van de leden van het Gouvernementsbestuur.

Art. XI. Het Hooge Geregtshof houdt zitting te Vrijburg alle twee maanden, op den eersten Dingsdag in zulke maand, tenzij zulke Dingsdag een feestdag is, als wanneer het Hof op den daarop volgenden dag zal worden geopend.

Art. XII. Voor het Hooge Geregtshof van Stellaland kunnen gebragt worden alle zaken, door toestemming van partijen. Alle zaken in appèl of revisie van de lagere Hoven.

Art. XIII. Het Hooge Geregtshof neemt kennis van alle zaken ter eerste instantie, boven de Jurisdictie der Geregtshoven van Landdrost en Landdrost en Heemraden, en als Hof van appèl van zaken, ter eerste instantie beslist door de Geregtshoven van Landdrost en van Landdrost en Heem-

raden. Het maakt finaal, bekrachtigt of vernietigt alle orders der Lagere Hoven. Het Hof heeft Jurisdictie in Crimineele zaken volgens de wetsbepalingen en regulaties voor Crimineele proceduren van kracht in de Zuid-Afrikaansche Republiek en den Oranje Vrijstaat.

Art. XIV. Elk Heemraad zal, gedurende den tijd dat hij zitting neemt als lid van het Hof van Landdrost en Heemraden, als toelage ontvangen de som van een Pond Sterling per dag.

Art. XV. Deze Proclamatie zal van kracht zijn van af heden.

Aldus gegeven te Vrijburg, dezen 7den dag van Maart 1883.

THEODOR DOMS,
tijdelijk Waarnemend Voorzitter
van Bestuur.

Bij order
L. G. LEE,
Gouvernements Secretaris.

II

PROCLAMATIE

Van Zijn HoogEd. Gert Jacobus van Niekerk, administrateur van het Grondgebied van Stellaland, daartoe gemagtigd door het Territoriaal Groot-Opperhoofd David Massouw Riet Taaibosch, uit kracht van de Akte van aanstelling van den 18den Januarij 1883, en overeenkomstig het Vredesbesluit van den 26sten Julij 1882, en de Proclamatie van den 16den Januarij 1883.

Aan allen welke dit mogen zien, of hooren lezen,

SALUUT!

Nademaal tot behoorlijke handhaving der wet, alsmede

tot bevordering der belangen der ingezetenen van deze gewesten het noodzakelijk is, dat overeenkomstig bovenvermeld Vredesbesluit van den 26sten Julij 1882, Cessie van den 19den September 1882, en Proclamatie van den 16den Januarij 1883, dit land als een onafhankelijke Staat worde geproclameerd.

Zoo is het dat ik, Gert Jacobus van Niekerk, administrateur van het Grondgebied Stellaland heb goedgevonden, gelijk ik goedvind bij dezen, om de gewesten tot nog toe bekend als Stellaland, en gelegen aan, en wel ten Zuiden en ten Noorden van de Hartsrivier, te Proclameren te zijn de

REPUBLIEK VAN STELLALAND

En dat de Hoofdzetel dezer Republiek zal zijn het alreeds gevestigd dorp

VRIJBURG.

En deze Proclamatie zal zijn en blijven van kracht tot tijd en wijle aan de Cessie van den 19den September 1882, zal zijn voldaan.

Aldus gedaan te Vrijburg, Republiek van Stellaland, dezen 6den dag van Augustus in het jaar Onzes Heeren Een Duizend Acht Honderd Drie en Tachtig

GOD BEHOEDE LAND EN VOLK!

G. J. VAN NIEKERK,
Administrateur.
Bij order
H. VAN BOESCHOTEN,
Gouvernements Secretaris.

III

PROCLAMATIE

Van Zijn HoogEdel. Gert Jacobus van Niekerk, administrateur der Republiek van Stellaland, overeenkomstig het Vredesbesluit van den 26sten Julij 1882, de Cessie van den 19den September 1882, en de Akte van aanstelling van den 16den Januarij 1883

Aan allen welke dit mogen zien of hooren lezen,

SALUUT!

Nademaal het noodig is, om overeenkomstig mijne Proclamatie, dd. 7 Augustus 1883, de grenslijnen dezer Republiek te bepalen;

Zoo heb ik goedgevonden te bepalen, gelijk ik bij deze bepaal, dat de grenslijnen der Republiek van Stellaland zullen zijn als volgt:

Beginnende bij den Noord-Westelijken hoekbaken van de plaats „Kainskop" gelegen noord van Takoon, naar den baken genaamd „Christianas-boom", van daar Zuidwaarts met de reeds geproclameerde lijn, zijnde de scheidingslijn tusschen Mamusa en Taungs tot aan „Kopje Enkel", (zijnde de lijn geproclameerd door het Groot-Opperhoofd David Massouw Riet Taaibosch, op den 16den Januarij 1883), van „Kopje Enkel" met de conventie-lijn der Zuid-Afrikaansche Republiek, tot aan zekeren baken van plaats No. 331, staande op een glad kopje Oost en Zuid-Oost van plaats No. 331, en van daar Noord tot aan Hartsrivier, voorts regt Noord tot aan den Zuid-Oostelijken hoekbaken van plaats No. 14.

En ik Proclameer dat de verdere lijnen nader zullen worden bepaald en geproclameerd.

Aldus gedaan en geteekend te Vrijburg, Republiek van Stellaland, dezen zevenden dag van Augustus, in het jaar Onzes Heeren Een Duizend Acht Honderd Drie en Tachtig.

GOD BEHOEDE LAND EN VOLK.

G. J. VAN NIEKERK,
Administrateur.
Bij order
H. VAN BOESCHOTEN,
Gouvernements Secretaris.

Bijlage L.
(Zie pp. 106, 138).

PROCLAMATIE VAN LAND GOOSEN

PROCLAMATIE

Door den vertegenwoordiger en gevolmachtigde van het Groot-Opperhoofd der Barolongs, Moshète

Nademaal volgens Vredes Traktaat gesloten tusschen het Groot-Opperhoofd der Barolongs, Moshète, en Kapitein Montsia, op den 24sten dag van October 1882, aan de Maloporivier, zoo is het dat ik Nicolaas Claudius Gey van Pittius, in mijne hoedanigheid van vertegenwoordiger van van Moshète, Groot-Opperhoofd der Barolongs, met advies en toestemming van het Bestuur onder genoemd opperhoofd, proclameer het grondgebied van genoemd opperhoofd, bepaald en omschreven in artt. 15 en 16*b* van het Vredestraktaat bovengenoemd, als volgt:

Artikel 15

Deze lijnen zullen loopen zooals hier duidelijk zal worden omschreven beginnende op het punt bij de Baken van de Zuid-Afrikaansche Republiek, te Ramathlabama, van daar met een regte lijn tot aan de Maloporivier, alwaar een baken zal geplaatst worden, een mijl of 1700 treden aan den bovenkant van Mafeking, de oude stad van Molemma, of de thans verdedigde plek van Montsia, van daar zal de lijn loopen met den stroom van Malopo, zoo ver tot waar dezelve of zijne rigting de grenslijn of lijnen van andere buiten ons beider gebied wonende stammen raakt.

ARTIKEL 16*b*

Alle gronden welke aan de Zuid- of Westzijde vallen zullen zijn en aanwijzen het grondgebied van het Groot-Opperhoofd Moshète en zijn volk.

Zoo proclameer ik in mijne bovengenoemde kwaliteit, volgens art. 17 van bovenvermeld Vredestraktaat, de gronden die verschuldigd zijn en gegeven moeten worden aan de blanke Vrijwilligers van beide partijen. De lijn, deze gronden bepalende is als volgt in art. 17 Vredestraktaat: — Dezelve begint een mijl bovenkant de stad Mafeking en van daar langs de Maloporivier, aan de Zuid-Westzijde tot waar dezelve met de Sietlagoli in elkander loopt en van daar met de Sietlagolirivier tot aan deszelfs oorsprong en van daar met de meest Zuidelijke spruit op tot aan deszelfs oorsprong en dan in een regte lijn tot aan den buitenkant van de vastgestelde lijn van de Zuid-Afrikaansche Republiek en dan met diezelfde lijn tot langs den grooten wagenweg die van de Zoutpan gaat, en dan langs dien weg welke de Conventielijn afbakent tot aan de baken op den rooden grond bij het klompje boomen, en van die baken naar de baken van Buurmansdrift en van daar in een regte lijn naar de hoekbaken van de Zuid-Afrikaansche Republiek te Ramathlabama en dan van die hoekbaken in een regte lijn terug naar de baken een mijl aan den bovenkant van de stad Mafeking.

Zoo proclameer ik in mijn gezegde hoedanigheid dat de gronden gelegen binnen gemelde lijnen van nu voortaan zullen genaamd worden

LAND GOOSEN

En derhalve geef ik in mijne gezegde hoedanigheid kennis, dat de gronden gelegen binnen meergemelde lijnen zullen worden geregeerd en bestuurd volgens wetten en bepalingen, vastgesteld en nog steeds vast te stellen door mij en het Bestuur, die van tijd tot tijd zullen blijven bestaan.

En geef ik in mijne meergemelde hoedanigheid te kennen aan ieder en een iegelijk die het moge aangaan, dat iedereen die binnen de lijnen van deze Jurisdictie zich met ter woon zoude willen vestigen of zich tijdelijk aldaar mocht bevinden, zullen onderworpen zijn aan de wetten en bepalingen gemaakt en nog te maken, door het Bestuur daartoe gemachtigd en gerechtigd door het Groot-Opperhoofd der Barolongs, Moshète.

En zoo wordt het bepaald bekend gemaakt, dat ieder persoon die bevonden mogt worden zich in te laten met politieke zaken, raadgevingen, aanmerkingen of wat het ook zij, strijdig met de politieke rigting of Vredestraktaat van deze onze jurisdictie, met de uiterste gestrengheid van de wet zal gestraft worden.

Nademaal bij tekortkoming van door vastgestelde wetten, toepasselijk op overtredingen van welken aard ook misschien te maken, zoo zal op zoodanig misdrijf gebruik worden gemaakt van de wetten der Z. A. Republiek, toepasselijk op zoodanig een vergrijp, hetzij civiel of krimineel; daarin is ook begrepen eenig verschil dat mogt ontstaan tusschen eenige partijen.

Derhalve geef ik ook hier kennis dat alhier binnen onze jurisdictie geene misdadigers van elders inkomende zullen worden geduld, en dat zij van welken Staat ook inkomende, kunnen worden opgevraagd en zullen worden uitgeleverd; mits dat bij opeisching van zoodanig een misdadiger, de acte van beschuldiging vergezeld ga.

Zoo wordt het een ieder verboden eenige ongeregeldheid binnen onze jurisdictie te bedrijven, het kappen van hout, het jagten op en vernielen van wild, enz.

Vertegenwoordiger van
Groot-Opperhoofd Moshète,
N. C. GEY VAN PITTIUS.

Mij bekend
S. K. DE BRUYN—BONGA,
Secretaris van Bestuur.

Bijlage M.
(*Zie p. 142*).

Rapport eener Commissie uit den Volksraad der Zuid-Afrikaansche Republiek.

1. Wat het eerste punt betreft, de kwestie der zuid-westelijke grenzen, zij is althans voor het oogenblik de voornaamste.

Uwe Commissie moet het duidelijk uitspreken — van alle gruwelen die aan de zuid-westelijke grenzen begaan worden — ligt de schuld bij die Engelsche ambtenaren, welke van 1870 af tot op 1880 toe, de politiek der Engelsche Regeering op een dwaalspoor hebben geleid, tot onrecht gevoerd en tot verkrachting van verkregen rechten.

Het is ons een ernstige voldoening, dat het dezerzijds niet aan waarschuwingen heeft ontbroken. Bij de onderhandelingen over de Conventie is er door de Commissie, welke ons volk vertegenwoordigde, de volgende plechtige verklaring afgelegd: dat wij ons zullen onderwerpen in het algemeen aan de afsnijding van gronden, nadat het ons gebleken is, dat het te vergeefs voor ons is, over onze rechten te spreken.

Bij deze algemeene verklaring, die zoowel het oosten, als het westen van het land gold, voegde de Commissie er nog eene speciale bij ten aanzien van de zuid-westelijke grenzen.

Zij zeide letterlijk het volgende:

„dat de lijn door Kolonel Moysey voorgesteld, inbreuk maakt op de rechten van het land, dat tegen hun zin, inwoners van ons land worden afgesneden, dat die stammen sedert lange jaren in vriendschap met de Republiek leven, en dat de Republiek hare protectie hun heeft toegezegd bij plechtig traktaat; dat de lijnsverandering hen buiten den Staat werpende, hen machteloos overgeeft aan hunne vijanden, dat als zij tot ons te vergeefs om bescherming zien, zij ons van trouwbreuk zullen beschuldigen; dat wij gebonden toeschouwers zullen moeten zijn van de eindelooze, bloedige

twisten tusschen die kaffer-stammen onderling, en dat wij daarom zoo ernstig mogelijk alle verantwoordelijkheid voor mogelijke onlusten van ons afwijzen, en voor rekening laten van die macht, welke ons dwingt om lijdelijk en stilzwijgend het onrecht aan te zien."

Deze ernstige verklaring had den Secretaris van Staat voor Koloniën moeten terughouden om op eenigerlei wijze de Republiek aansprakelijk te stellen voor de tegenwoordige onlusten buiten onze grenzen.

Deze onlusten waren door ons voorzien, de vertegenwoordigers van het volk hebben daartegen gewaarschuwd en hebben die onlusten voorspeld.

De reden is kortelijk dit:

1. de grond nu afgesneden van ons land behoort wettiglijk aan de Republiek.

2. De gronden zijn afgesneden zonder eenige de minste zorg, zoodat nu geen der kaffer-stammen weet waaraan zich te houden; de Koninklijke Commissie heeft de bescherming weggenomen, welke de stammen van de Republiek genoten, en niets tusschen die stammen onderling beslist. Er is geen verdeeling der gronden tusschen de kaffer-stammen gemaakt. Zoodat zonder recht van tusschen te komen, heeft de Koninklijke Commissie dit land, met al de bezwaren van eene barbaarsche worsteling aan hare grenzen, die zij onmachtig is te keeren, nog bovendien blootgesteld aan den blaam in Europa, dat zij de kaffers verdrukt.

3. De taktiek die men in de laatste jaren gevolgd heeft is het verbreken van de oude rechten der wettige opperhoofden en het zetten van nieuwe personen of kandidaten, die geen rechtstreeksche aanspraken hebben, in de plaats van oudere. Zoo wordt Montsioa gezet boven zijn wettig opperhoofd Moshette, Mankoroane boven Gasibone. Welke argumenten men ook sedert 1872 heeft gebruikt, niets heeft gebaat.

In Mei 1881 is een aanval gedaan door Montsioa op Moshette. Bij het eerste gerucht daaromtrent grepen er ernstige discussies plaats tusschen de leden der Koninklijke

Commissie en de leden der Transvaalsche Commissie. De aanval door Montsioa gedaan, had diepe onrust onder de bevolking verwekt, en de Commandanten Cronjé en Greeff hadden zich verplicht gevoeld om een burgermacht op te roepen tot bescherming der grenzen. Aanvankelijk scheen de Koninklijke Commissie geneigd om deze Commandanten in staat van beschuldiging te plaatsen, maar beter ingelicht over den waren stand van zaken, besloot men gezamenlijk, de leden van de Koninklijke Commissie en de leden van het Driemanschap namelijk, om naar de plaats der onlusten af te zenden Colonel Buller en den Commandant Generaal P. J. Joubert, om een onderzoek in te stellen.

Dit onderzoek had plaats. Wat het Rapport van den Colonel Buller behelsde is uwer Commissie onbekend; maar het Rapport van den Comm. Generaal Joubert werd aan de Koninklijke Commissie toegezonden, met een tal van bewijzen, stavende de schuld van Montsioa en aandringende op een rechtmatige straf tegen hem voor zijne talrijke moorden.

Bij een nader schrijven dd. 24 Junij drong de Commissie daarop verder aan. Maar te vergeefs. De Koninklijke Commissie heeft zich deze zaak verder niet aangetrokken en alles is in den ongeordenden toestand gelaten.

Het moet ondersteld worden, dat zij van meening was, dat als zij het Rapport van Colonel Moysey volgde over een nieuwe grenslijn, alle bezwaren en moeilijkheden als van zelven zouden verdwijnen. Die nieuwe lijn werd in de Conventie vastgesteld, ons opgedrongen, zou als een betoovering in eens aan alle onlusten een einde maken!

Maar het is gemakkelijker een lijn op het papier te zetten dan een einde te maken aan beroeringen en onlusten.

De Engelsche ambtenaren hebben dit ondervonden. Colonel Moysey verklaart ten duidelijkste in zijn rapport, dat hij voor geheele streken de bakens niet heeft kunnen opzetten, omdat de kaffers het niet wilden toelaten. Hij is daarop rustig naar Europa gegaan, heeft zijn schriftelijk rapport gemaakt en achter zich een bron van gruwelen opengelaten.

Niet te lang duurde het. Moshette, vruchteloos vertrouwende

op de decisie der Koninklijke Commissie hem door Colonel Buller en Commandant-Generaal P. J. Joubert toegezegd, geen recht krijgende, besloot zijn eigen rechter te wezen, en zich te wreken.

Dit is de aanval in October j.l., die de kwaadaardige pers van onruststokers in Kimberley en Natal op rekening der door hen gehate „Boeren" plaatst. Sedert dien tijd wordt hemel en aarde bewogen om eene nieuwe tusschenkomst van de Engelsche Regeering te bewerken. Dit meent natuurlijk voor de hongerige avonturiers het goud, dat de troepen inbrengen. Zij weten met veel beleid zooveel draden als mogelijk is in beweging te brengen, om de eigenliefde der Engelsche natie te prikkelen. Daartoe dienen de leugenachtige berichten dat groote Commando's der Boeren de grenzen hebben overschreden. De verhalen van moord en doodslag door hen in het leven geroepen, moeten de Christen-bevolking van Engeland wakker maken. Als officiëele geraaktheid over schending der Conventie zich vereenigt met den oprechten maar blinden zendelingsijver van de zoogenaamde „Exeter-Hall" partij, dan is het bijna wiskunstig zeker dat er nieuwe expedities van Engeland gezonden worden.

Zoo worden de Kaffer-oorlogen gemaakt. En nog bijna altoos is Engeland in den val geloopen. Wat kreunt hen Isandlavana of Amajuba; duizend dooden beteekent duizend man te kort, die van Engeland moeten worden aangevoerd voor zware kosten, die grootendeels in hun zak komen.

Uwe Commissie wordt hard in haar oordeel, zegt men misschien; maar kan het anders, als de officiëele stukken van de Engelsche ambtenaren zelven het bewijs bevatten van de onwaarheid al dezer rondgestrooide geruchten?

In een zijner telegrammen begaat Lord Kimberley de kolossale naïveteit van een groot kaffer-opperhoofd, nl. Montsioa als van een loyaal Britsch persoon te spreken. Indien deze onnoozelheid niet zulke ernstige gevolgen had, zou men er om kunnen lachen. Maar zij is te vruchtbaar aan kwaad! Omdat men in Downingstreet werkelijk en te goeder trouw gelooft aan loyale kaffers, d.i. denkt dat er Engelschgezinde

kaffers zijn, wordt elke twist tusschen de kaffers en de Republiek sedert jaren uit dit oogpunt van loyaliteit beschouwd. En een loyale kaffer heeft natuurlijk gelijk! Maar ziet de kaffers zooals zij werkelijk zijn. Toen de oorlog tusschen de Republiek en Engeland aan het woeden was, kwamen de beide Kaffer-Kapiteins Montsioa en Moshette vriendschappelijk te samen en pleegden ernstig raad of zij ook deel zouden nemen, en aan welke zijde? Hun gezond verstand besliste; zij zouden wachten tot den uitslag en dan zich bij den sterkste voegen. Dit verstandig plan staat in het rapport van den Heer Nourse te lezen.

Had Montsioa zich daaraan gehouden, dan zou hij in Mei 1881 Moshette niet hebben aangevallen. Maar wie kan zeggen door welken invloed gedreven hij dit heeft gedaan?

Aan zijn hof leeft een Engelschman Bethell, en de Regeering der Republiek heeft indertijd een brief, aan dezen Engelschman gedurende den oorlog geschreven, onderschept, en behoorlijk gepubliceerd. De schrijver van dien brief, Col. Moysey, schrijft aan Bethell, dat hij den eenen kafferstam tegen den anderen had uit te spelen!

Uwe Commissie meent dat de oorzaak der onlusten hier te vinden is. Even als het opnieuw uitbreken daarvan in October j.l. en het voortduren het gevolg is van de lijdelijke houding der Koninklijke Commissie.

In het rapport van den Heer Nourse staat met ronde woorden te lezen, dat Moshette hem verklaard heeft sedert maanden te wachten op de beslissing der Koninklijke Commissie door Colonel Buller en Commandant-Generaal Joubert hem verzekerd dat komen zou. Maar toen het bleek dat de moorddadige aanval van Montsioa op Moshette, die binnen de Republiek plaats greep, niet achtervolgd werd met straf, dat het toen vergoten bloed ongewroken bleef, toen heeft hij zichzelf trachten te helpen. Natuurlijk. Even natuurlijk als dat de andere kafferstammen, hun kans schoon ziende, hetzelfde spel van moord en doodslag spelen.

Het mag misschien in Engeland niet geloofd worden, maar de loyale Kaffer is al even wreed als de illoyale. Hij

verbrandt zijn vijand, schendt de vrouwen, slaat de zuigelingen met de hersenpan tegen den grond. Soms gaat hij zoo ver, dat hij zijn vijand tusschen twee planken door midden zaagt.

Zoolang als men in Engeland zulke gruwelen alleen wil zien bij die kaffers welke met de burgers der Z. A. R. in vrede leven, en verlangen binnen hunne grenzen te wonen, zoolang is er geen rust denkbaar.

Het zou uwer Commissie zeer gemakkelijk zijn, behalve over Montsioa en Moshette's twisten, over vele dergelijke gevallen te spreken. Zij onthoudt zich daarvan met ééne uitzondering, namelijk wat Mankoroane betreft. Dit opperhoofd, wederrechtelijk boven Gasibone gezet, heeft sedert November l.l. een oorlog begonnen. Hij viel Massouw tweemaal aan. Geholpen door Engelsche vrijwilligers, ontzag hij zich niet met zijn gewapende kaffers en volunteers binnen onze grenzen te komen om zoo van achter Massouw aan te vallen. Van de zijde van Massouw is er niet de minste aanleiding tot dien aanval gegeven, en deze aanval was daarom te onrechtvaardiger, omdat Massouw, zelfs naar Mankoroane's eigen verklaring, het territoriaal opperhoofd is, die hem niet het minste in den weg heeft gelegd.

Op werkelijk roekelooze wijze worden al die gruwelen aangemoedigd. En de voornaamste reden is dat door de misleide Regeeringspersonen titels van Regent of Kapitein gegeven zijn aan onrechtmatige personen, zooals reeds in 1872 en volgende jaren duidelijk bewezen is, tijdens en na de Keate Award, bij de vergadering te Bloemhof en in de correspondentie tusschen President Burgers en Sir Henry Barkly.

Nu komt de vraag: wat zullen wij doen? Wat kunnen wij, wat moeten wij doen?

Er moet wat gedaan worden. Deze oorlogen aan onze grenzen hebben reeds tweemaal gedreigd binnen onze grenzen los te breken.

Kalafijn vocht met Montsioa tegen Moshette; Gatsisibi viel het land in, misschien niet zoozeer om oorlog met ons te maken, als wel om kaffers, in ons land woonachtig, te be-

rooven. Indien niet snel en krachtig maatregelen waren genomen, zouden wij een binnenlandschen oorlog gehad hebben. Maar wij kunnen niet altoos wacht houden op de grens. Dat put de krachten der Republiek uit.

Het is onmogelijk en geen beschaafde Staat kan het gedoogen, dat onmiddellijk aan zijn grenslijnen geroofd en gemoord wordt. De grensbewoners mengen zich natuurlijk daarin; zij kunnen niet anders, zij hebben vrouw en kinderen, have en goed te verdedigen. Onze grensbewoners hebben gelukkig nog mannelijken moed en willen zich niet lafhartig laten vermoorden.

Uwe Commissie zou gaarne eenige van die lieden uit Exeter-Hall op de grenzen zien wonen, en eens zien wat zij zouden doen.

De Regeering doet wat zij kan om het te beletten, dat de Burgers deelnemen, maar zij kan het niet beletten, evenmin als de Regeering van H.M. de Koningin van Engeland het beletten kan.

De straks genoemde Bethell was nog niet lang geleden in Kimberley om Volunteers te werven. Hoewel het hem officiëel verboden werd door den Hoogen Commissaris, heeft dit verbod al even veel of even weinig kracht gehad als de bevelen onzer Regeering. Kruit en ammunitie wordt geregeld uit Kimberley opgezonden, en ongehinderd nemen Engelsche Volunteers deel aan de oorlogen.

Maar juist daarom moet er een beslissende stap genomen worden. Een toestand van struikrooverij, van vrijbuiterij, van moord en doodslag moet ophouden. De invloed der Republiek is groot genoeg om vrede te maken. Zoodra de Opperhoofden weten dat het oude spel van loyale en boerengezinde kaffers niet meer wordt toegelaten door de Engelsche Regeering, m.a.w. dat zij geen voordeel meer kunnen hebben van de tweedracht tusschen Engeland en de Republiek, omdat die tweedracht niet meer bestaat, is het vrede.

De oude grenzen, bij plechtige cessie vastgesteld, worden hersteld. Tusschen de kafferstammen, Batlapins en Koranna's, worden onderling lijnen geregeld en de Britsche Resident

met den President der Republiek als getuigen en perpetueele scheidsrechters aangesteld over alle grensgeschillen.

Uwe Commissie heeft in algemeene trekken den indruk neergeschreven, dien zelfs een vluchtige lezing der documenten op haar maakt.

Voor alles wat zij gezegd heeft zijn de bewijsstukken aanwezig, al is het ook, dat zij niet bij alles de stukken heeft aangehaald.

Er is te veel gevaar in verzuim. Zij kan het niet langer toezien, dat roof en moord voortgaat en stelt derhalve aan den Volksraad voor de Regeering de navolgende opdracht te geven:

Overwegende dat de bestaande grenslijn, bij de Conventie vastgesteld der Z.W. grenzen van het land, de aanleiding is der onophoudelijke rustverstoringen en gruwelen aan onze grenzen;

Overwegende dat er door het ontbreken van afbakeningen van lijnen tusschen de verschillende kafferstammen buiten onze grenzen voortdurend oorlogen ontstaan;

Overwegende dat het onmogelijk is voor onze Republiek dien toestand langer te gedoogen;

Besluit de Volksraad:

dat de Regeering onmiddellijk den Britschen Resident voorsla, dat zij eene Commissie zende om een einde te maken aan de gezegde onlusten;

dat die Commissie de grenslijn regele in overeenstemming met de bestaande traktaten tusschen de Republiek, Moshette, Massouw, Gasibone, enz. nl. tusschen de Republiek en de Naturellen, en de Naturellen-stammen onderling.

De Commissie voornoemd:
F. G. JOUBERT.
Voorzitter.

PRETORIA, 3 Junij 1882.

Bijlage N.
(*Zie p. 151*).

Een schrijven door de Transvaalsche Deputatie van 1883 aan het Anti-Slavernij Genootschap en aan het Genootschap tot Bescherming der Inboorlingen [1]) gericht, is leerrijk; niet alleen omdat het licht werpt op de behandeling der naturellen door de Boeren, maar omdat het ten duidelijkste aantoont met hoeveel vooroordeelen de afgevaardigden hadden te kampen gedurende hun verblijf in Engeland. De Lord Mayor Fowler had geweigerd hen op het Stadhuis te ontvangen om zijn verontwaardiging te toonen over de slechte behandeling welke, naar hij meende, de naturellen in de Transvaal hadden te verduren. En hierin stond hij niet alleen. De vooroordeelen hadden diep wortel geschoten, en lange jaren van bittere kritiek hadden de meeste gemoederen in Engeland vergiftigd. Dientengevolge werden de Republikeinsche afgevaardigden overal met argwaan en mistrouwen bejegend. De bepalingen der Conventie, welke zij ten slotte van het Britsche Goevernement verkregen (die van 1884) geven daarvan op de vernederendste wijze blijk.

Het bedoelde schrijven, o.a. in de *Times* van 13 November 1883 verschenen en in 't Hollandsch opgenomen in de *Volksstem* van 25 December 1883, luidt als volgt:

„Mijne Heeren, — De leden, uitmakende de Deputatie, die door de Regeering van de Zuid-Afrikaansche Republiek

1) Op den 1sten Juli 1909 vereenigden zich deze twee Genootschappen tot één Lichaam, onder den naam van „Anti-Slavery and Aborigines Proctection Society".

herwaarts werd gezonden om te handelen over politieke aangelegenheden, zien zich, zeer tot hun leedwezen, genoodzaakt, ook een oogenblik gehoor te vragen bij het christelijk publiek hier te lande. De Deputatie veroorlooft zich, dit rechtstreeks door een schrijven aan Uwe genootschappen te doen, overmits de droeve zaak, die haar tot schrijven noopt, naar ieders weten het nauwst met het streven van uw genootschap verbonden is.

„Zij kan noch mag zich toch ontveinzen, dat, terwijl zij niet alleen het Transvaalsche Gouvernement hier in Downing Street vertegenwoordigt, maar óók het Transvaalsche Volk in dit land, zij zich op het pijnlijkst gegriefd en op het diepst getroffen gevoelt door de ontdekking, dat hier te lande in zekeren kring, op wier achting en christelijke sympathie ook elk christen in Transvaal prijs stelt, nog steeds de opinie heerscht, als zou door Transvaalsche christenen met minder warmte dan door de christenen hier te lande de plicht worden beseft, die van Godswege tegenover de Indianen, Negers, inboorlingen, of welk ander gekleurd ras of volk ook, op elk belijder van den Christus en elk minnaar van menschelijkheid rust.

„Dit heeft zij op pijnlijke wijze ondervonden door het eigenaardig welkom van den nieuw benoemden Lord Mayor. Maar indien zulke krenkende gevoelens nog bij enkelen hier te lande voortleven, is het der Deputatie veel aangenamer, dat deze aan het licht treden en dus weersproken kunnen worden, dan dat ze in 't geheim hunne werking deden, zonder openlijk te kunnen worden bestreden.

„En dan staat in de eerste plaats op den voorgrond, dat de Transvaalsche Deputatie, wel verre van het streven uwer Vereenigingen met wantrouwen gade te slaan, integendeel dat streven van harte toejuicht. Ook wij kennen de droeve lessen der historie, en ook voor ons liggen opengeslagen de droevige bladzijden, die, tot onuitwischbare schande van den Christennaam, getuigenis afleggen van de onmenschelijke barbaarschheid en de ongelooflijke wreedaardigheden, die zonder onderscheid van natie, alle Europeanen, die met gekleurde rassen

in andere werelddeelen eertijds in aanraking kwamen, zich uit vrees of hebzucht of van duivelsche aandrift van wreedheid en zondigen lust in vroegere eeuwen hebben veroorzaakt.

„Wat Spanje in Amerika, de Hollanders in den Indischen Archipel, Engeland in Indië, en nog in onze eeuw de Amerikaansche planters in de Vereenigde Staten zich ten laste lieten komen, vormt eene vernederende bladzijde in de historie der menschheid, waarover we als Christennatiën te blozen en schuld te belijden hebben, en niet genoeg kan het streven uwer Vereenigingen geroemd en toegejuicht worden, waardoor op dit zeer ernstig punt de publieke conscientie is wakker geschud, en betere gevoelens de overhand hebben verkregen.

„De vraag daarom, of dergelijke Vereenigingen hier en elders altoos den juisten weg tot bereiking van hun zoo heilig doel hebben ingeslagen, staat niet aan ons ter beoordeeling. Daartoe is het veld van uw arbeid te uitgestrekt. Slechts in zooverre we in Zuid-Afrika den invloed van uwe genootschappen zijdelings hebben kunnen waarnemen, durven wij met allen eerbied, maar tevens ook met alle beslistheid het uitspreken, dat de weldadige en verreikende invloed van uwe genootschappen er niet altijd in geslaagd is, de koloniale machthebbers te beletten, dat door hun bemoeiingen opnieuw menschenlevens verloren gingen, en dat door hen bloedige botsingen tusschen de stammen onderling in het leven werden geroepen, die alle Christenen, hetzij dan Engelschen of Transvalers, ten zeerste betreuren.

„Dit wordt natuurlijk niet gezegd om aanklacht met aanklacht te beantwoorden. Niets toch ligt verder van ons. We weten, dat dit alles geheel tegen uw wil geschiedt, en erkennen dankbaar de stappen, door uwe genootschappen reeds gedaan, ten einde het gevaar te verminderen; maar, eenmaal het woord tot uwe Vereenigingen richtende, achten wij ons toch verplicht u meer bepaald op het onloochenbare feit opmerkzaam te maken, dat er verschillende methoden bestaan om de inboorlingen te beschaven.

„Vergunt ons, bij wijze van voorbeeld, nog op één punt

te wijzen, dat diep ingrijpt in de moreele zijde van dit vraagstuk. Wij Transvalers hebben bij de wet bepaald, dat ook de inboorling slechts één vrouw wettig huwen kan, zoodat kinderen, verwekt bij andere vrouwen, niet mee erven. Het gevolg hiervan is, dat de vrouwen allengs, ter wille van hare kinderen, weigeren in polygamie te leven, en alzoo door dezen eenvoudigen maatregel eene ongelooflijke schrede voorwaarts is gedaan op den weg naar beschaving en zedelijkheid.

„Maar ziet, terwijl in ons land nu deze uitnemende bepaling uitstekend werkt, blijft bijv. Natal nog altoos in gebreke om deze poging tot verhooging tot het peil der zedelijkheid te volgen, en dientengevolge worden wij bemoeilijkt door de huwelijkswetten eener aangrenzende kolonie.

„Doch komen wij ter zake. De diep krenkende aanklacht is dan tegenover ons Transvalers ingebracht, alsof wij niet slechts de inboorlingen in een staat van onmondigheid zouden handhaven, maar ook hunne persoonlijke vrijheid zouden aanranden, hunne bekeering tot den Christus in den weg staan, en ons aan de schandelijkste gruwelen ten opzichte van hunne vrouwen en kinderen zouden hebben schuldig gemaakt.

„Kunt gij niet gevoelen, mijne heeren, hoe al wat in ons is, gloeit en trilt van verontwaardiging, waar zulk een schandelijke handelwijze aan den naam van ons Land verbonden wordt? Gij zoudt onder zulk eene aanklacht als Engelschman niet kalm kunnen blijven. Wij, als Transvalers, evenmin. En we mogen niet nalaten van uwe Vereeniging, althans ook voor de Transvalers, iets van dat menschelijk medelijden in te roepen, dat ge aan onze naburen-inboorlingen in Zuid-Afrika zoo ruimschoots schenkt. Wij zijn toch ook mannen met een menschelijk hart. Wij hebben toch, niet minder dan de inboorlingen, aanspraak op uw medegevoel. En daarom vragen we u openlijk, waar wij aldus geheel onverdiend gekrenkt en gelasterd worden, komt daar ook voor ons op, en spreekt ook voor ons een woord ten goede.

„Mogen we U daartoe in staat stellen door u te wijzen op een reeks van feiten:

„Zij zijn de volgende:

„1. Toen wij in de Transvaal kwamen, woonden daar nog geen 20.000 inboorlingen. Thans zijn er meer dan 700.000. Bewijs immers, dat de inboorlingen die er waren, spoedig in getal-sterkte toenamen, en dat anderen uit naburige streken ons Land opzochten, omdat zij de weldaden, die onze wetten op de bescherming der inboorlingen schonken, waardeerden.

„2. De kleine groep inboorlingen, die wij in de Transvaal vonden, waren verarmde lieden, die in holen en spelonken scholen, en die in gestadigen angst leefden voor de invallen van naburige stammen, die hun vee roofden en vrouwen en kinderen vermoordden. Thans leven deze stammen in rustigen vrede: bezitten woningen, wagens, huisraad; soms zelfs zekere weelde. Een bewijs, dat hun maatschappelijke toestand aanmerkelijk verbeterd is.

„3. Toen de Engelsche Regeering Transvaal-land in bezit nam, en drie jaren lang beheerde, zijn hare ambtenaren buiten de mogelijkheid geweest om maar één enkelen slaaf of slavin vrij te maken, omdat er niet één enkele was.

„4. Niettegenstaande blanken en inboorlingen in de Transvaal langer dan één geslacht samenleven, treft men in Transvaal nochtans geen kinderen van gemengde kleur aan; bewijs, dat de vrouwelijke inboorling niet tot slachtoffer wordt verlaagd van zinnelijke driften, zooals in andere koloniën zoo dikwijls voorkwam onder gelijke omstandigheden.

„5. In ons land bestaat een wet, die elk vergrijp tegen inboorlingen strafschuldig stelt. Eene wet, die milder bescherming aan de inboorlingen verleent, dan de gelijksoortige wet in Natal. En deze wet is nu nog precies dezelfde als ze was onder de tusschenregeering van uw eigen Gouvernement.

„6. De strafprocedures, op grond van deze wet, zijn intusschen, hoewel uw eigen Resident te Pretoria nu twee jaren lang voor de inboorlingen gewaakt heeft, zeer zeldzaam. En de gevallen die voorkomen, golden nog slechts een zeer enkele maal Transvalers, meest vreemdelingen.

„En wat no. 7. de schandelijke beschuldiging van wreedheid in den krijg aangaat, ja, van zoo duivelsche wreedheid, dat kinderen van inboorlingen op een hoop geworpen en door

ons verbrand zouden zijn, haast schamen wij ons die beschuldiging hier te weerleggen, maar uit eerbied voor het christelijk publiek van Engeland zullen we er nochtans toe overgaan ter wille der rechtvaardigheid.

„Daarom wenschen we op dit punt het volgende te antwoorden:

„In de *eerste* plaats, dat in het Transvaalsche leger een burger, die ooit op een inboorling-vrouw of kind schieten dorst, onteerd is als soldaat en bij de publieke opinie slechts afkeer en verachting inoogst. Iets, wat daarom te sterker spreekt, omdat de inboorlingen de gewoonte hebben, in den slag vaak mannen als vrouwen te verkleeden, waardoor het dus vaak uiterst moeielijk is, het schieten op een vrouw, vooral bij snelvuren, op groote afstanden te mijden.

„In de *tweede* plaats, dat inboorlingen niet zelden, als wij hunne kralen aanvielen, een hoop vrouwen en kinderen uitstuurden, òf om te fourageeren, en om water te halen, òf om de monden der eters minder te maken, en aldus het langer uit te kunnen houden. En dat, terwijl zelfs de Pruisen bij Parijs en voor Metz deze vluchtelingen met geweld terugdreven, onze legercommando's deze vrouwen en kinderen onder opzicht genomen, verzorgd en later teruggegeven hebben. Wel een bewijs, dat de inboorlingen weten, dat wij niet op hunne vrouwen en kinderen schieten, en tevens wreedheid tegenover weerloozen bij ons gebannen is uit elken krijg.

„In de *derde* plaats. De droeve ervaring opgedaan, dat men bevriende stammen niet kon beletten, om na eene overwinning vrouwen en kinderen te dooden, heeft het Transvaalsche Gouvernement het besluit doen nemen, hulp te weigeren, tenzij op zeer duidelijke omschreven voorwaarden, nl. dat hunne soldaten onder bijzonder bevel van onze eigen officieren zouden geplaatst worden, en dat ze zich aan de wetten van het oorlogvoeren, bij beschaafde natiën in gebruik, moeten onderwerpen.

„In de *vierde* plaats, dat van een dergelijk feit als de Lord Mayor, natuurlijk te goeder trouw, maar zonder behoorlijk onderzoek, ter sprake bracht, bij de Transvaalsche Regeering

naar ons beste weten absoluut niets bekend is; dat nooit, naar onze heugenis reikt, eenig gerucht daarvan tot haar is doorgedrongen.

„In de *vijfde* plaats, dat bij onderzoek gebleken is, dat de persoon die als voornaamste getuige dit verhaal aan Sir John Lubbock meedeelde, vroeger is veroordeeld geworden wegens opzettelijke oplichterij in een zeer gewichtige zaak.

„In de *zesde* plaats, dat, indien al iets dergelijks op eene afgelegen plaats mocht zijn voorgevallen, ofschoon wij ten stelligste ontkennen dat dit gebeurd is, men er zeker van kan zijn, dat zulk een allerschandelijkste gruwel, die om wraak ten hemel schreit, stellig niet door de Boeren, maar integendeel door de hulptroepen der inboorlingen gepleegd zal zijn, daar zulke wreedheden, waarvan elk Transvaler gruwt, helaas, juist in de vaste gewoonten der inboorlingen vallen.

„Veroorlooft ons nog deze drie opmerkingen aan onze omschrijvingen toe te voegen:

„De eerste is: In elk land, ook in het uwe, tot zelfs in het hart van Londen, worden elke week en schier elken dag gruwelen gepleegd, getuige nog de droeve feiten, die de dezer dagen verschenen statistiek van misdaden in de metropolis aan het licht bracht, welke op zoo treurige wijze aantoont, hoe vele individuën zich leenen tot Satans instrumenten. Maar zal het nu iemand in den zin komen om de Regeering uws lands of uwer stad hard te vallen of uwe natie als zoodanig aan te klagen? En waarom dan onze Regeering, en onze natie met zoo bittere beschuldiging vervolgd, gesteld al, dat men ook te onzent het bestaan van enkele wreedaards en schurken kan aanwijzen? Zulk eene beschuldiging zou dan alleen billijk en gerechtvaardigd zijn, indien men kon aantoonen, dat de Regeering van zulke misdrijven kennis had gedragen, en ze niet, na kennisgeving, had gestraft.

„Onze tweede opmerking is van dezen inhoud: Onder de oogen van uwe eigen veldheeren zijn nog in den laatsten oorlog door de inboorlingen die de Engelschen hielpen, gruwelen begaan, die wij weten dat uw eigen Generaal

onuitsprekelijk tegenstonden, maar die hij op dat oogenblik toch niet kon beletten. Waarom dan, van zelfs onbewezen feiten ons een zoo scherp verwijt gemaakt, waar de droeve ervaring van uw eigen veldheeren de onmogelijkheid, om den inboorling in zijn oorlogsdrift altoos onmiddellijk te bedwingen, overtuigend bewijst?

„Terwijl onze laatste opmerking ten slotte hierop neerkomt, dat wij, door den Heer en Heiland geleerd, niet in overmoed of hooghartigheid het hoofd fierder wenschen op te heffen, dan ons betaamt, maar in het besef van de ontzettende macht der zonde, die in de Transvaal evenals in Londen hare instrumenten vindt, geen oogenblik betwijfelen willen, of in de eerste jaren van onzen trek, toen nog elk geregeld Gouvernement ontbrak, en de „strijd om het bestaan" vaak verkeerde hartstochten ontvlammen deed, ook onzerzijds wel feiten zullen bedreven zijn, die niet goed waren voor God. Maar, terwijl we daarover voor den Heere onzen God ons verootmoedigen, en Zijne verzoening daarvoor inroepen, zien we toch geenszins in, dat deswege de ban van het christelijk en beschaafd Europa op ons zou moeten rusten. Of is het dan reeds vergeten, hoe nog in 1870 de beide volken die op het Continent aan het hoofd der beschaving staan, in den vreeselijken oorlog tusschen Frankrijk en Duitschland, elkaar van gruwelen in den krijg en gruwelen uit represaille hebben beschuldigd, als bedreven onder de oogen van geregelde troepen? En toch, zou ooit bij iemand de gedachte dan opkomen, om voortaan een Duitscher of een Franschman de aanzitting onwaardig te keuren aan een banquet van den Londenschen Lord Mayor?

„Doch waar we alzoo voor het verleden geen pretentie maken, beter te zijn geweest dan andere natiën die met andere rassen in aanraking kwamen, meenen we voor het tegenwoordige toch te mogen vragen, of in eenig land beter dan in het onze waarborg tegen verkeerde behandeling van inboorlingen geboden is.

„Slavernij is door onze Grondwet reeds sedert 1837 uitgesloten, en £ 500 is de boete, die een ieder beloopt *en* die

een kind verhandelt *en* die het kind eens inboorlings koopt. Slavernij bestaat dan ook in Transvaal niet. En wat het inboeken van onmondige, onverzorgde kinderen van inboorlingen betreft, zoo wete Uwe Vereeniging, dat op dezen oogenblik over een verlaten kind nooit beschikt wordt, dan na oproeping van voogden, ouders of aanverwanten. Dat, zoodra een gerechtigd aanverwant zich voordoet, het kind terstond wordt teruggegeven. En dat eerst, als het kind geheel verlaten blijkt te zijn, het van regeeringswege ter opvoeding wordt toevertrouwd aan een der Burgers die hiertoe bereid is. Dat zulk een burger zulk een kind voeden, kleeden en verzorgen moet onder toezicht van ons Gouvernement. En dat, zoodra zulk een kind mondig is, het vrij wordt gelaten, met dien verstande, dat het aan de regeering moet worden opgeleverd, en een uitzet in geld toekrijgt. Toch, we ontveinzen het ons niet, kost het soms, o, zooveel aan ons menschelijk gevoel om zulke beginselen met onverbiddelijke consequentie door te zetten.

„Laat een enkel feit, aan den President in zijne vroegere betrekking van Generaal persoonlijk voorgekomen, u dit duidelijk maken.

„Van over de grenzen kwamen inboorlingen met een hoop geroofde kinderen en boden aan onze boeren deze kinderen te koop aan voor tabak. Maar streng en onverbiddelijk werd dit aanbod geweigerd, omdat alle verkoop of koop van kinderen (inboorlingen) verboden was. En wat is toen geschied?

„Toen hebben de inboorlingen die kinderen een eind ver teruggedreven, en het duurde niet lang, of we hoorden de stervenskreten van die arme schepselen, die op de meest koelbloedige wijze door hunne woeste roovers werden vermoord.

„Make men toch uit zulk een feit op, hoe heel iets anders het is, in Londen over deze verhoudingen te oordeelen, of in de onverbiddelijke feiten van het leven te moeten handelen.

„Doch, wilt Gij, Mijne Heeren, met uwe Vereenigingen, ons Transvalers een zeer gewichtigen dienst bewijzen, welnu,

laat het dan van u gebeden zijn, dat door uw intermediair officiëele mededeeling aan onze Regeering worde gedaan van elk misdadig feit, dat u ter oore mocht komen en straf verdient, evenals van elken maatregel, die u. i. genomen kan worden om de bescherming van de inboorlingen meer doeltreffend te maken, en wij, als mannen van eer, verpanden u ons woord, dat elk schuldig gevonden burger door ons Gouvernement gestraft, en elke voor invoering vatbare maatregel dankbaar door onze Regeering zal worden aangenomen.

„Zoo kunt *Gij* ons, zoo willen *Wij* u trachten te helpen, naar de dure verantwoordelijkheid waaronder we allen zaam voor de rechtbank der menschelijkheid, meer nog voor de vierschaar van den Heere onzen God staan.

„Geloof ons, wanneer we zeggen, dat de oppositie tegen ons Gouvernement, die in sommige kringen heerschende is, het gevolg is van vooroordeel, en dit vooroordeel gevoed wordt door misverstand. Indien gij ons ongemoeid laat, durven wij hopen, dat eer een nieuw geslacht is voorbijgegaan, een aanzienlijk deel onzer Transvaalsche inboorlingen tot het Christendom zal zijn bekeerd; ten minste ons Gouvernement neemt alreeds stappen en maatregelen voor een meer uitgebreide Christelijke Zending onder hen. En, terwijl de Deputatie haren dank betuigt voor de oplettendheid haar betoond en erkentelijk is tegenover de pers voor de openbaarmaking van dit stuk, denkt zij geen verder beroep te doen op uw geduld, en eindigt met den oprechten wensch, dat in elk geval een deel van die warme sympathie, die hier zoo diep gevoeld wordt voor alles wat menschelijk is, niet moge onthouden worden aan de Christenen in het verre Zuiden.

„De Transvaalsche Deputatie,

S. J. P. KRUGER, Staats-President.
S. J. DU TOIT, Superintend. v. Onderwijs.
N. J. SMIT. Generaal.

„LONDON, 8 November 1883.

Bijlage O.
(*Zie p. 158*).

DE CONVENTIE VAN LONDEN

Gesloten op 27 Februari 1884

Door den Volksraad bekrachtigd op 8 Augustus 1884

CONVENTIE

TUSSCHEN HARE MAJESTEIT DE KONINGIN VAN HET VEREENIGD KONINGRIJK VAN GROOT BRITTANNIE EN IERLAND EN DE ZUID-AFRIKAANSCHE REPUBLIEK

Daar de Regeering van den Transvaal-Staat, door zijne Afgevaardigden Stephanus Johannes Paulus Krüger, President van genoemden Staat, Stephanus Jacobus du Toit, Superintendent van Onderwijs, en Nicolaas Jacobus Smit, lid van den Volksraad, hebben voorgedragen dat de Conventie, geteekend te Pretoria op den 3den Augustus 1881, en die bekrachtigd is door den Volksraad van genoemden Staat op 25 October 1881, zekere bepalingen bevat, die ondoeltreffend zijn en lasten en verplichtingen oplegt waarvan genoemde Staat begeert ontslagen te worden; en dat de zuidwestelijke grenzen, door genoemde Conventie vastgesteld, behooren te worden gewijzigd, met het doel, om den vrede en de goede orde in genoemden Staat en in de daaraangrenzende landen te bevorderen; en daar het Hare Majesteit de Koningin van het Vereenigd Koninkrijk en Ierland behaagd heeft, de genoemde voorstellen in overweging te nemen, heeft het Hare Majesteit thans behaagd te gelasten, en bij deze wordt verklaard, dat de volgende Artikelen van een nieuwe Conventie, onderteekend in naam van Hare Majesteit

door Harer Majesteits Hoogen Commissaris in Zuid-Afrika, den Hoogedelen Sir Hercules George Robert Robinson, Ridder Grootkruis van de verhevene Orde van St.-Michael en St.-George, Gouverneur van de Kolonie de Kaap de Goede Hoop, en in naam van den Transvaal-Staat (die hierin nader genoemd worden zal de Zuid-Afrikaansche Republiek), door de bovengenoemde Afgevaardigden Stephanus Johannes Paulus Krüger, Stephanus Jacobus du Toit en Nicolaas Jacobus Smit, zullen, na bekrachtiging door den Volksraad van de Zuid-Afrikaansche Republiek, in plaats gesteld worden van de Artikelen vervat in de Conventie van 3 Augustus 1881; welke laatstgenoemde zoolang zulke bekrachtiging niet zal zijn geschied, in volle kracht en werking blijven zal.

Artikel 1. Het gebied der Zuid-Afrikaansche Republiek zal het land omvatten dat tusschen de volgende grenzen ligt, te weten:

Beginnende van het punt waar de noordoostelijke grenslijn van Griqua-land West de Vaal-rivier snijdt, langs den stroom van de Vaal-rivier naar het punt, waar de Vaal-rivier en de Klip-rivier zich vereenigen; van daar langs den stroom van de Klip-rivier naar het punt, waar deze en de stroom, Gansvlei genaamd, zich vereenigen; van daar langs den stroom van de Gansvlei tot naar haren oorsprong in den Drakensberg; van daar naar een Baken op de grenslijn van Natal, gelegen recht tegenover en dicht bij den oorsprong van den Gansvlei-stroom; van daar in een noordoostelijke richting langs den rand van den Drakensberg, het water, dat in den Gansvlei-stroom vloeit, afscheidende van het water, dat in den oorsprong van de Buffalo valt naar een Baken op een punt, waar deze berg ophoudt een aaneengeschakelde keten te zijn; van daar naar een Baken op een vlakte ten noordoosten van laatstgenoemd Baken; van daar naar den naasten oorsprong van een kleinen stroom, genaamd „Division Stream"; van daar af langs dezen verdeelings-stroom, die de zuidelijke grens is van de plaats Zandfontein, het eigendom van de Heeren Meek, tot zijn vereeniging met den Cold-stream; van daar langs den Cold-stream tot zijn vereeniging met de

Buffalo- of Umzinyati-rivier; van daar af langs den stroom van de Buffalo-rivier tot waar de Bloed-rivier zich daarmee vereenigt; van daar langs den stroom van de Bloed-rivier tot waar Lijn-spruit of Dudusi zich daarmee vereenigt; van daar langs de Dudusi tot aan haren oorsprong; van daar 80 yards naar Baken I. gelegen op een afzet van de N'Qaba-Kahawana bergen; van daar 80 yards naar de N'Sonto rivier; van daar langs de N'Sonto rivier, tot waar deze zich met de Witte Umvulozi-rivier vereenigt; van daar langs de Witte Umvulozi-rivier tot naar een witte rots, waar zij ontspringt; van daar 800 yards naar Kambula-heuvel (Baken II.); van daar naar den oorsprong van de Pemvana-rivier, waar de weg van Kambula-kamp naar Burgers Laager doorgaat; van daar langs de Pemvana-rivier tot hare vereeniging met de Bivana-rivier; van daar langs de Bivana-rivier af tot waar zij zich met de Pongolo-rivier vereenigt; van daar langs de Pongolo-rivier, tot waar zij door den Libombo-bergketen stroomt; van daar langs de toppen van de Libombo-keten naar het noordelijke punt van den N'Yawos-heuvel in die bergketen (Baken XVI.); van daar naar den noordelijken top van de Inkwakweni-heuvels (Baken XV.); van daar naar Sefunda, een rotsachtige heuvel afgescheiden van en aan het noordoostelijke einde van de Witte Koppies, en ten zuiden van de Musana-rivier (Baken XIV.); van daar naar een punt op de helling dicht bij den top van Mantanjeni, dat de naam is, gegeven aan het zuidoostelijk gedeelte van de Mahamba-heuvels (Baken XIII.); van daar naar de N'gwangwana, een heuvel met een dubbelen kop, (één kop is kaal, de andere boschrijk, en het Baken is op eerstgenoemden), op den linkeroever van de Assegaai-rivier en stroomopwaarts van de Dadusa-Spruit (Baken XII.); van daar naar het zuidelijk punt van Bendita, een rotsachtige heuvel in eene vlakte tusschen de kleine Hlozana en Assegaai-rivieren (Baken XI.), van daar naar het hoogste punt van Suluka-heuvel, rondom welks oostelijke hellingen de kleine Hlozana stroomt, die ook Ludaka of Modderspruit genoemd wordt (Baken X.); van daar naar het Baken, dat bekend staat als

„Viljoens”, of N'Duko-heuvel; van daar naar een punt ten noordoosten van Derby House, dat bekend staat als Magwazidili's Baken; van daar naar de Igaba, een kleine heuvel aan de Ungwempisi-rivier, die ook Joubert's Baken genoemd wordt, en die bij de Inboorlingen bekend staat als “Piet's Baken“ (Baken IX.); van daar naar het hoogste punt van de N'Dhlovudwalili of Houtbosch, een heuvel op den noordelijken oever van de Umqwempisi-rivier (Baken VIII.); van daar naar een Baken op de eenige rots met platten top, omtrent 10 voet hoog en omtrent 30 yards in omtrek van onderen, gelegen aan de zuidzijde van den Lamsamane-heuvelketen, en de vallei van de groote Usuto-rivier overziende; deze rots is 45 yards ten noorden van den weg van Camden en het meer Banagher naar de bosschen aan de Usuto-rivier (somtijds Sandhlanas-Baken genoemd) (Baken VII); van daar naar de Gulungwana of Ibubulundi, vier gladde kale heuvels, de hoogste in dien omtrek, gelegen ten zuiden van de Umtuli-rivier (Baken VI.); van daar naar een rots met platten top, 8 voet hoog, op den top van den Busuku, een lage rotsachtige bergketen ten zuidwesten van de Impulazi-rivier (Baken V.); van daar naar een lagen kalen heuvel ten noordoosten van en de Impulazi-rivier overziende, en ten zuiden er van is een tak van de Impulazi, met een aanmerkelijken waterval en de weg van de rivier is 200 yards ten noordwesten van het Baken (Baken IV.); van daar naar het hoogste punt van de Mapumula-bergketen, de waterscheiding van de kleine Usuto-rivier ten noorden en de Umpulazi-rivier ten zuiden, de heuvel, waarvan de top een kale rots is, steil afloopende naar de kleine Usuto (Baken III.); van daar naar het westelijke punt van een rotsachtigen heuvel met twee koppen, Makwana genaamd, steil aan alle zijden en waarvan de top een kale rots is (Baken II.); van daar naar den top van een ruwen heuvel van aanmerkelijke hoogte, steil afloopende naar de Komati-rivier, zijnde deze heuvel het meest noordelijke punt van de Isilotwani-bergketen en gescheiden van het hoogste punt van de bergketen Inkomokazi (een scherpe kegel) door een diepen nek (Baken I). (Op een berg-

rand in de rechte lijn tusschen Bakens I. en II. staat een tusschenbaken.) Van Baken I. loopt de grenslijn naar een heuvel over de Komati-rivier, en van daar langs den top van de heuvelketen, bekend als de Makongwa, die van het noordoosten naar het zuidwesten loopt naar Kamhlubana-Kop; van daar in een rechte lijn naar Mananga, een punt in de Libombo-keten en van daar naar het naaste punt in de Portugeesche grenslijn op de Libombo-keten; van daar langs de hoogste toppen van den Libombo-keten naar het midden van de Poort waar de Komati-rivier er door loopt, de onderste Komati-Poort genaamd; van daar in een richting noord bij oost naar Pokioens-Kop, gelegen aan de noordzijde van de Olifants-rivier, waar zij door de bergen loopt; van daar omtrent noord-noordwest naar het naaste punt van Serra di Chicundo; en van daar naar den samenloop van de Pafori-rivier met de Limpopo- of Krokodil-rivier; van daar langs den stroom van de Limpopo-rivier naar het punt, waar de Marique-rivier er in vloeit. Van daar langs den stroom van de Marique-rivier naar „Derde Poort", waar zij door een lage heuvelketen, Sikwane genaamd, loopt, en op den afzet van genoemde keten dichtbij en ten westen van de oevers van de rivier is een Baken (No. 10) opgericht; van daar in een rechte lijn door dit Baken naar een Baken (No. 9) opgericht op den top van dezelfde keten, omtrent 1700 yards verwijderd van Baken No. 10; van daar in een rechte lijn naar een Baken (No. 8), opgericht op het hoogste punt van een alleenstaanden heuvel, Dikgagong of „Wildebeest-Kop" genoemd, gelegen ten zuidoosten van en omtrent $3^1/_3$ mijl van een hoogen heuvel, Moripe genoemd; van daar in een rechte lijn naar een Baken (No. 7) opgericht op den top van een alleen-staanden heuvel of „Koppie", het oostelijk uiteinde uitmakende van de heuvelketen, Moshweu genaamd, gelegen ten noorden van en omtrent twee mijlen verwijderd van een grooten alleen-staanden heuvel, Chukudu-Chochwa genaamd; van daar in een rechte lijn naar een Baken (No. 6), opgericht op den top van een heuvel, een gedeelte uitmakende van dezelfde keten Moshweu; van daar in een rechte lijn, naar

een Baken (No. 5), opgericht op den top van een spits-toeloopenden heuvel in dezelfde keten; van daar in een rechte lijn, naar een Baken (No. 4), opgericht op den top van het westelijk uiteinde van dezelfde keten; van daar in een rechte lijn naar een Baken (No. 3), opgericht op den top van het noordelijk uiteinde van een lagen boschrijken heuvel of „Koppie", dichtbij en ten oosten van de Notwane-rivier; van daar in een rechte lijn naar de plaats, waar de Metsi-Mashwane- en de Notwane-rivier zich vereenigen (No. 2); van daar langs den stroom van de Notwane-rivier naar Sengoma, zijnde de Poort, waar de rivier door den Dwarsberg-bergketen loopt; van daar, gelijk omschreven is in de uitspraak door Luitenant-Gouverneur Keate, gedaan op 17 October 1871, langs Pitlanganyane (nauwe plek), Deboaganka of Schaapskuil, Sibatoul (kale plek) en Maclase, naar Ramatlabama, een kuil in een Spruit ten noorden van de Molopo-rivier. Van Ramatlabama zal de grenslijn loopen naar den top van een alleen-staanden heuvel, Leganka genaamd; van daar in een rechte lijn loopende ten noordoosten van een Inboorlingenstatie, dichtbij Buurmans Drift aan de Molopo-rivier, naar dat punt op den weg van Mosiega naar de oude Drift, waar een weg uitloopt door de Inboorlingen-statie naar de nieuwe Drift lager af; van daar naar Buurmans Oude Drift; van daar in een rechte lijn naar een kenbaar en alleenstaand aantal boomen, dichtbij en ten noordwesten van het woonhuis van C. Austin, een huurder van de plaats „Vleifontein" No. 117; van daar in een rechte lijn naar het noordwestelijke hoekbaken van de plaats „Mooimeisjesfontein," No. 30; van daar langs de westelijke lijn van genoemde plaats „Mooimeisjesfontein" en in verlenging daarvan, zoo ver als de weg loopende van Ludiks Drift aan de Moloporivier voorbij het woonhuis van „Mooimeisjesfontein" naar de zoutpannen, nabij Hart-rivier; van daar langs genoemden weg, over den directen weg van Polfontein naar Sehuba, en totdat de directe weg van Polfontein naar Lotlakane of Rietfontein bereikt wordt; van daar langs de zuidelijke zijde van den laatstgenoemden weg naar Lotlakane, totdat de eerste tuingrond van

die Statie bereikt wordt; van daar in een zuidwestelijke richting loopende langs Lotlakana, zoodat die plaats en al haar tuingrond in het Inboorlingen-gebied blijft, totdat de weg van Lotlakana naar Kunana bereikt wordt; van daar langs de oostzijde en vrij van dien weg naar Kunana, totdat de tuingronden van dat Station bereikt zijn; van daar loopende langs Kunana, die plaats en al haar tuingrond, maar niet meer, in de Transvaal sluitende, totdat de weg van Kunana naar Mamusa bereikt is; van daar langs de oostzijde en vrij van den weg naar Mamusa, tot waar een weg uitdraait naar Taungs; van daar langs de oostzijde en vrij van den weg naar Taungs, totdat de lijn van het district bekend als „Stella-land" bereikt wordt, omtrent 11 mijlen van Taungs; van daar langs de lijn van het district Stella-land naar de Hart-rivier, omtrent 24 mijlen beneden Mamusa; van daar over de Hart-rivier naar den samenloop van de wegen van Monthe en Phokwane; van daar langs de westzijde en vrij van den naasten weg naar „Koppie Enkel" een alleen-staanden heuvel, omtrent 36 mijlen van Mamusa en omtrent 18 mijlen ten noorden van Christiana en naar den top van genoemden heuvel; van daar, in een rechte lijn, naar dat punt op de noordoostelijke grenzen van Griqua-land West, als afgebakend door den Heer landmeter Ford, waar twee plaatsen, geregistreerd als Nos. 72 en 75, bij elkander komen, omtrent halfweg tusschen de Vaal- en Hart-rivieren, gemeten langs genoemde grenslijn van Griqua-land West; van daar naar het eerste punt waar de noordoostelijke grenslijn van Griqua-land West de Vaal-rivier snijdt.

Artikel II. De Regeering van de Zuid-Afrikaansche Republiek zal zich stipt houden aan de grenzen, bepaald in het eerste Artikel van deze Conventie en zal alles doen, wat in haar vermogen is, om haren onderdanen te beletten, eenige overschrijding te plegen op grond, gelegen buiten genoemde grenzen. De Regeering van de Zuid-Afrikaansche Republiek zal Commissarissen aanstellen op de oostelijke en westelijke grenzen, wier plicht het zijn zal, streng te waken tegen ongeregeldheden en elke overschrijding der grenzen. Harer Majes-

teits Regeering zal, indien noodig, Commissarissen aanstellen in het Inboorlingen-gebied, gelegen buiten de oostelijke en westelijke grenzen van de Zuid-Afrikaansche Republiek, om orde te bewaren en overschrijdingen te beletten.

Harer Majesteits Regeering en de Regeering van de Zuid-Afrikaansche Republiek zullen elk een persoon aanstellen, die samen de gewijzigde zuidwestelijke grenslijn, zooals die omschreven is in Artikel I van deze Conventie, zullen gaan afbakenen; en den President van den Oranje-Vrijstaat zal verzocht worden, een scheidsrechter aan te stellen, naar wien genoemde personen alle vraagstukken zullen verwijzen, waaromtrent zij mogen verschillen ten opzichte van de uitlegging van genoemd Artikel, en de beslissing van zoodanigen scheidsrechter daaromtrent zal finaal zijn. De schikking reeds gemaakt, volgens de bepaling van Art. 19 van de Conventie van Pretoria van 3 Augustus 1881, tusschen de eigenaars van de plaatsen Groot-fontein en Vallei-fontein van den eenen kant en de Baralong-Overheden aan den anderen kant, volgens welke een billijk gedeelte van den watervoorraad van genoemde plaatsen ongestoord zal moeten loopen naar de genoemde Baralongs, zal van kracht blijven.

Artikel III. Indien een Britsch ambtenaar aangesteld wordt, om te Pretoria of elders in de Zuid-Afrikaansche Republiek te wonen, om functiën uit te oefenen gelijkvormig aan die van een Consulair ambtenaar, zal hij de bescherming en de hulp van de Republiek ontvangen.

Artikel IV. De Zuid-Afrikaansche Republiek zal geen verdrag of verbintenis aangaan met eenigen Staat of Natie, behalve met den Oranje-Vrijstaat, noch met eenigen Inboorlingen Stam ten oosten of ten westen van de Republiek, voordat het zal zijn goedgekeurd door Hare Majesteit de Koningin.

Deze goedkeuring zal geacht worden verleend te zijn, als Harer Majesteits Regeering niet binnen zes maanden na de ontvangst van een afschrift van zoodanig verdrag (dat haar zal moeten overhandigd worden terstond na de voltooiing er van) zal hebben te kennen gegeven, dat de sluiting van zoodanig verdrag strijdig is met de belangen

van Groot-Brittannië of van een van Harer Majesteits bezittingen in Zuid-Afrika.

Artikel V. De Zuid-Afrikaansche Republiek zal verantwoordelijk zijn voor het onbetaald bedrag van de schulden, waarvoor zij verantwoordelijk was op de dagteekening van de Annexatie, te weten, de Kaapsche Handelsbank-Leening, de Spoorweg-Leening, en de Weeskamer-schuld, welke schulden een eerste vordering zullen zijn op de inkomsten der Republiek. De Zuid-Afrikaansche Republiek zal bovendien verschuldigd zijn aan Harer Majesteits Regeering een bedrag van £ 250,000, dat een tweede vordering zal zijn op de inkomsten van de Republiek.

Artikel VI. De bovengenoemde schuld der Zuid-Afrikaansche Republiek aan Harer Majesteits Regeering zal renten opbrengen, berekend tegen drie en een half percent, van de dagteekening van de bekrachtiging dezer Conventie, en zal gedelgd worden door de betaling van renten en delgings-fonds van zes pond sterling en negen pence per £ 100 en per jaar, waardoor de schuld in vijf en twintig jaren zal zijn gedelgd. Genoemde betaling van zes pond sterling en negen pence per £ 100 zal halfjaarlijks betaalbaar zijn in Britsche munt, aan het einde van elk halfjaar, van de dagteekening der bekrachtiging; met dien verstande, dat de Zuid-Afrikaansche Republiek vrijheid hebben zal, aan het einde van elk halfjaar het geheel of een deel van de uitstaande schuld af te betalen. Renten, berekend tegen drie en een half percent uitstaande op de schuld onder de Conventie van Pretoria, zullen betaald worden als te voren tot op de dagteekening van de bekrachtiging dezer Conventie.

Artikel VII. Alle personen, die eigendom bezaten in de Transvaal op den 8sten dag van Augustus 1881, en het nog bezitten, zullen de eigendomsrechten, die zij sedert 12 April 1877 hebben genoten, blijven genieten. Geen persoon, die loyaal gebleven is aan Hare Majesteit gedurende de vroegere vijandelijkheden, zal eenigen overlast lijden ten gevolge van zijn loyaliteit, of blootstaan aan eenige crimineele vervolging of eenig burgerlijk rechtsgeding, wegens eenig deel, door hem

genomen in verband met zoodanige vijandelijkheden, en al zulke personen zullen volle vrijheid hebben in het land te wonen, alle burgerlijke rechten en bescherming voor hun persoon en eigendom genietende.

Artikel VIII. De Zuid-Afrikaansche Republiek vernieuwt de verklaring in de Zand-rivier-Conventie en in de Conventie van Pretoria afgelegd, dat geen slavernij, of inboeken gelijkende op slavernij, door de Regeering van genoemde Republiek zal worden gedoogd.

Artikel IX. Volkomen vrijheid van godsdienst en bescherming tegen overlast van alle gezinten zal blijven bestaan, mits deze niet strijdig zijn met zedelijkheid en goede orde; en niemand zal belemmerd worden in de uitoefening van zijn eigendomsrecht ten gevolge van de godsdienstige gevoelens, die hij toegedaan is.

Artikel X. De Britsche Ambtenaar, aangesteld om verblijf te houden in de Zuid-Afrikaansche Republiek, zal alle ondersteuning ontvangen van de Regeering van genoemde Republiek ter behoorlijke voorziening, onderhoud en behoud van de graven van zoodanige krijgslieden van Hare Majesteit, die in de Transvaal gestorven zijn, en indien noodig, voor de onteigening van land voor dat doel.

Artikel XI. Alle schenkingen of grondbrieven, te eeniger tijd door de Transvaalsche Regeering uitgegeven ten aanzien van grond buiten de grenzen van de Zuid-Afrikaansche Republiek, zooals die omschreven zijn in Artikel I, zullen nietig en krachteloos geacht worden, behalve voor zoover zulk een schenking of grondbrief betrekking heeft op land, dat binnen de grenzen van de Zuid-Afrikaansche Republiek valt; en alle personen, in het bezit van zoodanige schenking, aldus nietig en krachteloos geacht, zullen van de Regeering van de Zuid-Afrikaansche Republiek zoodanige vergoeding òf in land, òf in geld ontvangen, als de Volksraad bepalen zal. In alle gevallen, waarin Hoofden der Inboorlingen, of andere Overheden buiten genoemde grenzen, toereikende vergoeding ontvangen hebben van de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek voor land, buitengesloten van de Transvaal door

het eerste Artikel van deze Conventie, of waar blijvende verbeteringen gemaakt zijn op den grond, zal de Hooge Commissaris van de Opperhoofden der Inboorlingen billijke vergoeding verkrijgen voor het verlies van grond aldus uitgesloten, of van de daarop gemaakte blijvende verbeteringen.

Artikel XII. De onafhankelijkheid van de Zwazis, binnen de grenzen van Zwazi-land, gelijk die aangeduid zijn in het eerste Artikel van deze Conventie, zal ten volle worden erkend.

Artikel XIII. Behalve krachtens een verdrag of verbintenis gesloten gelijk bepaald is in Artikel 4 van deze Conventie, zullen er geene andere of hoogere invoerrechten gelegd worden op den invoer in de Zuid-Afrikaansche Republiek van eenigerlei voorwerp afkomstig uit eenig deel van Harer Majesteits gebied, dan opgelegd zijn of opgelegd zullen worden op dergelijk voorwerp, afkomstig uit eenige andere plaats of land; noch zal eenig verbod gehandhaafd of opgelegd worden op den invoer in de Zuid-Afrikaansche Republiek van eenigerlei voorwerp, afkomstig uit eenig deel van Harer Majesteits gebied, dat niet evenzeer zich uitstrekken zal tot den invoer van dergelijk voorwerp, afkomstig uit eenige andere plaats of land. En evenzoo zal ieder voorwerp afkomstig van de Zuid-Afrikaansche Republiek op dezelfde wijze behandeld worden in Groot-Brittannië als dergelijk artikel, afkomstig uit eenige andere plaats of land.

Deze bepalingen sluiten de overweging niet uit van bijzondere schikkingen betreffende invoerrechten en handelsbetrekkingen tusschen de Zuid-Afrikaansche Republiek en een van Harer Majesteits Koloniën of bezittingen.

Artikel XIV. Alle personen, geene Inboorlingen zijnde, die zich schikken naar de wetten van de Zuid-Afrikaansche Republiek: (*a*) zullen volkomen vrijheid hebben met hunne huisgezinnen te komen, te reizen of te wonen in elk deel van de Zuid-Afrikaansche Republiek; (*b*) zij zullen het recht hebben, huizen, fabrieken, magazijnen, winkels en eigendommen te huren of te bezitten; (*c*) zij mogen hunnen handel drijven in persoon of door zoodanige agenten als zij zullen goedvinden aan te stellen; (*d*) zij zullen niet onderworpen zijn,

wat hunne personen of eigendommen betreft, aan belastingen, hetzij algemeene of plaatselijke, behalve die, welke aan de burgers van genoemde Republiek opgelegd zijn of zullen worden.

Artikel XV. Alle personen, geene Inboorlingen zijnde, die hunne woonplaats in de Transvaal gevestigd hebben tusschen den 12den dag van April 1877 en den 8sten Augustus 1881, en die binnen twaalf maanden na laatstgenoemde dagteekening hunne namen hebben doen registreeren door den Britschen Resident, zullen van allen gedwongen krijgsdienst vrijgesteld zijn.

Artikel XVI. Voorziening zal later worden gemaakt in eene afzonderlijke akte voor de wederkeerige uitlevering van misdadigers en ook voor de uitlevering van deserteurs uit Harer Majesteits krijgsmacht.

Artikel XVII. Alle schulden, aangegaan tusschen den 12den dag van April 1877 en den 8sten Augustus 1881, zullen betaalbaar zijn in dezelfde munt, waarin zij aangegaan zijn.

Artikel XVIII. Geen schenkingen van land, die gemaakt mochten zijn, en geene transporten of verbanden, die voltooid mochten zijn tusschen den 12den April 1877 en den 8sten Augustus 1881, zullen nietig verklaard worden alleen op grond, dat zij aangegaan of voltooid zijn tusschen die dagteekeningen.

Alle transporten aan den Britschen Secretaris voor Inboorlingen-Zaken als Trustee voor de Inboorlingen, zullen van kracht blijven, terwijl een ambtenaar van de Zuid-Afrikaansche Republiek de plaats innemen zal van dien Secretaris voor Inboorlingen-Zaken.

Artikel XIX. De Regeering van de Zuid-Afrikaansche Republiek verbindt zich de verzekeringen, gegeven overeenkomstig de wetten van de Zuid-Afrikaansche Republiek, aan de Inboorlingen op de Pitso te Pretoria door de Koninklijke Commissie in de tegenwoordigheid van het Driemanschap en met zijn volkomen goedkeuring, getrouw uit te voeren: —

(1.) wat betreft de vrijheid der Inboorlingen, om onder zekere voorwaarden land te koopen of op andere wijze te verkrijgen;
(2.) wat betreft de aanstelling van een Commissie om locaties van Inboorlingen af te bakenen;
(3.) wat betreft de toelating van Inboorlingen tot de gerechtshoven; en
(4.) wat betreft de vrijheid hun gegeven, om zich vrij te bewegen binnen het land of het met een wettig doel te verlaten, onder een passtelsel.

Artikel XX. Deze Conventie zal bekrachtigd worden door den Volksraad van de Zuid-Afrikaansche Republiek binnen den tijd van zes maanden na hare onderteekening, en bij gebreke van zoodanige bekrachtiging zal deze Conventie van nul en geener waarde zijn.

Geteekend in dubbel te Londen op den 27sten dag van Februari 1884.

HERCULES ROBINSON.
S. J. P. KRUGER.
S. J. DU TOIT.
N. J. SMIT.

De verzekeringen aan de inboorlingen, waarvan sprake is in voorgaand artikel XIX werden door den Hoogen Commissaris Sir Hercules Robinson, in zijne hoedanigheid als Voorzitter der Koninklijke Commissie gegeven in een Aanspraak, welke in de *Staatscourant der Zuid-Afrikaansche Republiek* van 5 Augustus 1881 werd openbaar gemaakt. Zij is van den volgenden inhoud:

Aan de Opperhoofden, Hoofden en Naturellen van de Transvaal.

Gij zijt bijeengeroepen om van ons, de Vertegenwoordigers van Hare Majesteit de Koningin van Engeland, te vernemen wat Harer Majesteits Regering besloten heeft met betrekking tot de toekomstige bepaling omtrent het land.

Het is u bekend, dat iets weinig meer dan 4 jaren geleden de Annexatie van de Transvaal aan Harer Majesteits bezittingen plaats gevonden heeft. Dit gebeurde omdat men toen geloofde dat de meerderheid dergenen die eene stem in het bestuur van het land hadden de voorkeur gaf aan zulke Annexatie boven de regering van hen die toen met het gezag bekleed waren. Maar latere gebeurtenissen hebben getoond dat deze meening onjuist was, en Harer Majesteits Regering, met dat gevoel van regtvaardigheid hetwelk een groot en magtig volk betaamt, gaf last dat het land aan deszelfs vroegere bewindhebbers zou teruggegeven worden, onder zekere bepalingen, die door ons ontworpen, en door de Vertegenwoordigers van de Burgers aangenomen zijn. Deze vertegenwoordigers zijn de heeren Krüger, Pretorius en Joubert, die ik nu het groote genoegen heb aan u voor te stellen.

In de bepalingen waarin, zooals ik zoo even gezegd heb, zij hunne toestemming gegeven hebben, zijn uwe belangen niet vergeten. Alle bestaande wetten zullen gehandhaafd worden en geen toekomstige verordening, die uwe belangen meer bepaaldelijk aangaan, zal van kracht zijn totdat Hare Majesteit daaraan Hare goedkeuring gegeven heeft.

Het is mijn ernstig verlangen dat gij dit heden goed begrijpen en duidelijk verstaan zult, dat hoewel er eene verandering in den vorm van de Regering heeft plaats gevonden, uwe regten zoowel als uwe verpligtingen geene verandering zullen ondergaan. Het zal u vrijstaan grond te koopen of op andere wijze te verwerven, maar het transport daarvan zal voor u geregistreerd worden in den naam van de drie heeren, die eene Naturellen-Locatie-Commissie vormen zullen. Deze

Commissie zal de Naturellen-Locaties, die de groote Naturellen-Stammen in vrede zullen kunnen bewoonen, afbakenen.

In het bepalen van die Locaties zullen alle bestaande regten zorgvuldig in acht genomen worden, en de Transvaalsche Regering van den eenen kant, en de Naturellen-Stammen van den anderen, zullen ten allen tijde de grenzen aldus bepaald, moeten eerbiedigen. Op dezelfde wijze zullen ook de verschillende Naturellen-Stammen onderling elkanders grenslijnen moeten eerbiedigen. En als dit niet geschiedt, dan zal de benadeelde stam zijne klagten voor de geregtshoven van het land moeten brengen.

Bij het teruggeven van het land aan de Burgers, heeft Hare Majesteit de Koningin zich het regt voorbehouden om een Britsch Resident alhier aan te stellen, en het zal een der bijzondere pligten van dezen beambte zijn om toe te zien dat de voorzieningen van deze Conventie, ten uwen voordeele, worden uitgevoerd. Het verheugt mij dat ik heden de gelegenheid heb u den heer voor te stellen die gekozen is om dezen gewigtigen post te bekleeden, en u allen aan zijne zorg toe te vertrouwen. Maar ik moet u echter waarschuwen tegen de veronderstelling dat hij de Bestuurder van het land is. De Regering zal het bewind van het land voeren, behoudens Harer Majesteits regten als Suzerein, maar de Resident zal het ter kennis der Regering brengen wanneer hij verneemt dat Naturellen mishandeld worden, of wanneer eenige poging wordt gemaakt om hen tot oproer te verwekken. Hij zal tegelijkertijd steeds bereid zijn u met zijnen raad bij te staan en ik ben verzekerd dat zoodanige raadgeving altijd ten gunste van wet en orde wezen zal.

De verschillende Geregtshoven zullen evenals nu voor u openstaan, om uwe klagten aan te hooren en om uwe grieven te herstellen, en ik hoop dat gij nooit reden zult hebben om bij den Resident te klagen dat de deuren van de Geregtshoven voor u gesloten zijn. Bedenkt wel, dat het van u verwacht wordt dat gij onderdanig zult zijn aan de Wet, en dat niemand veroorloofd zal zijn zijn eigen regter te wezen. Gij zult wel doen uw oor te sluiten tegen kwaad-

stokers, hetzij Hollanders of Engelschen, of Inboorlingen, die trachten mogen om u op eenen verkeerden weg te leiden. Indien gij bescherming tegen uwe vijanden noodig hebt moet gij u wenden tot de Regering van het land aan wie gij belasting betaald, zooals de hut-belasting, en wiens dure pligt het is u te beschermen.

Wij hebben, zoo als ik u alreeds gezegd heb, eene overeenkomst gesloten met de Vertegenwoordigers van de Burgers voor het bestier van het land, en als gij meer inlichting wenscht te hebben met betrekking tot uwe regten onder die overeenkomst zal de Resident altoos gereed en gewillig zijn om u de inlichting te geven die gij verlangen moogt.

Nog twee punten echter, zal ik u heden mededeelen. Het ééne is, de bepaling dat er geen Slavernij zijn zal, of iets dat naar Slavernij zweemt. Deze bepaling bestond ook in de vorige Conventie en de Vertegenwoordigers van de Transvaal hebben bereidwillig toegestemd dat dezelfde weder zou bevestigd worden, opdat een ieder weten mag wat de wet van het land op dit punt is. Maar gij moet in het oog houden dat het werken voor loon geen slavernij is, en dat gij nooit u boven uwen tegenwoordigen toestand zult verheffen totdat gij door de ondervinding geleerd hebt, dat werken, hetzij door mannen of vrouwen, geene schande is.

Het andere punt is, dat gij u vrij zult kunnen bewegen of binnen's lands of hetzelfde zult kunnen verlaten om elders werk te zoeken of voor andere wettige doeleinden. Maar het zal evenwel noodig zijn de bestaande Paswet te behouden, opdat goede orde door het land kan gehandhaafd worden.

Wat de Transvaal nu noodig heeft, is nijverheid, eenigheid en vrede. Indien de ingezetenen, hetzij wit of zwart, elk in zijn eigen werkkring, het werk verrigt waarvoor hij best geschikt is, indien zij zich vereenigen om het welzijn van het land te bevorderen en alle verledene oneenigheid en verschillen vergetende, onderlingen vrede en eensgezindheid bewaren, dan gaat dit land ongetwijfeld eene schitterende en voorspoedige toekomst tegemoet.

Hare Majesteit de Koningin van Engeland verlangt uw aller welzijn en gij kunt verzekert zijn, dat alhoewel dit land weldra aan zijne vroegere Bestuurders zal overhandigd worden, uwe belangen nooit door Harer Majesteits Regering of Hare Vertegenwoordigers in Zuid-Afrika uit het oog zal verloren worden.

Gij zult nu vreedzaam naar uwe woningen teruggaan en al uwe vrienden mededeelen wat ik heden tot u gesproken heb.

Bijlage O.
(*Zie p. 158*).

De vredelievende gezindheid der Zuid-Afrikaansche Republiek blijkt ten duidelijkste uit eenige particuliere brieven van den schrijver, toen Staatsprocureur, in 1884 en 1885 geschreven zonder eenige gedachte aan openbaarmaking.

De eerste was (begin November 1884) gericht aan Hercules Du Preez, een lid van het Kaapsche Parlement; en daarin komen de volgende regelen voor:

„Een enkel ernstig woord in het belang van geheel Zuid-Afrika.

„Met leedwezen vernam ik het besluit van Harer Majesteits Goevernement om de „freebooters" uit Rooi-Grond te verdrijven, desnoods met geweld van wapenen. Dat heeft kans om geheel Zuid-Afrika in vlam te zetten. Dit Goevernement zou dat zoo gaarne voorkomen. Wat wij hier absoluut noodig hebben is niet Land Goosen, maar vrede op de Zuid-Westergrenzen. Het is onze Republiek, die het meeste lijdt van de voortdurende twisten aldaar. De Proclamatie, waarbij Goosen voorloopig werd geannexeerd, is volkomen ter goeder trouw uitgevaardigd, en had alleen ten doel, zooals dat ook herhaaldelijk is gezegd, het scheppen van een toestand van vrede. Dit Goevernement hoopte daardoor de zaak beter en spoediger tot een oplossing te kunnen brengen, ook met het oog op de afbakening der grenslijn. Dit is echter door de buitenwereld verkeerd begrepen. De Proclamatie had de niet verwachte uitwerking, dat zij juist een vreedzame oplossing in den weg scheen te zullen staan. Daarom werd zij teruggetrokken.

„Nogmaals, het is ons niet te doen om het bezit van Land Goosen. Wij zouden er ook volkomen tevreden mede

zijn, als het met Stellaland en op gelijke voorwaarden bij de Kaapkolonie werd ingelijfd. Wij zijn dan tenminste bevrijd van de voortdurende onlusten op onze grenzen en dat zijn wij niet, als het volk van Gey komt onder het Imperiale Goevernement. De Regeering dezer Republiek zal gaarne medewerken om die inlijving bij de Kaapkolonie tot stand te brengen".

Een ander schrijven was aan Jonkheer Beelaerts van Blokland, den diplomatieken vertegenwoordiger der Republiek in Europa. Het bestond uit korte aanteekeningen in den vorm van een dagboek. Daaruit is het volgende overgenomen:

„1 December 1884. — Als Speciale Commissaris op onze Westergrenzen (en als zoodanig opvolger van Generaal Joubert) heeft hij [S. J. Du Toit] ons een slechten dienst gedaan door er onze vlag te hijschen, met veel vertoon, zonder dat hem daaromtrent eenige instructie was gegeven. Eenige dagen geleden ontvingen wij een telegram van Engeland, met de aanmerking dat onze vlag er nòg woei. Gelukkig voor ons kunnen wij bewijzen, dat het tegendeel bevolen is. Du Toit schreef namelijk van Goosen uit, dat hij van plan was de vlag te hijschen. Dadelijk schreef de Regeering terug op 6 October (dus nog 7 dagen vóór de terugtrekking der proclamatie) dat niet te doen, en indien het reeds gebeurd mocht zijn, de vlag neer te halen.

„Overigens gaan de zaken in Rooi-Grond zeer naar wensch. Eenige dagen geleden ontvingen wij verslag van onzen commissaris Schoeman (opvolger van Du Toit) over de onderhandelingen gevoerd door de vrijwilligers met de Kaapsche Ministers. De houding dezer laatsten, vooral van Upington, den Premier, verdient onze dankbaarheid. Hij heeft hard moeten strijden met de Regeering in Engeland, om het gedaan te krijgen, dat zij een poging mochten doen, om de zaak in der minne te schikken. Toen Upington onze mede-

werking inriep (bij confidentiëele telegrammen, buiten de Rijksregeering om) om Stellaland en Goosen in te lijven bij de Kaapkolonie, aarzelden wij geen oogenblik om die medewerking volmondig toe te zeggen. Het was deze Regeering inderdaad niet te doen om bezit dier landstreken — niettegenstaande wij het volste recht er op hebben —, maar alleen om het verkrijgen van vrede. De Regeering was volkomen ter goeder trouw.

„In het kort is de geschiedenis der eerste (annexatie-) proclamatie aldus: Rhodes was van wege Engeland, en P. J. Joubert van onzen kant, gegaan als Commissaris naar het land Goosen. Daar was het vechten in vollen gang; maar veroorzaakt door Montsioa, die met verbreking van zijn plechtig aangegaan vredestraktaat den aanval in Mei ll. begonnen was. Rhodes nu ving aan met van Joubert te eischen, dat hij de „volunteers" (van Moshette) uit elkander zou drijven, en beklaagde zich dat hij ontvangen werd met geweerschoten, terwijl hij gekomen was om vrede te maken. Nu zou het uit elkaar drijven — gesteld dat Joubert er de macht toe had gehad, wat het geval *niet* was — de meest onpolitieke daad ter wereld zijn geweest, en niets meer geschikt om het twistvuur aan te blazen. Rhodes wilde intusschen aan de „volunteers" geen voor hen eenigszins aannemelijke voorwaarden voorstellen en reed daarop toornig weg. Montsioa kwam onmiddellijk daarna Joubert's tusschenkomst inroepen, daar zijn positie hoogst hachelijk was. Joubert deed beroep op de edelmoedigheid der volunteers en bracht het zoo ver, dat op den 30sten Augustus de vrede gesloten werd. Een der voorwaarden was, dat Montsioa binnen een zeker aantal dagen zijn schansen moest afbreken. Deed hij het niet, dan zou hij aangevallen worden. Op dienzelfden dag richtte Montsioa aan Joubert het bekende verzoek om onder bescherming der Zuid-Afrikaansche Republiek te komen. Deze (Joubert), die in Land Goosen voorloopig zijn taak als afgedaan beschouwde, zond verslag van het gebeurde en vertrok naar Stellaland om daar met Rhodes de veediefstallen-zaak te regelen.

„Dat verslag, waarin bericht van den oogenblikkelijken vrede met Montsioa, werd door de Regeering te Pretoria met vreugde ontvangen, omdat niemand meer last heeft van de twisten aldaar dan juist dit land; maar toch ook met eenigen angst, dat de oorlog op nieuw zou uitbreken, door niet-voldoening aan een der voorwaarden. De President werd er door gedreven om, ten einde geen tijd te verliezen, niet via den Hoogen Commissaris te Kaapstad maar direct aan Lord Derby den 6den September (niet den *18*den, zooals ik meermalen gemeld heb gezien, hetgeen in verband met den datum der Proclamatie een groot verschil maakt) een telegram te zenden, dat ge in het blauwboek vinden zult. Antwoord op dit dringend telegram werd gedurende *tien* dagen te vergeefs gewacht. En onderwijl kwam het bericht, dat Montsioa zijn schansen niet afbrak.

„Toen werd een nieuw telegram verzonden, en de bekende voorloopige proclamatie uitgevaardigd, waarbij Montsioa onder bescherming der Zuid-Afrikaansche Republiek werd gesteld.

„En de afloop van de geschiedenis? Elk oogenblik nu kan er bericht komen, of het volk van Goosen toegestemd heeft in de annexatie aan de Kaapkolonie. Het bestuur van Goosen heeft reeds met de Kaapsche Ministers de Overeenkomst geteekend. Die moet echter den 21sten November goedgekeurd worden door een volksvergadering. Ik hoop hartelijk, dat de goede kans die volgens de laatste berichten bleek te bestaan, niet moge verkeerd zijn.

(„Later. Het is toch een ijdele hoop, zoo ge weet. De Gosenieten hadden wel gewild, maar Engeland niet).

„28 December. ... Het feit, dat de Engelschen op ons eerste telegram niets geantwoord hebben, is door het laatste blauwboek bekend geworden, en men vangt reeds aan, de oordeelvellingen over onze proclamatie te wijzigen in ons voordeel ...

„Onze Commissaris Schoeman is nu naar Rooi-Grond geweest om tot vrede te manen. De vrijwilligers zeiden hem toe, dat zij zich niet gewelddadig tegen Warren zullen ver-

zetten, maar — onder protest — het veld ruimen, als Warren dat eischt. Ik hoop nu maar niet, dat de een of ander, door een speculant-leverancier omgekocht, een eerste schot zal lossen; want dan weet ik niet, waarheen het zal loopen. Het is waarlijk te erg, zulke schandelijke leugens als de wereld in worden gestuurd en naar Europa geseind, alleen om het vuur in brand te steken. Want dan wordt er geld verdiend! Een paar dagen geleden werd van Pretoria uit naar Kaapstad gemeld, dat 800 Boeren dit district gewapend verlaten met bestemming Rooi-Grond. Dat bericht zal natuurlijk wel weer de ronde doen in de Europeesche bladen. En er is niets van waar, geen syllabe.

„Vooral die telegrammen uit Durban naar Engeland, dat is me wat moois. Ik lees die leugens in de Europeesche bladen hier natuurlijk eerst een maand nadat die berichten in Europa zijn verspreid geworden, en dan hebben zij hun kwaad al verricht. Het is jammer, dat veel telegrafeeren te duur voor ons is. Wij zouden er zooveel profijt van kunnen hebben."

Een andere brief aan Beelaerts van Blokland, van den 8sten Januari 1885, bevat het volgende:

„De annexatie, of liever het protectoraat over Goosen, was aanvaard vóórdat ik kwam, zooals ge weet [1]). Maar ik ben overtuigd van de goede trouw der Regeering in deze . . .

„Maandag ll. is hier eene openbare bijeenkomst gehouden met de commandanten. Allen op een paar na waren aanwezig. Hun is de kwestie der Zuid-Westergrenzen uitgelegd, onze correspondentie met Engeland medegedeeld, en de zaak verder besproken, vooral met het oog op de noodzakelijkheid, om met alle kracht te verhoeden, dat personen zich naar en over die grens begeven met bedoelingen, die deze Republiek

1 De schrijver kwam te Pretoria aan op 2 October 1884 en aanvaardde het ambt van Staatsprocureur op 6 October.

in gevaar kunnen brengen. Allen beloofden hun medewerking te verleenen, zooveel in hun vermogen ligt.

„In Goosen is de algemeene geest vredelievend. De menschen zullen zich terugtrekken, als Warren dat absoluut wil. Maar het spreekt van zelf, dat dit niet valt in den geest van hen die dubbeltjes uit de twisten willen slaan. Zij zijn weer bezig. Gey, de Administrateur van Goosen, heeft privaat aan den President geschreven, dat er een twintigtal (loyalen) nu op eigen hand aan het stelen gaan, dat zij zijn kantoor bedreigen, en allerlei onrust zien te wekken, alleen maar om er de Engelsche troepen in te halen. De President is er hedenmorgen heen vertrokken, met T. de Villiers, Volksraadslid. Hij zal echter binnen onze grenzen blijven. Van daar gaat hij naar Christiana of Bloemhof om er Warren te ontmoeten".

Op 2 Maart 1885 volgden deze regelen:

„Ik zet mijn correspondentie, afgebroken door mijn reis naar de Westergrenzen, hierbij voort. Een rapport van ons onderhoud met Generaal Warren, zooals door zijn particulieren secretaris opgeschreven en uitgegeven in een Bijlage van de „Volksstem", is U toegezonden. Het was door Bok [den Staatssecretaris] ontvangen terwijl wij nog op weg waren, en is door hem (met goedkeuring van den Vice-President Bodenstein) dadelijk ter publicatie naar de „Volksstem" gezonden. Wij vonden het, thuiskomend, dus gepubliceerd. Tegen onzen zin. Want wij wisten uit het exemplaar, dat Warren ons op reis had achterna gezonden en dat wij op weg ontvingen, dat het niet juist was. Zoo bvb. heeft de President niet gezegd, dat hij de nieuwe grenslijn nu als goed erkende, maar alleen als definitief. Zoo is er uit gelaten een interpellatie — om het zoo te noemen — van mij, naar aanleiding van Generaal Warren's zeggen, dat hij geen recht van een wit man op grond erkennen kon. Ik maakte hem toen opmerkzaam op de tweede voorwaarde, waarop de Deputatie heeft toegestemd in de nieuwe grenslijn, en wees hem blz. 60 Groenboek, par. 7 No. 2 en par. 9. Des

Generaals antwoord was, dat dit alleen sloeg op inboorlingen, wat ik ten sterkste ontkende. Het is uitdrukkelijk, zoo zeide ik, door de Deputatie met Lord Derby in hun mondeling onderhoud overeengekomen, dat het ook op de blanken betrekking zoude hebben.

„Maar de onjuistheden daargelaten, geeft het verslag U toch een denkbeeld van den geest die den President bezielde, het streven nl. om van onze zijde moeilijkheden te vermijden; om ons pad schoon te hebben, wanneer het soms nog tot een botsing mocht komen. Of de President in zijn houding misschien niet wat ver gegaan is, zullen wij daar laten.

„De expeditie van Sir Charles Warren vertrouwen wij niet recht. Maar evenmin vertrouwen zij van den anderen kant ons. Een der oorzaken is het rondgaan van allerlei geruchten, in de wereld gestuurd om kwaad te stoken...

„De Administrateur van Stellaland, Niekerk, is door Warren gevangen genomen en wordt beschuldigd van medeplichtigheid aan moord op een zekeren Honey, een Engelschen paardendief. Ik geloof niet aan zijn schuld, op goede gronden. Maar buitendien is het zeer de vraag, of Warren wel eenige jurisdictie in dit geval heeft. Zelfs ons vijandelijk gezinde bladen in de Kolonie keuren Warren's handeling in deze af...

„Deze historie draagt er niet toe bij om vriendschappelijke gevoelens jegens Engeland en Engelsch bestuur te kweeken".

In een verderen brief van 4 Maart 1885 aan den reeds genoemden Hercules Du Preez komt dit voor:

„Ik kom wederom met een vraag tot U van gelijke strekking als mijn vorige.

„Uit het onderhoud van onzen President met Generaal Warren, — waarvan het gepubliceerde rapport, hoewel incompleet en hier en daar niet juist, U toch een denkbeeld geeft — zult gij bemerken, welke geest onzen President

bezielde: hij wilde moeilijkheden vermijden, voorkomen dat van onze zijde moeilijkheden ontstonden.

„Deze Regeering is nog van dezelfde meening; niet alleen voor dit oogenblik, maar ook voor de toekomst. Wordt van Stellaland en Goosen een Kroonkolonie gemaakt, dan zijn wij niet zeker, dat later niet elk oogenblik een nieuwe zwarigheid zal worden opgeworpen. Dat is een van de redenen, waarom deze Regeering wenscht, dat genoemde streek worde ingelijfd bij de Kaapkolonie. Wij verzoeken U dus met allen nadruk, in de aanstaande zitting van het Kaapsche Parlement al uwen invloed in die richting te gebruiken.

„Ik doe U deze vraag nogmaals, naar aanleiding van een gesprek dat ik kort geleden voerde met den Heer Cecil Rhodes, U wel bekend. In vertrouwen deelde hij mij mede, dat ook hij aan annexatie van Stellaland en Goosen bij de Kaapkolonie de voorkeur gaf boven het maken van een Kroonkolonie van genoemde streek; dat hij in het Kaapsche Parlement die annexatie zou verdedigen, en dat hij den President dezer Republiek verzocht, zijn invloed te gebruiken bij zijn vrienden in het Parlement der Kolonie om tot dat doel te geraken.

„Het is daarom dat ik U, ook uit naam van den President, dit verzoek doe.

„Wellicht bestaat er bij U en de uwen de vrees, dat de Kolonie zelve zich een last op den hals zal halen, door Stellaland en (voornamelijk) Goosen te annexeeren; dat zij, die daar vermeenen een recht te hebben en het niet krijgen, na het vertrek der troepen zullen opstaan en dan natuurlijk indien tot de annexatie wordt overgegaan, tegen de Kolonie.

„Voor zoo iets echter behoeft gij U niet bevreesd te maken. De President heeft de menschen erop gewezen; en zij beloofden allen uitdrukkelijk, zich aan het Kaapsche Goevernement te onderwerpen, zich daaraan te houden, hoe ook omtrent hen door de Kolonie moge beslist worden".

Eindelijk een uittreksel uit een schrijven aan T. N.

de Villiers, Afgevaardigde der Republiek bij de afbakening der Zuid-Westergrenslijn, dd. 14 Maart 1885:

„Ik heb het oog op de gevangenneming van Van Niekerk. Wat gaat dat mooi toe in Stellaland! Het is een geluk voor ons, dat Warren door zijn handelingen niet zoo zeer in den smaak van velen valt, als eerst verwacht werd. Vele ons niet gunstig gezinde bladen keuren bvb. zijn houding tegenover Niekerk af. Vooral ook zijn plan om Vrijburg te beboeten, omdat De la Rey gewaarschuwd was. Het is dan ook bespottelijk.

„Een goed ding is de gezindheid van Rhodes, zooals die bleek uit uw rapport. Wat beduidt echter Rhodes' terugroeping? Eén van de twee, Warren of Rhodes, zal zijn nek breken in deze mooie geschiedenis, en ik wenschte dat het Warren zal zijn, die zijn mooie reputatie verliezen zal in zijn prachtige krijgs-expeditie tegen niemand — maar ik vrees toch, dat Rhodes niet gemakkelijk winnen zal en dat Harer Majesteits Goevernement moeilijk er toe zal over gaan, om Warren terug te roepen...

„Het laatste telegram meldde, dat hij in Goosen was aangekomen, twee hutten aan de Molopo en acht huisjes bij Rooi-Grond had bewoond gevonden, waarvan de inwoners zich bereid verklaarden om zijne orders te gehoorzamen. Dat gaat dus goed.

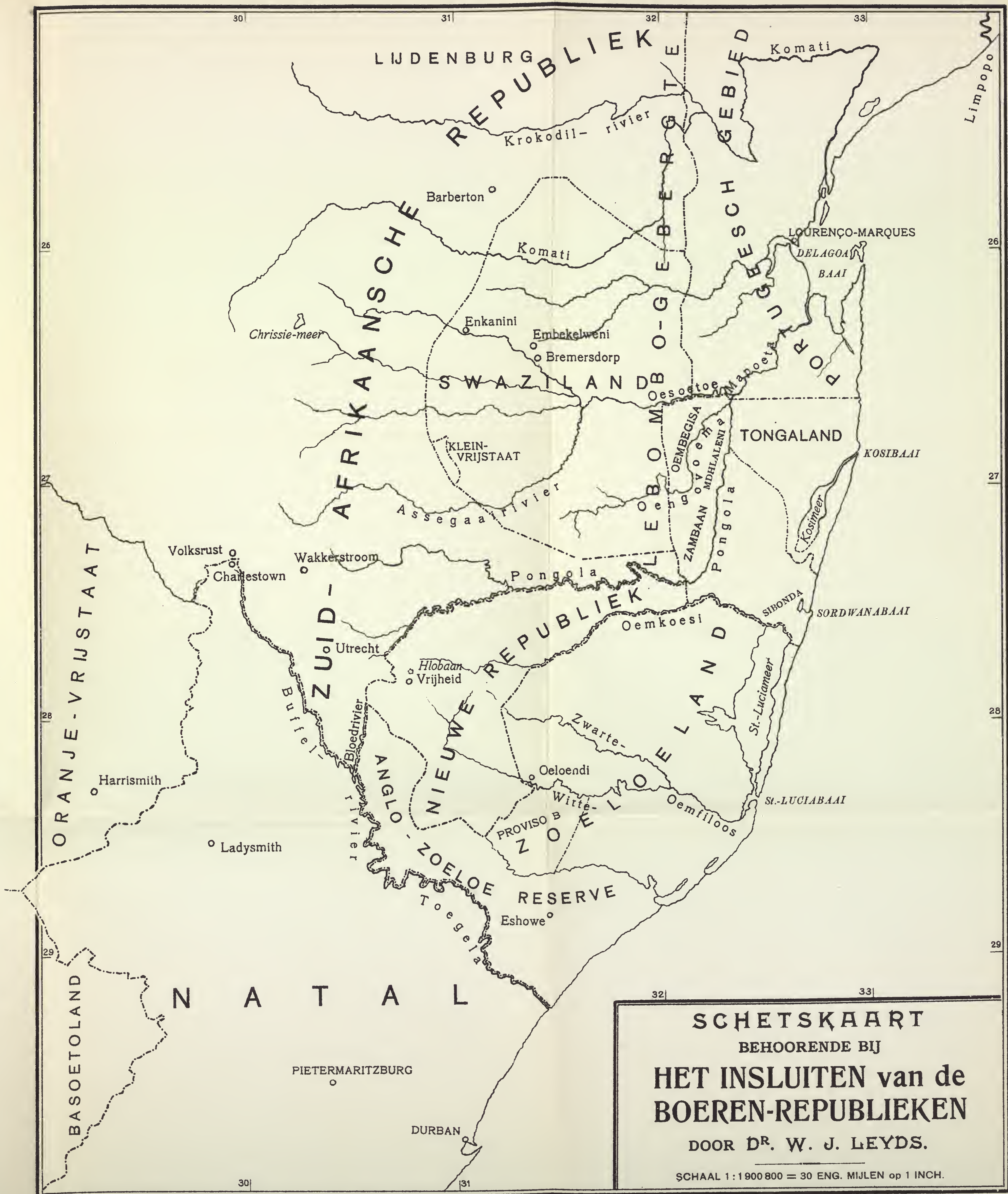
„Met de afbakening gaat het ellendig. Ik kan mij begrijpen, hoe gij te moede zijt bij dit oponthoud. Naar mijn inzicht hebt gij volkomen recht gehad in wat gij deedt en antwoorddet. Het is best mogelijk, dat dit wegschuilen van Conder achter Warren en van Warren achter den Hoogen Commissaris, en wellicht van den Hoogen Commissaris achter Lord Derby, alleen plaats heeft om ons te kwellen. Maar wat er aan te doen? Zij hebben er het recht toe, evenals wij, maar zij maken er misbruik van".

ERRATA

Op pag. **8**, r. 6 v. b. staat *p. 265*, lees *p. 246*.
Op pag. **22**, na r. 7 v. b. in te vullen (*C. 3466, p.171*).
Op pag. **75**, r. 10 v. b. staat *11 Mei*, lees *14 Mei*.
Op pag. **78**, r. 18 v. b. staat *11 Februari*, lees *23 Februari*.
Op pag. **84**, voetnoot, r. 1 v. b. staat *14 November*, lees *8 November*.
Op pag. **113**, r. 2 v. o. staat *15 November*, lees *5 November*.
Op pag. **119**, voetnoot, staat *C. 3486, p. 50*, lees *C. 3419, p. 101*.
Op pag. **125**, voetnoot, r. 1 v. o. staat *p. 54*, lees *p. 4*.
Op pag. **134**, r. 5 v. o. staat „*Commissie*", lees „*Akte van Aanstelling*".
Op pag. **137**, voetnoot, r. 1 v. o. staat *C. 4274*, lees *C. 4275*.
Op pag. **138**, r. 5 v. o. staat *terwijl*, lees *tenzij*.
Op pag. **162**, r. 5 v. b. staat *29 Januari*, lees *9 Januari*.
Op pag. **185**, r. 6 v. o. staat *C. 4914*, lees *C. 4194*.
Op pag. **194**, r. 11 v. o. staat *zou bestaan*, lees *zou kunnen bestaan*.
Op pag. **378**, bovenaan staat *Bijlage O* (*Zie p. 158*), lees *Bijlage P* (*Zie p. 237*).

87

JAARTAL	EERSTE MINISTERS GROOT-BRITTANJE	MINISTERS VAN BUITENLANDSCHE ZAKEN GROOT-BRITTANJE	MINISTERS VAN KOLONIËN GROOT-BRITTANJE	GOEVERNEURS KAAPKOLONIE. (tevens Hooge Commissaris voor Britsch Zuid-Afrika)	EERSTE MINISTERS KAAPKOLONIE	GOEVERNEURS (ADMINISTRATEURS) NATAL	STAATS-PRESIDENTEN ZUID-AFRIKAANSCHE REPUBLIEK	STAATS-SECRETARISSEN ZUID-AFRIKAANSCHE REPUBLIEK	STAATS-PRESIDENTEN ORANJE-VRIJSTAAT
1880	Gladstone.	Granville.	Hicks-Beach. (28 April) Kimberley.	Sir Bartle Frere (Oct.) (Oct.) Sir G. Straham (Wnd.)	Sprigg.	Wolseley. (April) Bellairs (Adm.) (Mei) Clifford (Adm.) Colley.	(Dec.) Driemanschap.	(Dec.) Bok.	Brand.
1881	,,	,,	Kimberley.	,, ,, ,, (22 Jan.) Sir Herc. Robinson.	,, (8 Mei) Scanlen.	,, (Febr.) Gen. Wood (Adm.) Mitchell (Adm.)	,,	,,	,,
1882	,,	,,	,, (16 Dec.) Derby.	,, ,, ,,	Scanlen.	,, ,, Havelock (Goev.)	,,	,,	,,
1883	,,	,,	Derby.	,, ,, ,, ,, Gen. Smyth (Wnd.)	,,	,, ,,	,, (Mei) Krüger.	,,	,,
1884	,,	,,	,,	,,	,, (13 Mei) Upington.	,, ,,	,,	,,	,,
1885	,, (24 Juni) Salisbury.	,, (24 Juni) Salisbury.	,, (24 Juni) Stanley.	,,	,,	,, ,, Mitchell (Adm.)	,,	,,	,,
1886	Salisbury. (6 Febr.) Gladstone. (3 Aug.) Salisbury.	Salisbury. (6 Febr.) Rosebery. (3 Aug.) Iddesleigh.	Stanley. (6 Febr.) Granville. (3 Aug.) Stanhope.	,, ,, Gen. Torrens (Wnd.)	,, (24 Nov.) Sprigg.	,, ,,	,,	,,	,,
1887	Salisbury.	Iddesleigh. (14 Jan.) Salisbury.	Stanhope. (12 Jan.) Knutsford.	,,	Sprigg.	,, ,,	,,	,,	,,
1888	,,	Salisbury.	Knutsford.	,,	,,	,, ,,	,,	,,	,,
1889	,,	,,	,,	,, (Mei) Gen. Smyth (Wnd.) (Dec.) Sir Henry Loch.	,,	,, Oct. (Goev.)	,,	,, (2 Mei) Leyds.	Reitz.
1890	,,	,,	,,	Sir Henry Loch.	,, (16 Juli) Rhodes.	Seymour Haden (Wnd.)	,,	Leyds.	,,
1891	,,	,,	,,	,, ,, ,, ,, Gen. Cameron (Wnd.)	Rhodes.	,, ,, (April) Haden (Wnd.)	,,	,,	,,
1892	,, (18 Aug.) Gladstone.	,, (18 Aug.) Rosebery.	,, (18 Aug.) Ripon.	,, ,, Gen. Cameron (Wnd.)	,,	Haden	,,	,,	,,
1893	Gladstone.	Rosebery.	Ripon.	,,	,,	Haden (Adm.) Hely-Hutchinson (Goev.)	,,	,,	,,
1894	,, (3 Maart) Rosebery.	,, (3 Maart) Kimberley.	,,	,, ,, Gen. Cameron (Wnd.)	,,	,, ,,	,,	,,	,,
1895	Rosebery. (25 Juni) Salisbury.	Kimberley. (29 Juni) Salisbury.	,, (Juli) Chamberlain.	Loch. Gen. Goodenough (Wnd.) (30 Mei) Sir Herc. Robinson.	,,	,, ,, ,, ,,	,,	,,	,, Blignaut (Wnd.)
1896	Salisbury.	Salisbury.	Chamberlain.	,, ,, ,, (Aug.) Lord Rosmead.	,, ,, (12 Jan.) Sprigg.	,, ,,	,,	,,	(Maart) Steijn.
1897	,,	,,	,,	,, ,, (21 April) Sir Alfred Milner.	Sprigg.	,, ,,	,,	,,	Steijn.
1898	,,	,,	,,	,, ,, ,,	,, (13 Oct.) Schreiner.	,, ,, Gallway (Adm.)	,,	,, (7 Juni) Reitz.	,,
1899	,,	,,	,,	,, ,, ,,	Schreiner. (17 Juni) Sprigg.	,, ,,	,,	Reitz.	,,

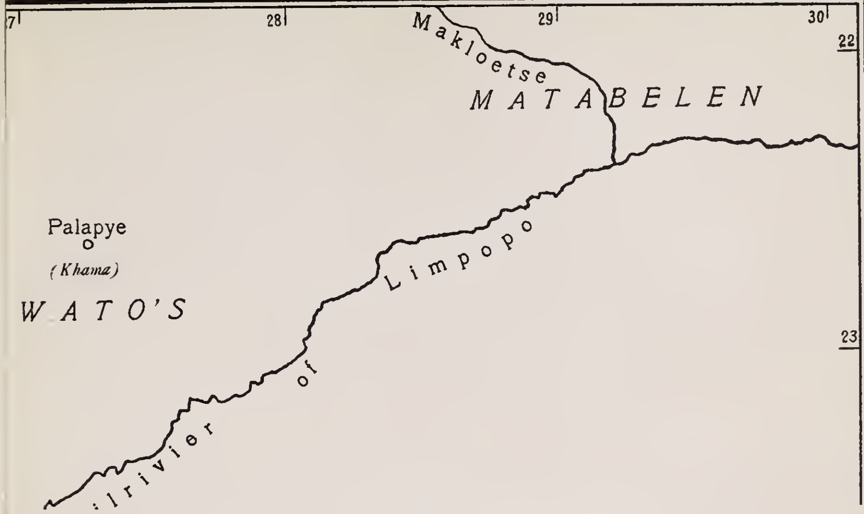

SCHETSKAART
BEHOORENDE BIJ
HET INSLUITEN van de BOEREN-REPUBLIEKEN
DOOR Dr. W. J. LEYDS.

SCHAAL 1 : 1 900 800 = 30 ENG. MIJLEN op 1 INCH.

SCHETSKAART
BEHOORENDE BIJ
HET INSLUITEN van de BOEREN-REPUBLIEKEN
DOOR Dr. W. J. LEYDS.
SCHAAL 1 : 2 500 000 = 40 ENG. MIJLEN op 1 INCH.
Makloetse
MATABELEN
Palapye
(Khama)
BAMANGWATO'S
Shoshong
(Khama)
Limpopo
Krokodilrivier of
BEETSJOEANALAND
Pietersburg
BAKWENI'S
Molopolole
(Sechele)
ZUID-
Nijlstroom
Krokodilrivier
PROTECTORAAT
Kanyie
(Gatsisibi)
BAWANGKETSI'S
AFRIKAANSCHE
Zeerust
Rustenburg
MAGALIESBERGEN
PRETORIA
Middelburg
Pitsani
LONGS
Molopo
Mafeking
(Montsioa)
Rooi-Grond
Polfontein
(Machabi)
Lichtenburg
REPUBLIEK
RO-GOOSEN
BA-
1884
1881
BRITSCH
Koenana
(Mashette)
Gr. Hartsrivier
Heidelberg
BEETSJOEANALAND
Conventie
Conventie
Grens Keate-Uitspraak
POTCHEFSTROOM
STELLA-
Vrijburg
LAND
Vaal rivier
Standerton
KORANNA'S
Mamoesa
(Massouw)
BATLAPINS
Grens
Grens
Koeroeman
Taungs
(Mankoroane)
Bloemhof
Pokwane
Vaal rivier
Hoopstad
Kopje-Enkel
Christiana
Vetrivier
Zandrivier
VRIJSTAAT
Veertienstroom
Blignautspont
Hartsrivier
Harrismith
GRIKWALAND-
Barkly-West
Winburg
ORANJE
NATAL
WEST
KIMBERLEY
BLOEMFONTEIN
BASOETOLAND

28
29
30
22
23
Makloetse
MATABELEN
Palapye
(Khama)
WATO'S
Limpopo
of
:lrivier